

**XXI. ORSZÁGOS
TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
HUMÁN TUDOMÁNYOK SZEKCIÓJA**

A DOLGOZATOK ÖSSZEFOGLALÓI

1993 ÁPRILIS 7-9.
SZOMBATHELY

BAJZA ZSÓFIA
olasz–magyar II.

JANUS PANNONIUS ITÁLIAI ISKOLAÉVEI GUARINO ISKOLÁJÁBAN

Témavezető: Dr. Neményi Kázmér tanszékvezető JPTE

Janus Pannoniusz Magyarországon kezdte tanulmányait, de már 1447-ben, nem egészen 13 éves korában, Guarino Veronese itáliai iskolájába küldte őt nagybátyja, Vitéz János. A kiváló humanista tehetséges unokaöccsét a humanizmus legjobb iskolájában, vagyis Guarionál, Ferrarában kívánta kiképeztetni. Janus összesen 11 évet töltött Itáliában, 1447 tavaszától 1458 nyaráig. Ebből az időből az utolsó négy évet a padovai egyetemen töltötte, a többi hét év minden bizonnyal a Guarino-iskola éve. Janus a mester magántanítványa is volt, hiszen konviktusában lakott. Aránylag pontos információk állnak rendelkezésünkre Guarino iskolájának oktatási rendszeréről, főként fia, Battista Guarino kis könyvének köszönhetően (*De modo et ordine docendi et discendi*). Janus is megörököltette ferrarai életének szinte minden elemét számos költeményében és elsősorban a Guarino–panegyricusban. Battista Guarino egész panegyricust írt Janus tehetségéről is a Giovanni Bertuccihoz címzett levelében – mindezek az írások fontos forrásként szolgálnak Janus Pannoniusz iskolai életének rekonstruálásához.

Guarino iskolája három részre oszlott: az elemi, a nyelvtani és a retorikai tagozatra. A nyelvtani szakasz ismét két részre tagozódott: a metodikusra és a történetire. A szellemi és erkölcsi nevelésen kívül a testi nevelés is Guarino iskolai rendszerének részét képezte. A mester és a diákok bizalmas és szeretetteljes kapcsolata éppúgy a diákok közötti barátságok elmélyüléséhez vezetett, mint az a sajátos munkaközösség, a melyben a haladottabb növendékeknek a fiatalabbakkal kellett foglalkozniuk. Janusnak Galeotto Marzio volt a legjobb barátja. A különböző tanulmányozott források részletesen leírják Guarino iskolájának összes fokozatát, mindazokat a közkezdveltségnek örvendő antik szerzőket, akikkel alaposabban foglalkoztak. Így a maguk mélységében megismerhetjük mindazokat, akik nemcsak Janus Pannoniusz humanizmusának, hanem neoplatonizmusának is forrásai voltak.

BÁRTFAI ANDREA
magyar I.

SZTÁRAI MIHÁLY: AZ IGAZ PAPSÁG TÜKÖRE C. DRÁMÁJÁNAK SZCENIROZÁSI LEHETŐSÉGEI

Témavezető: Dr. Kilián István egyetemi tanár és
Dr. Heltai János tudományos főmunkatárs
ME

A dolgozat Sztárai Mihály *Az igaz papságnak tüköre* című drámáját vizsgálja elsősorban szcenikai, dramaturgiai szempontból. Arra a kérdésre kíván válaszolni, hogy megkísérrelhető-e ennek a négy évszázados drámának mai körülmények közötti színrevitele, funkcionál-e színpai alkotásként is, vagy csupán dramatizált formájú vitairattal állunk-e szemben.

A dolgozat első része kívánja megadni a második részben bemutatott szcenikai kísérlet színház-, irodalomtörténeti, filológiai hátterét. Megpróbálja megválaszolni milyen közönségnek, milyen célból íródott a dráma, mi a bemutatott környezet és figurák társadalmi, történelmi háttere: a Sztárai által alkalmazott műfajt elsősorban evangelizációs célúnak tekintjük, melynek műfaj történeti előzményei a középkori vásári színjátszás és a protestáns hitvitázó dráma közelében keresendők. Nagy szerepe van a korabeli Magyarországon is szokásos tényleges hitviták példájának is, melyeknek egyik közvetett célja a disputában szemben álló fél nyilvános megszégyenítése volt. A művet, bár rokonságát a protestáns vitairattal nem vitatjuk, elsősorban előadásra szánt alkotásnak tekintjük. Ennek alátámasztására kísérel meg a dolgozat második része, a dráma színrevihetőségét bizonyítani egy elképzelt színpadi előadás szcenikai forgatókönyvének bemutatásával. A forgatókönyv nem szabályokat kíván adni, hanem kapaszkodóként kíván szolgálni egy esetleges tényleges színrevitelhez. Nem aktualizálja a drámai cselekményt, de a mai közönség számára érdektelen részek nem kerültek bele a szkenárióba.

DOBAY KATALIN
magyar–német III.

CSÁKY FRANCISKA GRÓFNŐ IMÁDSÁGOSKÖNYVE

Témavezető: Vadai István
JATE

A dolgozat a nagymúltú Csáky-nemzetség egyik női tagjának, a XVII–XVIII. század fordulóján élt Csáky Franciska Klarissza apátnőnek kézzel írott, magyar nyelvű imakönyvével foglalkozik. A kisméretű, kéziratos kötet az esztergomi Prímási Levéltár Simor János Könyvtárában található. Eddig még senki nem foglalkozott vele mélyrehatóbban, a katalóguson kívül csupán két helyen olvasható említés róla. A dolgozat megpróbálja a kéziratos imakönyv korára, és szerzőjének kilétére vonatkozó eddigi megállapításokat összegezni, majd pedig a könyv tartalmát röviden bemutatni.

A kötet első részében főleg olyan szövegeket találunk, amelyek a szerzetes mindennapi vagy egyéb rendszeresen végzett imái lehettek (pl. gyónás előtti és utáni imák). A második egységet az apácák különböző lelkigyakorlataira és ájtatosságaira vonatkozó előírások, elmélkedések és imák alkotják. A harmadik rész pedig túlnyomórészt olyan litániákat, elmélkedéseket, imákat tartalmaz, melyek bármikor, szabadon végezhetők. A kötetet összességében a breviárium-típusú imakönyvek közé sorolhatjuk, bár viszonylag sok olyan szabad ima van, mely nem kötődik valamilyen megszabott alkalomhoz, időhöz, tehát inkább egy világiak számára írt, óraskönyv típusú imakönyvbe illene.

GYÓRI BEÁTA ÉVA
magyar I.

MAGYAR MÁRIA–SIRALMAK

Témavezető: Dr. Kilián István egyetemi tanár
ME

A szerző dolgozatában az Ómagyar Mária-siralom és a kódexeink passióiban (Laskai Osvát Devóciós passiójában, a Winkler-, a Weszprémi- és az Érsekújvári-ódex passiójában) található 16. századi Mária-siralom drámaiságát, valamint hasonló mozzanatait vizsgálja. Megerősíti a kutatók azon megállapítását, hogy ezek az alkotások és – személyes véleménye szerint – különösképpen az azonosságok az áhítatkeltés célját szolgálták. Kifejti, hogy a korabeli prédikátorok műveikkel Mária személyét kívánták a középpontba helyezni, de nem elsősorban szentként, hanem földi asszonyként ábrázolták.

Mindezt Jézus és Mária, fiú és anya emberi kapcsolatának, a közöttük levő határtalan szeretetnek a bemutatásával. A dolgozattól kiderül, miért viselkedett Jézus és Mária annyira másként a szenvedéstörténet során, mert Jézus isteni elhivatottsága szembekerült Mária féltő szeretetével.

HARMAT ÁGOTA
magyar-angol III.

„NABUGODONozORNAK MYNTH FEYETH
WYTETTE WOLTH CIRUS...”
(TINÓDI SEBESTYÉN: HADNAGYOKNAK TANÚSÁG 17.
SZÁZADI MÁSOLATA ÉS AZ AZT KÍSÉRŐ
LEVÉL...)

Témavezető. Jankovits László egyetemi tanársegéd
JPTE

A dolgozat a kézirat szövegkiadása. Tartalmazza a kézirat leírását, átírását, dallamának, forrásainak, hagyományozásának meghatározását. A kézirat előző két szövegkiadója nem tudta elolvasni a vers után következő szöveget, Sennyey István levelét Kapy Györgyhöz, amely további információkat tartalmaz egy másik, elküldésre felajánlott énekről.

A szerző meghatározza a vers Cronica-beli kiadása és a kézirat közötti különbséget. Azonosítja a levélben említett másik éneket: Sennyey Istvánnak valószínűleg a Hoffgreff-énekeskönyvből volt meg Batizi éneke, amely arról szól, hogy „nabugodonozornak mynth feyeth wytette wolth Cirus”. A Hoffgreff-énekeskönyv forrás-voltát az valószínűsíti, hogy a szóban forgó ének – Batizi *Meglőtt és megleendő dolgoknak ... históriája* – az ismert források közül csak ebben található meg olymód kettéválasztva, hogy a második rész éppen Nabukodonozor históriájával kezdődik.

HORVÁTH TAKÁCS BALÁZS
magyar I.

A KÉPES KRÓNKA. ÁLTALÁNOS ISMERETEK ÉS
EGY KIVÁLASZTOTT RÉSZLET ELEMZÉSE

Témavezető: Pirnát Antal egyetemi tanár
JPTE

A dolgozat bevezetése a Képes Krónika szövegének és kódexének történetére vonatkozó jelenlegi ismeretek összefoglalása.

Ezután kísérletet teszek egy hosszabb krónikarészlet komplex elemzésére. Az elemzés tárgyául a Péter király halála és I. Géza trónra lépése közötti időszakra vonatkozó fejezeteket választottam ki.

A kiválasztott részben igyekszem kimutatni a krónikaszcveg változásait; a történelemszemléleti, ideológiai és politikai okokra és a történeti ismeretek hiányára visszavezetethő torzításokat és torzulásokat. Összehasonlítva a kódexben található ábrázolásokat a krónika szövegével, szeretném felhívni a figyelmet az illusztrációkat készítő miniátorműhely önálló alkotói szerepére, amely túlmént az egyszerű illusztráláson. Az ábrázolások elemzésével részint azt szeretném bemutatni, hogy a festők milyen ikonográfiai eszközöket alkalmaztak a szöveg általuk fontosnak vélt motívumainak kiemelésére, másrészt igyekszem rámutatni azokra az esetekre, amikor a miniátorok mást és másképp tartottak fontosnak elmondani, mint a szöveg összeállítója.

KEDVES CSABA
magyar-könyvtár II.

**NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A CSIKSOMLYÓI
MISZTÉRIUMDRÁMÁKHOZ**

Témavezető. Dr. János István főiskolai docens
BGYTF

Dolgozatunkban egy rövid, általános bevezető után, az 1752-es misztériumdráma elemzése során megkíséreltük bemutatni a csíksomlyói színhátékok jellegzetességeit, tartalmi és formai jegyeit.

Megpróbáltuk megnevezni azokat a fő motívumokat, amelyek erre a drámatípusra jellemzőek, rendszerbe foglaltuk őket. Utaltunk azokra a jellemvonásokra, amelyek csak a csíksomlyói drámák sajátosságai, foglalkoztunk e drámák és a népi kultúra kapcsolatával is.

Megítélésünk szerint, a függelékben összefoglalt fő motívumok lehetővé teszik e drámák alaposabb feltárását, valamint összehasonlító tanulmányok készítését, amelyek a csíksomlyói és a másutt előadott iskolai színhátékok kapcsolatára mutatnának rá. Ez a rendszer kiindulópont lehet a XVII–XVIII. században átmentett középkori drámáink tartalmi–tematikus rekonstruálásához is.

MIHÁLYFI MÁRTA
magyar-néprajz II.

**AZ ANTIK MITOLÓGIA MEGVÁLTOZÁSA A
17. SZÁZADI SZERELMI ÉNEKEKBEN**

Témavezető. Jankovits László egyetemi tanársegéd
JPTE

A dolgozat azt vizsgálja, hogy a 17. századi szerelmi énekek szerzői miért és miképpen használták fel és alakították át az antik mitológia alakjait. A szerző az RMKT 17/3. kötetében található mitológiai alakokat feldolgozó, cédulán és számítógépen is elérhető katalógus egyes adatait értékeli.

A mitológiai alakok előfordulásánál meghatározó szempont, hogy a versek hagyományozói mennyire ismerték a háttértörténeteket. A 17. századi populáris szerelmi költészetben a mitológiai figurák a metafora, az exemplum, a comparatio retorikai kereteiben jelennek meg, s így a mitológiai háttér teljes ismerete a hagyományozók számára gyakran nem lehetséges vagy nem is fontos. A mitológiai példák nem mitológiai szempont szerint is megváltoztathatóak, a mitológiai alakok neve eltűnhet, s megmaradt attribútumaik járulnak hozzá a költészet köznyelvéhez.

A dolgozat a változások elveinek meghatározása mellett az RMKT 17/3. kötet verseinek jegyzetanyagát gyarapítja azzal, hogy tisztázza néhány megváltozott, a szövegkiadó által értelmetlennek tartott név és történet eredetét.

MIKE KATALIN
magyar-német III.

**BORNEMISZA PÉTER FOLIOPOSTILLÁJÁNAK
NÓTAHIVATKOZÁSAI**

Témavezető: Vadai István
JATE

Bornemisza Péter *Énekek három rendbe* című gyűjteménye (1582) a *Foliopostilla* írása közben készült el. Bornemisza több éneket is szeretett volna nyomtatni még, ez világosan látszik a *Foliopostilla* utalási adataiból. Az első kérdés ezek kapcsán merül fel: melyek találhatók meg az ajánlott énekek közül az *Énekeskönyvben*, melyek nem és azok miért, ill. egy-egy énekre hányszor történik utalás a *Foliopostillában*. A kutatók eddigi adatai e tekintetben eltérnek, felületesnek bizonyulnak, márpedig ezek lényegesek, mert megmutatják, hogy Bornemisza előtt az *Énekeskönyv* írása közben egy jóval terjedelmesebb anyag feküdt, mint amit maga a könyv tartalmaz. Az *Énekeskönyv* születését vizsgálva nyomon tudjuk követni a megírás különböző fázisait, azt a változást, amikor Bornemisza más énekeskönyvek, ill. saját énekeskönyve alapján kezd el dolgozni. A *Foliopostilla* énekhivatkozásai között különböző előre- és hátrautaló utasításokat, megjegyzéseket találhatunk, később magára a Bornemisza-énekeskönyvre is hivatkozik. Az *Énekeskönyv* szerkezete nyilvánvalóan illeszkedik a *Foliopostilla* által szabott igényekhez, tehát az *Énekeskönyv* megváltozott szerkezete kapcsolatban áll a hivatkozott énekekkel.

MOLNÁR SZILVIA
magyar-német II.

**KERESZTÉNY ERKÖLCS BORNEMISZA PÉTER
MAGYAR ELEKTRÁ-JÁBAN
(BIBLIAI GONDOLATOK A DRÁMÁBAN)**

Témavezető: Dr. Kilián István főiskolai tanár
ELTE

„Vajon akkor, midőn a haza durva rabságban senyved, szabad-e erőszakkal szembezállni a zsarnokkal, vagy pedig biztonságosabban arra kell-e várni, hogy az idő hozza meg az orvosságot és az enyhülést?” – teszi föl a kérdést Bornemisza Péter, ami a keresztény ember számára azt jelenti: szabad-e az embernek ítélkeznie és büntetnie, vagy pedig bele kell nyugodnia abba a ténybe, hogy az ítélet és a büntetés egyedül Istené.

A prédikátor és lelkesz Bornemisza Péter természetesen jól ismerte a Bibliát, az Ószövetséget és az Újszövetséget egyaránt, és drámájába beleszötte azokat a gondolatokat a Bibliából, amelyek alátámasztják az ő válaszát erre a kérdésre.

OLÁH SZABOLCS
magyar-német IV.

A HOFFGREFF – ÉNEKESKÖNYV FORMULÁI

Témavezető: Dr. Imre Mihály egyetemi adjunktus
KLTE

Amedeo Di Francesco a Szigeti Veszedelem ismétlődéseit leírva a 16. századi históriás ének legalapvetőbb szövegszervező eljárásának a formulát tekinti, s egy költészettörténeti folyamat végpontjából ebben próbálja megragadni az énekek oralitásának fokát. A Hoffgreff-énekeskönyv poétikai vizsgálata jelentősen módosíthatja a formuláról alkotott véleményeket, lévén a fejlődés első csomópontja. A szövegszerűség preferenciáit tudatosító befogadásesztétikai eljárás a korabeli elváráshorizont poétikai feltárásához úgy járul hozzá, hogy a sor- vagy fűlsornyi terjedelmű, meghatározott metrikai helyzetben álló ismétlésekből kiindulva formuladefiníciójában új képet ad az oralitás meghatározásának lehetőségeiről. A személytelenül leltározó leírást kiegészítve a kontextusból nyerhető jelentésre irányuló vizsgálattal nem csupán egy, a függelékben közölt mintegy 350 pragmatikus vagy szintagmatikus ismétlődést és kb 50 formulasémát felsorakoztató jegyzék elkészítését célozza a dolgozat, hanem az énekeskönyvet alkotó- és befogadóréteg elváráshorizontján rekonstruálható hagyományösszefüggésekre kérdez rá.

PAPP ANDREA
magyar-néprajz V.

EXEMPLUMOK TAXONYI JÁNOS „TÜKÖREI”-BEN

Témavezető: Dr. Bitskey István egyetemi tanár
KLTE

Az exemplum, a „példázatos beszéd” művelődéstörténeti és irodalomtörténeti jelentőségére újabban egyre több kutató hívja fel a figyelmet. Dolgozatunk e kibontakozóban lévő kutatási irányhoz kíván csatlakozni részint a nemzetközi szakirodalom eredményeinek áttekintésével, részint egy magyar példázatgyűjtemény vizsgálatával.

Elsődleges feladatunknak tekintettük az elméleti alapok tisztázását, ehhez főként a francia szakirodalomra támaszkodtunk. Igyekeztünk megkeresni az exemplum fogalmának leghasználhatóbb definícióját, majd a tipológiai módszereket és eredményeiket tekintettük át. Úgy látjuk, a protestáns exemplumok számbavételével kialakított tipológia igen hasznos szempontokat hozott, azonban a katolikus anyag rendszerezése ettől eltérő csoportosítást tesz majd szükségessé.

Részletesen vizsgáltuk a magyar kései barokk áhitati irodalom egy jellegzetes alkotását, Taxonyi János: *Az emberek erkölcséinek és az Isten igazságának tükörei* (Győr, 1740–43) c. művét az exemplumok szempontjából. Célunk volt e jórészt feltáratlan anyag értékes információira felhívni a figyelmet, másrészt erős folklór kapcsolataira, a népi hiedelemvilággal, babonákkal és balladai elemekkel való kapcsolataira is utalni kívántunk.

PÓCSI KATALIN
végzett

**HERMÁNYI DIENES JÓZSEF KIADATLAN
TALMUD-KOMPENDIUMÁRÓL**

Témavezető: Tarnai Andor egyetemi tanár és
Hargittay Emil egyetemi adjunktus
ELTE

A sokirányú érdeklődéséről ismert író, Hermányi Dienes József *Sidok Talmudja* című több mint kétszáz éve kiadatlan kéziratát mutatom be a dolgozatomban. Fontos kiemelni, hogy a *Sidok Talmudja* c. mű nem Talmud, s nem Talmud személyvénygyűjtemény. Hermányi Dienes Józsefnek, s egy német nyelvű összeállításnak, Johann Andreas Eisenmenger *Entdecktes Judenthum* című könyvének találkozását dokumentálja a *Sidok Talmudja*.

Dolgozatom tartalma: 1. a máig kiadatlan kézirat bemutatása 2. a forrásválasztást illető megjegyzések rögzítése 3. Hermányi vonatkozó stúdiumai adatainak összegyűjtése 4. a kézirat elhelyezése Hermányi életművében 5. egy fejezet részletének közzétételével /1. a Mellékletben/ ízellőt adtam azon mű hangulatából, sajátos eljárás módjából, amely a XVIII. századi magyar művelődéstörténetnek is fontos dokumentuma.

SIMON ISTVÁN TAMÁS
magyar-történelem II.

**KUTATÁS EGY XVII. SZÁZADI VERS ISMERETLEN
SZERZŐJE UTÁN**

Témavezető: Dr. Kilián István főiskolai tanár
ELTE TFK

Varga Imre *A kuruc küzdelmek költészete* című kötetében a 35. számú vers ismeretlen szerzője bonyolult névrejtésű technikát alkalmazott, ezért kilétét történeti megközelítésből próbáltam felfedni.

Történeti források segítségével – a lehetséges személyek körét egyre szűkítve – Beregszászi János szerzősége valószínűsíthető, bár elméletileg Lisznai Sámuel sem zárható ki. Különböző földrajzi megfontolások tovább erősítik Beregszászi esélyeit Lisznyaival szemben, ugyanakkor a vers származási helye – a beregi traktátus levéltára – is mellette szól. A fentiek alapján nagy bizonyossággal valószínűsíthető szerző Beregszászi János szalóci prédikátor.

STEKLÁCS JÁNOS
II.

A LÓCSEI MESÉS KÖNYVECSKE

Témavezető: Dr. Hargittay Emil egyetemi adjunktus
ME

Dolgozatom témája egy XVII. századi nyomtatvány, a *Lócsei Mesés Könyvecske*, amelyet 1629-ben adtak ki Lócsén. Találós kérdéseket tartalmaz tizenhárom fejezetre tagolva.

A mű gyakran előfordul irodalomtörténeti előadások, tanulmányok anyagában, összefüggő, önálló elemző tanulmány azonban még nem született róla. Mindössze egy példányban maradt ránk az 1629-es kiadás, pedig bizonyára kedvelt volt a maga korában. Voigt Vilmos az eredeti szöveget 1989-ben kiadta, azonban a kritikai kiadás még várat magára.

Néhány kérdést sorolnék fel, amelyre ebben a dolgozatban keresem a választ:

- Ha találós kérdéseket tartalmaz a mű, miért a mesés könyvecske elnevezés?
  - Hogyan függ össze a lócsei nyomda története a művel?
  - Hány példányban jelent meg, népszerű volt-e?
  - Miben rejlik a találós kérdések hatása?
  - Ki lehetett a fordító?
  - Milyen elv alapján fordított?
  - Milyen európai összefüggései vannak a Mesés Könyvecskének?
- Ez utóbbi felderítése folytán a "nyomozásba keveredek" Szenci Molnár Albert és Bod Péter is...

THIMÁR ATTILA
magyar-történelem V.

EGY KIADATLAN AENEIS-FORDÍTÁS 1717-BŐL

Témavezető: Tarnai Andor tanszékvezető egyetemi tanár
ELTE

1717-ben fejezte be munkáját egy a mai napig kevésbé ismert szerző, Gyárfás István. Vergilius eposzát fordította prózában magyarra és, amint a fordítás elé írt *Előjáró*, *beszéd*ből kiderül, valószínűleg kiadásra szánta művét. Nem talált azonban pártfogóra, így fordítását nem tudta kinyomtatni. A fordítás mintegy száz évvel korábbi, mint az eddig ismert legkorábbi teljes Aeneis-fordítás, s olyan korban készült, melyben Vergilius eposzának megítélése változóban volt, s e kettős szempontú befogadás figyelhető meg Gyárfás művében.

A köznemesi származású Gyárfás István fiatal korában elkészített fordításán kívül, napjaink ismerete szerint, nem foglalkozott irodalommal.

A fordítás, mely tartalmazza Vergilius XII. könvét, Mafeio Vegio XIII. könvét, illetve a XII. könyvéhez tartozó summákat, egy az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban és egy az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött kéziratban olvasható.

Esztergomban a prózai fordításon kívül egy verses fordítás is található, melynek szerzője napjainkban még bizonytalan.

Reményeink szerint Gyárfás művének vizsgálata és bemutatása meghozza a fordítás méltó elismerését.

TIHANYI RITA
magyar–művelődéstörténet–hispanisztika V.

WESSELÉNYI ISTVÁN PEREGRINUS NAPLÓJA

Témavezető: Font Zsuzsanna tud. ösztöndíjas
JPTE

Wesselényi István 1729–32 között írt peregrinus naplóját kívánom bemutatni. A feladatot a művelődéstörténet speciális képzés peregrinációval foglalkozó szemináriumán kaptam. Elsősorban a szöveg betűhív átírása és előkészítése kiadásra a céлом, a dolgozat keretein belül azonban szeretnék egy rövid képet adni a napló feldolgozásának jelenlegi állásáról.

A tanulmányút két fő állomása Berlin és Halle, Berlin az udvari élet központja, Halle egyetemi város. Az itt eltöltött időszak bemutatása a céлом, kiegészítve a mellékelt naplórészlettel. Az ismert életrajzi adatok segítségével pedig egy többé-kevésbé teljes portrét szeretnék felvázolni a napló írójáról, Wesselényi Istvánról.

TÓTH TÜNDE
latin–fennugor–régii magyar irodalom és irodalomelmélet III.

**„EGY VERS NEMÉNEC MEGJOBBITOT MODGYAI”
– SZENCI MOLNÁR ALBERT A „VERS”-RŐL –**

Témavezető: Vadai István könyvtáros
JATE

A dolgozat az egyik első magyar verselméleti forrás elemzése. A szerző az általa elvégzett textológiai elemzés tanulságait levonva az adott irodalomelméleti szöveg egyetlen használható kiadásához, az első (szerzői) kiadáshoz fordulva megállapítja, hogy Szenci nem a rímről értekezik, ahogy ezt az eddigi szakirodalom állítja, hanem a versről. Köztudott, hogy az irodalomelméleti fogalmak mást jelentettek a XVII. században, mint ma: Szencinél a vers versszakot, strófát jelent. Szenci az ilyen értelemben vett verset kétféleképpen mutatja be: először a strófaszint fölé emelkedve megmondja, hogy milyen legyen és milyen ne legyen a strófák egymáshoz való viszonya, másodszor pedig úgy vizsgálja a verset, azaz strófát, mint sorokból felépülő egységet. Fontos, ám különböző okok miatt explicite ki nem fejtett megállapítása, hogy többféle sor van: metrikai, tipográfiai, grammatikai; Szenci Molnár ítélete szerint az a „legszebb”, ha a metrikai, grammatikai sorok, jelenségek meghatározott szabályok szerint működő tipográfiai sorokba tördelődnek, és ezek a verstechnikai jelenségek a szöveg jelentésének alárendelődve, ahhoz igazodva alkotják az irodalmi szöveget.

VAD SÁNDOR
magyar-könyvtár III.

VÍGJÁTÉKELEMELMEK A PIARISTA ISKOLADRÁMÁKBAN

Témavezető: Dr. János István főiskolai docens
BGYTF

A magyarországi szerzetesrendek iskoladrámái közül külön figyelmet érdemelnek a kegyesrendi darabok. Ez a szerzetesrend többi társával ellentétben nagy figyelmet fordított a nevelés mellett a közönség szórakoztatására is. A fennmaradt darabok több mint fele komédia.

Ezeket a komédiákat szerzőik Plautus, Moliere és Holberg munkái, illetve Göttsched gyűjteménye alapján készítették. Általában több darab cselekményét ötvözték egy-egy iskoladráma keretein belül. A darsítás során ügyeltek arra, hogy a darabok az illetlen részekről megtisztítva iskolai előadás céljaira alkalmassá váljanak. A szereplők jellemének megmagyarosítására nem sok gondot fordítottak, azonban a találó nevek adta lehetőségeket általában kihasználták.

A vígjátékok nyelvezetére az izes magyarság jellemző, nagyon sok szólás és közmondás szerepel a szövegekben.

Ezek a komédiák lehet, hogy művészileg nem álltak magas fokon, azonban a szerzőik által nekik szánt szerepet betöltötték. Szövegeik még a mai kor embere számára is szórakoztatóak.

FELVILÁGOSODÁS ÉS REFORMKORI MAGYAR IRODALOM

BOKÁNYI PÉTER
végzett

TÉKOZLÓ GONDOLATOK NEMZETI DRÁMÁNK
MITOSZÁRÓL

Témavezető: Dr. Goda Imre főiskolai docens
BDTF

Valóban nemzeti dráma-e a Bánk bán, vagy a közönség elfogult olvasata kényszerítette rá a „nemzeti” jelzót?

Lehet-e objektív vizsgálattal új értelmezését adni annak a műnek, melyet születése óta oly sokan magyaráztak?

E dolgozat célja nem több, mint szempontokat keresni egy új nézőpontú elemzéshez. Mennyiben új a nézőpont? Megpróbáljuk levetkőzni nemzeti elfogultságunkat ahhoz, hogy (legalábbis számunkra) világosabbá váljanak a dráma vitatott pontjai. Megpróbáljuk visszaadni a drámának az irodalmiságát, azaz megtisztítani mindattól a vélt, vagy valós politikai mondanivalótól, ami a kezdetektől e műhöz tapad.

A dolgozat célja nem az, hogy forradalmasítsa a Bánk bán-képet csupán egy más – és a Bánk bán esetében új – módszerrel közeledni a műhöz. E módszer eredményeképpen talán sikerül új megvilágításba helyezni a dráma legvitatottabb szerkezeti és jellemrajzbeli sajátosságait.

KLUJBER ANITA
magyar-orosz-angol IV.

VERSÍRÁS, VERSOLVASÁS
DUKAI TAKÁCS JUDIT: BARNÁ LEÁNY C. VERSE AZ
IRODALOMPSZICHOLÓGIA ÉS A
KOMMUNIKÁCIÓELMÉLET TÜKRÉBEN

Témavezető: Dr. Nagy Imre egyetemi docens
JPTE

A dolgozatban a versírás és versolvasás indítékait és mechanizmusát próbáltam megvilágítani Dukai T. Judit Barna leány c. versének irodalompszichológiai (Freud, Jung) és kommunikációelméleti (Lotman) megközelítésével. A mű azt példázza, hogy a versírás elfojtott lelki tartalmak rejtett módon való kimondása. A szublimáció (pszichés energia átcsoportosulása) az extravertált alkotómódszert eredményezi, melynek során a mű minden szintje a lélek tükréként funkcionál.

A vizsgált versben a virágok párbeszédének megfejtésében a költő egyéni indítékai, a virágzakítás archetipikus képének kollektív tudattalanban meglévő jelentése, a formai és kompozíciós elemek játszották a fő szerepet. Így pl. az összetett lírai énben megjelenő többszörös költői szerepjátszás mint az introjekció és projekció eszköze, mint elhárító mechanizmus és mint kivetített belső párbeszéd (autokommunikáció), továbbá a fonémakapcsolatok mikrostrukturájának jellege (csupán a „sze” hangkapcsolatnak nincs tükörképe) érzékelteti a vers központi élményét, a kettős szeretethiányt: a szeretetétiséget és a szeretet adásának igényét.

Ha a befogadó nem csak szemantikai közleményként, hanem szintagmatikus kódként is értelmezi a verset, ha hagyja, hogy az ÉN-Ő kommunikációs rendszer mellett a ritmikus háttér felszabadtítása benne az ÉN-ÉN autokommunikációt, akkor ez az oszcillálás az említett tudatszervező elemek mellett lehetővé teszi a versben megfogalmazódó élmény átélhetőségét, ill. saját lelki tartalmainak kivetítődését. Az autokommunikáció író és olvasót is a mélyben lappangó tartalmak burkolt kimondásához, önismerethez vezeti, így a vers az autopszichoterápia eszköze lehet.

NYÁRY KRISZTIÁN
magyar-művészettudomány III.

„NINCS TULAJDON KECSEK HÍJÁN...”
FÁBCHICH JÓZSEF POÉTIKÁJA

Témavezető: Dr. Szigeti Csaba docens
JPTE

Jelen dolgozat Fábchich József *Magyara fordított Pindarus...* című fordításantológiáját vizsgálja látszólag filológiai nézőpontból. Látszólag, mert bár az elfeledett költő-fordító életének és munkásságának vizsgálatakor elkerülhetetlen a filológiai jellegű kutatás, a dolgozatban felvetett kérdések gyújtópontjában mégsem az egyedi mű, hanem egy általános poétikai modell bemutatása, ha tetszik rekonstrukciója áll. Azé a poétikai modellé, amely nemcsak Fábchich József költészetét és fordítói munkásságát jellemezte, de amely a későbbiekben uralkodóvá és meghatározóvá váló, Kazinczy nevével fémjelezhető költészeti kánon ellenében a XVII-XIX. század fordulójának potenciális poétikai alternatívája volt. Ezen „lehetséges” költészeti modell egy képviselőjéről kíván szólni a dolgozat, egy fordításantológia anyagán keresztül bemutatva annak poétikai jellemzőit, különös tekintettel a generatív, matematikai formalista, archaizáló és egyénien népies tendenciákra. Mindemellett, természetesen, nem lehet és nem is cél elkerülni Fábchich életútjának és életművének bemutatását, annál is inkább, mert az irodalmi nézőpontból eddig nem képezte vizsgálat tárgyát.

PAPP TÜNDE

CZAKÓ ZSIGMOND DRÁMAI MUNKÁSSÁGA

Témavezető: Nagy Imre egyetemi docens
JPTE

A dolgozat első részében Czako Zsigmond reformkori drámaíró életrajzában a romantikus költői alkat természetét mutatja be, tárgyalja a romantikus drámai motívumok, valamint Czako életének és dráma-teóriájának párhuzamait.

A drámai életmű összefoglaló áttekintése a kor számos drámai alkotásában és Czako vígjátékaiban, történelmi drámáiban és lírai drámájában megtalálható romantikus motívumok elemzésének keretében történik meg.

Czako tudatában volt saját elvei és a gyakorlat ellentmondásának, annak, hogy a korabeli színházi közönség nem lassú folyású, költői képekből lazán összefűzött drámai műveket szeretne látni, hanem hatásos szerkezetű drámákat.

A dolgozat második részében elemzett Czako-dráma, a Leona is a lírai drámák közé sorolható, ezért nem aratott sikert a korabeli színpadokon. A Leona (a drámai motívumok alapján) Czako legszélsőségesebben romantikus, a nyelv tekintetében pedig legköltőibb műve.

A mű dramaturgiai elemzése kitér a szerkezet és a szereplők bemutatására, az irodalomtörténeti elhelyezés pedig a dráma forrásainak feltárására.

PARTI GÁBOR
magyar-történelem III.

GONDOLATOK CSOKONAI „HALOTTI VERSEK”
CÍMŰ MŰVE KAPCSÁN

Témavezető: Dr. Dukkon Ágnes főiskolai docens
ELTE

Tanulmányom tárgya Csokonai „Halotti verseinek” elemzése. A tanulmány célja elsősorban az, hogy a költemény gazdag gondolati hátterének megértéséhez adjon kulcsot. Éppen ezért a mű egyes részleteinek elemzésekor igyekeztem feltárni a filozófiai párhuzamokat. E filozófiai párhuzamok egy részére (pl. a keleti filozófiák) nem filológiai kutatás nyomán bukkantam. Bemutatásukkal azt próbáltam bizonyítani, hogy Csokonai verse – pusztán gondolatiságát tekintve – milyen gazdag és szerteágazó jelentéstartalmakat hordoz. A filozófiai párhuzamok más része (pl. a francia felvilágosodás filozófiája) viszont nyilvánvalóan kiindulási pontot jelentett Csokonainak verse megírásához. Ugyanakkor azonban a költemény megfelelő részeinél rámutattam arra, hogy Csokonai nagyon is éles kritikával illette a felvilágosodás egyes gondolatait.

A tanulmány fontos részeit képezik a mű szerkezetét vizsgáló fejtegetések. Ebben a tekintetben sem önmagában vizsgáltam a verset, hanem igyekeztem világirodalmi talajba ágyazni. S a mű szerkezete nem egyszerűen felépítési váza egy költeménynek, hanem támpontot nyújt a vers gondolatiságának jobb megértéséhez is.

Így e tanulmány – bár teljességre nem törekedhet – kísérlet arra, hogy a költő egész gondolatvilágát összegző „Halotti verseket” új szempontok alapján tárgyalja.

SKALICZKI ORSOLYA
végzett

A CSONGOR ÉS TÜNDE JELKÉPRENDSZERE

Témavezető: Dr. Dukkon Ágnes főiskolai docens
ELTE

A Vörösmarty-művek keletkezéstörténetéről általában keveset tud az irodalomtudomány, ugyanis Vörösmarty nem készített feljegyzéseket műveiről, nem vitatta meg az alkotói munka kérdéseit kortársaival, barátaival, nem tudjuk pontosan, mikor olvasta azokat a műveket, melyek bizonyos motívumaikban hasonlítanak – emlékeztetnek – a Csongor és Tündé-re, pusztán művelődésének irányát ismeri az irodalomtudomány. Ezért célja e dolgozatnak a jelenetazonosítás, motívumkeresés, szövegegybevetés helyett megvizsgálni azokat az irodalmi toposzokat, ősköltészeti hagyományokat, jelképeket, melyekből maga az irodalom is – s így azok a művek is, melyek hatottak Vörösmartyra – táplálkoznak. Ezeket az egyetemes jelképeket kell a mű elsődleges jelentése mögé képzelnünk, hogy a mű új megvilágításban álljon előttünk. A dolgozat elsőként arra keres választ, hogy a Tündérvölgy szimbólumát hogyan használja fel Vörösmarty. milyen többletjelentést ad a Csongor és Tündé-nek, amitől a mű eltér az előző korok, vagy akár a kortárs tündérajátékoktól. Csongor alakja – ezzel az értelmezési módszerrel – a boldogságkereső ember, az utazó, a labirintust végigjáró hős jellegzetes irodalmi toposzát jeleníti meg. Tünde – Ilma kettőse – Vörösmarty képletes hasonlata szerint is – a rózsza – vadrózsza (égi és földi szerelem) párhuzamának felel meg. A kert, a vándorok, az Éj, a számos jelképes rendszere mind ősi hagyományokra épülő szimbólumok, melyeket Vörösmarty a maga világértelmezéséből fakadó bölcsellettel tölt meg, új összefüggésbe helyezi, átértelmezi az idézett párbeszédet, „kölcsönvett” motívumokat – merőben más költői világot teremtve, mint amit forrásainak szerzői alkottak.

XIX-XX. SZÁZADI MAGYAR IRODALOM

BLASKÓ KATALIN
magyar-német végzett

**ELBESZÉLŐ SZITUÁCIÓK KEMÉNY ZSIGMOND
ÖZVEGY ÉS LEÁNYA CÍMŰ REGÉNYÉBEN**

Témavezető: Dr. Varga Pál, adjunktus
KLTE

Kemény Zsigmond szépprózai művészetének irodalomtörténeti helye és értéke – a kiterjedt szakkutatás érvényes eredményei felől nézve is – még mindig nyitott kérdés.

Dolgozatom műimmanens, narratológiai elemzéssel próbál ehhez a problematikához hozzászólni. F.K. Stanzel elbeszélés-elméletének (Theorie des Erzählens) fölhasználásával az elbeszélői perspektívák szempontjából elemzem a Kemény-életmű csúcscímű Özvegy és leánya című regényt. Ez az elemző módszer azt ígéri, hogy megmutatja miben áll – narratológiai szempontból – a műnek ez a kiemelkedő értéke. Az eljárás, mely az auktoriális, perszonális és én-perspektívák jellegzetes előfordulásait és egymás-váltásait mutatja be a regényben, ugyanakkor arra is alkalmasnak látszik, hogy a sokat vitatott keményi-realizmus, keményi-modernség jellegét és mibenlétét föltárja.

FEDINEC CSILLA
magyar nyelv és irodalom VI.

**A HAZASZERETET MOTÍVUMA RADNÓTI MIKLÓS
KÖLTÉSZETÉBEN**

Témavezető: Vaszócsik Vera, egyetemi adjunktus
Ungvári Állami Egyetem

A dolgozat Radnóti Miklós költői munkásságát követi nyomon annak az oda-vissza ható kérdésnek a tisztázását célozza meg, hogy milyen erők mozgatják az alkotót nemzet és kor viszonylatában. A nemzetiség és a történelmi időszak jegyei a tudatban jelentkeznek, s ennek alapján minden ember információhordozó. Az alkotó ember is hordozza ezeket az információkat, amelyek a formateremtést szolgálják. A tartalom, a megjelenítés, a dolgok kimerevítése azonban egy belső hangra történik, amit az ösztöntől az Istenig többféleképpen próbáltak már megmagyarázni. Eddig ez épp annyira sikerült, amennyire egy vers, egy szobor, – a mű tartalmát átadhatjuk. A világból annyi a miénk, amennyit képesek vagyunk befogadni, emberi minőségünket az határozza meg, mennyire tudjuk szellemünket szabaddá tenni a látás, a hallás, az érzékelés számára. Erre a szabadságra eddig a legjobb szavunk – a művészet.

Radnóti Miklós költészete arra példa, amikor az ember képes függetleníteni magát a fizikai valóságtól, hogy a szellemi valósággal állítson szembe bennünket. Nincs benne az az akarat, ami Illyés Gyulában. Tömör és tömény, mint Németh László, amit még nem fedeztünk fel azon a szinten, amin épülhetünk. Radnóti Miklós világosan látta, miért kell meghalnia: az időszámításunk kezdetén még egyetlen áldozat is elég volt a kiválasztott nép megmentésére, az új időben azonban sok millió áldozatra volt szükség a szunnyadó figyelem felélesztésére az egység védelmében. Nem tagadta meg a népet, de kitartott a haza mellett, melyhez személyiségjeve kötötte.

GLÓZER RITA
magyar IV.

SZABÓ LŐRINC HUSZONHATODIK ÉVE

Témavezető: Dr. Kabdebó Lóránt tanszékvezető egyetemi tanár
az irodalomtudományok doktora
JPTE

A huszonhatodik év szonettjeinek végigolvasásával különös, szűkösségében is végtelenül tág világba: két ember teremtet, felépített, közös univerzumába léphetünk be. Ennek az intim világnak két végpontja, egymást vonzó-taszító pólusa egy férfi és egy nő. Elemzésemben onnét indulok, ahonnét a költő: a kedves halála előtti szimmetrikus harmóniavilágból. Végigtekintem e harmónia megbomlásának, a kételemű univerzum széthullásának folyamatát, majd azokat a kísérleteket veszem sorra, melyekkel a költő a megbillent, kikökkent világ rendjét igyekszik helyreállítani. Eközben kirajzolódik a kötet vázát alkotó dialógus: Szabó Lőrinc párbeszéde önmagával, halott kedvesével, a halállal. Egy tágabb összefüggérendszerbe helyezve azt vizsgálom meg, hogyan illeszkedik ez a jelenség a század húszas éveinek dialogikus poétikai paradigmájába. Végezetül *A huszonhatodik év* kötet utóhangjának záróversein keresztül a költemény szerzőjétől való elszakadását, önálló életre kelését igyekszem bizonyítani, a XX. századi nyelvtudomány egy nagyon érdekes irányzata, a beszédaktus-elmélet segítségével. Végigtekintem, hogyan válik a nyelvhasználat cselekvéssé, a szó tetté Szabó Lőrinc verseiben.

Igy körvonalazódik előttünk a Szabó Lőrinc-i dialógus, belső küzdelem eredménye: kiegyezés a halállal, önmaga feloldozása az önvád alól. Ez a konszenzus objektíválódva az utolsó versekben bomlik ki teljes egészében. A gondolkodásbeli fordulat tehát egy nagyon fontos költői magatartásforma és szemlélet kialakulásával esik egybe éppen *A huszonhatodik év* kötet korábban nem sokra értékelt Utóhangjában.

A dolgozat címében szereplő huszonhatodik év így egyszerre utal a verseskötetre és az 1951-es esztendőre, a fordulat évére.

GULYA ISTVÁN
magyar-történelem IV.

A MAGÁNYOS CÉDRUS CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR ÉS FÜST MILÁN

Témavezető: Dr. Nagy Sándor, tanszékvezető főiskolai tanár
EKTF

A dolgozat nem sorolható a szorosabban vett irodalmi tanulmányok körébe, de alapvetően irodalomtudományi indíttatású művészetfilozófiai esszé. A szerző elsősorban arra törekedett, hogy a mindkét művésznél fellelhető „magányos cédrus”-motívumot értelmezze, a hasonlóságok és különbségek alapján kísérletet tegyen a motívum magatartásbeli, alkotásfilozófiai és jelentésbeli vonatkozásainak feltárására.

Alapvető tétele szerint a századfordulóra szétesett világkép hiányai, a „minden egészben eltörött” hiánytudata alakította ki a 20. századra jellemző értelemkereső alkotó MŰVÉSZ különállását, azt a kikényszerített szituációt, amelynek lényege a protestálás és az új egység vélt megteremtése.

A szerző az *Atlantisz süllyedése* című részben a jelenség metaforikus genezisének vizsgálja, a Próféta-lét egységében magának az állapotnak belső jegyeit, fokozatait tárja fel, s egy kitérő után – melyben *Az Ikarosz legenda* címmel a kiválasztottság néhány lehetséges következményét vázolja –, *A fa* és *A cédrus* magánya című részekben a motívum szorosabban vett összefüggéseit kutatja, és jelentéseit, asszociációs lehetőségeinek egy bizonyos részét mutatja be.

Végezetül A magyarság és a nyelv, valamint „*Az írás, mint az ima formája*” című rövid fejezetekben a feltárt jelentéseket szembeesíti a modern kor magyarság-sorsproblematikájával és befogadói álláspontot igyekezett kialakítani.

A dolgozat elsődleges célja az volt, hogy kísérletével csökkentse azt a távolságot, melyet a két művész tevékenysége és a mai kor közé ékelt az idő és az értetlenség.

HALASI RITA MÁRIA

magyar-esztétika II.

LIPPAI KRISZTINA

magyar-komparatiztika II.

NAGY PÉTER

magyar-esztétika-komparatiztika II.

PÉTERI VANDA

magyar-skandinavisztika II.

TILLMANN MÓNICA

magyar-történelem II.

TÖR KRISZTINA

magyar-művészettörténet II.

A MEGKOMPONÁLT VERSESKÖTET

Témavezető: Horváth Iván tud. főmunkatárs
ELTE

A kritikai kiadások korát éljük, pedig milyen sokat árt egy-egy költő életművének, ha a szerkesztő megbontja az eredeti kötetek szerkezetét, és időrendi sorrendben akarja csoportosítani a költeményeket, ami úgyszólván vállalkozás.

E tanulmányok a kötetkompozíciók megbonthatatlanságára irányítják a figyelmet, s rámutatnak: hogyan változik meg egy-egy vers jelentése, ha kiemelik a kompozícióból, ill. ha új környezetbe kerül.

Egy világirodalmi minta – Baudelaire *Les Fleurs du Mal*-ja – után két-két tanulmányt közlünk a magyar irodalom három korszakából: a felvilágosodás korából Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi Dániel, a XX. század 30-as 40-es éveinek irodalmából József Attila és Radnóti Miklós, a mai magyar irodalomból Kálnoky László és Szilágyi Domokos egy-egy verseskötetének elemzését.

A kompozíciós lehetőségek és a műalkotás felépítésében érvényesülő törvényszerűségek vizsgálata az irodalmi elemzés legfontosabb kérdései közé tartozik. A szövegek genetikai textológiai megközelítése sok újat ígér ezen a területen. Legújabbban már Magyarországon is ismertekké váltak a genetikai textológia módszerei: egy friss

Helikon-különszám, valamint az ismert Flaubert-kiadó, Jean-Marc de Biasi budapesti előadásai sokat tettek ennek érdekében. E tanulmánykötet egyben e módszer demonstrációja is.

PÁL ERIKA
magyar III.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN AGYAGHORDÁS C.
NOVELLÁJÁNAK ELEMZÉSE

Témavezető: Györke Ildikó egyetemi adjunktus
JPTE

A Szegedy-Maszák Mihály-i gondolattól vezérelve, miszerint „A műalkotás végül is értelmezéseiben él” próbálom bebizonyítani Tömörkény István nagyszerű kompozíciós képességét, tagadva Ady Endre tételét: „A megkomponálás művészete nem adatott meg neki”.

A dolgozatomnak nem tárgya Tömörkény István munkásságának részletes elemzése, irodalomtörténeti besorolása, írói–emberi arcképének felvázolása, csupán egyik legművészebb írásának elemzésére vállalkozik, az Agyaghordás címűre, és ezzel remélhetőleg oszlatja némileg „az előítélet ködét”, amely Diószegi András véleménye szerint leginkább őt vette körül a századvég írói közül.

Megpróbálom feltérképezni a novella domináns elemeit, és formalizált ábra segítségével rávilágítani a motívumrendszer kristályszerkezetére.

Szeretnék rámutatni Tömörkény István sajátos értékére, amit kritikusai eddig negatívként említettek fel, arra, hogy az etnográfiai, szociográfiai betétek nem unalmas és funkciótlan részek noveláiban, hanem organikusak, írásai múzeológiai adalékok.

Művészetének két támadott pontja, etnográfia és kompozíció (=életmód és kifejezési forma) szervesen összekapcsolódik: ez ars poeticája.

KOVÁCS ELEONÓRA
magyar–történelem–komp. III–II.

IRODALOMTÖRTÉNETI ANYAG VAGY ÉLŐ
ALKOTÁS? MADÁCH IMRE: MÓZES

Témavezető. Dr. Széles Klára, adjunktus
JATE

„Az ember tragédiájának szerzője” – legtöbbször így halljuk Madáchot emlegetni, pedig szerzője ő a Mózesnek, a Mária királynőnek és sorolhatnám még más írásait is. Dolgozatommal szeretném bizonyítani, hogy Madách Imre a Tragédián kívül is írt olyan műveket, amelyek ma is élő, jó alkotások. Sorra veszem a Mózeszt ért leggyakoribb kritikákat. Igyekszem kiemelni a darabból a pozitív vonásokat. Összehasonlítom a bibliai történettel. Mózes alakját összevetem hasonló irodalmi figurákkal, s párhuzamokat keresek a Tragédiával. A két alkotás kapcsolatát is megvizsgálom. Befejezésként a dráma fogadtatását és értelmezéseit is érintem. Az egész dolgozaton keresztül különös hangsúlyt fektetek a címszereplő alakjára, vele kapcsolatban vizsgálom a dráma minden tényezőjét.

MERÉNYI ANNAMÁRIA
magyar-művészettudomány

**MÓDSZEREK ÉS SEGÉDTUDOMÁNYOK A
SZELLEMTÖRTÉNET FELTÁRÁSÁBAN**
(Elemzés a Minerva első három évfolyama alapján)

Témavezető: Dr. Bókay Antal, egyetemi docens JPTE

A dolgozat tárgya a Pécsen indult és szerkesztett *Minerva* c. folyóirat első három évfolyamának vizsgálata. A lap 1922-ben az azonos nevű szellemtörténeti társaság gondozásában született, Thimemann Tivadar és kezdetben Horváth János szerkesztésében. A cikkek jellegét és tartalmát meghatározta, hogy az elsődleges cél „a magyar szellemi élet történetének művelése” volt.

A *Minervában* közölt írások a tudomány széles körét tekintik át, rendkívül magas színvonalon. A cikkek igényességét magyarázza, hogy a tanulmányok a kor legnagyobb magyar tudósainak tollából származnak (Hóman Bálint történész, Ruber József jogtudós, a filozófus Pauler Ákos, stb. mindannyian a korabeli szellemi élet meghatározó alakjai, szakterületük európai szintű művelői). Tehát a társaság alakulásakor megfogalmazott célkitűzés megvalósítására nem kizárólag az irodalmi tárgyú értekezések alkalmasak.

A dolgozat írója ebből a gondolatból indul ki, s a *Minerva* 1922-es, 1923-as, 1924-es évfolyamainak cikkei alapján arra keres választ, hogy a szellemtörténet feltáráshoz mely segédtudományok alkalmazhatóak. A nyelvtudomány, földrajz, jog, irodalomtörténet, történelem, művészettörténet tárgyköréből született tanulmányok a szellem egészének leírására töreksenek. Ezzel magyarázható, hogy a vizsgált évfolyamokban egyetlen konkrét műelemzési leírás sem található.

A gondolatmenet másik szála a szellemtörténeti módszereket tárja föl. Kitér a szintézis, összehasonlítás, múlt és jelen együttesének kérdésére, összekapcsolásokat, általános kérdéseket fogalmaz meg, alapkategóriák vizsgálatára törekszik. A *Minerva* című folyóiratban a szellemtörténeti és pozitívista módszerek nem különülnek el (ld. Horváth János cikkét). Pontos módszertanból, világos okfejtésből jut el minden egyes tanulmány a szellem leírásához.

A szellem egésze úgy rajzolódik ki, hogy a módszerek és segédtudományok azt csak ideiglenesen, a vizsgálat idejére darabolják föl, de az egész jellege nem szűnik meg.

MÉSZÁROS ANDREA
végzett

KOSZTOLÁNYI DEZSÓ PACSIRTA CÍMŰ
REGÉNYÉNEK
PSZICHOANALITIKUS MEGKÖZELÍTÉSE

Témavezető. Dr. G. Komoróczy Emőke, főiskolai tanár
ELTE

A *Pacsirta* pszichoanalitikus szempontú elemzését választottam témául, figyelembe véve az erre irányuló korábbi munkákat is. Miután végig nagy hangsúlyt fektetek Freud elméletére, fontosnak tartottam, hogy a bevezetésben egy rövid, de átfogó képet adjak az álomról, keletkezéséről, motivációjáról, stb..

Ákos álma véleményem szerint a kulcs a kisregény valódi megértéséhez, ezért az álom mondatok szerinti elemzésére tettem kísérletet. A második nagy fejezet kizárólag Freud elméletére épül, szigorúan ezen a nyomon haladva kerestem a válaszokat a látszólag egyszerű és érthető szituációkra.

A regényt elolvastva és megértve, megragadott az emberi kapcsolatoknak ez a furcsa ambivalenciája, mely a családon belül a három központi alakot összeköti – ezért fordítottam különösen nagy figyelmet e viszonyok alapos elemzésére.

A századfordulón nemcsak Kosztolányit foglalkoztatta a női sors „lehetősége”, másoknál is megjelenik a „vénlány” mint háttérfigura. Ez is a női sors önállóságát, kiszolgáltatottságát mutatja: az adott korban a nő számára semmiféle lehetőség nem nyílt önmaga megvalósítására, ha nem tudott férjhez menni, egész élete értelmetlenné vált. Érzelmi energiáit a családba próbálta beépíteni, de itt is „fölöslegessé” vált.

NAGY TÜNDE
magyar–német V.

MENEKÜLÉSMÍTOSZ A XIX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A
SZÁZADELŐN. GULÁCSY LAJOS EGYÉNI
ÚTKERESÉSE

Témavezető. Dr. Cserjes Katalin, egyetemi adjunktus
JATE

Dolgozatom – a cím ígérétehez híven – két utat jár be. Az első: vállalva a válogatás szubjektivitását műveket, művészi magatartásokat emel ki a századvégről és a századelőről. Követi azt a folyamatot, melynek során az egyéni útkeresések modern kollektív menekülésmítoszá nőnek. E menekülési körkép (és körkép) a „különbözöm, tehát különb vagyok” nietschei arisztokratikus kivülálláseszemély szélsőséges megnyilvánulásait és a különbségekben fellelhető típust teremtő azonosságokat mutatja be. A világ bűneiért vezeklő zárándok-utazótól a művészetbe, esztétikumba menekülön, az Édent földrajzi térben keresőn és azt önmagában meglelő álmodozón, a középkort, a rokokót megidéző időutazón, a dezillúzióit mesterséges paradicsomokba fojtó igazságkeresőn át a maga elé maszkot tartó művészig, Gauguin-től Baudelaire-en, Oscar Wilde-on, Rimbaud-on, Mallarme-n, Klee-n, Rousseau-n, Juhász Gyulán át Adyig. A dolgozat terjedelmesebb része Gulácsy Lajos művészetét követi nyomon – elsősorban írásaira, másodsorban képeire támaszkodva. Választ keres arra a kérdésre, mennyiben azonosul ő korának sztereotíppá vált különbségeivel, és mik az individuális válaszai. Utazik térben és időben, ahogyan Gauguin tette, Baudelaire álmodta. Maszk mögé bújjik, szerepeket játszik, alteregókat választ, hogy megtalálja saját arcát. Menekül egy másik világba, és közben világokat teremt.

NYITRAI KATALIN
végzett

**BŰN ÉS BŰNTUDAT NÉMETH LÁSZLÓ
REGÉNYEIBEN**

Témavezető: Dr. Cs. Varga István, főiskolai tanár
ELTE

A dolgozat két részre tagolódik. Első részében a szerző a bűn és büntudat problematikáját követi nyomon, különös tekintettel a *Bűn* című regényre. Az elemzés során részletesen foglalkozik a bűn-bűnösség-büntudat kérdéskörével és a regény erre vonatkozó fogalomrendszerével, kitér motívumrendszerének, központi motívumának vizsgálatára.

A második részben, az *Iszony* elemzésében szövegszerűen is kimutatja a lélektani vonatkozásokat, a lélekábrázolásra összpontosít. Mindkét művet (a *Bűnt* és az *Iszonyt*) elhelyezi Németh László életművében, a regények vonulatában. Külön is elemzi a címben jelzett témakör jelentőségét, szerepét az életmű egészében.

OCSKAY GYULA
magyar-történelem IV.

**„ÍGY LETTEM MAGYAR SZIVÁRVÁNY”
MAGYARSÁGTUDAT ÉS KÖZÉP-EURÓPA-
ESZME MÉCS LÁSZLÓ LÍRÁJÁBAN**

Témavezető: Dr. Lisztóczy László, főiskolai docens
EKTF

Farkas Gyula írja 1928-ban megjelent Mécs-tanulmánykötete végén: „A költői kép ... még vár a késői művészi kézre, mely történelmi távlatból a végső formákat megadja, a jellemző színeket felrakja.” Ilyen összefoglaló munka a mai napig nem született, pedig Mécs László már 1921-ben meghirdette a Duna-völgyi megbékélés eszméjét. (A „veszélye” egy ilyen könyv megjelenésének – a költő születésének 100. évfordulójához közeledve – éppen aktualitása miatt nagy.)

Nemzeti színű korunk sok eszmei salakot a felszínre hoz, elfelejtkezve gyakran az értékes elődökről. Dolgozatommal egy ilyen új betöltéséhez szeretnék segédkezni.

A dolgozat egyébként nem esztétikai jellegű: nem kívánom eldönteti a vitát, hogy Mécs László verseit milyen arányban írják a tömegek s milyen arányban ő maga. Inkább Mécs világképének egy összetevőjével foglalkoztam: a költő magyarság- és közép-európai tudatának fő motívumait vizsgáltam. Azt, hogy miként válaszolt egy szlovenszkói magyar pap-költő a trianoni béke okozta szellemi traumára.

PETE KLÁRA
magyar-angol V.

A KÖLTŐI SZIMBÓLUM FOGALMÁHOZ
(A vár fehér asszonya c. Ady-vers alapján)

Témavezetők: Dr. Fried István tanszékvezető egyetemi tanár
Kiss Attila tanársegéd JATE

Dolgozatomban a költői szimbólum fogalmának értelmezési problémáival foglalkozom.

Először néhány olyan felfogást tekintek át, amelyek szerint a költői szimbólumban „a valóság” valamilyen közvetlenül el nem érhető szintje nyilatkozik meg. Majd A vár fehér asszonya c. Ady-vers elemzése alapján arra a kérdésre szeretnék választ kapni, hogy a szimbólum jelentés-létrehozási mechanizmusának milyen sajátosságai alapján tulajdoníthatnak neki ilyen valóságközvetítő szerepet.

Dolgozatom második részében A vár fehér asszonya c. verset a Jacques Lacan által megalapozott pszichoanalitikus elmélet segítségével értelmezem, és így az elmélet által leírt szubjektumot mutatom be „A vár fehér asszonya” szimbólum egyik lehetséges jelöltjeként. Emellett az elmélet szubjektum-fogalmát a szimbólum általános fogalmával is összekötöm. Azt kísérem meg bebizonyítani, hogy a költői szimbólum sajátos jelentés-létrehozási mechanizmusa megfeleltethető a lacani szubjektum sajátosságainak.

SZIKULA NORBERT
könyvtár-magyar III.

**VAJDA JÁNOS SZÍNKRITIKÁI A
NEMZETI SZÍNHÁZ SHAKESPEARE-
ELŐADÁSAIRÓL (1855–1864)**

Témavezető. Dr. Bene Kálmán, főiskolai adjunktus
JGYTF

E dolgozattal céloim az volt, hogy a magyar színikritika eddig sokak számára ismeretlen fejezetét próbáljam bemutatni, s ezzel egyidejűleg Vajda egy másik „énjét” megvilágítani.

Választásom két okból esett rá. Egyrészt, mert a szakirodalom is elsősorban, mint költőt ismeri, s csak ezután mint publicistát. Másrészt a köztudatban erről az „énjéről” csak nagyon keveset, s torzított formában tudnak.

38 kritikáját vizsgáltam, melyek 1855 és 1864 között keletkeztek, s a Nemzeti Színház Shakespeare előadásairól tudósítanak. Ezen cikkek kapcsán próbáltam „kibogozni” Vajda véleményét a magyar színházügyről, illetőleg – ezen belül – a drámaügyről.

Vizsgálódásom kiterjedt még – természetesen az előzőek kapcsán is, hiszen ezek összefüggenek – a színészekre, közönségre tett megállapításainak bemutatására, elemzésére.

Befejezésésképpen pedig egy teljes cikk ismertetése következik, melynek a stílusa rávilágít, hogy Vajda a színreferens soha nem tudta megtagadni költő mivoltát, s hogy költő és publicista egymást kiegészítve, támogatva éltek benne.

KORTÁRS MAGYAR IRODALOM

ANTALA ZSUZSA
végzett

ÚTON A METAFORA FELÉ

Témavezető: Dr. Szigeti Lajos Sándor tanszékvezető egyetemi
docens

JATE

Különös „rejtekező” folyamat figyelhető meg a huszadik századi magyar epikában: a metaforikus regény kialakulása. Már maga a metaforikus jelző meghatározása is figyelmet érdemlő, hiszen sokáig csak költészeti kategóriaként kezelték, a költői nyelv vizsgálati körébe tartozott csupán.

Úgy vélem, a metaforikus próza – valamint regényirodalom megjelenése a huszadik századi formabontó törekvések tipikus példája.

Érdekes módon, az irodalomtörténet a metaforikusságot elsősorban a határon túli magyar irodalom egyes alkotásaihoz rendeli, így Grendel Lajos, Gion Nándor, Szilágyi István műveihez.

Dolgozatomban arra vállalkozom, hogy bizonyítsam: Szobotka Tibor *Az összeesküvők* című műve nem más, mint a metaforikus regény létrehozására tett kísérlet, amelyet bátran nevezhetünk tiszta metaforikus regénynek, a metaforaforma szintézisének.

Ezért nem definiáltam részletezően a metaforikus regényt, mert a konkrét mű elemzésével szeretnék kísérletet tenni a regénytípus bemutatására, egyúttal a Szobotka-életmű jelentőségének érzékeltetésére is törekedve.

KORTÁRS MAGYAR IRODALOM

ANTALA ZSUZSA
végzett

ÚTON A METAFORA FELÉ

Témavezető: Dr. Szigeti Lajos Sándor tanszékvezető egyetemi
docens
JATE

Különös „rejtekező” folyamat figyelhető meg a huszadik századi magyar epikában: a metaforikus regény kialakulása. Már maga a metaforikus jelző meghatározása is figyelmet érdemlő, hiszen sokáig csak költészeti kategóriaként kezelték, a költői nyelv vizsgálati körébe tartozott csupán.

Úgy vélem, a metaforikus próza – valamint regényirodalom megjelenése a huszadik századi formabontó törekvések tipikus példája.

Érdekes módon, az irodalomtörténet a metaforikusságot elsősorban a határon túli magyar irodalom egyes alkotásaihoz rendeli, így Grendel Lajos, Gion Nándor, Szilágyi István műveihez.

Dolgozatomban arra vállalkozom, hogy bizonyítsam: Szobotka Tibor *Az összeesküvők* című műve nem más, mint a metaforikus regény létrehozására tett kísérlet, amelyet bátran nevezhetünk tiszta metaforikus regénynek, a metaforaforma szintézisének.

Ezért nem definiáltam részletezően a metaforikus regényt, mert a konkrét mű elemzésével szeretnék kísérletet tenni a regénytípus bemutatására, egyúttal a Szobotka-életmű jelentőségének érzékeltetésére is törekedve.

FEKETE ZOLTÁN
magyar I.

CÍM ÉS SZÖVEG VISZONYA PILINSZKY KÖLTÉSZETÉBEN

Témavezető: Dr. Bókay Antal egyetemi docens
JPTE

Céлом, a szövegköziség viszonyában egy olyan korreláció kimutatása, mely közvetlen szövegérintkezés nélkül képes egy nyelvileg nem rögzített felettes értelem képzésére. Mivel a cím és a szöveg közt fennálló intertextuális kapcsolat nem statikus, azaz nem kizárólag szemantikai jellegű, e viszonyrendszert generatív korrelációnak neveztem. Tehát feltételezésem szerint az értelemképzés cím és szöveg közt kölcsönös és állandó, valamint alapvetően teremtő jellegű. Pilinszky költészetében ez az intertextuális kapcsolat különösen jelentős az interpretációs lehetőségek szempontjából. A címek önmagukban is, egy a szövegtől függetlenül létező külön világra utalnak, melybe az olvasó olvassa bele a versszöveget. Így közvetlenül a szövegértelmezés pillanatában módosul a cím jelentése és ezzel egyidejűleg a versszövegé is. Ez a tendencia kiváltképp a keresztény terminológia használatakor figyelhető meg.

Dolgozatomban ezen jelenségeket a Harmadnapon című kötet verseinek vizsgálatával, értelmezésével mutatom ki, valamint elkészítem a kötet címek ilyen szempontú tipológiáját.

GULYÁS GÁBOR
magyar-filozófia IV.

**EGY EVIDENCLER MESÉI
(VILÁG ÉS KÖRNYEZŐ VILÁG RELÁCIÓJA
MINT LEHETSÉGES ÉRTELMEZŐI MODELLSTRUK-
TÚRA TANDORI DEZSŐ. DÖBLINGI BEFUTÓ
CÍMŰ REGÉNYÉHEZ)**

Témavezető: Dr. Babos István egyetemi adjunktus
KLTE

Dolgozatomban a Döblingi befutó című regény kapcsán egy olyan modellstruktúra bevezetésére vállalkozom, amely világ és környező világ heideggeri-gadameri megkülönböztetése alapján a Tandori-próza mindenkor elbeszélőjének világviszonyát elemezve kínál egy lehetséges értelmezői stratégiát. Tandori szinte egyedüli mértékké avatja a szubjektivitást regényeiben, így azok másról nem is igen szólhatnak, mint elbeszélőjük sajátos, naplószerűen rögzített világ-tapasztalatáról. A környező világnak (mint utalásrendszernek) az elbeszélő maga is része: épp' az összefüggés által adott biztonság, az állandó háttér jelenti azt a megtartó erőt, amely a művekben – a reflexió révén – lenyűgöző variációs készséggel, nem kevés intellektuális játékosággal mint alap, végül is állandóan megjelenik. A reflexió elsősorban nyelvi magatartás, amely szabad, távolságtartó viszonyulást jelent a 'dolgokkal' szemben. Tandori Dezső prózanyelve alapvetően különbözik a magyar prózapoétikai hagyománytól. A Döblingi befutó legfőbb stilisztikai és nyelvszemléleti jellemzőinek számbavételével mindenekelőtt arra keresek választ, hogyan biztosítja ez a nyelv – a reflexióhoz szükséges – distanciateremtő szerepét. Az elbeszélő egyben a főhős is, így világviszonyulása minden esetben feltárja a szövegvilág modellált dichotómiáját. Ez teszi interpretálhatóvá a mulandóság állandó, gyötrő jelenlétében megfogalmazódó identifikációt, amely véleményem szerint a Tandori-epika legfőbb témája.

HEGEDÜS IBOLYA
magyar-történelem
végzett

**„ISTENEN, MILYEN RAGYOGÁSRÓL VOLT SZÓ, CSAK
CSAK FEKETE VÉR”
ESTERHÁZY PÉTER FUVAROSOK
C. MŰVÉNEK ELEMZÉSE**

Témavezető: Á. Serey Éva főiskolai adjunktus
ELTE TFK

Dolgozatomban a jelenkori magyar irodalom egyik meghatározó írójának 1983-ban önálló kötetben megjelent művét vizsgálom, figyelmen kívül hagyva a *Fuvarosoknak a Bevezetés a szépirodalomba* c. kötetben, azaz a nagyobb kontextusban elfoglalt helyét.

Véleményem szerint e művön keresztül Esterházy írói stílusa, illetve technikája, lényegi kérdései és fő jellemzői ragadhatók meg. Az idézéstechnikára, a műfaji megjelölésre, a mítoszformáló alakításra, nyelvhasználatra s művészetének problémáira gondolok. Dolgozatomban mindezt igyekszem közelebbről megvizsgálni. Elemzem a mű mitikus, nemzeti és személyiségre irányuló kérdésvivését.

A történetet mint beavatást értelmezem, mely a lét titkaiba vezet be, annak megmutatásával, hogy hogyan van jelen az életben a halál.

Jelen esetben Zsófia, a lány halála, és Zsófia, az asszony születése által. A beavatás kettős értelmű; egyrészt egy tényleges testi aktussal végbemenő defloráció, másrészt egy lelki, gondolati felnőttéválás, amely értékrendekbe történő beavatás.

A mű szövegének tüzetes vizsgálatából indulok ki és a részletek analízise révén szeretnék eljutni a műben rejlő létfilozófiai szintézisig.

IVÁN ÉVA
végzett

A BOHÓC-BOLOND MOTÍVUM EGYES
MEGJELENÉSEI A XX. SZ.-I MŰVÉSZETBEN

Témavezető: Dr. Cserjés Katalin egyetemi adjunktus
JATE

A dolgozatban néhány jellegzetes példán keresztül a bohóc motívum jelentésárnyalatait kívánom bemutatni. Az idézett műalkotásokat különböző művészeti ágakból választottam. A téma szakirodalmának, Szabolcsi Miklós: „A clown mint a művész önarcképe” című művének, eltérő megközelítési módja ellenére is kiegészítője lehet e munka.

Bevezetőmben fölvezetném Hamvas Béla „Karnevál” című regényének világképét, amely szerint valamennyien esendő bohócok vagyunk, s egyikünk sem vonhatja ki magát a szeretetnélküliség örületéből.

A továbbiakban a lehetséges kapcsolódási pontokra utalok (Karnevál, Maszk, Cirkusz, Színház). A rokonmotívumokkal (Üdvari Bolond-őrült) való megegyezéseket és különbözőségeket is fel kívánom villantani.

Az irodalmi példák a bohóc sokarcú szerepét mutatják be. A Rendmegzavaró, félelmeinket kimondó, hatalom ellenes, másságot hordozó bohócot; a tudással rendelkező, jövőbelátó képességű bohócot; a megváltó szerepű krisztusi bohócot. A clown egyszerre hordozza a gyermek tisztaságát és a vének bölcsességét. Ővé a világ esendősége s a kiválasztottak képessége.

A képzőművészeti példák összecsengenek az irodalmiakkal, árnyalják azokat. Balla Józsefnél a sok képben az egy témát vizsgálom. Chagallnál az egy vásznon megjelenő sok képet.

Befejezőként szólok a világunkról való beszéd módjáról, a „bohócnyelvről és -szövegről”.

IZSÓ MÓNIKA
tanító

ÖRKÉNY ISTVÁN ÉS AZ „EGYPERCESEK”

Témavezető: Dr. Szabó Zoltán főiskolai docens
KFTF

A dolgozat készítője Örkény négy egypercesét, az Üvegahal, a Sőhajnak beillő szöveget..., a Leltár és Az autóvezető címűt elemzi tüzetesebben.

Egyetemes és magyar, történelmi és erkölcsi viszonylatokba és problémákba ágyazza bele tárgyát; az írói pályájának áttekintésével, a műfaj kialakulásának vázolásával jut el mondandója magjához.

Művészet, háború, nemzet, halál – így osztja témakörökre a másfélszáz egypercest, amelyeket érdekességük, bizsarságuk, groteszk tömörségük miatt kedvel, meg mert az olvasás aktív munkáját igénylik, s a különös meg a mindennapi keveredik bennük. A kiválasztottak mindegyike közvetlenül vagy közvetve a halálról szól.

Hagyományos/abb/ és újszerű/bb/ szempontok szerint vizsgálja a kiemelt írásokat /a cím, a tartalom, az üzenet, a szerkezet, a szereplők, a szókincs – ill. a groteszk, az abszurd minősége, szövegtani szempontok, stílusalakzatok, kötésformák stb./

Szubjektívnek gondolja a szerző a választását, az elemzéseit rendjét, az értelmezéseit, asszociációit; de támaszkodik az író önkomentálásaira, a szakirodalomra is.

A mélyebb megértés, megélés, az alaposabb megismerés a célja az elemzéseknek.

KOCSIS ÉVA
magyar V.

AZ EMLÉKEZET KUTJÁBÓL
/SIGMOND ISTVÁN NÉGY NOVELLÁJA/

Témavezető: Széles Klára egyetemi docens
JATE

A szerző 1971-ben megjelent Valaki csenget című novelláskötetéből választottam azt a négy írást, amelyekről dolgozatomban írok. Nem első és nem utolsó szövegei ezek a szerzőnek, de fordulópontot jelentenek életművében. Hasonló határhelyzetben vannak, mint azok a kamaszok, akikről a történetekben olvasunk. Ott már nem és itt még nem figurák.

A négy novella (Aki a legtovább marad a víz alatt, A játék, A titkok, Józsi) egységét a szereplők és a játék összakapcsolódása adja. Sigmond különleges névadását vizsgálom, mint elbeszélői világának sajátosságát.

Az írásokban, a passzív szereplők között kialakult függőségi viszony átrendeződése jelenti a történetet. A szerző a „történet, mely már nem történet”-típusú elbeszélésekhez közelítve sem iktatja ki teljesen az eseményt.

A szövegek elbeszélői – legyenek első vagy harmadik személyűek – sosem cselekvő személyek. Személyes helyzetű elbeszélői emlékeznek, a gyermekkori élményekre összpontosítják figyelmüket.

Sigmond prózájának alapszerkezete a novella terjedelmű történet. Ezt bizonyítják rövid formáin kívül regényei is, ahol figurái ugyan mindig valamely ideológia áldozataivá válnak, mégis azt hirdetik, hogy: „...még van remény. Egyre hosszabbak lesznek az éjszakák és rövidebbek a nappalok, többet fogunk sírni, mint nevetni, és felfaljuk egymást, mint a kannibálok, és mégis azt mondom: még van remény.”

KÖTÉL EMÓKE
magyar-történelem II.

ARCHIMÉDESZI PONTOK A KONDOR-ÉLETMŰBEN
(MOTÍVUMÉRTÉLMELZÉSEK)

Témavezető: Dr. Széles Klára egyetemi docens
JATE

Kondor Bélának a „megfogalmazhatóság és az elhallgatás határvidékéről” (Pilinszky) való műveit próbálom meg elemezni Angyal a város felett című kötete, valamint összegyűjtött grafikái, rézkarcai és festményei alapján.

A művészi világkép elemzése során nem választottam külön a képzőművészt és a költőt, mivel a kettő szorosan összetartozik, kiegészítik-erősítik, feltételezik egymást.

Az archimédeszi pontok az általam fontosnak tartott, és a motívumrendszerből önkényesen kiemelt motívumok.

Többek között a rejtőzködés, a játékoság, az értékkeresés és értékteremtés, a mítosz (köznapiság és transzcendencia). Többször utalok József Attilára, a vele való vállalt azonosságra. Így előkerül a semmi (hiány és magány) értelmezése, mely Kondornál kiegészül az éjszaka motívumával.

Főként azt boncolgatom, repülnek-e vagy zuhannak az angyalok, ha nem tudják kiterjeszteni szárnyukat a „rendben” és inkább elmenekülnek egy másik Rendbe. Avagy hogyan segíthet az Ördög az állandóságkeresésben egy Költőnek, aki éppen az értelem és a fantázia egységén munkálkodik?

A dolgozat tehát kísérlet az önmagát építő belső logika megragadására – s válaszkérés arra, hogy létezik-e totalitás igényű világkép.

A második fő részben a Kondor Béláról szóló szakirodalom bibliográfiáját állítottam össze. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért szerzők szerint, betűrendben csoportosítottam az írásokat.

KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN – PALKÓ GÁBOR
magyar II.

ARCHAIZÁLÁS ÉS POSZTMODERN
(CSOKONAI LILI: TIZENHÉT HATTYÚK)

Témavezető: Dr. Tolcsvai Nagy Gábor egyetemi adjunktus
ELTE

Dolgozatunkban két megközelítési módot választottunk a regény vizsgálatára. Az első részben Esterházy sajátos archaizálásának révén megszerkesztett nyelvet elemzi. A dolgozat első részének kiindulópontja szerint a regény archaizálásának fő célja a mai nyelvallapot mellett a régebbi korok nyelvére – főként intertextualitással – utaló nyelv révén egy, a mai befogadó számára rendezett egészként felfogható világ képzetének rávetítése a mai világfelfogást tükröző nyelvre. Ezután röviden nyelv és gondolkodás viszonyát vizsgáltuk meg, végigtekintve jelentős nyelvfilozófiák erre vonatkozó tételeit. A hermeneutika és a wittgensteini nyelvelmélet, valamint a posztmodernség nyelvfelfogása jut el végülis a nyelv és gondolkodás (értelmezés és megértés) egységéhez, amire tulajdonképpen a posztmodern művek esztétikai megközelíthetősége alapul, és így értelmezhető Esterházy regénye a kiválasztott szempontból. Dolgozatunk második részét tehát a *Tizenhét hattyúk* nyelvi elemzésének szenteltük. A nyelvi vizsgálatot azon koncepciónak rendeltük alá, amely szerint az egy-egy korszak szövegéből absztrahálható gondolkodásmód, illetve az erre épülő trend/paradigma a nyelv és gondolkodás egységének tétele alapján konkrét nyelvi jelenségekben (is) manifesztálódik. Így tehát eltérünk a deskriptív nyelvészeti paradigma szövegvizsgálati stratégiáitól, az induktív elemzés tételezésével szemben az előfeltevéseket explicit módon kezelve próbáltuk elvégezni a posztmodernnek tételezett szöveg vizsgálatát. Az eredmények bizonyos fokig eltérnek a mű nyelvről eddig kialakult elképzelésektől. Az első részhez hasonlóan arra a következtetésre jutottunk, hogy a rendképzetet őrző nyelv nem válik uralkodóvá, a modernizmusok utáni világ az egységes rendre épülő létfelfogással értelemezhetlenné tűnik.

MEKIS JÁNOS
magyar irodalom–művészettudomány V.

A „REGÉNY ÖNÉLETRAJZA”
(MÁRAI SÁNDOR: EGY POLGÁR VALLOMÁSAI)

Témavezető: Kulcsár-Szabó Ernő tanszékvezető egyetemi docens
JPTE

A vizsgálódás kiindulópontja nem más, mint egy, az *Egy polgár vallomásaiban* megfogalmazott kijelentés; „az élet az író számára gyanús anyag, s csak módjával, preparált állapotban lehet felhasználni belőle valamit”. Igyekszem feltenni mindazokat a kérdéseket (s ide tartozik az is: mennyire „vehető komolyan” ez az állítás), melyeket e tétel implikálni látszik. Az életrajz műfajával kapcsolatban megkerülhetetlen a történelmi ismeret lehetőségének problémája. A személyiség mint a biográfiai ismeretek vonatkoztatási pontja: maga is konstrukció. Az önéletrajz sem „az élet” (s mégcsak nem is az emlékek) közvetlen ábrázolása, hanem egyfajta stilizált, reflektált emlékezet megteremtése egy irodalmi mű fiktív világán belül. „Az emlékiratok” – írja André Gide – „sosem egészen őszinték: mindig minden bonyolultabb, mint amennyire elmondható. Lehet, hogy a regénnyel jobban megközelíthető a valóság.” Márai tudatosan regényt ír, stilizál, ábrázolástechnikája metaforikus. Egyfajta sajátos, reflektált magánmitológia lesz művében az a magyarzó „elv”, amely az önéletrajz tárgyául választott történelmláncolat részsképeit összefüggésbe állítja, elrendezi. (Középponti jelentőségű ebben a polgár–művész kettősség értelmezése.) A dolgozatot a Márai-kortárs Hevesi András *Párizsi eső* című regényének vázlatos elemzése zárja; e műben az *Egy polgár vallomása* elbeszélsmódjának következetes kiteljesítését vélem felfedezni.

NYÍRI GYÖNGYVÉR
végzett

A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG CSODÁLATOS
ÁTVÁLTOZÁSAI
(ÉRTELMEZÉSI KÍSÉRLET)

Témavezető: Á. Serey Éva főiskolai adjunktus
ELTE TFK

A dolgozat, mely két pillére építkezik (Balázs Béla: A kékszakállú herceg vára; Esterházy Péter: A kékszakállú herceg csodálatos élete), mint címe is mutatja, kísérlet. Nem a hagyományos értelemben vett értekező próza, nem is esszé, hanem egyikből a másikba hajlik, majd vissza, hiszen egyszerre kívánja vizsgálni a szövegeket és azt a szellemközeg-változást, amely e vándormotívum új és új, változó formai megjelenését életre hívhatta.

A dolgozat első része röviden áttekinti a kékszakállú herceg történetének irodalmi feldolgozásait; második része műfaji kérdéseket vizsgál; a harmadik az értelmezés és értelmezhetőség témáját igyekszik körbejárni; ebben a részben válik valóban kísérletté a munka nyitott és megválaszolt kérdéseivel.

A dolgozat, jellegéből fakadóan, viszonylag kevés szakirodalomra támaszkodhat, hiszen célja, hogy a művekből, az egyediből kiindulva tendenciákat keressen, és bizonyos jelenségek érvényre jutását vizsgálja a művekben.

Mint kísérletező, a szerző fenntartja magának a jogot, hogy tévedjen, s egyben ezzel a dolgozattal vitára szólít.

ANGOL-AMERIKAI IRODALOM

BERÉNDI MÁRTA
angol–oroszl III.

ELFOGADÁS VAGY ELUTASÍTÁS?
(HERMAN MELVILLE: BILLY BUDD, SAILOR)

Témavezető: Kovács Sándor, egyetemi tanársegéd
JATE

Melville utolsó művében a kritikusok többsége „egy géniuszl szellemi testamentumát” látja, az író végső állásfoglalását az életműben felvetett problémákkal kapcsolatban: elfogadást, belenyugvást vagy elutasítást. Ezen állásfoglalást az értelmezők többféle központi problémára vonatkoztatják: egyesek a társadalomkritikára, mások az erkölcsi kérdésekre, megint mások az író „Istennel folytatott harcára”.

Az utóbbi időben a kritika figyelme a narratív egy új dimenziója felé fordult: a valóság leírhatóságát, a megjelenítés lehetőségének illetve kötelességének dilemmáját vizsgálja a műben. Dolgozatomban ezzel a kérdéskörrel foglalkozom, a különböző kritikai irányzatok (hermeneutika, mítoszkritika, pszichoanalitikus elemzés, narratológia) eredményeit is felhasználva egy új tézist állítok fel: a mű nem egyszerűen lemondás az elbeszélésről mint a valóság megjelenítésének lehetséges és adekvát módszeréről, hanem elfogadása annak a paradoxonnak, miszerint a valóság megismerésének, a tökéletes értelmezés lehetetlenségének ellenére a megjelenítésről nem szabad lemondani.

CSINÁDY JUDIT
oroszl–angol V.

A PARADOXON SZEREPE ÉS HASZNÁLATA
THOMAS HARDY NÉGY FŐ REGÉNYÉBEN

Témavezető: Dr. Virágos Zsolt, egyetemi docens, intézetigazgató
KLTE

Thomas Hardynak, a XIX. század második felének kimagasló író és költőszemélyiségének irodalmi munkásságát már többször megvitaták az olvasóközönság és a kritikusok széles táborában. Azonban viszonylag kevés szó esett a paradoxon kiterjedt használatáról műveiben, és arról, hogy ez az irodalmi eszköz milyen alapvető és meghatározó szerepet játszik Hardy prózai munkáiban.

Dolgozatomban ebből a szempontból vizsgálom a következő műveket: *Hazatérés*, *A weydoni asszonyvásár*, *Egy tiszta nő*, *Lidércfény*. Feladatomnak tekintem, hogy megkeressem az író gyakori paradoxon használatának forrásait, meghatározzam a paradoxon szerepét a cselekmény bonyolításában és a szereplők ábrázolásában. A felsorolt művekben kereseim meg állításom bizonyítékait. Példáimat kategorizálom is aszerint, milyen módon bukkan fel bennük a paradoxon. Végezetül kitérek arra is, milyen nagy hatással volt Hardy a XX. századi irodalomra.

FARKAS CSABA
angol III.

FANTASY AND VICTORIANISM IN LEWIS CARROLL'S
FICTION
(Fantasztikum és Viktorianizmus Lewis Carroll regényeiben)

Témavezető: Donald E. Morse, tanszékvezető
KLTE

Az *Alice Csodaországban* és annak folytatása, *A Tükrön Átlépve...*, Lewis Carroll méltán világhírű regényei leginkább úgy élnek az olvasó képzeletében, mint remek gyermeki irodalom: mesekönyvek, sokkal inkább, mint komoly irodalmi művek.

Valóban csodálatos tündérmesék ezek, Carroll termékeny fantáziájának gyümölcsei. Ha azonban továbblépünk a gyermeki mesevilágon, és Carroll regényeit mint teljes jogú XIX. századi irodalmat vizsgáljuk, meglepően gazdag rétegek tárulnak fel a mesevilág felszíne alatt. A fantasztikum helyenként nyomasztó rémálmodokká fajul, messze túllépve a tündérmese illedelmes kereteit. Carroll kezében a fantasztikum egy sajátos világkép leírásának eszköze lesz, mely egyszerre kapcsolja a kortárs irodalomhoz és szellemiséghez, illetve távolítja el tőle.

Carroll és Viktorianizmus: elválaszthatatlanok, ugyanakkor élesen szemben állnak egymással. Az *Alice* regényeket átítatja a kor szelleme, vitathatatlanul a Viktoriánus kori Anglia talajáról fakadnak. Mindemellett éles kritikáját adják ennek a sok tekintetben túlfinomult és öntelt világnak: minduntalan felfeslik a *Victorian complacency* és a képmutató világ abszurditása. Carroll módszere, jóllehet több ponton kapcsolódik a Viktoriánus fantasztikus irodalomhoz, mégis egyedi: a túlráajolás, a jelenségek és karakterek állandó abszurdba fordítása és torzítása egyszerre teremti meg a Viktorianizmus paródiáját, és hoz létre egy önálló világot, a természet nonsense káoszát. Legfőbb eszköze az önálló életre keltett, csodálatosan gazdag és egyedi nyelv, amely nemcsak leírja, hanem megidézi, önmaga szabályai szerint felépíti Csodaországot és a tükör elvarázsolt világát. A szeszélyesen és öntörvényűen kifordított nyelv és logika Carroll regényeiben már több mint eszköz: sokkal inkább egységes, átfogó szervezőerő és főszereplő egyszerre.

GYÖREI PÉTER
magyar-angol V.

THE SCIENCE OF THE HEART, AN ESSAY ON
MELVILLE'S BILLY BUDD

Témavezető: Dr. Fried István tanszékvezető egyetemi tanár
JATE

Az esszé célja, hogy némileg módosítsa a *H. Melville Billy Budd, Sailor* c. művéről kialakult kritikai nézetet, mely szinte kizárólag bizonyos bibliai események egyfajta újraelbeszélésének tekinti azt. E munka első része azt szándékozik bemutatni, hogy – mivel a szűken vett bibliai kontextusban a regény csupán travesztiaként olvasható – csakis a közelítésmód kereteinek tágítása által lehetünk rá a műben az igazi tragédia és a tudatos áldozathozatal elemeire. Ezt az igazán jelentésteltett interpretációt egyrészt Orpheusz mítoszának párhuzamos bemutatásával reméljük elérni, amelynek korrespondanciái Billy mítoszával a regény jelentésének mélyebb rétegeit tárhatják fel, másrészt pedig azzal, hogy az eddigi elemzések dekoratív háttérfigurájánál nagyobb szerepet tulajdonítunk Nelson alakjának, ezáltal új megvilágításba helyezve kapcsolatát Billyvel.

A dolgozat második részében prezentált, az elsőhöz lazán kapcsolódó interpretáció a szerzőnek az első rész (mindazonáltal érvényes) értelmezésével szemben érzett elégedetlenségét tükrözi, mivel az, kitért keretei ellenére, nem volt képes Billy megközelíthetetlen, értelmezhetetlen, egyszerű, ám mégis titokzatos jelenségére helyesen utalni, hanem újra csak egy (noha az eddigieknél jóval levegősebb) skatulyába zárta azt. Az esszé második része kísérletet tesz arra, érzékeltesse a Billy által szimbolizált meghatározhatatlan, minden ellentétet és nem-ellentétet magába foglaló, egyidejűleg mégis üres Abszolútót, amely felé mutatóra kísérlet maga a regény is.

HARTVIG GABRIELLA
művészettudomány III.

LAURENCE STERNE TRISTRAM SHANDY-JE ÉS A
SZATÍRIKUS HAGYOMÁNY

Témavezető: V. Horváth Károly tanársegéd
JPTE

A dolgozat Laurence Sterne: Tristram Shandy úr élete és gondolatai című regényének egy lehetséges értelmezését kívánja nyújtani.

A szakirodalom a művet többféle hagyomány folytatójának, elindítójának, vagy lezárójának tekinti. A dolgozat azt vizsgálja, hogy a regényt milyen műfaji és formai kategóriákba csoportosítják a korabeli és a mai kritikusok, és a csoportosítás milyen módszer alapján történik.

A dolgozat fő része kétféle megközelítést vet össze. Ezek egyike Viktor Sklovszkij és Wolfgang Iser formalistának tekinthető elemzése. A másik a történeti hagyományokat vizsgáló és ilyen módszerekkel dolgozó megközelítések csoportja: a W. Jefferson, Ronald Paulson, Walter R. Reed tanulmányaiban olvasható értelmezések, amelyek Sterne művét az ún. learned wit, a szatíra, illetve a novel hagyományaival hozzák összefüggésbe.

A dolgozat célja a kétféle típusú megközelítésből származó különbségek kimutatása. A történeti hagyományok egyikéhez, a szatírikus hagyományhoz kapcsolódva olyan értelmezést kíván nyújtani, amely rámutat a tisztán formális megközelítések fogyatékoságaira.

HÁRTÓ GÁBOR
magyar-angol-összehasonlító irodalomtudomány V.

METAFIKCIÓ: A NARRÁCIÓ VILÁGMODELLJE
(PAUL AUSTER NEW YORK TRILOGY C. MŰVÉRŐL)

Témavezető: Dr. Fried István, tanszékvezető egyetemi tanár
JATE

Dolgozatomban Paul Auster New York Trilogy című regény-trilógiájának elemzését végzem el. Az elemzés legfőbb indokát az szolgáltatja, hogy a regények buzgón hozzászólnak saját értelmezési lehetőségeik, és egymással való viszonyuk amúgy sem túl egyszerű kérdéséhez. A három történet egy sor metafikciós eszközt állít csatasorba: saját létrejöttüket tematizálják, más történetek létrejöttét tematizálják, közismert történetre utalnak, amelynek Auster történeteivel való analóg volta nyilvánvaló, egymásra utalnak, stb.

Az egyes regények formailag a detektívtörténettel tartanak rokonságot, ahol a nyomozás/nyomozva levés kategóriái a három regény világán belül pontosan megfeleltethetők írás/olvasás (vagy ha úgy tetszik: olvasva levés/írva levés) kategóriáinak, és ebben a fogalomkörben az írás-olvasás viszony a regények világmodelljévé lép elő.

Miképpen írható le a három regény viszonya egymással, hogyan írja elő narratológiai fogalmaink használatát maga a metafikciós szöveg?

KISÉRY ANDRÁS
angol-művészettörténet IV.-I.

„AND WHAT IS WRITTEN SHALL BE EXECUTED”
(„És ami írva van, elvégeztetik”)

Témavezetők: Géher István egyetemi docens
Takács Ferenc egyetemi adjunktus
ELTE

Shakespeare *Titus Andronicus*-át elemző dolgozatomnak kulcsfogalmait az olvasás és az (általában forgatókönyv-) írás. A darab szereplői irodalmi mintákat látszanak követni, mint majd minden Erzsébet-kori drámában, itt azonban ők is tisztában vannak ezzel: kutatnak a pillanatnyilag érvényes scenárió után, s eközben más forgatókönyveket is kipróbálnak. A tragédiának e klasszikus szövegek tehát nemcsak forrásai, de szereplői is: olvasatunknak a világ, az élet szövegszerűsége válik témájává, e szövegszerűség minden vonatkozásával: a szövegnek hatalma van a szereplők felett, ők viszont – ha rájönnek erre – megkísérlik átírni a forgatókönyvet, amely persze maga is korábbi műveknek a mindenkori igények szerinti átírata valamilyen értelemben. Dolgozatomban az „újhisztoricista” Stephen Greenblattet követve a szövegek írását/átírását azzal a – Greenblatt által a reneszánszra tipikusnak vélt – jelenséggel kapcsolom össze, hogy valaki, felismerve az egyes világértelmezések, vagy mondjuk: nyelvjátékok egyenértékűségét, történetiségét, beférkőzik meglévő politikai, vallási, pszichikai struktúrákba, és a maga hasznára fordítja őket. Fikcióként kezeli mások világnézetét csakúgy mint a sajátját, és átírja, átdolgozza azokat. Ez a világ- és szövegfelfogás jól beilleszthető mind a 16–17. sz-i imitációelméletek, mind valamiféle (pl. Pynchonhoz kötődő) posztmodernizmus teoretikus keretébe: remélem ez írásom olvasói számára is nyilvánvalóvá válik.

KOPÁR LILLA
angol-német III.

**A KOZMOSZ, A GLÓBUSZ ÉS A KONTINENSEK
AVAGY HIERARCHIÁK KIÉPÜLÉSE ÉS FELBOMLÁSA
SHAKESPEARE A VIHAR CÍMŰ DRÁMÁJÁBAN**

Témavezető. Dr. Fabiny Tibor, kandidátus
JATE

A vihar Shakespeare egyik leggyakrabban elemzett, s minden bizonnyal legösszetettebb műve. Dolgozatomban a modern irodalomtudományban oly sokat emlegetett modell-módszert alkalmazom erre a reneszánsz drámára. Felépített modellem megvilágítja a mű belső világának szerkezetét, a szereplők egymáshoz való viszonyát, Prospero jellemét és lehetséges intencióját. Modellemben a szereplők által megálmodott ill. megvalósított tökéletes világokra, azaz utópiákra építem. Először a Prospero által megálmodott világot, a „szigetvilágot” ábrázolom a létezés nagy láncolatának tárgyiasult megvalósulásaként. Ez a sziget-világ-modell magába foglalja a többi szereplő által megálmodott világok és utópiák egymáshoz való viszonyát is, mely tulajdonképpen a szereplők hierarchiáját adja meg a láncon belül. Modellem – s egyben Prospero világa – magában hordozza azonban a bomlás vírusát, melynek oka Prospero kettős jellemében keresendő. Dolgozatommal magyarázatot keresek Prospero tetteire és világa létrejöttének ill. szükségszerű pusztulásának okaira, újabb lehetséges értelmezését adva így a drámának.

KORMOS JUDIT
angol-történelem IV.

**A TENGER SZIMBÓLUMA EMILY DICKINSON
KÖLTÉSZETÉBEN**

Témavezető: James Miller Jr.
Helena Rubinstein prof.
ELTE

Dolgozatomban a tenger szimbólumát vizsgáltam a 19. századi költőnő verseiben és leveleiben. A tenger Emily Dickinson számára két ambivalens „erőnyaláb” szimbolizál. Az egyik nyaláb az egyéniséget megsemmisítő erőket foglalja magába. Számos versben a tenger a fulladásos halál színhelye, azé a halálé, mely után nem a feltámadás biztossága, hanem a bizonytalanság vár. A víz ereje megjeleníti a 19. századi New England erőteljes protestantizmusát, mely a megtérés által a teljes egyéniség feladását követelte, és a nők számára ez volt az egyetlen módja, hogy a közösség elfogadott tagjaivá váljanak. Dickinson maga nem tért meg egész életében és ez sokban hozzájárult magába zárkozó és a külvilág által elutasított életformájához és költészetéhez. A tenger megsemmisítő ereje szimbolizálja még a szerelmet és szexualitást is. Ennek kapcsán elemeztem az ún. Mester leveleket és arra a következtetésre jutottam, hogy a Mester különböző szimbolikus vágyakat testesít meg és nem egy vagy több konkrét személyhez szól. Dickinson számára a szó, a költészet atomja volt a szerető.

A tenger másik „erőkarja” csábítja, vonzza a költőnőt, hogy fedezze fel, ismerje meg mindezeket a veszélyes elemeket. Dolgozatom azt vizsgálja, hogyan küzd Dickinson verseiben e két erőkar vonzó és taszító tengelyében.

LOYKÓ NIKOLETT
tanító

**A SKANDINÁV ÉS ANGOLSZÁSZ LEGENDÁK ÉS
KAPCSOLATAIK**

Témavezető: Dr. Czverencz Jánosné főiskolai adjunktus
BTF

A dolgozat célja az volt, hogy az óangol irodalom legkiemelkedőbb alkotását, a Beowulfot összehasonlítsa a nálunk sajnos ismeretlen skandináv sagák két jellemző darabjával. A sagairodalom a világirodalomban egyedülálló műfaj, amely hűen tükrözi a IX–X–XI. századi skandináv és részben az angolszász népek életét is.

A három mű: a Beowulf, Grette az erős című történelmi, és a Volsung mimikus, romantikus saga alapján a következő kérdésekre szeretne a dolgozat választ adni: Milyen ősi forrásokból meríthetnek a legendák? Mit örökölt meg a gyökerekből az angolszász és a skandináv történelmi irodalom? Hatott-e egymásra a két „nép” irodalma? Milyen mértékű a művek történelmi hűsége? Hogyan vált a sagairodalom egyedülálló műfajjává, s halt el egy hasonló próbálkozás az angol szigeteken?

A művek tartalmában, szerkezetében, nyelvében tükröződő társadalom és a történelmi változások választ adnak ezekre a kérdésekre.

MECSNÓBER TEKLA
angol V.

A NYELVI FORMA SZEREPE ANTHONY BURGESS A
CLOCKWORK ORANGE (GÉPNARANCS) C.
REGÉNYÉBEN

Témavezető: Takács Ferenc, egyetemi adjunktus
ELTE

A Gépnarancs, nem kis mértékben Kubrick híres-hírhedt filmfeldolgozásnak köszönhetően, Anthony Burgess máig legismertebb regénye. A körülötte dúló ideológiai viharok miatt azonban a kritika is elsősorban a regény etikai-morális oldalát feszegette, és a G.M.Hopkins és James Joyce nagy nyelvi érzékenységét például vevő fró nyelvi teljesítményét nem vizsgálta jelentőségéhez méltón.

Dolgozatomban a mű egyedi nyelvezetét és ennek a regény hatásmechanizmusában betöltött szerepét elemzem a burgessi irodalmi ideál szem előtt tartásával. Ennek a burgessi szemléletnek néhány lehetséges alkalmazását villantja fel, rövid kritikai áttekintés után, a 2. fejezet. A 3. és 4. fejezetben azután a regénybeli argó illetve a narrátor-főhős nyelvi jellemzőinek a regényben és annak értelmezésében betöltött szerepét vizsgálom, hogy azután a zárlatban ezek alapján értékeljem újra Burgessnek saját művéről adott elmarasztaló véleményét.

MOLNÁR ANNAMÁRIA
irodalom-történelem

OSCAR WILDE PORTRÉJA A
DORIAN GRAY ARCKÉPE C. REGÉNY ÉS
MÁS MŰVEK TÜKRÉBEN

Témavezető: Komoróczy Emőke dr.
ELTE

Személyes motiváció: gyermekkori meseélmények Oscar Wilde-tól.
A dolgozat célkitűzése: minél sokoldalúbb Wilde-portré megrajzolása
- művészete két végletének bemutatásán keresztül (a Dorian Gray arcképe c. regény és mesegyűjteményei: A boldog herceg és más mesék, Gránátalmaház)

- a korszellemhez való viszonyán keresztül (jellemzem magát a korszellemet + párhuzamot vonok két - a korszellemet kifejező alkotó között: Nietzsche - O. Wilde)

- a De profundis Jézus képén keresztül

Felépítés:

- bevezetés: művészet- és életfelfogás

- elemzések: a Dorian Gray arcképe c. regény (korszellembe illesztése, világirodalmi hatások a regényre, a regény stilisztikai elemzése, a kulcsfigurák bemutatásából - Wilde portré, a regény pszichológiai elemzése)

- Wilde pere

- Nietzsche - Wilde párhuzam

- Irótársak O. Wilde-ről

- elemzés: mesék (miért éppen mese?, mitől wilde-i? a Boldog herceg és más mesék, Gránátalmaház - stilisztikai elemzésük, értékfelfogásuk)

- a De profundis Jézus-képe

PINTÉR KÁROLY
angol-történelem V.

**SZÉTHULLÁS ÉS ÖSSZETARTÁS: SAMUEL BECKETT
HÁROM DRÁMÁJÁNAK SZERKEZETE**

Témavezető: Géher István adjunktus
ELTE

Dolgozatom témája Samuel Beckett három, eltérő korszakban írott drámájának (*Godot-ra várva*, *Játék*, és a magyarra még nem lefordított *Rockaby*) szerkezeti elemzése. Vizsgálódásom célja annak felderítése, hogy Beckett rendkívül szikár, a hagyományos dráma alkotóelemeitől és eszközeitől megfosztott 'abszurd' világában mi képezi a szerkezeti összetartóerőt, minek segítségével teremti meg az elengedhetetlen drámai feszültséget. Gondolatmenetem végkövetkeztetése az, hogy Beckett ezt az eszközt *a nyelv és a gondolat kettős ritmusában* találja meg, amelyben az egyes elemek ismétlődései és variációi egymástól eltérő, szeszélyes, változatos lüktetést teremtenek, és ez teszi lehetővé e formabontó drámák brilliáns felépítését. Beckett művészi világképéből és szándékaiból szervesen fakadó megoldás ez: nem véletlen, hogy eszközét fokozatosan és szisztematikusan tökéletesítette, és hogy utolsó drámáinak rendkívüli koncentrációja már a költészet világához viszi közel.

REUSS GABRIELLA
magyar-angol III.

A CSEND HANGJAI A LEAR KIRÁLYBAN

Témavezető: Fabiny Tibor egyetemi adjunktus
JATE

Dolgozatommal nem a *Lear király*-elemzések hosszú sorát szándékoztam tovább gazdagítani, annál inkább egy olyan új elemzési szempontot szeretnék bemutatni, amely hiányzik a magyar nyelvű szakirodalomból s amely az angol nyelvterületen is igen ritka. Shakespeare *Lear királyát* eredeti funkciójának megfelelően színpadi műként vizsgáltam. A színrevitel adta sokféle lehetőség – mozgás, jelmez, díszlet stb. – közül a dikciót választottam: úgy éreztem, hogy a leírt szöveg és hallható megvalósítása együtt, elválaszthatatlanul alkotják a darab egészét. A hangosság és csendesség, valamint a bőbeszédűség és szűkszavúság szempontok alapján képzeltem el egy számomra élvezetes *Lear király*-előadást. Ez a megközelítés természetesen nem jelenti a szöveg háttérbe szorítását, inkább annak a megvalósítás nyújtotta újabb lehetőségeit szeretné felfedezni, hiszen a színész és a rendező munkája – ideális esetben – a szöveg legapróbb részleteinek is elmélyült ismeretét és koherens interpretációját feltételezi.

SCHLACHTOVSKY CSABA
magyar–angol–komparatiztika IV.

THOMAS CHATTERTON OSSIAN-ÉNEKEINEK KÉPI
ÉS FORMAI SAJÁTSÁGAI

Témavezető: Dr. Fried István tanszékvezető, egyetemi tanár
JATE

Maga a tény, hogy Thomas Chatterton költészete szinte teljesen ismeretlen az itthoni szakirodalomban még nem igazolná, hogy valóban érdemes foglalkozni a műveivel, azonban dolgozatomban azt igyekszik bemutatni, hogy számos verse, az általam alaposabban tanulmányozott, Macpherson Ossianja mintájára írt prózaversei közül is, méltánylandó költői erővel bír. Koraérett, de rövidéletű tehetsége és az irodalmi hamisításban való megátalkodottsága a személyisége iránt is joggal kelthet érdeklődést. Ezt tükrözi az a körülmény is, hogy sorsa (akár költészetének mellőzése árán is) szimbolikus alakká tehető, főként az angol romantika költőinek szemében. De, mint mondtam, dolgozatomban elsősorban Chatterton „ossiani” költeményeinek formai és tartalmi jegyeit kívántam elemezni: egyrészt saját korábbi hamisítványáival ellentétbe állítva, másrészt a Macphersontól származó „eredetijeikkel” összehasonlítva őket. Eközben, ahol lehetett, szándékosan mellőztem Chatterton és Macpherson mint pre-romantikus jelenségek vizsgálatát. Megpróbáltam az *Ossian*-énekeket is a Chatterton alkotásaiban tükröződő szemlélet alapján olvasni, azaz mint imitálásra serkentően sikeres műfajt tanulmányozni őket.

DÁN IRODALOM

SZABÓ BEÁTA

végzett

**BOLYONGÁSOK ANDERSENNEEL.
AZ ANDERSENI MESÉK ÉS JELENLÉTÜK
A MAGYAR GYERMEKIRODALOMBAN**

Témavezető: Francsicsné dr. Hegyi Marianna főiskolai docens
ACSJTF

A címe sokat elárul arról, hogy mire számíthat az olvasó. Dolgozatom nem „egyirányú utca”. Tartalmát tekintve széleskörű skálán mozog. Nem is lehet másként, hisz kiindulópontokat kellett keresnem, hogy megjeljem a találkozási helyeket, a századforduló és a kortárs magyar irodalom alkotóinak az anderseni világhoz. Ezért címszavas áttekintést írtam a XIX. század művészeti világáról a dán romanticizmusról, majd Andersen életének állomásait tárom az Olvasó elé. Szakirodalmi tapasztalataim alapján válaszokat kerestem Andersen meseirodalomban való egyedülállóságának miéértjére.

A dolgozat elkészültével azt értem el, hogy eredményeimet felsorakoztatva világosabban látom a feltárandó tények mennyiségét. Ezt bizonyítja a folytatás néhány lehetőségének felsorolása.

A dolgozat egészére rányomja bélyegét a téma választásának és a vele való foglalkozásának érzelmi attitűdje.

A mese képenként más és más színű köntösben áll olvasója elé. Varázsa mindig ugyanaz. Ebben a mondatban a fantázia szárnyaló világa teremődik meg, mely úzi, hajtja az emberi lélek kielégíttelen vágyát az igazság keresésére...

Andersen előttünk áll, hogy kifaggathassuk...

FRANCIA IRODALOM

BOCSKA ÁGNES FATIME
francia-filozófia IV.

**AZ ABHUMANIZMUS, MINT AZ AUTENTIKUS EMBERI
LÉTEZÉS EGYIK ESÉLYE
(AZ ALTAMINA CÍMŰ AUDIBERTI DRÁMA AKTÁNS
MODELLJEINEK VIZSGÁLATA)**

Témavezető: Dr. Lukovszki Judit egyetemi adjunktus
KLTE

Jacques Audibertié egyike a huszadik század legjellegzetesebben végiggondolt életműveinek. Egész életét végigkíséri a rossz elterjedtségének, a test romlottságának problémája. Manicheista világ-szemlélete szerint a földön egymás mellett létezik a rossz és a jó, s mindkettő a másik dominálására törekszik. Állandó harcuk biztosítja a világot mozgásban tartó, fejlesztő erőket. Természetük közös a szerelemével és a háborúéval, az *Altanima* című Audiberti-dráma alaptémáival. Ezt a drámát azért választottam, mert egy lehetséges, létünk abszurditása elleni lázadást mutat be. Salvatico, az abhumanista hős, hadvezér, sikerrel jár, s a maga választotta halál segítségével elhagyja a földi létet, megteszi az első lépést afelé, ami – mint azt rendületlenül hiszi – egy tökéletesebb, szellemibb lét. A dráma felépítése igen szövevényes, ellentmondásos, ezért az aktáns modell elmélet segítségéhez folyamodtam, a könnyebb megértés, és az áttekinthetőbb problémafelvezetés érdekében.

Az *Altanima* csupán egy a lehetséges drámák közül, melyek mind, valamilyen módon keresik a megoldást az anyagi világból való szabadulásra. Audiberti műveit egyéni fogalmazásmód, nyelvezet jellemzi, melyek így az önmegváltás lehetőségeit kutatják.

KAMPIS BARBARA
biológia-francia III.

**FESTÉSZET AZ IRODALOMBAN – ÍRÁS A
FESTÉSZETBEN**

Témavezető: Catherine Gravet lektor
JPTE

Dominique Rolin belga író nő „A megdühödött” (*Unragé*) című regénye Pieter Brueghel tizenhatodik századi flamand festő életét dolgozza fel. A mű legfőbb sajátossága, hogy elsősorban nem életrajzi adatokra és az írói fantáziára épül, hanem Brueghel festői életművére.

A történet tehát már létezik: képekben.

Tanulmányom célja annak megfigyelése volt, hogyan fogalmazza meg Rolin szavakkal azt, amit Brueghel az ecsetjével közölt.

A regény narrátora maga a festő, aki halála előtt újra végiggondolja életét. Az ő szemszögéből és stílusában láttatja velünk az író mindazt, amit Brueghel lényegesnek tartott életében, századában és az őt körülvevő természetben.

Két művészet: irodalom és festészet, két művész: egy wallon és egy flamand. S mégsem lehetetlen a rokonság, sem a kifejezőeszközökben, sem a mondanivalóban: mert minden végsősoron az emberről szül.

A dolgozat francia nyelven íródott.

KOVÁCS KATALIN
francia-német III.

**AZ EGÉSZ FILOZÓFUSA - A PILLANAT KÖLTŐJE
DIDEROT ESZTÉTIKÁJÁNAK NÉHÁNY ELEME
NÉMET FELVILÁGOSODÁSSAL VALÓ
KÖLCSÖNHATÁSÁBAN**

Témavezető: Dr. Penke Botondné tanszékvezető, egyetemi docens
JATE

Dolgozatomban Diderot esztétikáját, illetve a felvilágosodás leg-
jelentősebb német gondolkodóira való hatását kísérlem meg kör-
vonalazni. E feladat azért különösen érdekes, mivel Diderot a
művészetre és az alkotásra vonatkozó koncepcióját nem foglalja -
német mindtára - zárt rendszerbe. Felfogása folyton-folyvást változik,
dinamikus kölcsönhatásban áll - látszólag csapongó - gondolataival,
amelyek azonban végsősoron a „minden egy” elvét kívánják
megragadni.

A konkrét fogalmak (portrait, tableau) elemzésén át jutok el
az absztrakciók (energia, zseni) szintjére, amelyek elvezetnek az
esztétika voltaképpeni tárgyát képező szépség mibenlétének prob-
lematikájához.

A kérdéskör eszmei hátterét az arisztotelészi mimézis-elv XVIII.
századbeli különböző értelmezései; a költészet és a festészet
tárgyának behatárolására irányuló kísérletek adják.

PATAKI VIRÁG
angol-francia

**ANDROGÍNA MAURICE DE GUÉRIN KÖLTŐI
VILÁGÁBAN - L'ANDROGYNIE DANS L'IMAGINAIRE
DE MAURICE DE GUÉRIN /D'APRES LES POEMES EN
PROSE LE CENTAURE ET LA BACCHANTE/**

Témavezető: Dr. Vajda András egyetemi docens
JATE

Egy francia romantika és modernizmus határán álló költő soha
meg nem született prózakölteménye az apropója ennek a dolgozatnak.
A csak tervként megfogant „Hermaphroditá”-t próbálja tetten érni
ez az írás Maurice de Guérin két - ugyancsak mitológiai tárgyú
- prózakölteményében, a „Kentaur”-ban és a „Bacchánső”-ben,
illetve az általuk alkotott szövegegyüttesben: hátra létezik mégis
ez a harmadik „szöveg” a másik kettőbe beleágyazottan és azokat
egybefoglalva. Ilyen értelemben válik az androgínia - a hermaph-
roditizmustól e helyt nem elválasztva, csak mint annak tágabb
jelentéskörű szinonímája - a dolgozat szervezőelvévé és elemzési
szemponttá. Az elsősorban tematikus elemzés ellentétpárok köré
szervezi a két szöveg motívumrendszerét: erősen stilizált képi
világuk elemeit és a mitológiai apparátust, és ezáltal több szinten
összefonódó, úgymond „ölelkező” szövegeket vél felfedezni a két
prózakölteményben, melyek az emberi lét miéértjére s hogyanjára
keresnek választ.

SZILÁGYI ILDIKÓ
francia V. – történelem IV.

**A MOTÍVUMOK RENDSZERE JULES SUPERVIELLE
AZ ÁRTATLAN FEGYENC C. VERSESKÖTETÉBEN**

Témavezető: Dr. Kiss Sándor tanszékvezető, egyetemi docens
KLTE

Jules Supervielle költészetét a XX. sz. stílusirányzatai közül leginkább a szürrealizmushoz közelíthetnénk, annak ellenére, hogy a költőt mindig visszariasztották a szürrealisták ambíciói és módszerei.

Mindig szenvedtem, – írja – ha egy fogékony lélek nem értette valamelyik versemet. Puritán, dísztelen, formai szempontból is egyszerűsödéssre törekvő költészetét abban, hogy csillogóbb legyen, a szenvedés, e süket, folytonos szorongás akadályozta meg.

Kevéssel születése után elvesztette apját és anyját, így gyermeki szeretetét a halál az álom játékaiba ítélte.

Köteteiben az élet alapvető elemei rendeződnek egymáshoz képest és együttesen adnak képet a költő világról, életérzéséről. Supervielle számára nincsenek, vagy ha vannak is, elmosódtak a határok az álom és a valóság, a lét és a nem-lét között. Csak átmenetek, átmeneti állapotok vannak. Mivel a halál elképzelhetetlen, csak az életből kölcsönvett képekkel kísérhetjük meg leírni.

Teste, *emberi tája*, melyben létezése bizonyítékát látta, gyakran részeire hullik. A *lecsukott szempillák* s a *levágott kezek* sokszor visszatérő képei már a halálba vezetnek át.

Supervielle előbb az eget, majd a tenger mélyét benépesíti olyan lényekkel, akik sem valóban élni, sem valóban meghalni nem tudnak. Végül verseiben nyújt menedéket az elvesztett testüket sirató kóborló árnyaknak, hangoknak.

VARGA EMESE
magyar-történelem IV.

LÉTHELYZET ÉS ALKOTÁS – CHARLES BAUDELAIRE

Témavezető: Dr. Fried István, tanszékvezető egyetemi tanár
JATE

A romantikával lezárult az Emberiség gondolkodástörténetének az a szakasza, amikor az Ember önmagát egy Isten által teremtett világ kicsiny, ám nélkülözhetetlen, így parányi mivoltában is fenséges részeként értelmezte. A XIX. század közepére az Ég kiürült, az Ember végzetesen magára maradt. Az őt körülvevő Valóságban minden viszonylagossá vált, fölborult az az objektív vonatkoztatási rendszer, amelyhez ezidáig mérhette magát, saját szubjektuma vált azzá. Az Ember önmaga és léthelyzete újjáértékelésére kényszerült. A XIX. század derekán erre a feladatra csak a Kiválasztottak vállalkoztak, akik a kor álszentségébe ütköztek. Az „elátkozott” sorsú Költő teljes, magára zárt magányában e modern kor eposzát alkotta meg.

Baudelaire 1857-ben megjelenő verseskötete, „A Romlás virágai” nem más, mint ebből a létélményből megszülető beszámoló egy saját lelki tájain tett nagy utazásról, újfajta Pokoljárás. A dolgozat arra tesz kísérletet, hogy bepillantson a baudelaire-i mitológiába, amelynek középpontjában az Ember és a Művész áll. Ehhez segítségül elsősorban „A gyógyíthatatlan”, az „Héautontimorouménos”, az „Előhang”, „Az örvény”, „A szépség” és „Az utazás” című verseket, a „Röppentyúk” és a „Meztelen szívem” naplószerű följegyzéseit; illetőleg a Baudelaire által is forgatott forrásokat hívja az ezoterizmusból.

LENGYEL IRODALOM

PALKÓ GÁBOR
magyar II.

MROZEK: MULATSÁG

Témavezető: Bécsy Tamás tanszékvezető, egyetemi tanár
ELTE

Dolgozatunk Sl. Mrozek Mulatság című darabjának egy budapesti színházi előadását elemzi. Az előadás apropóján az abszurd dráma eszmetörténeti elhelyezését kíséreltük meg („Az abszurd drámai és színházi mozgalmá eszmetörténeti aspektusból”), majd a darab elemzése után kezdtünk a színjátékmű részletes tárgyalására.

Az eszmetörténeti besorolás kísérlete egy – Magyarországon elsősorban Kulcsár Sz. Ernő által képviselt – XX. századi fejlődésmodellre épült, mely a századelő legnagyobb paradigmaváltását a hagyományos esztétizmus – avantgarde korszakváltás helyett a 20/30-as évek „másodmodernségére” teszi. Ennek mentén igyekeztük az abszurd jelenségcsoportját elhelyezni és értelmezni. Az eszmetörténeti vizsgálathoz elengedhetetlenül szükségesnek tűnt az a mozgalom tagolása, így a Kelet- és Nyugat-Európában létrejött abszurd drámákat, illetve az esslini értelemben vett abszurd drámát különítettük el, ez utóbbit a könnyebbség kedvéért létabszurdnak neveztük. Ontológiai szempontokat figyelembe véve a mozgalomról igyekeztünk leválasztani az abszurd eszközeit más célokra felhasználó „lazító” tendenciákat. A dráma vizsgálata erőteljesen Bécsy Tamás ontológiai drámaelméletére épül. Ezen szempont kitüntetése miatt fordul figyelmünk elsősorban a szerkezetre, műfaji kérdésekre. Az abszurd drámák, jelesen Mrozek ezen műve parabolikus szerkezetének működési mechanizmusára szemiotikai választ kerestünk. Bár itt nem említettük, de a dráma értelmezési konvergenciája a posztmodern szituáció felől nézve is kétségtelenül kitüntetett helyet kaphat. A színjáték elemzése – bár ezt a módszert bizonyos szempontból támadhatónak látjuk – a dráma elemzésére épül. A rendezés a recepció számára determináló, és a drámától struktúrájában eltérő mozzanatait kerestük.

NÉMET IRODALOM

BOMBICZ ATTILA
magyar-német III.

**„A LEHETETLENÉRT HARCOLNI SZÉP ÉS JÓ”
GONDOLATRÉSZ – TÖREDÉKEK
FAUSTI KÉRDÉSEKRŐL**

Témavezető: Siffliszné dr. Kaczkiny Éva adjunktus
Dr. Bernáth Árpád docens
JATE

A világirodalom egyik legizgalmasabb művét választottam beszélgetéseink témájául. Goethe Faustja már korábban is nagy hírnévnek örvendett, az idő nem tüntette el azóta sem a különböző irodalmi kánonok előkelő posztjairól. Mi a titka a Faust-műnek, mi a titka Faustnak, akit majd' minden korszak újból és újból megidéz? Mi lehet a titka Goethe-nek ezzel a munkájával kapcsolatban? A titok keresése, a Titok mint szimbólum, mint Valaminek A Szakadatlan Keresése a dolgozat témája. Nem tudni, mi az a Valami, ami után állandóan törekszik, hol előre, hol visszazuhanva Faust. Nem tudni, mi az a Valami, az a Titok, ami titka végülis minden értékes irodalmi alkotásnak. A dolgozat felvet és elvet bizonyos dolgokat. És nem szigorú értelemben teszi. A stílusa is inkább játékos, esszészzerű, mert elméleti mondanivalója a Fausról, Goethe-ről, a Titokról nem tud megfelelni a tudományos dolgozatok szokásos kereteinek. Hogyan beszélhetünk ma egy klasszikus alkotásról, amiről már könyvtárnyi szakirodalom beszélt – és még mindig nem eleget? Jogot formálhatnak-e a különböző elméletek, hogy kisajátíthatják maguknak az irodalmi mű igazságának kimondását? Mennyi információra van szüksége az olvasónak, hogy egyedi, egyéni értelmezést hozhasson létre, anélkül, hogy a szakirodalom, bármilyen formában is, ne befolyásolhassa a lehetséges rekonstrukciót, de az esetleges elemzési anomáliák is a megfelelő információk segítségével elkerülhetők legyenek? Ezekre a kérdésekre valahol a Faust olvasása során kaphatunk, ha nem is kielégítő, de gondolkozásra serkentő válaszokat.

CSIGI IMRÉNÉ PÁNYA ILDIKÓ
végzett

HEINE IRÓNIAJA

Témavezető: Dr. Barótiné Dr. Gaál Márta főiskolai tanár
JGYTF

„Minden éles küzdelem, melyet a romantika ellen vívtam – hiába – mindig a romantika embere voltam...” nyilatkozott magáról Heine. A dolgozat célkitűzése ennek az „éles küzdelemnek”, azaz a heinei iróniának a bemutatása néhány lírai művön keresztül.

A bevezető részben a romantika és az irónia kapcsolatát vizsgálom Heine életművében, majd rövid történeti áttekintés következik az irónia fogalmának meghatározásáról.

A dolgozat fő része kilenc Heine-vers elemzését tartalmazza. Az elemzés fő szempontjai: a romantikus jegyek és az irónia együttes jelentkezése a versekben, s ezek alapján a heinei irónia jellemzőinek megvilágítása. Az elemzett költemények sorrendben: Az éj a parton (Die Nacht am Strande), Kérdések (Fragen), Míg zsenge rózsá nyílt (Als die junge Rose blühte), A parton állt (Das Fraulein stand am Meer), Irányköltészet (Die Tendenz), Emlékünnep (Gedachtnisfeier), Enfant perdu, Mit nekem már cifra zsoltár (Lass die heil'gen Parabolon) és Látom lepergeti (Ich seh im Stundenglase).

A befejező rész a heinei iróniának az elemzések alapján feltáruló legfontosabb sajátosságait foglalja össze.

KÓNYA DEZSÓ
II. német-magyar

**FRAUENBILD DER FRAUENMÄRCHEN
DER BRÜDER GRIMM
(Versuch einer Typologie)**

Témavezető: Bodrogi Márta főiskolai tanársegéd
JGYTF

Es handelt sich in dieser Arbeit um das Frauenbild der Grimmschen Märchen. Die Arbeit ist eigentlich ein typologischer Versuch einer kleineren Märchengruppe, nämlich der Gruppe der Frauenmärchen. In der Grimmschen Märchensammlung findet man 45 solche Märchen, in dieser Arbeit werden davon 30 untersucht. Diese Märchen bilden die Gruppe der typischen Frauenmärchen. Die Märchen werden in den folgenden Gruppen untersucht:

- Polarisierete typische Frauenmärchen
- Frauenmärchen mit religiösen Zügen
- Frauenmärchen mit realistischen Elementen
- Dialekt in den Frauenmärchen

Auf Grund dieser Untersuchung werden die folgenden Teile des Frauenbildes festgestellt:

- Gottgläubigkeit, Religiosität
- Realitätsgefühl - Das Verhältnis unter Frauen und Männern

In dem vorletzten Teil - Dialekt in den Frauenmärchen - wird kurz auch die Ausdrucksweise untersucht. Der letzte Teil meiner Arbeit ist die Zusammenfassung der Untersuchung der Frauenmärchen. In diesem Teil werden die Ergebnisse der Märchenanalyse zusammengefasst und das Frauenbild der Frauenmärchen der Brüder Grimm festgelegt.

MÁTÉ MÁRIA
német-rosz IV.

**DAS EWIG-KINDLICHE IM MENSCHEN (PHANTASIE
UND WIRKLICHKEIT IN MICHAEL ENDES
MÄRCHENROMAN „DIE UNENDLICHE
GESCHICHTE“)**

Témavezető: Dr. Harmat Márta főiskolai decens
JGYTF

Das Thema meiner Arbeit ist Michael Endes Roman „Die unendliche Geschichte“, an dem ich versuche, das Ineinandergreifen von Phantasie und Wirklichkeit darzustellen, das u. a. durch den teils rot, teils grün gedruckten Text des Buches deutlich wird-

Es handelt sich um das „Ewig-Kindliche“ im Menschen, also um die Poesie, die der Schriftsteller zu Hilfe ruft und sich an die „Innenwelt“ des Menschen wendet, um aus der grauen Realität flüchten zu können. Diese Flucht ist aber optimistisch, so enden die Geschichten immer mit Happy-End, um die Leser zu ermuntern.

Das betrifft auch „Die unendliche Geschichte“, die aber keineswegs als Veltflucht anzusehen ist, da sie einen deutlichen pädagogischen Realitätsbezug hat: Ende lehrt hier den Leser, sich auf Phantasie und Poesie einzulassen, seine Wünsche und Träume aber an der Wirklichkeit zu messen, anstatt sich in die verführerische Ersatzwelt zu verlieren.

Hierzu wird die Rolle Bastians, des Haupthelden, hervorgehoben, der von einigen Figuren des Buches, das er gerade liest, nach „Phantasien“ gerufen wird, um das Sagenreich, dem die völlige Vernichtung droht, zu retten, da die Menschen keine Wünsche und Träume mehr haben.

Bastian wagt „Phantasien“ neu zu erschaffen, vermag aber nur schwer in seine Welt zurückzukehren, weil er durch seine Träume fast ein anderer Mensch geworden ist, der sich selbst nicht mehr erkennen kann. Schliesslich aber gelingt ihm die Rückkehr, und obwohl er wieder so ist wie vor der Reise nach „Phantasien“ (schwach, feige und ungeschickt), hat er doch die seltene Fähigkeit, sich selber so annehmen zu können, wie er ist.

Es werden noch einige Bezüge zu anderen Bereichen der Literatur erwähnt und die Rezeption dargestellt.

OLASZ IRODALOM

HUDY GABRIELLA
magyar-olasz II.

„LE FIGURE GOLDONIANE DEL „BUGIARDO” CÍMŰ
TANULMÁNY RÖVID ÖSSZEFOGLALÓJA

Témavezető: Dr. Neményi Kázmér tanszékvezető és
Dr. Kabdebó Lóránt tanszékvezető egyetemi tanár
JPTE

Goldoni „Hazug” című darabját 1750. május 28-án mutatták be először Mantovában. A komédia nagy sikernek örvendett a bemutatót követően, ennek ellenére nem vált olyan ismertté Itáliában, mint például a „Két úr szolgája” vagy a „Fogadósnő” (és persze még sorolhatnánk); pedig ha az események pergő voltára vagy az egyes jelenetek alaposan megtervezett cselekményszövegeire gondolunk, láthatjuk, hogy ragyogó darabbal állunk szemben. És mégsem ez a darab ötlük elsőként elélnk, ha Goldoni komédiáira gondolunk. Ez a dolgozat kísérletet tesz arra, hogy feltárja: Goldoni életművében milyen pozíciót foglal el a „Hazug” című darab. Bizonyítani igyekszik – az egyes szereplők figurájának és jellemének bemutatása által – azt, hogy a „Hazug”-ot, mint egy, a színháztörténet fontos állomásaként kezelhetjük. A dolgozat megpróbál rávilágítani azokra a momentumokra, amelyek jól példázzák, hogyan bontakozik ki Goldoni „jellemsszínháza” a „(commedia dell’Arte” színpadain; hiszen ez a lassan formálódó változás tetten érhető a „Hazug” szereplőiben, mivel nevüket még a „Commedia dell’Arte” szereptárából kölcsönzik, a színpadon való mozgásuk, megjelenésük, attitűdjeik már egy kialakulóban lévő dramaturgiai és szcenikai koncepcióhoz igazodnak.

Motó: „In teatro no se perdona” (detto veneziano)
[A színházban nincs kegyelem (velencei szólás)]

SOÓS MÓNIKA
olasz II.

„MIÉRT”
AZ OLASZ NŐ ÉS A GYERMEKVÁLLALÁS

Témavezető: Dr. Neményi Kázmér tanszékvezető
JPTE

Az emberiséget régóta foglalkoztatja a kérdés: vajon van e jogunk dönteni a még meg nem született, de már csírájában létező emberi lények sorsa felett nekünk, a már megszületetteknek; akik tudattal rendelkezünk, meghatározott társadalmi szabályok, törvények keretei között élünk. Milyen lehetőségei voltak és vannak az olasz nőknek gyermekük vállalására?

Hogyan változtak Olaszországban az erről vallott nézetek a római jogtól napjainkig; milyen törvények születtek, s ezeknek milyen társadalmi, szociológiai háttér nyújtott alapot?

Mint minden nemzetnek az olaszoknak is megvannak a maga társadalmi, szociológiai sajátosságai, hagyományai. Az országra jellemző felfogás, gondolkodásmód, érzelmvilág, amely Észak és Dél különbsége miatt még összetettebb, színesebb.

Az olasz nők társadalmi helyzete, szerepe, jelentős mértékben változott a kezdetektől napjainkig. Jogaik és lehetőségeik az idők folyamán kiszélesedtek. Korábban szűkebb választási lehetőséggel rendelkeztek, életük korlátozottabb volt, kis mértékben kaptak szerepet a politikai, kulturális és művészeti életben.

Ez hosszú ideig változatlan maradt, vagy csak kis mértékben javult helyzetük.

Igazán nagymértékű változás, előrelépés, az 50-es években kezdődött gazdasági fellendüléssel indult meg; amely gyökeres társadalmi és szociológiai változásokat is előmozdított. A kulturális élet pezsgésnek indult, a művészek és a fiatalok mozgalmak mellett feminista mozgalmak születtek.

A nőknek egyre inkább sikerült elismertetni magukat a gazdasági és kulturális életben egyaránt. Maguk dönthetnek sorsukról. Az 1978-ban bevezetett abortusztörvény óta szabadon és törvényesen dönthetnek, hogy vállalják e világra hozni gyermeküket, vagy sem.

Egy ilyen gyötrelmes - gyönyörű választás történetét írja le Oriana Fallaci „Levél egy meg nem született gyermekhez” című könyvében. Egy független olasz nő választását összes kétségével, szépségével és fájdalmával. Döntések sorozatát: munkája és a gyermekvállalás között, a függetlenség megőrzése és vállalása vagy a hagyományos családi élet között - egy gyermek vállalása vagy megtagadása között.

Ki mikor, hogyan dönt helyesen? Erre talán sohasem tud választ adni az ember, nem tud egyértelmű és minden szempontot figyelembe vevő törvényt hozni, de míg ember az ember, mindig is foglalkoztatni fogja a kérdés - hiszen önmagáról szól.

OROSZ IRODALOM

BEZDÁN GYÖRGYI
orosz–magyar V.

**AZ 'ÁLDOZAT' KÉRDÉSE DOSZTOJEVSZKIJ:
„A KARAMAZOV TESTVÉREK” CÍMŰ REGÉNYÉBEN –
A 'MAG' ÉS A 'FÖLD' MOTÍVUMOK
ALAKVÁLTOZATAINAK TÜKRÉBEN**

Témavezető: Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

A dolgozat „A Karamazov testvérek” című regény mottójának értelmezésére tesz kísérletet, melyhez a mottóval motívikus összefüggésben álló, a regényben citátumként szereplő Schiller versrészleteket veszi kiindulási pontul.

Antik mezőgazdasági kultuszokhoz kötődő mitológémák aktivizálódását mutatja ki a regényben. A vizsgálat középpontjában a ktonikus erőkkal legközvetlenebb kapcsolatban álló Dmitrij figurája áll.

A dolgozat a regény morálfilozófiájába illeszkedő lehetséges áldozat-értelemezést a citátumokként megjelenő Biblia-részletek, bibliai allúziók, valamint narrációs módszerek vizsgálata alapján keresi.

Mitya perének elemzése a regénybeli társadalomban archetipikus modell működését fedti fel.

BUCSY EMŐKE
német–orosz III.

**A SIKERES ÉS SIKERTELEN URALKODÓ
ÖSSZEHASONLÍTÁSA NAGY PÉTER ÉS
BORISZ GODUNOV ALAKJÁBAN**

Témavezető: Dr. Fejér Ádám egyetemi docens
JATE

Borisz Godunov „sikertelenségét” és Nagy Péter „sikerességét” Puskin két műve, „A bronzlovas” című elbeszélő költeménye és „Borisz Godunov” című drámája alapján hasonlítom össze. A kérdés vizsgálata közben Puskinnak, az orosz klasszika képviselőjének az irodalmi alkotásokból kirajzolódó történetfilozófiájára támaszkodom. Ennek főbb tényezői:

1) mindenekelőtt a nemzeti kultúrának a létben gyökerezett rendjéről gondoskodni hivatott uralkodó, aki egyedül van abban a helyzetben, hogy arisztokratikus kultúrtörténeti tapasztalatát eredményesen kamatoztassa;

2) a csőcselékmentalitás lehetőségének a kultúrából való elvi kiküszöbölhetetlensége, ami a legitim uralkodó megkülönböztetett helyét indokolja;

3) a polgár, akinek az orosz kultúrán belül igazán sohasem sikerül szuverén polgári öntudatot kialakítania, a kisember helyzetéből kiemelkednie.

Az uralkodó sikeressége és sikertelensége tulajdonképpen attól függ, hogy mennyire képes az orosz kultúra sajátos szempontjait érvényesíteni.

Gondolatmenetem kifejtése során főképp olyan véleményekkel vitatkozom (Belinszkij, Lukács György, Blagoj), amelyek a maguk ideológikus pozíciójáról különösen nem képesek érzékelni a puskini történet filozófia sajátosságát, s így fölöttébb pasztikusán érzékeltetik az eddig kellőképpen máshol sem kifejtett puskini történetfilozófia eredetiségét, fontosságát.

BUDAI GABRIELLA
végzett

**BIBLEJSZKIJÉ TYEMI V PROZE ANDREJEVA
(BIBLIAI TÉMÁK ANDREJEV PRÓZÁJÁBAN)**

Témavezető: V. Gilbert Edit egyetemi adjunktus
JPTE

A dolgozat a két ismert Andrejev-kisregény, a Júdás- és a Fivéjszkij-történet elemzését tartalmazza. Állást foglal a szakirodalom által felvetett jellegzetes kérdésekben. Igyekszik megfejteni a bibliai parafrázisok jelentését, megérteni Andrejev összetett, ellentmondásos, kiválasztott-tudatú, szintézist akaró, meghasonlott alakjait. Kísérlet történik az írói alkat megragadására, az életművön belüli, illetve az orosz irodalommal, kultúrával (Dosztojevszkij, Florenszij, Szolovjov, Gorkij) meglévő szálak felrajzolására.

Motívumelemzéssel (csend, hallgatás, fény, sötétség, árnyék, kacaj, kő, lélek – test, fiziológiai jellemzés), reminiscenciafelfedésekkel (főként a Nagy Inkvizítor), a narrációs technika tanulmányozásával, szükség esetén a számmisztika alkalmazásával jutok arra a következtetésre, hogy alapvetően kommunikáció- és szeretetigényes világ Andrejevé, melyben a hit, az önmegvalósítás vágya, igénye erőltetett, torz, kifordított módon érvényesül.

BUZÁS MÁRIA
orosz-történelem IV.

**METAFIZIKAI ÉS MITOLOGIZÁLT LÁZADÁS
LEONYID ANDREJEV „VASZILIJ FIVÉJSZKIJ ÉLETE”
CÍMŰ MŰVÉBEN**

Témavezető: Dr. Han Anna egyetemi adjunktus
ELTE

Andrejev művének az alaptétele: az ember sorsát meghatározza a determináció, méghozzá a rossz eleve elrendeltség, amelynek következtében küszködni, szenvednie kell. Ez jellemzi nem csupán a főhős életét, hanem az egész emberiséget, az egész világegyetemet is. Vaszilij Fivéjszkij több ízben megkísérel dacolni a determinációval.

A hős először egyéni életével (boldogtalanságával, sikertelenségével) elégedetlen, majd szembeszegül az embereken nem könyörülő Istennel, végül eljut a metafizikai lázadásiig: elutasítja a létező világot, mert abban a gonosz törvényei: az örület, az értelmetlen szenvedés uralkodnak. A Vaszilijt, mint lázadót jellemző tulajdonságok: magányos, kiválasztottnak érzi magát, az egész emberiség képviselőjének, magában hordoz egy értéket, a megvalósítandó világ eszméjét, mely ellentétben a mostanival, igazságos, értelmes lesz.

A lázadás mitologizálása ószövetségi és újszövetségi motívumok felhasználásával történik (Jób könyve és Krisztus csodatételei) Vaszilij, mint kiválasztott kísérletet tesz a megváltásra, hogy megszabadítsa az embereket a félelemtől és a szenvedéstől, de a kísérlet sikertelenül végződik: a világ változatlanul létezik tovább, egyedül Vaszilij tudatában történt fejlődés: a világ legmélyebb működési törvényszerűségeinek felismeréséhez jutott el.

EGERES KATALIN
végzett

A „FÖLDI” ÉS AZ „ÉGI” MEGVÁLTÁS PROBLÉMÁI
VALENTYIN RASZPUTYIN „ÉLJ ÉS EMLÉKEZZ!”
CÍMŰ KISREGÉNYÉBEN

Témavezető: Dr. Szántó Gábor András főiskolai docens
ELTE TFK

Kevés olyan mai orosz író van, akinek a művei körül annyira heves és egyben annyira felületes hírlapi csatározások folytak volna, mint Valentyin Raszputyin munkái körül. A viharok mára elcsitultak, de mára az író Raszputyin is elhallgatott.

A napjainkban beállott „szélcsend” alkalmasnak látszik arra, hogy a korábbi szénvedélyektől, félelmektől és félremagyarázásoktól mentesen igazabb képet alkossunk magunknak az író munkásságának valóságos természetéről.

A dolgozat, a korábbi balhiedelmeket rendre helyreigazítva, elsősorban annak a vallási-mitológikus értékrendszernek a körvonalazására tesz kísérletet, amely véleményünk szerint az „Élj és emlékezz!” című kisregény időrendjét, cselekményét és alakrendszerét is meghatározza.

FABULYA ANDREA
magyar IV. – orosz III. – komparatiztika II.

„KI MEGHAL TITKOS GYILKOSA VAGYOK”
PUSKIN: BORISZ GODUNOV CÍMŰ DRÁMÁJÁNAK
ELEMZÉSE

Témavezető: Dr. Fejér Ádám egyetemi docens
JATE

”Eme kis krónika, mely született a dicső Alekszandr Szergejevics páratlan énekének sugallatára, bátorkodik eldalolni a régi idők nagy tragikus hősének hagyományba ágyazott tetteit,” – szólna a szerző, ha a Múza nem intené őt némi szigorra magával szemben.

De a Múza mértéktartásra int, s legyen ez egész dolgozatom jellegéje is. Interpretációm kultúrtörténeti fogantatású, lévén az elemzendő tragédia történelmi dráma. Szándékom a szakirodalom ezen alapon nyugvó felülbírlása, s a tragédia tragikus hősének felmutatása, illetve bemutatása. Tisztem ezt azért, mert meggyőződésem, hogy lehet az ember életének bűnös és gyarló volta ellenére is olyan tragikus szépségű pillanata, amely pillanat őt hőssé szenteli. S ha ez a pillanat épp élet és halál mezsgyéjén tanyázik, akkor a bűnök elszámolása a Lét másik oldalán – Isten előtt – válik lehetségessé. Szigorúan kultúrtörténeti szempontból ítélve pedig az Isten előtt való elszámolás is egy olyan metafora, amely tiszteli a hagyományt. A hagyomány pedig tiszteli Istent. Ám ha gondatlan emberi kézbe kerül, gyakran arctalanná, vagy épp öncélúvá válik, s nem valódi eleme: a kultúra elvén ítél, hanem kiüresedett tetszelgéssé fajul. De ez nem a hagyomány vétke. A hagyomány az embert is tiszteli. Embert csak ember illethet tiszteletlenül. Mint ahogy a hagyományt és Isten nevét is. És akkor jön Isten. És megbocsájt. Letörli verítékünket, de ráncainkért nem ő a felelős. Talán mi sem. Talán a tiszta értelemben vett hagyomány, a Lét hagyatéka szempontjából mi is csak metaforák vagyunk. Bűnös kis metaforák, akiknek megadatott a megbánás könnye, s vele a tragikum, a mélységes mély fájdalom tragikuma.

Szóljon erről e krónika.

GARAM ÁGNES
végzett

A „CSEVENGUR” C. REGÉNY HELYE
ANDREJ PLATONOV ÉLETMŰVÉBEN

Témavezető: Dr. Han Anna egyetemi adjunktus
ELTE

Andrej Platonov műveinek elemzése során törvényszerűen felmerül az utópia fogalma, és ehhez kapcsolódva egy sor tisztázatlan kérdés. Nevezhetjük-e utópikusnak a korai elbeszéléseket, ha a hősök által képviselt eszmék megvalósításuk során törvényszerűen katasztrófához vezetnek? Nevezhetjük-e antiutópiának a „Csevangur” c. regényt és a „Munkagödör” c. kisregényt annak ellenére, hogy nemcsak az utópikus társadalmat leleplező szatirikus hangvétel hiányzik belőlük, hanem sajátos módon maga az utópikus társadalom is, hiszen a hősök éppen ennek felépítésén fáradoznak. Hogyan változik meg a kérdésfelvetés a 30-as évek közepétől kezdve az elbeszélésekben, lemond-e Platonov az utópiáról ezekben a művekben?

A dolgozat ezekre a kérdésekre keresi a választ azáltal, hogy a „Csevangur” c. regény elemzésének segítségével megpróbálja bemutatni a platonovi életmű azon sajátosságát, hogy a benne lévő művek egységes szöveget alkotnak, ezért csak egymáshoz viszonyítva értelmezhetőek. Ebből következik, hogy Platonov utópizmusának mibenlétét sem az egyes művekben kell keresni, hanem az életmű egészében, amely tulajdonképpen az író által elképzelt utópia megvalósításának folyamatát mutatja be.

GYIMESI ZSUZSA
végzett

ANDREJ PLATONOV „CSEVENGUR” CÍMŰ
REGÉNYE A RÉSZ AZ EGÉSZ TÜKRÉBEN: UTAZÁSOK
A LÉT KÖREIBEN

Témavezető: Dr. Han Anna egyetemi adjunktus
ELTE

Az elemzés azt kívánja bizonyítani, hogy az eredetileg külön elbeszélésként megjelent „Mester születik” szerves része a regénynek. A mű egységét azok az utak alkotják, amelyeket a főhős, illetve bizonyos értelemben egységet alkotó két főhős (Zahar Pavlovics és Szása Dvánov) bejárnak. Ezekben az utazásokban az események másodlagosak, a fontos a megismerő tudat kalandja, amely az utazás során szerzett tapasztalatokra megértéssel reagál, s e reagálásból előttünk formálódik ki a főhős szubjektuma. Ez a szubjektum prometheusi alkat: a kíváncsiság, a világ megismerésének vágya hajtja. A mű során öt utazást teszünk meg a főhőssel együtt. Ebből hármat a „Mester születik”-ben ír le Platonov. Az utak három életkört fognak át. Az első a növénytudományos létét, ezt a természet passzív részeként élő parasztok világa jelenti. A másik a tárgyak, közelebbről a gépek léte, amelyeknek már értelmük van: értelem hozza létre őket és célszerűek. A harmadik az emberi lét köre, amelynek az emberi kapcsolatok, a szolidaritás adja a tartalmát. Ebben az értelemben van tehát folyamat és fejlődés a regényben s ez az utazásokkal nem zárul le: elénk vetül a léten túli, a transzcendens 4. kör sejtése is, ahová azonban Zahar Pavlovics (és az író) nem követi Szását.

HALÁSZ BEÁTA
történelem–oroszlV.

**A POÉTIKAI HATÁSMECHANIZMUSOK
MEGŐRIZHTŐSÉGE A FORDÍTÁSBAN
(BULGAKOV: ЦЕЛИТЕЛЬ С. ELBESZÉLÉSE ALAPJÁN)**

Témavezető: Dr. Jagusztin László egyetemi docens
KLTE

Megőrizhető-e a poétikai hatásmechanizmusok a fordításban? A dolgozat nem azt vállalja, hogy választ ad erre a kérdésre, hanem csupán annyit, hogy elemi vizsgálataival alapanyagot és gondolati ötleteket ad a válaszadáshoz.

A dolgozatban tulajdonképpen a magam kritikusaként, az általam elvégzett fordításban vizsgálom meg ezen törekvés sikerességét. Ehhez olyan elemzési szempontokat próbáltam összeválogatni, melyek minden oldalról átvilágítják a szöveget.

Pld.: „Mondatok hosszúsága, rövidsége, a két változatban.” „A fordítás egyes mondatait összevetve a nyelvtani, szemantikai hasonlóság. Miért éppen így fordítottam.” „A szórend, és hangrend vizsgálata a szövegben. Egyezik-e a hangrendi jelentés a szemantikai jelentéssel? Egyformán érvényesül-e ezek hatása mindkét változatban” stb.

Bár az egész elbeszélést lefordítottam a dolgozatban, részletes elemzést csak a szöveg elején, ill. végén végzek el. Ugyanis az elemzés az egész elbeszélésen igen terjedelmes munka lenne, s e két jellemző rész kiválasztása lehetőséget ad a mélyebb, aprólékosabb vizsgálódásra. A függelékben csatolom a teljes szöveg alternatív fordítását (tehát megpróbáltam mintegy vázlatként a végső, talán legelfogadhatóbb változat kialakításához több variánst készíteni), mint a végső változatot, amin az elemzést végzem, ill. a szöveg eredetijét.

HERMANN ZOLTÁN
magyar–oroszlV.

**PUSKIN KŐVENDÉGÉNEK SZÖVEGALKOTÓ
POÉTIKAI SZEKVENCIÁI**

Témavezető: Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

Az irodalmi előképek tematikus és motívikus szerkezetein túl, az azokat felépítő szekvenciális szerkezetek is kimutathatók a Kővendék szövegében.

A szekvenciák – a (val) jelsor és transzformációinak – vizsgálatával a Puskin mű egészének és zárlatának új értelmezésére tettem kísérletet dolgozatomban.

HOFFMANN KORNÉLIA
magyar-oroszlV. - olasz III.

GOGOL AZ ARCKÉP C. NOVELLÁJÁNAK ELEMZÉSE

Témavezető. Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

A dolgozat tárgya Gogol *Az arckép* c. novellájának műelemzése, mely novellát a szakirodalom viszonylag elhanyagol, feltehetőleg a látszólagos egyszerűség és azon idegenség miatt, amely első olvasatra az elvont esztétikai fejtegetések és a mű cselekménye között fennállni látszik. A konkrét elemzés, amely vizsgálja a főhős egzisztenciális szintjét, pszichológiai logikájának működését, a hős etikai alapállásának és esztétikai világlátásának összefüggéseit, a fantasztikus és reális összefonódását és benne az arckép kulturális (mitopoétikus) jelentésrétegeit, a fény és a színek metaforikáját, a szem szemantikáját s a tematikai motívumok funkcióit, egyúttal a gogoli művészetkonceptió szálait is fölfejtí. A narrátor és a szereplők tézisszerűen kifejtett esztétikai nézetei azonban - mivel azok az elbeszélés különböző szintjeihez tartoznak - nem önmagukban szintetizálódnak Gogol esztétikai koncepciójává, hanem mert a festő története és sorsa - a visszajáról - azok alátámasztásául is szolgál, vagyis a fejtegetések tematizálódnak.

Az elbeszéltek idejének felbontása, s a novella szerkezetének vizsgálata mindezt még hangsúlyosabbá teszi, ám a tematika szintjén a zárás - az arckép „eltüntetésevel” - a művész-tehetség-erkölcs- valóság problematika mint megszüntethetetlen előtt nyitás is egyben. A műértelmezés él a novella első kiadásától eltérő hangsúlyváltásokból leszűrhető következtetésekkel és az irodalmi hatásvizsgálat eszközeivel is.

HORVÁTH ÉVA
végzett

A VALÓSZÍNŰTLEN ÉS A FÉNY BULGAKOV: VÉGZETES TOJÁSOK CÍMŰ MŰVÉNEK ELEMZÉSE

Témavezető: Dr. Gilbert Edit egyetemi adjunktus
JPTE

Elemzésemben a kisregény bizonyos motívumainak, és ezek egymáshoz való viszonyának feltárását kíséreltem meg. Vizsgálódásom középpontjába a fény és a valószínűtlen került. Az előbbihez elsősorban a bizánci teológia fény-fogalmát, az utóbbihoz Kisbali László és Kiss Ilona Bulgakovval foglalkozó írásait használtam segítségül. A két motívum azonban több helyen érintkezik, hisz mind a fény, mind pedig a valószínűtlen a transzcendenciával rokon.

Meg kellett különböztetni egymástól az erős, vakító fényt az egyenletes, lágy fénytől és a villogástól. Az erős fényhez a tűz és a forróság kapcsolódik. A fényhez kötődő színek közül a málnaszín - amit fontos elkülönítenünk a vöröstől - és a zöld a 'villogás - erős fény - tűz - forróság' motívumlánchoz tartozik, hiszen mindegyikhez ugyanaz a kellemetlen érzés, vagy valami szörnyűség, vagy netán az örület társul. ez pedig pontosan megfelel a moszkvaiak, a szovjet rendszer valószínűtlenhez való viszonyának: a lehetetlennek vélt megjelenése mindig zavaró abban a világban, amely a véletlennel nem tud mit kezdeni, hisz idegen tőle bármiféle irrealitás. Ebbe a gondolkodásmódba nem építhető be a transzcendencia, tehát tébollyal reagál rá.

De mit tehet az, akinek - mint Perszikov professzornak - megadatik a lehetőség, hogy kapcsolatba kerüljön valami 'isteni eredetűvel'? Ha nem képes *individuum*ként cselekedni, ő is a téboly áldozata lesz.

HORVÁTH GÉZA
orosz-történelem IV.

**ALJOSA, MINT MEDIÁTOR DOSZTOJEVSZKIJ
KARAMAZOV TESTVÉREK C. REGÉNYÉBEN**

Témavezető: Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

A dolgozat Aljosa Karamazov alakját elemzi a hős közvetítő, egyesítő szerepének szempontjából. Általános módszertani elvként az „egészlegesség” felújítását jelöli meg. A „másodlagos sík” terminus bevezetésével kísérletet tesz a szöveg indukálta bibliai, ikonografikus, mitológiai, irodalomtörténeti síkok, értelezési sorok bevonására az elemzésbe. Az elemzés céljával a következő két kérdéskör tisztázását tűzi ki: 1./ hogyan válnak a „másodlagos síkok” az alakteremtés tényezőjeként az „eszmélésszüzsé” hordozójává 2./ hogyan jön létre a Dosztojevszkij regény egyes szintjeinek bonyolult, kulcsönös viszonya Aljosa közvetítő funkciójának segítségével. A bibliai vonatkozások vizsgálatánál a Galileai Kána c. fejezet elemzéséből kiindulva felfejti a szövegben létrejövő „rejtett” párhuzamot, valamint rávilágít az Aljosa-Krisztus alakja közötti analógiák értelmére. Az ikonografikus sík vizsgálatánál a kép fogalmának értelmezéséből kiindulva az „arc, mint ikon” kérdéskört boncolgatja. Kitér az „átölelő anya” motívum ikonográfiai jelentésére, ennek alapján elemzi a hős „átölelő” gesztusát. A mitológémák regénybeli funkcionálását megállapítva Aljosát a beavatási szertartás mitikus hőseként értékeli, a regényalak szempontjából vizsgálva a „beavatás” jelentését. Az irodalomtörténeti sík feltárásakor Goethe és Dosztojevszkij harmónia fogalmának elemzése révén felveti az alakok szintjén megvalósuló Aljosa-Werther párhuzamot.

KOCSOR SZILVIA
orosz-német III.

**AZ URALKODÓ ÉS A KISEMBER TRAGIKUS
KONFLIKTUSA PUSKIN BRONZLOVAS
CÍMŰ MŰVÉBEN**

Témavezető: Fejér Ádám egyetemi docens
JATE

Puskin művének, a Bronzlovasnak korábbi interpretátorai nem látták hitelesen Puskin komplex látásmódjának sokoldalúságát, amelynek részletes bemutatása e dolgozat célja. Az orosz kultúrtörténet kiváló személyiségének, Péternek és művének értése csak Puskinnak, az orosz klasszika képviselőjének adatott meg, aki sajátos pozíciójából átérzi a cárra nehezedő feladat súlyát, és a kultúra bonyolult mozgásait zseniálisan átlátja. Péter, aki az arisztokratikus szemléletet elsőként érvényesíti Oroszországban, civilizálja és individualizálja országát, tevékenysége során mintegy szándéka ellenére elnyomja az általa létrehozott individuumot, azt a kisember státuszába szorítja vissza. Az uralkodó maga ezt nem veszi észre, és ebben mutatkozik meg személyiségének gyengéje; vele ellentétben Bronzlovas írója, Puskin, egyszerre látja a cár kultúrtörténeti tettének jelentőségét és áldozatának, a kisembernek a szellemi-lelki nyomorát.

KOVÁCS ANITA

végzett

**A NÓALAKOK JELENTÉSE (A TELJESSÉGRE
TÖREKVÉS ÚTJAI PASZTERNAK ZSIVAGO DOKTOR
CÍMŰ MŰVÉBEN)**

Témavezető: Dr. Gilbert Edit egyetemi adjunktus
JPTE

Dolgozatom fő szempontja a regény főhősével, Zsivágóval kapcsolatban álló nőalakok vizsgálata, jellemzése, kitekintéssel az orosz irodalomtörténet néhány fontos nőalakjára. A regény írói világképének feltárása során igyekszem elhelyezni, értékelni Tónya, Lara és Marina alakját. Azt vizsgálom, vajon az ő szerelmük mennyire felel meg a paszternaki „dialógus-elvnek”, amelynek középpontjában az „élet” áll, a születés–halál–feltámadás (örökkévalóság) hármasságában.

Már az orosz folklórban és vallásos tudatban is kimutatható a nőiség kettős értelmezése: a nő az ördögi, a csábító, illetve a szűzi, az anyaságot megtestesítő alak.

Ezt a vonulatot igyekszem végigkövetni Tolsztoj, Dosztojevskij, a szimbolisták és Bulgakov nőfelfogásán át Paszternak regényében.

A „sztraszty” szó hármas jelentéséből kiindulva (szenvedély–szenvedés–bűn) a Mária–Magdolna motívum bevonásával bizonyítható, hogy a bűn, a romlottság és ugyanakkor a szépségre, jóságra való törekvés, a vezeklés összetett nőalakokat hoznak létre az orosz irodalomban. Ilyen összetett nőalak Lara is, akinek szerelme Zsivágóval – a teljességre törekvő testi-lelki kapcsolat –, megfelel a paszternaki életfilozófiának, és ezáltal a forradalomnak, Oroszországnak, a művészetnek is megtestesítője a regényben.

KREPLER ERZSÉBET

német–orosz III.

**PUGACSOV EGYÉNISÉGE ÉS AZ
INDIVIDUALIZÁLÓDÁS PROBLÉMÁJA
(PUSKIN: A KAPITÁNY LÁNYA)**

Témavezető: Dr. Fejér Ádám egyetemi docens
JATE

Pugacsov tetteiből, ahogyan ezeket Puskin: A kapitány lánya c. regényéből megismerhetjük, személyiségének megkettőzöttségére kell következtetnünk: megismerjük a lázadó népvezért, aki a legszörnyűbb kegyetlenségekre is képes, és megismerjük személyiségének egy másik, tiszta oldalát is, amely mindig akkor nyilvánul meg, amikor Grinyovval kapcsolatba kerül. Ez a megkettőzöttség abból ered, hogy a kultúra hiányával küszködő, de értékigénnyel rendelkező néptömegeből származó Pugacsov már elindult az individualizálódás útján, és így már ezt az utat is folytatni akarja, azonban a kultúrából való kiszorítottsága következtében erre már csak a lázadás kínál lehetőséget. Az így értett rákényszerítettség által, és az által, hogy éppen értékigényéből ered ez a rákényszerítettség, eredeti ártatlanságából nagyon sokat megúszott. Lázadó léte pedig közvetlenül hat személyiségére: saját magát eszközzé degradálja, lelki-szellemi értékeit károsítja és elembertelenedése által pedig a legkegyetlenebb tettekre válik képesség, amelyeket más körülmények között nem tenne meg. Ilyen értelemben pedig meg kell különböztetnünk őt a közönséges gazembertől (a regényben: Svabrin), aki eredendően önző és gonosz, és akitől Pugacsovot számos igazán emberi tulajdonság különbözteti meg: a hála, a megbocsátás, a nagylelkűség és a Grinyov iránti barátság érzése. Mindezek alapján pedig azt mondhatjuk, hogy ugyan elfogadni és helyeselni nem tudjuk tetteit, de személyiségét megérthetjük és tisztelhetjük.

MENYHÉRT ANNA
magyar–oroszl V.

MEGYJEGYZÉSEK ANNA AHMATOVA LÍRAI
VILÁGKÉPÉHEZ AZ ESTE CÍMŰ VERS ELEMZÉSE
ALAPJÁN

Témavezető: Dr. Hahn Anna egyetemi adjunktus
ELTE

Dolgozatomban Anna Ahmatova korai költészetének egy mind kompozicionális, mind szemantikai szempontból jellemző darabját, az Este („Vecserom”) című, 1913-ban íródott verset választottam elemzés tárgyául.

Elemzésem elsősorban a vers mikrokontextusának szemantikai törvényszerűségeit tárja fel, de a levont következtetések alapján a következő problémákat próbáltam elméletileg is megközelíteni:

1. A költői szó szemantikájának sajátos (tárgyi-megjelenítő és szimbolikus-asszociatív) arculata és ennek összefüggései Ahmatova „lírai pszichologizmusával”.
2. Az oksági és időviszonyok törvényei a vers keretén belül és ezek összefüggései a XX. századi modern költészet időélményével.
3. A lírai élmény eltárgyasításának specifikus formái Ahmatova korai költészetében, amelyek az ábrázolás képi síkján (poszt)impreszionisztikus verstechnika látszatát keltik, a szöveg mélyebb jelentésstruktúrájában pedig a modern tárgyas líra lét-, illetve időélményéhez állnak közel.

MÜLLER GABRIELLA
végzett

POPITKI SZPASZENYIJA: MISKIN ÉS ALJOSA

Témavezető: V. Gilbert Edit egyetemi adjunktus
JPTE

A dolgozat azt a két utat vizsgálja, melyet Dosztojevszkij bejárat Miskinnel a *Félkegyelmű*-ből, illetve Aljosa *Karamazov*-val. Úgy vélem, Dosztojevszkij személyes világnézeti keresései tükröződnek ezen alakok indíttatásában, sorsában, annak elhajlásában. Követem az autobiografikus szerep esetleges továbbadását, a megváltási kísérletek kimenetelének okait. A két alak felépítésében: a családi háttérben, gyermekkorban, környezetben, pszichikai, testi jegyekben vélem megtalálni különbözőségük okát. A küldetéseszmével való összefonódás, a világba lépés jellegzetességei, a gyermekek–felnőttek világával való viszony, a személyes részvétel foka és minősége a kapcsolatokban, a katalizátorszerep szintjein folytatom a vizsgálatot. Kibontom a betegség (epilepszia, tudathasadás) szerepét, követve a bergyajevi szabadságfokokat. Érintem a Zozima-, az Iván-, az Inkvizítor-, a Mitya-problematikát, a kegyelem-, a megváltás-, a messiás-, az antikrisztus-, a bűn kérdéskörét, a világ tükéletlenségének tudatából s az orosz küldetésérzet együtteséből eredő dosztojevszkiji megoldás-kísérleteket.

PARTI GÁBOR
magyar-történelem III.

DÉMONIZMUS ÉS MITOLÓGIA
TURGENYEV „A PUSZTA LEAR KIRÁLYA” CÍMŰ
MŰÉBEN

Témavezető: Dr. Dukkon Ágnes főiskolai docens
ELTE

Tanulmányom tárgya Turgenyev „A puszta Lear királya” című elbeszélésének elemzése. Véleményem szerint a szakirodalom eddig nem foglalkozott kellő részletességgel a mű mögöttes jelentésrendszerét adó mitológiai utalások és folklór motívumok vizsgálatával. Egy mű ilyen irányú elemzésénél fokozottan érvényes, hogy a szövegből kell kiindulni. Az olvasó tapasztalni fogja, hogy a tanulmányt át meg átszövik „A puszta Lear királya”-ból vett idézetek. Ugyanakkor azonban az elbeszélést nem önmagában vizsgáltam, hanem igyekeztem párhuzamba állítani Turgenyev más műveivel is.

Az igazság mindig az ellentétekből bomlik ki. Páratlanul izgalmasnak tűnt, hogy az általában racionalistaként beállított Turgenyev bizonytalanságát a hit nélkül fennálló világ ésszerűségében és rendjében e mű alapján bizonyítsam.

Így tanulmányom nemcsak műelemzés, hanem kísérlet egy árnyaltabb kép kialakítására Turgenyev világnézetét illetően.

SZELEI ILDIKÓ
orosz-történelem III.

KULTÚRA, SZABADSÁG BLOK ÉS PUSKIN
DON JUAN ÁBRÁZOLÁSÁBAN

Témavezető: Dr. Szalma Józsefné egyetemi docens
JATE

Dolgozatom témája a szabadság és a kultúra problémakörének megvilágítása, a klasszika és a szimbolizmus szellemi pozíciójának összehasonlítása alapján. Ehhez Blok volt a kiindulópontom, s az ő felfogását vettem össze Puskinnak egy ugyanarról a témáról írt, úgynevezett „kistragédiájával”. A következő kérdésekre próbáltam meg feleletet kapni: Mi határozza meg az emberi élet teljességét? Hová vezet, ha az emberi gondolkodásban az egyik legfontosabb helyet elfoglaló individuális szabadságvágy és a kultúra közötti egyensúly felbomlik, a kettő elválik egymástól. Szükséges-e a kultúra fenntartása vagy elegendő az individuális erőfeszítésekre támaszkodni? Megismerhető-e a Lét, a Tökéletesség, eljuthat-e az emberiség a végső megismerésig? Mi okozza Bloknak és Puskinnak felfogásbeli különbségét, amely műveikben is kitapinthatók: Puskin a harmonikus – Blok az elégedetlen?

Az elemzés befejezése után arra a következtetésre jutottam, hogy az emberi élet teljességét a szabadság és a kultúra közötti összhang, az egzisztencia és a kultúra szoros egymás mellett élése adhatja meg. Az emberi szellem azonban kevés ahhoz, hogy ez a két, egymásnak sokszor ellentmondó minőséget megfelelőképpen ötvözze, ezért a mérleg nyelve hol az egyik, hol a másik irányba billen el. Puskin és a klasszika szellemi pozícióján állók számára azonban ez a probléma nem éleződik ki, hiszen ők abban az illúzióban élnek, hogy a harmónia megteremthető.

Puskin arisztokratikus felfogásában a kultúra mellett foglal állást. Művében azonban történik utalás arra, hogy ha a szabadság mellőzésével a kultúra kizárólagos főszerephez jut, a kultúra megmerevedik, mint a Командор szobor-alakja, s kiüresedett formák puszta halmazává válik, egy csomó értelmetlen, az élet valóságától messze elrugaszkodott szabályrendszerre. Ennek ellenére, a másik út nem járható, hiszen az individuum előtérbe helyezésével

a kultúra elhal, a kulturális léttapasztalat hiányában a Lét megismerésére tett individuális törekvések eredménytelenek, a kultúra nélküli világ pedig értelmetlen, kiüresedett és lélektelen lett. Külön utakon járva a Léthez nem juthatunk el, valójában azonban az az emberiség nagy tragédiája, hogy bármilyen ügyesen bánják is képességeivel, a Tökéletest soha nem éri el, csak közelíthet hozzá. Puskinnak még megadatott a lehetőség a kulturális léttapasztalat segítségével egy illúzió alapuló harmónia megteremtésére, Bloknál azonban hiányzott a léttapasztalat, a kultúra igénye nem volt elég a problémák megoldására.

Kettejük szellemi pozíciójának különbsége nemcsak tehetségük eltérő voltán alapul, hanem a kor szellemét is kitűnően visszaadja, a klasszika és a szimbolizmus eltérő felfogásában gyökerezik.

SZABÓ TÜNDE
orosz-iranisztika V.

DOSZTOJEVSZKIJ: KROTKAJA – POÉTIKAI ELEMZÉS

Témavezető: Dr. Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

E dolgozat célja egy szövegközpontú elemzést végezni, eljutni a mű struktúráinak központi szervezőeleméhez, s végül az elbeszélést mint önmagáról, a művészi alkotásról szóló metaszöveget vizsgálni.

A dolgozat öt fejezetből áll. Az első a mű idő-, illetve motivációs struktúrájával foglalkozik.

A második rész a motívumrendszert írja le, aminek ismeretében kirajzolódik a transzformáció, melynek során krotkaja eljut a beszéd-től a hallgatásig, a zakladcsik pedig a hallgatástól a szövegalkotásig.

A dolgozat harmadik fejezete a motívumrendszerhez kapcsolódó belülről kifelé irányuló mozgás, valamint a krotkaja névben rejlő szelidítés jelentéstartalom realizálását írja le és értelmezi.

Ezt követi az elbeszélésben aktivizált – a szakirodalomban eddig még nem feltárt – bibliai pretextus ismertetése, elemzése. Majd, a bibliai elemeken keresztül leírt transzformáció, melynek során a zakladcsik eljut a szövegalkotásra képessé tevő tudat-típushoz.

S végül, a a dolgozat utolsó fejezete mutatja be az obraz szó jelentésvonatkozásainak vizsgálatával, hogyan kapcsolódnak össze a fentebb leírt rendszerek, s teszik az elbeszélést önmagáról szóló metaszöveggé.

SZEREDÁS LÓRINC
magyar–orosz V:

**MITOLÓGIAI PÁRHUZAMOK CSEHOV:
A TOKBABÚJT EMBER C. NOVELLÁJÁBAN**

Témavezető. Dr. Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

Dolgozatomban, mely egy korábbi, a novella szemantikai és narratológiai elemzését tartalmazó munkám eredményeire részben támaszkodik, a kérdés feltevésétől (hogyan léteznek-e a címben említett párhuzamok) a párhuzamok meglétének bizonyításán keresztül azt vizsgálom, mennyiben terjesztik ki e párhuzamok a novella értelmezésének lehetőségeit, és néhány, szakirodalomból vett idézettel azt is szemléltetem, hogy az irodalom milyen céllal és milyen eredménnyel fordulhat a mítosz mint pretextus felé. Utoljára, visszatérve a Csehov-novellára, kísérletet teszek e cél és eredmény konkrét (e műre érvényes) megfogalmazására.

Munkámnak ebben a stádiumában úgy gondolom, hogy a szöveg figyelmes olvasása során a mitológiai párhuzamok szembeötlőek, és hogy az elemzésbe való bevonásuk nélkül nem kapható teljes kép a műről, nem kapható kielégítő válasz az elemzésben fölvetett minden kérdésre – elsősorban a főhős cselekedeteinek motiváltságát tartom a mitológiai párhuzamok által meghatározottnak.

Külön figyelmet szentelek annak, milyen mértékben vannak, illetve lehetnek tisztában a mitológiai párhuzamokkal a szereplők, az író és az olvasó.

SZILÁGYI ZSÓFIA
magyar–orosz II.

**A „KORUNK HŐSE” TAMANY FEJEZETÉNEK
SZÖVEGE ÉS MOTÍVUMRENDSZERE**

Témavezető. Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

A dolgozat a Tamany elemzésére olyan módszer segítségével tesz kísérletet, amelyet erre a regényfejezetre ugyan még nem, más művekre azonban már alkalmaztak. /Elsősorban Afanaszjev, Propp, Ivanov és Toporov szövegelemzéseire gondolok./ Számos elemzés született már a „Korunk hőse” által leírt világról — ez a dolgozat úgy szeretné bővíteni a regényről eddig feltártakat, hogy a mű szövegét teszi meg vizsgálódásának kiindulópontjává. E megközelítési mód jogosultságát megerősíti a regény szerzőjének személye is. Lermontov lírikus volt, így minden bizonnyal fokozott érzékenységgel és sok lelkiismerettel nyúlt a regény nyelvi anyagához, a szöveghez.

A regény valamennyi fejezetének szövege a Tamanyéhoz hasonlóan épül fel. A szakirodalom által keveset vizsgált Tamany elemzése kulcsot adhat a „Korunk hőse” egészének értelmezéséhez is.

A Tamanyban mitológiai háttér segítségével realizálódnak a Pecsorin nevében rejlő bináris oppozíciók. A cselekmény szintjén motiválatlan jelenségek úgy válnak érthetőkké, ha mitológiai síkra emeljük őket. A regény-részben a pogány szláv mitológia alsó rétegének szellemei, istenei küzdenek egymással.

SZILÁGYI ZSUZSA
magyar–oroszl végzett, angol III.

ANNA AHMATOVA HÓS NÉLKÜLI POÉMÁJA
T.S. ELIOT NÉGY KVARTETTJÉNEK TÜKRÉBEN

Témavezető: Hahn Anna egyetemi adjunktus
ELTE

A *Hós nélküli poéma* második részének T.S. Eliot Négy kvartettjéből kölcsönzött mottója: "In my beginning is my end" arra biztatja az olvasót, hogy az elioti költészetben keresse a poéma megfejtésének egyik lehetséges kulcsát.

Ahmatova és Eliot költészete sok rokon vonást mutat, a két életművet lezáró két nagy vers, a *Hós nélküli poéma* és a *Négy kvartett* esetében pedig szinte megdöbbentő motivikus párhuzamok fedezhetők fel. Mindkét költemény zenei ihletésű, mindkettőben kiemelt szerepet játszanak bizonyos földrajzi helyek, motívumrendszerekben fontos helyet foglal el az árnyék, a visszhang, ill. a tánc motívuma. Mindkét költemény kulcsszavai közé tartozik a Szó és a Csönd. A poétikai eszköztár és a motívumkészlet hasonlósága rokon gondolkodásmódot, a két költemény jelentésrétegeinek rokonságát sejteti. Az összehasonlító elemzés azonban arról győzi meg az olvasót, hogy az első pillantásra azonosnak tűnő motívumok alapvetően eltérő, gyakorta egymással ellentétes jelentések hordozóivá válnak a két költemény kontextusában.

Az egyes motívumok értelmezésében mutatkozó ellentétek sora alátámaszthatja az ahmatovai és elioti művészetfelfogás poláris szembenállását. Míg Eliotnál a költészet önmegsemmisítő jelleget ölt, a költészet helyét a vallásnak adva át, addig ahmatova esetében szimbolista-típusú művészetvallással állunk szemben.

VÍG ENIKÓ
oroszl–történelem IV.

PÉTERVÁR, MINT MÍTOSZ ÉS TÖRTÉNELEM AZ
OROSZ IRODALOMBAN

Témavezető: Hahn Anna egyetemi adjunktus és
Kovács Árpád egyetemi docens
ELTE

A Pétervárról szóló szövegek a témát kétféle aspektusból közelítik meg: historizáló és mitologizáló nézőpontból. A historizáló változat gyökerei a XVIII. századi költészetre nyúlnak vissza, amely Pétervárt, mint a haza új csillagát dicsőítette. A mitologizáló művek a folklór hagyományait folytatják, amely a város alapításától különböző legendákat költött Pétervárról és annak alapítójáról. Puskin az első orosz költő, aki Bronzlovas c. művében a két hagyományt egyesíti, amely a poémában 'kő és víz', a 'kisember és a cár' ellentétében is kifejeződik. Puskin után a XIX. század /főleg Gogol és Dosztojevszkij/ és a századforduló irodalma kizárólag a mitizáló változatot abszolutizálja. Innokentyij Annjenszkij azonban Pétervár c. versében a historikus és a mítikus hagyományt ötvözi, ezzel tovább folytatva a puskini újítást.

Anna Ahmatova „Hósnélküli poémájában” szintén ennek az „ötvöző” irányzatnak a képviselője, de ő már egyúttal le is zárja a mítikus változatot, hiszen az 1913-as év Pétervára „köddé válik” művében, s a város a poéma Epilógusában tisztán historikus értelmezést nyer. A dolgozat tehát azért elemzi ezt a három művet, mert azokon szemléletesen bemutatható a kétfajta hagyomány egyidejű továbbélése, és a három mű egyben egy fejlődési folyamatban is behelyezhető, amelynek kiinduló pontja Puskin műve, végpontja pedig Anna Ahmatova poémája.

**KOMPARATISZTIKA ÉS
FORDÍTÁSELMÉLET**

ANDRÁSI DOROTTYA
magyar–latin V.

AZ „AMOR” ÉS A „VIRTUS” KONFLIKTUSA
VERGILIUS: AENEIS ÉS PETRARCA AFRIKA
C. EPOSZÁBAN

A DIDO – AENEAS ÉS A MASSINISSA–SOPHONISBA
SZERELMI JELENET ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

Témavezető: Dr. Fried István tszv. egyetemi tanár
JATE

Dolgozatomban két különböző szerző különböző korokban keletkezett eposza egy-egy szerelmi jelenetének összehasonlításán keresztül az imitáció és a költői ökonómia összefonódását igyekszem érzékeltetni. A két szerelmi epizód részletes elemzése előtt a történetet az eposzi kompozícióban helyezem el: itt a keletkezési körülményekben és a szöveg cselekményvezetésében rejlő párhuzamos vonásokat mutatom be. A dolgozat gerincét a két női főszereplő halálával végződő szerelmi történet elemzése alkotja. Ennek során a Petrarca-műből vett részlet elemzésekor számba veszem a szerelmi jelenet beállításában a vergiliusi mintától eltérő ill. azzal rokon vonásokat. Az imitációs technika a műfajváltás következtében új szempontból közelíthető meg, a Petrarca forrásául szolgáló Livius-részlettel való összevetésben is. A költői ökonómia és imitáció összefonódásának feltérképezésében a két jelenet cselekményvázának összehasonlítása után külön fejezet foglalkozik a főszereplők megalkotásának módszerével. A hagyományhoz kapcsolódás és a szerzői invenció aránya itt jól megfigyelhető abban, hogy a szerző alkotáskor miként „olvasztja egybe” és „bontja szét” a mintául vett műben található hősök tulajdonságait, mit és hogyan tesz hozzá alakjaihoz saját költői alkatából. Az antik hagyomány továbbélésével és imitációtörténettel foglalkozó téma feldolgozása ma különös aktualitást nyerhet a napjainkban újjáéledő kontinuitás-kutatások sorába beleilleszkedve.

BALOGH LÁSZLÓ
magyar–történelem II.

ASSISI SZENT FERENC NAPHIMNUSZA
A XX. században
(Teológiai értelmezés – a magyar műfordítások
problematikája)

Témavezető: Ludányi Mária főiskolai docens
EKTF

A dolgozat szerzője bevezetőjében rámutat azokra a nehézségekre, amelyekkel a műfordítók munkájuk során találkozhatnak. A vallásos költészet magyar nyelvre való átültetésénél külön problémát jelent e szövegek teológiai helyes értelmezése, mert e nélkül születhetnek tökéletes nyelvi megoldások, esztétikai értékekkel bíró művek, azok mégsem közvetítik az eredeti költemény gondolatvilágát. A műfordítók munkáját segítő minél több, ilyen típusú értelmező tanulmányra volna szükség. A szerző példának Assisi Szt. Ferenc Naphimnuszának elemzését választotta, ugyanis e műről a XX. században több műfordítás készült. Mivel a Naphimnuszt olasz nyelven született 1225-ben, s latin fordítása ezzel közel egykorú (1229), a műfordítók számára két nyelvvariáns állt rendelkezésre. Szt. Ferenc munkáinak modern kritikai kiadása azonban csak 1990-ben, Grazban jelent meg, így már az is kérdéseket vet fel, hogy műfordítóink mennyire hiteles szövegből dolgoztak. A dolgozat először 2–2 Magyarországon ismert olasz és latin nyelvű kiadás összevetésével arra hoz példákat, hogy a nem pontos alapszöveg milyen értelmezési nehézségeket okozhat. A munka fő része a Naphimnuszt részletes teológiai elemzése. Feltárja a himnuszalkotó világértelmezését, az anyagi, teremtett világ és a transzcendens Teremtő közti kapcsolatot, az ember — mint teremtmény —, a kozmikus anyagi világ — mint közvetítő — viszonyát. A dolgozat e vizsgálat után, kiemelve a legfontosabb teológiai lényegét tartalmazó motívumokat, sorra veszi az egyes műfordításokat, rámutatva a Szt. ferenci gondolatot kiválóan visszaadó fordítási módokra, de a félreértelmezésekre, a hibákra is.

BARABÁS ISTVÁN
angol-komparatiztika

A KABBALA UMBERTO ECO „A FOUCAULT-INGA” C.
REGÉNYÉBEN

Témavezető: Dr. Fried István tanszékvezető, egyetemi tanár
JATE

Dolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogy a Kabbala miképpen működik szervező elemként a regényben, és milyen értelmezési lehetőségeket nyújthat számunkra. Ugyanakkor azt is szeretném mutatni, hogy a *Kabbala* vezérfonal-szerű funkciójának érvényessége miképpen válik az író álnoksága révén mégis kérdésessé.

A bevezető a titok és a labirintus problémáját érinti. A titok keresése az embernek abból az alapvető késztetéséből fakad, hogy a világot rendszerként, valahová vezető útként lássa. Ezért érzünk késztetést arra, hogy világunkat céltudatosra szervezzük. E szervezett világ metaforája a labirintus, középpontjában a titokkal. A *Foucault-inga* főszereplői is labirintust szerveznek a világból, csak hogy eltévednek és halálukat lelik benne.

Hogy az olvasó ne tévedjen el a regény labirintusában, Eco vezetőként a Kabbalát adja melléje. A dolgozat második része a Kabbala vázlatos ismertetésével foglalkozik.

A harmadik részben a *Kabbala* szövegmanipulációs eszközeinek alkalmazhatóságát próbálom illusztrálni a fontosabb nevek kezdőbetűinek ilyen jellegű vizsgálatával.

A negyedik rész az egyik legfontosabb kabbalista koncepciónak, az Élet Fájának a regényben betöltött szerepét vizsgálom. Elsősorban az elhallgatott összefüggéseket szeretném feltárni.

A dolgozat befejezéséig azt szeretném megmutatni, hogy Eco milyen módszerekkel teszi kétségessé a Kabbala mint vezérfonal megbízhatóságát.

BREZINA KINGA JUDIT
magyar-komparatiztika III.

EURIPIDESZ: HIPPOLÜTOSZ ÉS
PER OLOV ENQUIST: ÉNEK PHAIDRÁÉRT CÍMŰ DRÁ-
MÁINAK ÖSSZEHAONLÍTÓ ELEMZÉSE

Témavezető: Dr. Fried István tanszékvezető, egyetemi tanár
JATE

A világirodalom drámatörténetének két darabjáról lesz szó. Két drámáról, amelyeket egymástól több mint kétezer év választ el, de egy annál jóval ősbibb dolog köt össze: a tiltott, bűnös szerelem örök témája.

Dolgozatomban arra teszek kísérletet, hogy feltárjam a két mű közötti különbségeket, és azonosságokat, hasonlóságokat. A Phaidra-motívum látszólag könnyűvé teszi ezt, de magának a mítosznak az összetettsége, el nem évülése, örökérvényűsége, a két tragédia majdnem teljes különbözősége megnehezíti a feladatot.

A dolgozat első részében a dráma műnemén belül a görög tragédia milyenségével foglalkozom, mivel ez nyújt alapot az irodalom története során született és születendő drámák változásaihoz, kísérletet teszek a klasszikus tragédia definíciójának meghatározására segítségül hívva Arisztotelészt, valamint a XX. század gondolkodói közül Lukács Györgyöt és Georg Steinert.

A második részben a modern drámával foglalkozom, részleteiben közelítem meg annak eltérését az "ortodox" drámától. Nem áll szándékomban drámatörténeti áttekintést adni, hiszen a vizsgálat alá vetett két mű egymástól időben annyira távol esik, hogy a két és félezer év kronológiájának felállításához ez a dolgozat nem nyújt lehetőséget.

A dolgozatom harmadik, befejező részében részletes, komplex elemzését kívánom adni Euripidész Hippolütosz és Per Olov Enquist Ének Phaidráért című tragédiáinak. Itt kitérek a két mű felépítésére, összehasonlítom a szereplőket, jellemüket, valamint a két mű válaszát a téma által felvetett konfliktusra.

GYÖREI ZSOLT
magyar-német-komparatiztika

SZÓKRATÉSZEK
- a szerző védőbeszéde -

Témavezető: Dr. Fried István tanszékvezető, egyetemi tanár
JATE

Több, mint kétezer évvel ezelőtt, korok és eszmények hajnalán, Szókratész törvényszék elé állt, hogy elmondja védőbeszédét. Ez a védőbeszéd két évezred óta a saját korlátain az eszményébe vetett hite segítségével felülemelkedő emberi méltóság öntudatos kinyilatkoztatása. A fiatal emberiség meg nem alkuvó büszke akarata.

Több, mint kétezer év és körülbelül ugyanennyi eszmény gyors elmúlása után ismét egy ember áll a törvényszék elé, hogy elmondja védőbeszédét. Látszólag travesztia ez a védőbeszéd, az eszményt hiába hajszoló suta méltatlanság komikus botladozása. A kétségbeesett kísérlet, fiatalnak és büszkének maradni, megbukik a vénségen és megtört kiábrándultságon. Ahogyan Szókratész tragikumá mögött ott a derű, úgy lapul e komikum mögött a ború. Közelebről vizsgálva pedig védőbeszéd ez a travesztia, az ábrándjait vesztett ember méltóságának kinyilatkoztatása, a régi ábrándok keserű kigúnyolásával.

E közelebbi vizsgálat a célja ennek a dolgozatnak. Bebizonyítani vágyik, hogy két, jellegében hasonló művet tisztel a két védőbeszédben. Hogy a huszadik században Szókratészt vizsgálni Szókratész módszerével igenis szókratészi feladat, és hogy Woody Allen védőbeszéde az egyetlen lehetséges védőbeszéd és magatartás, amelyik megfelel a szókratészi hagyománynak és szellemnek. Végül pedig, hogy az emberi méltóság eszménybe vetett hitében két évezred alatt az eszmény változott, de nem a hit.

HARMATI ENIKÓ
magyar-angol V.

LÁZADÓBÓL ÁLDOZAT

Egy motívum kölcsönzésének vizsgálata Heinrich von Kleist Kohlhaas Mihály, Sütő András Egy lócsiszár virágvasárnapja és Edgar Lawrence Doctorow Ragtime című műve alapján

Témavezető: Dr. Abádi Nagy Zoltán, egyetemi docens
KLTE

Angol nyelven írt dolgozatomban a fent említett három irodalmi művet hasonlítom össze a szemiotika fogalmai valamint a különböző kultúrák és irodalmak egymásra hatásának szabályai szerint. A kölcsönzési módok egyes típusait ismert irodalmi, képző- illetve zeneművészeti példával szemléltetem.

A három részletesen bemutatott alkotás alapján véve ugyanazt a történetet mondja el, noha mind Sütő András, mind E.L. Doctorow műve sok eltérést is mutat az eredeti változattól, a tizenhatodik századbeli, igazságáért, emberi jogaiért kálváriát vállaló és végigjáró lócsiszár krónikából merített történetét először szépirodalmi formába foglaló Kleist elbeszélésétől.

A változtatásokat és eltéréseket bemutatva, a megidéző (a művek keletkezési ideje) és a megidézett (a műalkotások belső ideje) korok részletes elemzésével, valamint a főhős (Michael Kohlhaas, Kohlhaas Mihály és Coalhose Walker) jellemében a kölcsönzés során végbemenő metamorfózis magyarázatával egyértelműen bizonyítható a Kohlhaas-történet vándormotívummá válása.

HÓDOSY ANNAMÁRIA
angol–magyar–komparatiztika V.

AZ (ANTI-) META-METAFOR(OLÓGI)A

Pillanatképek a „nyílászáró szerkezet” motívumának történetéből

Témavezető: Dr. Fried István, tanszékvezető, egyetemi tanár
JATE

A dolgozat az ajtó és az ablak motívumát vizsgálja néhány képzőművészeti és irodalmi alkotás alapján. Az első fejezet kitér az archaikus és keresztény kapuszimbolika hagyományára, mindamellelt van Hoogstraten és az ifjabb Tiepolo egy-egy festményét vizsgálja tüzetesebben. A második fejezet Le Brun egy falfestményével, a harmadik Brontë Üvöltő szelek című regényével foglalkozik, a negyedik pedig Magritte festményeinek „nyílászáró” motívumait tárgyalja.

Az ajtó és az ablak, mint a „kint” és „bent” határa, mindig is az emberi megismerés lehetőségeit szimbolizálta. A kérdés az, hogy a kulturális paradigmák és irányzatok közötti különbség miképpen tükröződik a motívum használatában, illetve a motívum hogyan képes nem-sejtett jelentésrétegekkel gazdagítani egy-egy alkotást. S hogy az elemzett művek egy nyelven szólaljanak meg, s így összehasonlíthatóak legyenek, a motívum kapcsán kibontakozó episztemológiákat a posztstrukturalista pszichoanalízis és nyelvelmélet terminológiájával próbálom meg „lefordítani”.

Korántsem volt célom „átfogó” motívumtörténetet írni, de mivel a négy fejezet gyakorlatilag négy évszázadot ölel fel, mégiscsak kibontakozik egyfajta történet. S mint kiderül, ez egyszersmind a metafora egy története is, minthogy a motívumok a költői nyelv és a metafora egy-egy értelmezésének is tekinthetők. Ez a főcím magyarázata.

ITTZÉS GÁBOR
angol II.

POPE FÜRTRABLÁSA ÉS CSOKONAI DOROTTYÁJA (Párhuzamos elemzések)

Témavezető: Dr. Ferencz Győző egyetemi adjunktus
ELTE

Dolgozatomban Pope és Csokonai eposzát egymás mellé helyezve elemzem, megkeresve a közöttük található fontos kapcsolódási pontokat és különbségeket. A *fürtrablás* hatását elsőként a *Dorottya* formái, szerkezeti jegyeiben mutatom ki. Ezeknek a hasonlóságoknak a zöme a műfaj, a vígeposzi – vagy Csokonai terminusával a *furcsa vitézi* – forma átvételéből ered. Pope nagypolgári szalonköltészetének és Csokonai diákos-népies verselésének különbségei leginkább a nyelvi elemzésben válnak egyértelművé. A *fürtrablás* rokkoló csillogására a *Dorottya* realiztikus népisége a válasz, a légius könnyedségre a vérbő vaskosság. Pope legjellegzetesebb szóképe a szintaktikai és szemantikai rétegek közti feszültségen alapuló zeugma, Csokonaié pedig a részletesen kifejtett, aprólékos és többnyire késleltetett hasonlat. Bár eltérő nyelvi megformálásban jelennek meg, a tartalmi rokonság is kétségtelen a két mű között. Az alaptémát, a nemek harcát Csokonai átveszi Pope-tól. Ennek narratív-epikus rétegét mindkét költeményben erősítik a szóképekben, szójátékokban megjelenő frivolitások, kétértelműségek, a költői nyelv félreérthetetlenül erotikus felhangjai. Végül a vígeposzok társadalomkritikai célzatában fedezhetők fel párhuzamok. Bár a szatíra címzettje Pope-nál az enervált angol arisztokrácia, Csokonainál pedig a provincializmusba süppedő magyar középnemesség, a gúny mindkét esetben az üres pózoknak, álértékeknek, üresfejűségnek szól. A kép eposz egymásra hatásának vizsgálata közben kirajzolódik a tágabb irodalmi horizont is, az európai irodalom tér és idő felett folytonos szövete.

NAGY KRISZTINA
magyar-könyvtár II.

„LA SEXTINE EST UN NAUTILUS”

Témavezető: Dr. Szigeti Csaba főiskolai docens
JGYTF

Tudományos diákköri dolgozatomban a sestinafordítások magyar szabályrendszerével foglalkoztam.

Célom az volt, hogy megtegyem az első lépéseket egy kánon kialakításában, és kiemeljem a sestinát méltánytalan háttérszerepéből. Ez az arisztokratikus regiszterbe tartozó forma – Paul Zumthor, Pierre Bec és Horváth Iván terminusát használva mostoha helyet foglal el a magyar szakirodalomban.

A tanulmány keretében kitértem, néhány szó erejéig a sestinák általános formai követelményeinek ismertetésére és kísérletet tettem a 12 ún. bázis-sestina felállítására. Elkülönítettem egymástól a sestinát, és annak destruált változatát. Igazolni próbáltam Raymond Queneau elméletét – Dante: Amor, tu vedi ... incipitű verse alapján – miszerint a sestina mintájára megalkotható például a quintina.

Vizsgálódásaimat, az idő rövidege miatt, csupán Arnaut Daniel egy-, Dante Alighieri két- és Francesco Petrarca három versére korlátoztam. A dolgozat tehát nincs tökéletesen kidolgozva, de már levonhatók az e formában frott versek fordításánál felmerülő kérdésekre adandó válaszok. A kérdéseket Szigeti Csaba tette fel. Az első magyar sestina c. tanulmányában (In: *Literatura* 1992. 2), ezek például: milyen szófajú dominánsan a szó-rím, kaphat-e ragot, ha igen a rag változhat-e strófánként? A válaszok természetesen szubjektívek – az objektív tények figyelembevételével –, ezért szívesen fogadok minden véleményt és vitalehetőséget.

NAGY LEVENTE
magyar-román IV.

RÍTUSOK ÉS HÉTKÖZNAPOK

Témavezető: Dr. Farkas Jenő egyetemi adjunktus
ELTE

A négy epikai mű összehasonlító elemzése során megpróbálom, azokat a tipológiai különbségeket felfedni, amelyek – egy általánosabb, elvontabb kategória, nevezetesen az irodalom nemzeti jellegének fogalomkörébe tartoznak. Célom ezen különbségek felmutatása és létüknek bizonyítása, nem pedig okuknak és hatásmechanizmusuknak feltérképezése. Ugyanakkor meg kell említenem, hogy feltárásuk és szembeállításuk nem értékítélet.

Az általam elemzett jelenségek három szempontból vizsgálhatók: pszichológiai (Veszeloovszkij, *lélektani paralelizmus*), irodalomtudományi (poétikai, prozódiai, narratológiai, Genette, Todorov, Castex), és szociális (ideológiai, politikai, erkölcsi, vallási, Mircea Eliade).

Jelen dolgozatomban, mivel az egy nagyobb munkafolyamat része, csak a második szempont szerint dolgozom fel a négy író művét: SADOVEANU, Mihail, *A balta* (1930), MÓRICZ Zsigmond, *Barbárok* (1932), DAN, Pavel, *A kicserélt gyermek* (1959), VEKERDY Tamás, *A váltott gyermek*, (1991).

Ezen belül négy fontosabb kritérium alapján hasonlítom össze a műveket:

1. szerkezeti felépítés – epikai kezdés és a cselekmény továbbvitele.
2. Idő- és térszerkezet, az elbeszélés és az olvasás üteme.
3. a fantasztikum és a valóság egymáshoz való viszonya az epikai „teremtett, lehetséges világon” belül.
4. a rítus, a szertartás megjelenése vagy hiánya az epikai folyamatban.

Végül pedig ezekből próbálok meg következtetéseket levonni.

SZABÓ-PERES ANNA
német V.–magyar IV.

**LEVERKÜHN ÉS ADAM: A FAUST-FIGURA
KÉT LEHETSÉGES MEGVALÓSULÁSA.
ÖSSZEHASONLÍTÁS. (LEVERKÜHN UND ADAM:
ZWEI MÖGLICHE REALISATIONEN DER
FAUST-GESTALT. EIN VERGLEICH.)**

Témavezető. Dr. Lichtmann Tamás, egyetemi tanszékvezető
KLTE

A két, műfajában igen különböző mű összehasonlítását a témabeli egységen túl az a szándék adja, hogy bemutassam, Az ember tragédiájának és Thomas Mann Doktor Faustusának összevetése nem kevésbé indokolt, mint Goethe Faustjának és Madách művének tradicionális párhuzamba helyezése. A vizsgálat középpontjában a Faust-alak áll: mennyiben meghatározó a jellemformálásban a történelmi háttér, az (irodalmi) forrásanyag, milyen kölcsönhatásban állnak bizonyos motívumok a megformált személyiséggel. A fontosabb motívumok: a visszatérés motívuma (a befejező mozzanatban formálisan mindkét mű esetében a kezdeti szituáció egyfajta megismétléséről van szó), a gyermek meghatározó szerepe (mint az utolsó, döntő jelentőségű momentum a hősök sorsának alakulásában), hármasság (Mann-nál: matematika, teológia és zene egysége, Madáchnál: a figurák: Ádám, Éva és Luzifer egysége). Megmérettetnek a központi figurák az ördög-társ viszonylatában is, ahol legszembevetőbbek a különbségek: míg Adrian szándékosan keresi a kapcsolatot az ördöggel, Ádám dacot Luciferrel, Madáchnál szó sincs ördögi paktumról stb. Mindkét mű kapcsán felvetődik másfelől az ördög művészetben betöltött szerepének kérdése.

**KLASSZIKA-FILOLÓGIA ÉS
ÓKORTUDOMÁNY**

ADAMIK BÉLA
latin IV. – görög II.

A CARMEN CONTRA PAGANOS ÉRTELMEZÉSE

Témavezető: Kapitánffy István egyetemi docens
Adamik Tamás egyetemi tanár
ELTE

A Codex Parisinus 8084-ben található Carmen contra paganosnak nevezett költeménnyel kapcsolatban e század második felében számottevő vita bontakozott ki a verssel foglalkozó kutatók között. A nézetkülönbségek annak köszönhetőek, hogy nem ismerjük a vers íróját, és nincsen megnevezve az a személy sem, akit megtámad ez az invectiva jellegű költemény. Ehhez járul még a különféle interpretációs elképzelésekhez tág teret nyújtó számos szövegkritikai probléma. De a vita elsősorban a „megtámadott” praefectus kilétéről folyt és folyik. Th. Mommsen elméletét, ti. hogy Virius Nicomachus Flavianus (cos. 394) ellen íródott e pamflet, megcáfolni nem nagyon lehet. Manganaro állítását Matthews döntötte meg, Mazzarino és Ruggini elméletét pedig Musso. Legutóbb Cameron próbált Flavianus ellen érvelni: az ő kifogásaira hivatott e dolgozat választ adni.

Falvianus és a pogány, főképpen az orientális eredetű kultuszok közötti kapcsolat éppen olyan nyilvánvaló, mint e kultuszok újjáéledése Eugenius uralma alatt. Az orientális eredetű kultuszok fontos szerepet kaptak a pogány szenátori arisztokrácia politikájában, amit jól mutat a Kontorniatok és az Isis-érmék sora. A negyedik századi pogány – keresztény viszály történetét röviden áttekintve láthatóvá válik a pogány restaurációs kísérlet jelentősége. Még a pogány ügy végleges bukása, a frigidusi csata után is szükség volt vagy fél évszázadig a szigorú pogányellenes törvényekre.

Ezt a minden tiltás ellenére továbbélő pogányságot akarja cáfolni a Carmen contra paganos anonim költője a neofita Firmicus Matenus stílusában. A számos gondolati párhuzamon kívül a stiláris hasonlóságok is azt mutatják, hogy e pamflet költője ismerte és felhasználta Firmicus Maternus De errore profanarum religionum c. invectiváját.

FORGÓ LÉDA
történelem I.

C. SCRIBONIUS CURIO SZEMÉLYE A KÉSŐKÖZTÁRSASÁG-KORI SENATUSI POLITIKA TÜKRÉBEN

Témavezető: Dr. Visy Zsolt egyetemi adjunktus
JPTE

Az ambiciózus, erőszakos Scribonius Curio a későközletársaság-kori senatusi politika jellegzetes alakja. Caesar ellenes légkörben nevelkedett, Cicero hatása és befolyása végigkísérte egész életében.

Egy hirtelen fordulat következtében azonban mégis Caesar táborában találjuk. Hatalmas energiáját, varázsát és befolyását az ő szolgálatába állította.

Pálfordulásának okai már múltjában fellelhetők. Apjával való kapcsolata korántsem volt harmónikus. Az ő halála után megszűnt biztos anyagi háttere, a kényszerítő befolyás is eltűnt, önállóan dönthetett saját politikai hovatartozása felől. De a kibontakozás félbemaradt Curio korai halála miatt.

Nem hiszem, hogy a vezetésre termett, önfejű, befolyásolhatatlan személye sokáig túrte volna Caesar irányítását. Inkább seregével együtt odaveszett a csatatéren, minthogy vesztesként Caesar szeme elé kerüljön. E büszkeség önállóságra és vetélytársi szemléletre utal. Jóérezékű politikusnak mondhatjuk, aki valódi politikai meggyőződés nélkül csapódott az egyik szélsőséges állásponttól az ellenkezőjére. Hírhedt erkölcstelensége is belső bizonytalanságából eredet. Nagyhangú, bátor, elég ravaszsággal megáldott, túlfűtött, szuggesztív egyéniség volt, aki manipulációs törekvéseit nem tudta saját javát szolgálva egy cél érdekébe állítani.

HEGYI GYÖRGY
történelem–latin–ógörög IV.

SPÁRTA KORAI TÖRTÉNETÉNEK
NÉHÁNY PROBLÉMÁJÁHOZ

Témavezető: Sarkady János egyetemi tanár
ELTE

A dolgozat Strabón, Hérodotos, Plutarkhos és más ókori szerzők szövegeinek értelmezésével, középpontba a lykurgosi rhétrát állítván igyekszik megérteni azt a történelmi helyzetet, melyben a rhétra, ez a szakirodalomban már oly régóta problematikus törvénycsoport megszülethetett: igyekszik megtalálni e pár soros szöveg helyét Lakedaimón alkotmánytörténetében. Figyelembe véve a szöveg ókori hagyományozásának módját és nyelvi–stilisztikai jellemzőit részletesen elemzi a rhétrában foglalt rendelkezéseket, és megpróbálja felvázolni azokat a problémákat is, amelyeket ezek legalábbis lezártak az Eurótas völgyében élő dór közösség számára. Az így kapott eredmények kiegészülnek az ókori szerzők által fenntartott hagyomány azon elemeivel, melyek Spárta /elő/történetének korai szakaszára vonatkoznak, és legalább paradigmaticus értékük igazolható. Mindezek fényében a rhétra a spártai állam, a polis és evvel összefüggésben a polgárok körének meghatározását megfogalmazó rendeletcsokornak tűnik. Mely rendkívül tömör szöveg a későbbiekben Spárta kerületeit alkotó, de valamikor még önálló politikai léttel rendelkező négy/1/ falu „synoikismosának” alkotmánytörténeti pillanatát tükrözi. A dolgozat szándékosan nem foglal állást a rhétra datálásáról szóló vitában tétélesen, de a felvázolt képből – szemben a szakirodalom nagyrészeinek véleményével – egy rendkívül korai dátum következne.

KÓRIZS IMRE
latin IV. – görög II.

BERZSENYI I. ÓDÁJÁNAK
LATIN IRODALMI KAPCSOLATAI

Témavezető: Adamik Tamás egyetemi tanár
Ritoók Zsigmond egyetemi tanár
ELTE

A filológiai tanulmányokban igen gazdag Berzsenyi-szakirodalom elhanyagol vagy nem ismer fel bizonyos forrásokat, melyeknek szerepük volt *Berzsenyi Kesergésének*, illetve A magyarokhoz írt versének („Romlásnak indult...”) kialakulásában. A dolgozat ezekre hívja fel a figyelmet, miután szembesíti egymással *Erdélyi Jánost* és *Váczy Jánost*, a szakirodalom két, ellentétes nézeteket valló képviselőjét Horatius Delcita maiorumjának Berzsenyire való hatását vizsgálva.

Alkaios, *Salustius*, a latinul író XVIII. századi magyar költő, *Hannulik János*, *Gyöngyösi István*, *Matthison* és *Virág Benedek* motívumainak, szavainak megjelenését felidézve, illetve kimutatva Berzsenyi verseiben hangsúlyozza a költő „utánzásának” összetett mivoltát, imitációi eredetiségét, önállóságát, kimondva, hogy a dolgozat homlokterében álló *Kesergésben* vagy például a *Horácban* megtalálható, sok szerzőtől származó motívumokat, gondolatokat egységbe szervezni, autonóm verssé komponálni nagy művészi önállóság nélkül nem is lehetett volna.

Felveti, és érvel amellett, hogy a *Kesergés* ránk maradt változata nem első fogalmazása a versnek, hanem az egymástól független idegen költői hatások feldolgzása során alakult ki, és hogy első változata talán már a költő iskolás korában elkészülhetett.

Végül *Alkaios*, *Horatius* és *Berzsenyi* versbeli megszólításait elemezve utal az egyes szám második személy máig meglévő figyelemre méltó mobilitására a költészetben.

SCHMAL DÁNIEL
latin V. – filozófia III.

A 'KERESZTÉNY' NÉV KÉRDÉSE JUSZTINOSZ ÉS TERTULLIANUS APOLÓGIÁIBAN

Témavezető: Adamik Tamás egyetemi tanár
ELTE

Dolgozatom feladata Jusztinosz és Tertullianus II.–III. századi keresztény szerzők apológiáinak összehasonlítása, majd a tertium comparationis, a 'keresztény' név kérdése mentén elindulva bizonyos, a dolgozat elején vázolt történeti és filozófiatörténeti megállapítások új fénybe helyezése.

Az első századok üldözéseivel kapcsolatban keresztény szerzők gyakran hangoztatják, hogy az ítélet pusztán nevük, s nem tetteik alapján sújtja a vádlottakat. Érveimmel azt szándékozom kimutatni, hogy a 'keresztény' név kérdése nem csak egy motívum a motívumok sokaságában, hanem – már Jusztinosznál is, Tertullianusnál pedig még inkább – az apológiák érvelésének egyik legfontosabb stratégiai pontját alkotja. Itt kapcsolódik össze a konkrét történelmi helyzet (amennyiben a római hatóságok konkrét eljárásait kifogásolják) a pogány–keresztény polémia tágabb, filozófiai horizontjával. A *név* és a mögöttes *faktum* viszonya ugyanis a jogi eljárások elméleti háttérét érinti, így lehetővé teszi, hogy e háttér ideológiai vonatkozásait használják fel a szerzők konkrét helyzetük értelmezésére – *sub specie aeternitatis*. A (quasi-) filozófiai fejtegetések így az *érvelés* követelményét szolgálják, megfelelő *nyelvet* biztosítva a pogány–keresztény párbeszédhez: rétorikai funkciót látnak el. Ez az eddig kevésbé hangsúlyozott rétoricitás új megvilágításba helyezi mind a történeti, mind a filozófiatörténeti értékelés kérdését. A történetész a szövegek filozófiai, a filozófiatörténetész pedig történelmi–rétorikai szítátságával kell, hogy szembenézzen.

TAKÁCS LÁSZLÓ
latin–magyar V.

AZ ANNA-TÖRTÉNET SILIUS ITALICUS EPOSZÁBAN

Témavezető: Bollók János egyetemi adjunktus
ELTE

Silius Italicus az Anna-történetet Ovidius Fastija harmadik énekének egyik, Anna Perennára vonatkozó aitológiai tudósítását átdolgozva tette Punica című eposzának szerves részévé. Az eposz ezen része azonban nem mint Silius átdolgozási módszerének egyik lehetséges vizsgálati pontja vált ismertté. Viszonylagos ismertségét egy igen prózai oknak köszönheti: A Poggio Bracciolini által „feltalált” szövegből az Anna-történet második fele hiányzik, s a hiányzó rész csak később került elő. Az „előkerült” rész hitelességét azonban igen korán kétségbe vonták egyes filológusok, s a betoldást egy feltételezett interpolátornak tulajdonították. A dolgozat egyes kifejezések vizsgálatával arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy – az eddig talán nem kellő mélységben tárgyalt – Statius kapcsolat alapos feltérképezésével valószínűleg közelebb kerülnének a probléma megoldásához. Emellett azonban az átdolgozás módszereit szemügyre véve arra a következtetésre kell jutnunk, hogy Silius az Ovidiustól kölcsönzött történetet vergiliusi minták és eszmék szerint dolgozza át, s ebben az interpolátor (ha ugyan meg kell kérdőjeleznünk a szövegrész eredetiségét) pontosan értette és hűen követte az eposz szerzőjét. Ezért a „betoldás” a szöveg integráns részének tekinthető.

VÁRHELYI ZSUZSANNA
történelem-angol-ógörög III.

A GÖRÖGÖK ÉS A KORAI ÍRÁSBELISÉG

Témavezető: Németh György egyetemi adjunktus
ELTE

Az elemzés kiindulópontja, hogy a görög történelem archaikus korszaka átmenetet jelentett a teljes szóbeliségből az írásbeliség elterjedéséhez. A későbbi görög íráshasználat gyökereinek elemzéséhez alapul az i.e. VIII. – VI. századi attikai epigrafikai emlékek szolgáltak. Már a legkorábbi feliratokon is megfigyelhető, hogy céljuk nemcsak a mitikus jellegű hagyományok életben tartása, hanem az ezeket fenntartó, helyi közvélemény-alkotó közösség befolyásolása is. Mint azt a feliratok jellegében az i.e. VII. században bekövetkező változás is mutatja, a köztudatba behatolni kívánó egyének fokozatosan felismerik, hogy közösségük mitikus világa már bezárult. Ezzel párhuzamosan a hétköznapi változó értékei is a feliratok elfogadott témáivá lesznek. Ezek a megfigyelések – a szakirodalomban a görög írás sajátosságaként kezelt – „tudásevolutió” fogalmának újraértelmezéséhez vezetnek. Ez ugyanis nem a múltból alkotott képek ellentmondásainak feltárásából adódik, és lényege nem is ezeknek a képeknek a jelennek kedvező átformálása. Az archaikus görög társadalom korai íráshasználatára sokkal inkább tükrözi azt, hogy az ekkor önállósodó egyén számára a títé már nem elődeinek mítoszai szerint keresendő.

RÉGÉSZET

BERTÓK GÁBOR
történelem III.

CONTRA ACINCO ET BONONIA

Témavezető: Dr. Visy Zsolt egyetemi adjunktus
JPTE

Dolgozatomban a Hydatius-féle Fasti által a 294. évnél említett contra Acinco elhelyezkedése körüli vitához szeretnék hozzászólni. A dolgozat első felében a Fasti bejegyzésében (His cons. castra facta in Sarmatia contra Acinco et Bononia) említett contra Bononia kutatásának eddigi eredményeit vázolom fel, kiegészítve az általam a helyszínen tapasztaltakkal és egy, a helyszínről készült légifelvétel elemzésével, mely segítséget nyújthat az erőd eddig nem ismert alaprajzának meghatározásához.

A második részben ismertetem a contra Acinco helyével kapcsolatban felmerült főbb vitapontokat, így: a) a (főleg) a régebbi kutatás (ma Nagy T., Barkóczi L.) által képviselt álláspontot, mely szerint contra Acinco azonos a budapesti (Március 15. téri) későrómai erőddel. b) a Mócsy András által felvetett megoldási javaslatot, mely szerint az említett erőd Aquincummal szemben, de (az 'in Sarmatia' kitétel miatt) nem a parti sávban, hanem 20–30 kilométerre a folyótól, a Duna–Tisza közén található.

c.) a Soproni Sándor által kifejtett álláspontot, mely szerint contra Acinco a délkelet–pannoniai Acumincummal szemben épített ellenerőd, melynek 294. évi építése a közeli contra Bononia-val együtt a 293-ban császári székhellyé emelt Sirmium biztonságát volt hivatott szolgálni. A dolgozat harmadik részében Soproni Sándor elgondolásából kiindulva szeretnék egy attól némileg eltérő javaslatot tenni contra Acinco helyére nézve. Tekintetve véve az eddigi régészeti kutatások viszonylagos eredménytelenségét a két helyszínen (Titel, Stari Slankamen) úgy vélem, hogy az erődöt Surdukkal szemben a Bánátban kell keresni.

FISCHL KLÁRA
történelem–régészet IV.

A CSANYTELEKI KÖZÉPSŐBRONZKORI TEMETŐ SZÓRTHAMVAS SÍRJAI

Témavezetők: Lőrinczy Gábor egyetemi tanársegéd
Dr. Trogmayer Ottó címzetes egyetemi docens
JATE

Csanytelek–Palé lelőhelyen 1988–90 között a tsz homokbányájában 93 bronzkori sírt tárt fel Lőrinczy Gábor és Trogmayer Ottó. A sírok rítus szerinti megoszlása: 52 csontvázas, 34 urna, 7 szórt hamvas. A lelőhely a vatyai kultúra településterületéhez tartozik, leletanyaga és rítusa alapján azonban itt szőregi és esetleg más népesség együttélésével is számolhatunk.

Dolgozatom témája 6 szórt hamvas sír tipológiai elemzése, a párhuzamok segítségével datálása és a rítus temetőbe kerülésének magyarázata.

A síregyütteseken keresztül a középső bronzkor 3. szakasza végének kronológiai és nevezéktani problémáira történő kitérés az ún. Koszider periódus problémakörhöz való hozzászólás zárja a dolgozatot.

GRYNAEUS ANDRÁS
régészet-történelem V.

**A SZÉCSÉNYI 92/5. SZÁMÚ XIII. SZÁZADI KÚT
FASZERKEZETÉNEK DENDROKRONOLÓGIAI
VIZSGÁLATA**

Témavezető: Dr. Kubinyi András, egyetemi tanár
ELTE

Dolgozatomban a szécsényi XIV. századi plébániatemplom feltárása során, a templom déli fala alól előkerült, faszervezetes kút dendrokronológiai vizsgálatának eredményeit ismertetem.

A dendrokronológiai kormeghatározás a fák évgyűrűinek segítségével állapítja meg a famaradványok korát. A vizsgálat során lemért évgyűrűvastagságok grafikus ábrázolása révén juthatunk az évgyűrűvastagságok változásának görbéjéhez. E görbéket egymással és az összehasonlító görbével (amelyet az adott területen növő, azonos fajtájú, pontosan datált fák évgyűrűvastagságainak átlagából állítottak össze) lehet összehasonlítani.

A vizsgálat során az alábbi eredményre jutottunk: A kútból kiemelt négy gerenda azonos korú volt, és a szerkezeten kívül talált gerenda is része volt eredetileg a szerkezetnek. A kocsánytalan tölgyből készített szerkezetet a kút megszüntetésekor az akkori – a mainál alacsonyabb – vízszintig visszabontották. A négy gerenda közül kettőt valószínűleg egy fából vágtak ki.

A fák teljesen egykorú volta több feltételezést enged meg: Vagy egy korábban tarra vágott erdő rész helyén kinőtt 29–30 éves fákat vágtak ki a kút építéséhez, vagy egy tervszerű ritkítás során jutottak e fákhöz, de utalhat ez a száraz erdőgazdálkodásra is.

Jelenleg nem tudjuk megmondani a fák abszolút korát, mivel az összehasonlító görbénk csak 1597-ig nyúlik vissza, viszont idővel lehetséges lesz e „lebegő” 30 év összekötése időszámításunkkal.

HORVÁTH FRIDERIKA
történelem V.

**PANNONIA KATONAI MEGSZÁLLÁSÁNAK KÉRDÉSE A
TERRA SIGILLATA ANYAG TÜKRÉBEN**

Témavezető: Dr. Visy Zsolt, egyetemi adjunktus
JPTE BTK

Dolgozatom tárgya Pannonia provincia területének a római érdekszférába való bekerülése kapcsán felvetődő problémák áttekintése, a kutatás eddigi eredményeinek egybevetése.

A kérdés elemzésénél nélkülözhetetlen a dunai és a rajnai tartományok összehasonlítása, annak vizsgálata, hogy miként ítélhető meg a római birodalom külpolitikája, az adott térség vonatkozásában.

Az elemzésnél támpontokat az antik auctorok leírásai és a régészeti anyag értékelése nyújthat.

A terra sigillaták figyelmet érdemelnek egyrészt keltező szerepük révén, mert segítségükkel viszonylag pontosan nyomkövethetők a katonai megszállás egyes szakaszai. Továbbá, mert magas áruk miatt körülhatárolható az a réteg, amely a luxus-edénynek számító termékeket vásárolta.

Így a dunai és a rajnai provinciákban elsősorban a katonaság, akik a szállítási útvonalakat is biztosították, ill. a hozzájuk kapcsolódó civil lakosság alkotta a fizetőképes keresletet.

A lussoniumi terra sigillaták itáliai és dél-galliai gyártmányainak elemzésével azt kívánom igazolni, hogy már a Kr.u. 1. század közepén a legfontosabb dunai átkelőhelyeknél, az északi és a keleti Duna-szakaszon egyaránt, így Lussonium esetében is segédcsapati táborok létevel számolhatunk.

MÁRKUS GÁBOR
régészet II.

ADALÉKOK A KÖZÉPKORI ÖTVÖSTÁRGYAK TIPOLOGIÁJÁHOZ

Témavezető: Laszlovszky József, egyetemi adjunktus
ELTE

Jelen dolgozat kitűzött célja, hogy megpróbálkozzék olyan szempontok megtalálásában és kiválasztásában közreműködni, melyek alapján lehetővé válik a középkori ötvösművészeti tárgyak teljes körére kiterjedő tipológiai rendszer kidolgozása. Ez magában is igen vonzó feladat, de esetemben ezen túl más szempontok is szerepet játszottak. Az ELTE BTK Középkori és Koraiújkori Régészeti Tanszékén második éve fáradoznak a „Középkori anyagi kultúra” nevet viselő számítógépes adatbázis létrehozásán, s dolgozatom ehhez a munkához kapcsolódik. Az adatbázis a tervek szerint felölelné a középkori tárgyi régészeti anyagot, valamint a tárgyakra (tárgytípusokra) vonatkozó írásos és képi forrásadatokat is. Hallatlanul nagy munka s a maga nemében előzmény nélkül álló.

Ahhoz, hogy a tárgyi anyag adatai számítógépes rendszerben rögzíthetők legyenek, készen kell állniuk az egyes tárgycsoportokra kidolgozott tipológiai kategóriáknak, még hozzá lehetőleg a tárgytípusok közötti „átjárhatóság” fenntartásával, vagyis minél több típus leírására alkalmas szempontokat kell találnunk ahhoz, hogy a néha elképesztően heterogén tárgyi anyag végül is közös rendszert alkothasson. A kategóriák felállításakor természetesen az ismert régészeti emlékek nyújtotta osztályozási rendből kell kiindulni. Ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni, hogy bármikor napvilágot láthatnak olyan tárgyak, melyeket eddig egyáltalán nem, vagy legalábbis nem ebben a formájukban ismertünk, másrésről joggal remélhető, hogy a kutatás az elkövetkező években sok tárgytípus finomabb belső rétegződését fogja feltárni, s ezzel tipológiailag is elkülöníteni azokat tágabb csoportjaiktól. Ebből következően a rendszert úgy kell felépíteni, hogy az – a lehetőségekhez képest – a lehető legmobilisabb legyen, kategóriáit szükség szerint lehessen szűkíteni vagy tágítani.

Ennek a feladatnak néhány buktatóját ill. lehetséges megoldását szeretném munkámban a választott tárgycsoport segítségével bemutatni.

RIHMER AURÉL
történelem I.

A MAGYARORSZÁGI KELTA OPPIDUMOK ERŐDÍTÉSEI

Témavezető: Dr. Visy Zsolt egyetemi tanár
PPKE

A mű a magyarországi kelta oppidumok erődítéseinek összefoglalását célozza meg. 17 oppidum kerül elemzésre, és ezek alapján vonok le következtetéseket. Mivel nagyon gyakran a La Tene kor előtti erődítéseket veszik át a kelták és azokat újítják fel, vagy bővítik ki, ezért az adott oppidumoknál ezekről az erődítésekről is írok.

A terep adta lehetőségeket maximálisan kihasználó kelta oppidumokban előforduló falszerkezetek a következők: föld, föld-kő, föld-kő-fa, ez gyakran kazettás szerkezet, valamint önálló kőfal. Osztályozom a telepeket, összetett és egyszerű, valamint zárt és nyitott telepekre. Nyitott ez esetben az a fallal védett telep, hol a terep adta védelem nem teszi szükségessé a telep teljesen fallal való bekerítését, és így a fal a telep körül néhol hiányzik. Foglalkozom még a települések elhelyezésének okaival is.

SZALONTAI CSABA
végzett

MEGJEGYZÉSEK AZ ALFÖLD IX. SZÁZADI TÖRTÉNETÉHEZ II.

(Szarvas-Kákapusztá Kettőshalom avar temetője)
JATE

Az 1986-ban elhunyt Szabó János Győző az ötvenes és hatvanas években folytatott ásatást a Szarvas határában lévő *Kákapusztá-Kettőshalom* nevű lelőhelyen. Az ásatások során 49 sírt és néhány szarmata gödröt tárt fel. Betegsége, majd halála sajnos megakadályozta abban, hogy tervei szerint a MRT készülő szarvasi kötetében közölje az ásatás anyagát. Helyette Szőke B.M. és Makkay J. végezte el ezt a munkát. Szabó J.Gy. korábban – az 1964-es szegedi népvándorlaskori konferencián – egy előadás keretében vázlatosan ismertette a temetőt, s kifejtette véleményét az avar továbbéléssel kapcsolatos kérdésekről.

Tekintettel arra, hogy Szabó J.Gy. a temető anyagának csak egyes részleteire tért ki, s a MRT formai kötöttségei sem tették lehetővé a temető részletes értékelését, e helyen vállalkozom e feladat elvégzésére.

A temető sok szempontból különleges, ezek közül kettőt emelek ki. Egyrészt a 49 feltárt sír között – a temető rendjébe illeszkedve – két *honfoglaló magyar* sír is volt. Másrészt az avar sírok egységesen szegény leletanyaga (a leletek nagy részét egyszerű vascsatok és vaskések jelentik, s csak elvétve fordulnak elő bronzcsatok és egyéb ékszerek) a temetőt azon lelőhelyek közé sorolja, amelyekben jól megfogható a IX. századra elszegényedő alföldi avar népesség. E két tényező mellett más – később ismertetendő – érvek is arra engednek következtetni, hogy a temető korát a IX. századra helyezzük. Felmerülhet az a lehetőség is, hogy az avar és a honfoglaló népesség között közvetlen kapcsolat állt fenn.

VIRÁGOS GÁBOR
régészet II.

A RÓMAI IMPORT KARDOK DÁNIÁBAN

Témavezető: Dr. Borhy László, egyetemi tanársegéd
ELTE

Egy, a Koppenhágai Egyetem Nemzetközi Programjára elnyert, ösztöndíj révén lehetőségem nyílt a római termékek germániai exportjával foglalkozni. A Dán Nemzeti Múzeum és a Dániai Régészeti Intézet gazdag publikációs és tárgyi anyaga alapján készítettem el – egyelőre még inkább csak az eddigi eredményeket összegző – dolgozatomat az engem legjobban érdeklő importtárgy, a kard témakörében.

Rövid témamegjelölő bevezetés és a kutatástörténet (lényegében egy bő annotált bibliográfia) után a téma tágabb környezetben való vizsgálata érdekében áttekintettem a különböző fegyverek jelentőségét a germánok közt az egyes történelmi korszakokban, külön feldolgozva a kardokat.

A dolgozat fő részében a rómaiak idejében itt használt kardok típusainak, az export menetének, útvonalainak, stb. vizsgálata után a téma fő kérdésének kifejtése következik: el lehet-e különíteni az eredeti római és a helyben készült másolati darabokat, és ha igen, milyen módszerekkel (metallurgia, damaszkoltság, féंबरakásos díszek, bepecsételt jelek és ezen módszerek eredethatározó megbízhatóságának megkérdőjelezése). Mindezek tükrében következik végül a leletek vizsgálata. (Hely, idő és lehetőség hiányában egyelőre csak a dániaiaké, azon belül is csak a híresebb mocsárleletekről – Ejsbol, Illerup, Nydam, Vimose, stb. – esik szó.

A befejezésben rövid kitekintés található a kardtípusok alakulására a következő századokban.

VIRÁGOS GÁBOR – TOMKA GÁBOR
régészet II.

VIKING KORI FALVAK DÁNIÁBAN

Témavezető: Laszlovszky József, egyetemi adjunktus
ELTE

1992. januárjától lehetőségünk nyílt a Koppenhágai Egyetem Nemzetközi Programjában részt venni. Tanulmányaink során módunkban állt kutatásokat folytatni a dániai, viking kori településekkel foglalkozó szakirodalomban. A városok, erődök és tanyaszerű települések mellett különösen a falvak keltették fel érdeklődésünket, a jól publikált régészeti feltárásoknak köszönhetően.

Rövid kutatástörténet után módszertani ismertetés következik, melyben kitérünk a feltárás és feldolgozás során adódó problémákra. (Az ásatási technikák előnyeinek és hátrányainak vizsgálata, valamint a leletek és ezek kapcsán a falvak hagyományos és természettudományos módszerekkel való datálásának kérdése.)

A dolgozat nagyobb részében a feltárt falvak szerkezetével és az ott talált épületek típusaival foglalkozunk. A települések elhelyezkedése és belső elrendezésének leírása után a gazdasági- és lakóépületeket funkció, forma és méret alapján csoportosítva vizsgáltuk meg az egyes falvakban.

Befejezésként e települési formák továbbélése és hatása a későbbi középkori dán falura volt kutatásaink célja.

ZATYKÓ CSILLA
történelem-régészet V.

**CSEPELY FALU 15. SZÁZADI TOPOGRÁFIÁJÁNAK
REKONSTRUKCIÓJA**

Témavezető: Kubinyi András, egyetemi tanár
ELTE

A dolgozat az okleveles adatok és régészeti megfigyelések alapján készíti el Nagycsepely (Somogy megye) falu belterületének és határának 15. századi rekonstrukcióját.

A módszertani bevezető és a település főbb történeti adatainak összegyűjtése után a belsőség megrajzolása azaz az utcahálózat, telekrendszer, stb. meghatározása, majd a határ rekonstrukciója, a szokásos hold méretének megállapítása, az egyes határrészek azonosítása és térképre vetítése következik.

A megrajzolt kép rámutat arra, hogy a birtokmegosztó oklevelek jól felhasználható forrásai lehetnek a településkutatásnak, valamint hogy a településen belül több falutípus, illetve határhasználati mód eleme is jelen van, tehát a morfológiai tipológia óvatos, illetve új típusú alkalmazására hívja fel a figyelmet.

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

JÉKELY ZSOMBOR
művészettörténet IV.

**AZ ÚGYNEVEZETT COSMATAPADLÓK ÉS REJTETT
SZIMBOLIKÁJUK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A WESTMINSTERI APÁTSÁG PADLÓJÁRA**

Témavezető: Tóth Sándor, egyetemi adjunktus
ELTE

A dolgozat célja a középkori művészet egy olyan területének a bemutatása, amely a magyar szakirodalomban mindeddig nem kapott helyet. A 12–13. században Róma és környéke templomait elborította egy jellegzetes, antik és bizánci előzményekre visszavezethető márványdekoráció. A berakásos márványmunkákat az összefoglalóan Cosmatáknak nevezett mesterekhez lehet kötni, akik családjában apáról fiúra szállt a szükséges tudás.

A cosmata-díszítés elsősorban Montecassino nyomán a templomok padlóján is megjelent. A Rómában és környékén levő padlók három főbb csoportra oszthatóak. A 12. sz. elején a Paulus-csoport volt a legfontosabb (pl. Róma-San Clemente, S. Maria in Cosmedin), a század második felében Észak-Latiumban dolgozott a Ranucius-csoport (Ponzano Romano), a 13. sz. első felében pedig a Laurentius-csoport készítette a legtöbb padlót (pl. Anagni-S. Maria). A padlók általában a templomok középtengelyét, vagyis az oltár felé vezető utat hangsúlyozzák, és fontos alapanyaguk az imperiális és vallási jelentőségű porfir.

Itálián kívül elsősorban Angliában találhatunk cosmatapadlókat, melyek közül a legfontosabb a londoni Westminster apátság szentélyében lévő padló, amely 1268-ban készült, a római Pietro Oderisi vezetésével. A bonyolult rendszerű és aprólékos díszítésű padló hanyattatott sorsa ellenére viszonylag ép állapotban maradt korunkra.

A padló szimbolikájának megértését felirata és a középkori geometria teszi lehetővé. A kozmologiai tárgyú padló elemzése során világossá válik, hogy a középkori művészet alapvetően szimbolikus jellegének megfelelően a padlókat sem csak esztétikai szempontból lehet megközelíteni.

KISS JÁNOS
művészettörténet IV.

**CHRISTOPH TAUSCH OLTÁRA A KECSKEMÉTI
PIARISTA TEMPLOMBAN**

Témavezető: Dr. Széphelyi F. György, egyetemi adjunktus
ELTE

Christoph Tausch, a XVIII. század első felében működő, Magyarországon is dolgozó festő, építész és dekorátor a művészetek területén is igényes jezsuita rend tagja volt. Jelentős szerepet vállalt a rendi építkezésekben, népszerűsítve, elterjesztve a mesterénél, Pozzónál tanultakat. Fennmaradt magyarországi művei is ezt tanúsítják. Trencsényi, egri és selmecbányai működésén túl a szakirodalom bővebben még nem foglalkozott azzal a Mária mennybemenete – oltárral, amely a kecskeméti piarista templom szentélyében áll. Eredetileg a privigyei piaristák templomának főoltára volt. Az 1666-tól az erdői Pálffy grófok kegyurasága alatt Privigyén működő piaristák az 1710-es évek nyugodtabb időszakában láthattak hozzá házuk fejlesztéséhez, s minden bizonnyal ezidőben rendelhették új főoltárukat Tauschtól.

A háromszintes, fából faragott, márványutánzatú festéssel és aranyozással díszített retabulumon középen Tausch szignált, Mária mennybemenetelét a Szentháromsággal összekapcsolva ábrázoló oltárképe látható. A fő szinten Borromei Szent Károly, Szent Pál, Szent Péter és Nepomuki Szent János szobrai kaptak helyet.

Az oltár struktúráját Pozzo *Perspectiva Pictorum et Architectorum* című traktátusából (II. kötet Fig. 65/66.), az oltárkép kompozíciójának egyes elemeit a bécsi jezsuita templom főoltárképéről vette át Tausch.

A retabulumot 1747-ben vásárolták meg a kecskeméti piaristák az új templomot építő privigyei atyáktól.

KÖTÉL EMŐKE
magyar-történelem szak, II.

**A TUNHUANGI „EZER BUDDHA
BARLANGTEMPLOMOK” TANG-KORI
FALFESTMÉNYEI**

Témavezető: Dr. Zimonyi István t.f.m.
JATE, Altajisztika Tanszék

Dolgozatomban a hajdanvolt Selyemút legkeletibb oázisvárosának, Tunhuangnak a műemlékrendszerével foglalkozom. A mellékelt ábrák (színes diaképek) segítségével bemutatom a festményeken megjelenő buddhista témákat, magának a buddhizmusnak a terjedését. Az előforduló vallási terminológiák, mitológiai alakok, ill. egyéb, kevésbé ismert események (nomád törzsek kalandjai Kínában, a mudrák rejtelmek, a harci művészetek titkos tanításának okai, Buddha és társai stb.) magyarázata a jegyzetanyagban található. Szintén itt kapott helyet egy Marco Polo-fordításrészlet új értelmezése is.

A Tang-dinasztia jelentőségének bemutatása mellett röviden felvázolom a barlangok feltárásának kalandos történetét, mivel a kutatástörténetnek jelentős magyar vonatkozásai is vannak. (Lóczy Lajos, Stein Aurél munkássága.)

A buddhista történetek elemzésén, a festészeti módszerek és technikák bemutatásán túl különböző kapcsolatokat kerestem – és véltem találni – más művészeti ágakkal, így pl. színház- és táncművészet. Az ehhez szorosan kapcsolódó mozgásrendszerek boncolgatásakor felvetődik egy érdekes kérdés: vajon összeegyeztethető-e a contrapposto és a spirális vonalakkól eredő dinamizmus? Ha igen, akkor miként fogható ez meg az említett művészeti ágakban?

A dolgozat egyfajta válaszadási kísérlet ezekre a problémákra és a szakirodalomban előforduló ellentétes vélemények egyeztetésére.

POZSGAI ISTVÁN
orosz-ógörög szak, IV.

**HALÁLÉRTELMEZÉS A TRETYAKOV KÉPTÁR
ISTENANYA ELSZENDERÜLÉSE IKONJÁN
(XIV. sz. FEOFAN GREK?)**

Témavezető: Dr. Nagy Márta, egyetemi adjunktus
KLTE

Dolgozatomban az ikonon művészi úton megjelenített keleti keresztény halálértelmezést próbálom megközelíteni. A vizsgálódás során kitérek az „Istenanya elszenderülése” ünnep eredetére és ikonografiai fejlődésére, valamint megemlítem az egyes ábrázolt tárgyak lehetséges szimbolikus jelentéseit. Az ikon elemzése során megkülönböztetett figyelmet kap az égi és a földi világ közötti kapcsolat megjelenítése és a két világ közötti viszony értékelése. A képet szervező erők között a fény kiemelt jelentőséget nyer, alakítja, szervezi a kompozíciót. A két világot Mária köti össze. Az Istenanya lelke elhagyva a földi szférát az öröklétbe került át. Ez az út titok, misztérium, közvetlenül nem ábrázolható, csak utalni lehet rá és a festészet eszközeivel érzékeltetni. Az ikonon a kiinduló pont (az Istenanya teste) és a végpont (a Mária lelkét szimbolizáló csecsemő) meg van jelenítve. A két állapot viszonya, és ezen keresztül az anyagi és szellemi világ kapcsolata az ikonon felhasznált művészi eszközök segítségével elemezhető. A halál problémájának értelmezése a két világ egymáshoz való viszonya segítségével közelíthető meg.

TÓTH HAJNALKA
olasz-német III.

ISTÓKOVITS KÁLMÁN ÉS A RÓMAI ISKOLA

Témavezető: Dr. Ordasi Zsuzsa
Dr. Neményi Kázmér,
JPTE

Istókovits Kálmán neve nem olyan ismert és jelentős a magyar képzőművészetben, mint egyes kortársaié: Aba - Novák Vilmosé, Domarovszky Endréé, Szőnyi Istváné, stb.

Pedig a siklósi születésű, magas kort megért festő életére a buzgó, folytonos munka volt jellemző. Alkotói termékenységét egyértelműen igazolják grafikai és festészeti műveinek száza, melyekről Szabó Lilla állított össze katalógust. (Mint a Nemzeti Galéria munkatársai, ő foglalkozik elsőként Istókovits Kálmán életrajzának megírásával is.)

Istókovits századunk megannyi történelmi eseményének szemtanúja, ott volt a harmadik római Collegium Hungaricum első ösztöndíjasai között. Az intézmény vendégül látván a kor legjobb képzőművészeit, döntő módon befolyásolva az 1928 és 1938 közti évek stílusát. Ezt a stílust azonban soha sem lehetett teljesen egyneműnek felfogni, hanem inkább összetettnek és sokszínűnek - ami egyrészt valóban megnehezíti a római iskolának nevezett jelenség meghatározását, másrészt pedig nagyon jól megmagyarázza azon „deviáns” személyiségek nagy számának okát, akik nem tartoztak szorosan a csoporthoz. Ez utóbbiak kirívó példája volt Istókovits is.

Neki magának, valamint tehetségének sokoldalúsága kiválóan érezhető képein, melyeknek egy része megcsodálható a siklósi vár állandó kiállításán. Szülővárosa kevéssel ezelőtt emlékházat is rendezett be tiszteletére.

NÉPRAJZ

BÓDISZ ATTILA
tanító II.

A BODROGKÖZ NÉPI ÉPÍTÉSZE

Témavezető: Papp Valéria főiskolai adjunktus
CTF

A szerző a táj adottságaiból, földrajzi környezetéből kiindulva írja le a Bodrogeköz települési területeit, a település módját és formáit.

A gyűjtőterület építkezési módjaival részletesen foglalkozik a középkortól napjainkig. Ismerteti a paticsház, a vertfalas, a sárfalás vagy fecskerakásos, a vályogból és téglából való építkezéshez szükséges anyagok előkészítését, a munka menetét és technikai fogásait.

Ezen túlmenően szól az alaprajzi elrendezésről, a helyiségek forma- és funkcióváltozásairól, a tűzelőberendezések fejlődéséről.

A lakóházon kívül bemutatja a gazdasági épületeket: istálló, csűr, eresz, dísznóól, tyúkól, kec, törekes, méhes.

A dolgozatot a szerző által a gyűjtőmunka során rajzolt gazdag képanyag teszi szemléletessé. Külön érdeme e munkának, hogy nem esztétikai alapon, hanem történeti fejlődésében tárgyalja a népi építészetet.

CSATA RÉKA EMESE
tanító, III.

A SZÁJHAGYOMÁNYOZÓ KULTÚRA EMLÉKEI A MAI KÖKÉNYESDEN

Témavezetők: Dr. Barsi Ernő, főiskolai tanár,
Dr. Vörös Ferenc, főiskolai tanár
ACSJTF

Kökényesd Románia észak-nyugati csücskében, Szatmár megye észak-i részén, a román-magyar-ukrán hármashatár közvetlen közelében fekvő falu, amely Csedreggel együtt hosszú időn át egy községet alkotott, ma Halmi nagyközség része.

Lakói görög és római katolikus, s részben református magyarok, többségben földműveléssel foglalkoznak.

A fallu földrajzi fekvéséből adódóan a szájhagyományozó kultúra gazdag anyagát őrzi. Kutató munkám a falu szokásanyagára, az azzal szoros kapcsolatban álló dalkincsre és prózai népköltészetre irányult. Dolgozatomban végigvezetem az emberi életutat kísérő szokásokat a születéstől a halálig, a közös munkaalkalmakhoz fűződő szokásokat, a naptári év ünnepeihez és jeles napjaihoz kapcsolódó szokásokat. Negyvenkét adatközlőm mindkét nemet, minden korcsoportot és társadalmi réteget arányosan képviseli. Dolgozatomban különösen gazdag a gyermekkor színes világához, a párválasztáshoz és lakodalomhoz, a karácsonyi ünnepekhez fűződő élő hagyományanyag. A dalkincset a még ma is meglévő dalolási alkalmak éltetik. A dalanyagot Olsvai Imre elve szerint csoportosítottam. A 116 lejegyzett dalból a régi stílusú dal kevés (9), újstílusú a legtöbb (46), amelyet nagyságrend szerint a műdalból, vagy idegenből átvett dalok csoportja követ (30).

A kökényesdi dalanyag az egyetemes magyar népzene része, annak észak-keleti dialektusához tartozik, amelyben az erdélyi és észak-magyarországi dialektusterület hatása is kimutatható. A szabolcs-szatmári és észak-magyarországi dalkinccsel való számos hasonlóság és azonosság azt bizonyítja, hogy mesterséges határokkal nem lehet egy kultúrát szétszabdálni: az továbbra is egységes marad.

CSERMÁK ANNA
földrajz-néprajz-kommunikáció I.

A LÁNY SZEREPE A CSALÁDBAN, PÁRVÁLASZTÁS.
VÁLTOZÁSVIZSGÁLAT SZENTGYÖRGYVÁRON

Témavezető: Petánovits Katalin néprajzkutató
JPTE

A dolgozatomban az a célja, hogy felhívást adjon a nők szerepének és életének változásaiból az egymást követő három generáción keresztül Szentgyörgyváron. Vagyis: hogyan zajlott az élete egy falusi lánynak a XX. század elején, közepén és a végén? Mi változott a munkájukban, köztétéseikben, jogaikban az évek során? Mi tűnt el és mi maradt meg?

I. A legidősebb generációval kezdem, itt is összehasonlítva egy szegény és egy gazdag lány életét a kisgyermekkortól az asszonnyá válásig. Azért választottam ilyen adatközlőket, mert ebben az időszakban még nagyon meghatározó, hogy ki milyen módos.

II. A következő generációból egy olyan asszonyt választottam, aki elmondja a lánypajtásai életét is és azt, hogy az övé mennyiben különbözik ettől, lévén boltos szülők gyermeke.

III. A harmadik generációból egy fiatalasszony mondja el, milyen is a mai lányok többségének élete Szentgyörgyváron.

IV. Végül, ahogy egy falubéli egyetemista lány viszonyul a szentgyörgyvári élethez és a falubelijehez.

E négy ponton keresztül próbálom a változás irányát, mértékét felvázolni és a kérdésekre választ adni.

DALLOS EDINA
altajisztika IV.

A NOMÁD HITVILÁG ELEMEL AZ ORHONI
FELIRATOKBAN

(*tānri iduq yer sub, umay, qut*)

Témavezető: Dr. Berta Árpád, docens
JATE

A második türk kaganátus időszakából fennmaradt három rovásírási felirat szövegeiből kiindulva Jean-Paul Roux francia vallástörténész egy a társadalmi szervezethez magasabb fokán, az uralkodó rétegre jellemző monoteisztikus ég-isten hitet rekonstruált, melyet számos későbbi adattal kiegészítve a török és mongol népeknek a világvallások elterjedése előtti időszakára érvényesített. A török *tanri* ('ég, isten') szó után e jelenséget tengrizmusnak nevezte el, melyet a szakirodalom is használ.

A dolgozat kísérlet Roux elméletének lebontására, a módszertani és elméleti hibák felfedésére és javítására.

Az orhoni feliratokból kirajzolódó hitvilági kép – mely a szövegek jellegéből adódóan messze nem teljes, sőt inkább utalásszerű – az animizmus egy helyi formáját, az ég kultikus tiszteletét mutatja. A Bilge kagánnak, fivérének Kül Teginnek és a kaganátus miniszterének állított emlékoszlopok szövegeiben a *tanri, iduq yer sub, umay* és *qut* jobbra a türk birodalom és a kagán hatalmi legitimizációját szolgálja, de nem egy szűk réteghez kötődő vallás, hanem a steppei nomád hitvilág néhány eleme jelenik itt meg egy új funkcióban.

FORRAI ZITA
angol nyelvtanári I.

MUNKÁK AZ ÓRJEGI MENTATELEPEN

Témavezető: Iván László
JPTE

Dolgozatom a 30-as években virágzó ún. órjegi mentatelepen folyt munkák és az ott dolgozó emberek élet- és munkakörülményeit próbálja leírni.

Röviden felvázolom a régi Duna ár- és öntésterületén kialakult tőzeges, kotus talaj kialakulásának földtörténeti hátterét. A talaj adottságai is lehetővé tették az akkoriban Angliából behozott borsosmenta termesztését.

Ezután a mentanövényt mutatom be, s megpróbálom az adatközlők elbeszélései és a vonatkozó szakirodalom segítségével alátámasztani azt a feltételezést, hogy elsősorban borsosmenta termesztéséről volt szó.

Külön fejezetben ismertetem az adott területen létesített épületek kapcsán kiemelve, az ott dolgozó és mind a kiürített istállóépületben megszálló, mind a bejáró leányok, asszonyok és férfiak sorsát.

A későbbiekben részletesen foglalkozom a Stielly Valter által kialakított „mentatelepen” és a hozzátartozó elsődleges feldolgozó üzemben folyt munkákkal.

Végezetül felhívom a figyelmet a kimondottan a mentás közösségben kialakult, a témájukban is mentás dalokra. Bárth János levelében a jelenségről így ír: „A mentatelep bevonult a táj folklórájába. Emlékével, hatásával gyakran találkozhat a kutató az Órjeg keceli és kalocsai oldalán egyaránt.”

FRAZON ZSÓFIA
ének-zene II. – néprajz I.

KISKANIZSA NÉPVISELETÉNEK VÁLTOZÁSAI A XIX-XX. SZÁZADBAN

Témavezető: Dr. Kerecsényi Edit múzeológus
JPTE

Dolgozatomban egy máig élő, de fel nem dolgozott, kihalóban levő viseletről kívánok szólni.

A XIX. században polgárosuló Kiskanizsa lakosainak öltözete követte az úri divat változásait, de alapelemeiben megőrizte sajátosságait. A ruházzkodásban tükröződő anyagi helyzet, és a várossal való kapcsolat hatásai tették számomra érdekessé a témát. Nagyobb hangsúlyt helyeztem a női viselet vizsgálatára, amelyet az idős asszonyok a mai napig hordanak. Adatközlőimet nemcsak közülük választottam, hanem már a viseletet elhagyók közül is, így annak okaira is választ kaptam. 1878-tól kezdődően egészen napjainkig fotók segítségével is szeretném bemutatni a kiskanizsai viselet változásainak útját.

FÜLÖP HAJNALKA
néprajz II.

**EGY VÁLTOZÓ SZERTARTÁSRÓL
A MENYASSZONY KONTYOLÁSA INAKTELKÉN**

Témavezető: Dr. Verebélyi Kincső, egyetemi adjunktus
ELTE

Több alkalommal voltam a kalotaszegi Inaktelkén lakodalomban. Míg az évek során a szertartások rendjében, ritmusában nem vettem észre lényeges változásokat, egyik szokásesemény, a kontyolás szembetűnően módosult: a menyasszonyokat műkonttyal kontyolták fel, mert rövid volt a hajuk és a szertartás nyilvánosabbá vált.

Hogyan alakult át a kontyolás szertartása részleteiben és mi állhat a változások hátterében – erre próbálok választ keresni dolgozatomban. A kalotaszegi falvakról megjelent szakirodalom kontyolásra vonatkozó adatait és a magam inaktelki gyűjtését használtam fel e célból.

GERGELY KATALIN
magyar-néprajz III.

**HÚSVÉTI HATÁRKERÜLÉS A
GYERGYÓI-MEDENCÉBEN**

Témavezető: Dr. Juhász Antal, docens
JATE

A középkorban egész Magyarország területén elterjedt szokás volt a húsvéti határkerülés vagy határjárás. Az általános elterjedésre utal, hogy a XIX. század végén az ország különböző vidékein mind katolikusoknál, mind protestánsoknál egyaránt előfordult.

Századunk első évtizedeiben még mindig élt ez a népszokás az ország peremvidékein, főleg Erdélyben.

A középkori szokás szerint tavasszal, a jelesebb ünnepeken a földeken, a vetések között ereklyékkel, zászlókkal, énekszóval körmeneteket, processio-kat tartottak, melyeken lóháton vagy gyalog megkerülték a határt, különböző szertartásokat végeztek, hogy a vetés minél bővebb termést hozzon, kártevőktől, gonosz ártalmaktól védve legyen.

Gyergyóban még a század első felében is megtartották ezt a szokást, egészen a negyvenes évek végéig, amikor is hatóságilag betiltották.

Hogy mindmáig élő hagyományról van szó, bizonyítja az a tény, hogy az 1989-es decemberi fordulat után, már az első évben megszervezték, felelevenítették ezt a szokást.

Jelen dolgozat a Gyergyói-medencében tartott határkerülést mutatja be, részben visszaemlékezések, részben az 1990-es, illetve az 1991-es határkerülések alapján.

KELEMEN KRISZTINA
tanító III.

NÉPZENEI HAGYOMÁNYOK CIGÁNDON A CIGÁNDI EMBEREK NÉPDALKINCSE

Témavezető: Dr. Földyné dr. Asztalos Adrienne, főiskolai docens
CTF

A „Népzenei hagyományok Cigádon” című dolgozatomban a cigándi emberek népdalkincsével foglalkozom.

A Magyar népzene tára I. kötetében találunk néhány Cigádon gyűjtött gyermekdalt Lajtha László, Vass Lajos gyűjtésében. Lajos Árpád, Vass Lajos is gyűjtött néhány népdalt a faluban.

Ez indított arra a feladatra, hogy gyűjtssem össze, milyen dalokat énekelnek a helybeli emberek. Általánosan ismerteket vagy helyi variánsokat, esetleg eddig még le nem jegyzett dalokat?

Sok helyi változatot találtam, melyeket érdemes lenne kinyomtatni, ezáltal ismertté tenni ezeket a dallamokat. A műdalok hatása azonban olyan nagy volt a század elején, hogy sok dal eltorzult, népies műdal lett.

A szép dalokat viszont terjeszteni kell, hogy megmentsük őket a feledéstől.

KEMÉNYFI RÓBERT
néprajz-földrajz V.

ETNIKAI ÜTKÖZŐZÓNA VÁRASFENESEN

Témavezető: Szabó László, egyetemi docens
KLTE

Várasfenes (Finis) a Fekete-Körös völgyének egyik vegyes etnikumú falva, a történeti Bihar megye egyik községe. A trianoni döntéssel a Román Államhoz csatolták, ahol később maga is kisebb igazgatási központtá vált.

Munkám megírásánál a különböző források adatsorainak állandó ellentmondásaiba ütköztem. A község két etnikuma a saját számát többre becsüli, mint az az egyházi iratokból kitűnik. Viszont e pontosnak mondható egyházi adatsorok nincsenek fedésben a hivatalos közigazgatásban fellelhető etnikai számarányokkal. Sajátos összkép alakult ki tehát. *A három kép (hivatalos, egyházi és a lakosság tudati képe) egymáson „elcsúszik”.* Ha a különböző forrásokból nyer adathalmazokat egy-egy pénzérmének fogom fel, és egymás fölé helyezem azokat, a torony eldől. A teljes igazságot veszem stabil alapnak, amelyből a legtöbbet nekem sikerült megismernem az egymástól eltérő adatok majdnem teljes feltárásával. A következő „érme” az egyházaké, a maguk pontos nyilvántartásaival, de irataik, jelentős részben elvesztek vagy megsemmisültek. A lakosság tudati képe következik ezután. A legkisebb „szeletet” a teljes falutörténetből és a valós népességarányok bemutatásából a hivatalos adatsorok fednek le. Munkámban bemutattam azokat a torz és ellentmondásos számoszlopokat, amelyeket a falu közigazgatási hivatalában találtam. Az „érmatorony” ilyen mértékű dőlése, azaz az *adatok ekkora eltérése elgondolkoztató.* A helyzet feltárására román-magyar együttműködés vette kezdetét. Dolgozatom része ennek a munkának, amellyel a két ország, a saját határain belül élő nemzetiségek pontos és tárgyyszerű megismerésére törekszik a közeljövőben.

KÖVÁRI ILDIKÓ
tanító III.

**AZ EMBERI ÉLETET VÉGIGKÍSÉRŐ NÉPSZOKÁSOK
A KALOTASZEGI KÖRÖSFÓN (Izvoru Crisului, Románia)**

Témavezető: Dr. Barsi Ernő, főiskolai tanár
ACSJTF

Körösfő elsősorban pompás népi díszítőművészetével hívta fel magára a világ figyelmét. Nemcsak néprajzosaink, hanem nagy költőink, köztük Ady Endre is megcsodálta, költeményében megörökítette. Itt gyűjtött népdalt Kodály Zoltán és Bartók Béla, aki minden falu közt Körösfőt szerette legjobban. Nemcsak itt faragtatta szobabútorát, de telket is akart vásárolni, hogy a nyári vakációt majd mindig itt töltsse.

A színpompás viseletét még ma is őrző Körösfőnek én a nem kevésbé színes népi szokásait igyekeztem felgyűjteni, közöttük is azokat tárgyalom dolgozatomban, melyek az emberi életutat kísérik végig.

Már a gyermek érkezését nemcsak nagy várakozás, de sok féltő, szinte varázsos szokás igyekszik minél jobbra, bajokat távoltartóvá tenni. Ha az elsőszülött fiú volt, a bábaasszony fürdővizébe még 500 Lejt is dobott az örömapa. Féltik a csecsemőt az igézéstől. Tiszteletére nagy keresztelőt rendeznek. A keresztelői multság rendszerint vasárnap délben kezdődött még a 90-es években is, és hétfő hajnalig tartott, amikor ének és muzikaszóval kísérték haza a főkomát.

A gyermekkor után a konfirmálás jelenti a felnőtté válást. A lányok ettől kezdve pártát tesznek fel, népviseletbe öltöznek. A fiúk *bügyatyát, lobogósinget, csizmát, zöldkalapot, melyrevalót* kapnak. A párválasztás régen főként a fonóházakban történt sokféle játékos szokás kíséretében. Ezek helyét később a varróházak foglalják el. Az eljegyzésnek is sok szép külső jele van (gyöngyösbokréta, csipkészebkendő, jegyláda). Maga a lakodalom ma is rendkívül pompás külsőségek között folyik le, szokásokban hihetetlenül gazdagon.

De még a halál, a temetés is díszes külsőségek között történik. Pompájával ugyancsak méltóságképpen képviseli a hagyományokat. Körösfőre jellemző a halott díszes felravatalozása, a virrasztás, és a temetés után a halotti tor.

LUKÁCS ERZSÉBET

A SZÓTTESEK ÉS VARROTTASOK KÉSZÍTÉSÉNEK TITKAI FORNOSON

Témavezető: Dr. H. Tóth István, főiskolai docens
KTF

II. évfolyamos hallgató voltam, amikor beléptem a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Önkéntes néprajzgyűjtő csoportjába. Az elmúlt hónapokban, a korábbi gyűjtések anyagaival ismerkedtem, így 1992 nyarán felfokozott izgalommal indulhattam Kárpátaljára, néprajzi terepmunkára.

Kutatásom témájaként a fornosok szóttesek és varrottasok elemzését választottam. Kíváncsiságom kutatásaimat kiterjesztette a kenderfeldolgozás folyamatára, és a fonóházak szokásvilágára is.

Önálló gyűjtőmunkámat azért kezdtem meg, mert úgy éreztem, hogy nem elég múzeumokban megcsodálni a tárgyi emlékeket, és kíváncsi voltam arra, hogy ezek a tárgyak milyen körülmények között készültek, milyen szokások fűződtek hozzájuk, milyen szimbólumrendszert alkottak.

Gyűjtésem során azt tapasztaltam, hogy a fornosok emberek tisztában vannak azzal, hogy nem elég csak ismerni a szokásokat, hanem azok ismeretét tovább is kell adni, nemcsak saját közösségükben – Fornoson tanítják az iskolában saját néprajzukat –, de lehetőleg minél szélesebb körben.

Az ő példájuk ösztönzött arra, hogy gyűjtőmunkám alapján rendszerezem és mások számára is hozzáférhetővé tegyem eddigi ismereteimet.

Bízom abban, hogy egyre több kortársam, jövő pedagógus kollégám ismeri fel a néphagyomány értékeit, és munkájuk során ezeket felhasználják és továbbadják a jövő nemzedékeinek, hiszen csak így őrizhetjük meg néphagyományunk kincseit.

MATISZ ZSOLT
tanító III.

BATTHA BÁLINT: KÓTATÁRA CÍMŰ SÁROSPATAKI KÉZIRATOS VERSGYŰJTEMÉNY BEMUTATÁSA

Témavezető: Dr. Komáromy Sándor, főiskolai tanár
CTF

Munkámban Battha Bálint: Kótatára című, 1804 és 1808 között elkészült kéziratos versgyűjteményének bemutatására vállalkozom.

A dolgozat nem terjedhet ki a kötetben szereplő valamennyi szöveg – vers, dal, próza – bemutatására és elemzésére, hiszen terjedelme behatárolt.

Tanulmányomban a kötet szövegeinek tárgyalása a következőképpen alakul: tartalmi csoportosítás után, három fejezetben történik ismertetésük.

Az első fejezetben alkalmi szövegek elemzését – halotti szövegek és köszöntők – végzem el. Ebben a fejezetben a halotti szövegeknek négy típusát ismerjük meg: epitáfiumok, sírversek, búcsúztatók és koporsó betételére való versek.

A második fejezetben „Egynéhány válogatott nóták” címmel népdalok és népies műköltői alkotások megismerése történik. Kiderül, hogy a népdalok jelentik e kötet valódi értékét, melyet az Erdélyi- és Kriza-gyűjteménnyel történő összehasonlítás bizonyít. Táblázatban ismertetem a kötetben fellelhető népdalokat.

A harmadik fejezetben „Vegyes prózai és verses szövegek” található. Ezek között mesét – Egy Arabiai Tündér-Mese címmel –, mondát Eldorádóról, leveleket és politikai verseket találunk.

A szövegek tárgyalása során minden megállapítás mellett idézet található – bizonyítás képpen és motiváció gyanánt. Ezek az idézetek korabeli helyesírással olvashatóak, tehát a maiktól való eltérés nem a gépelés hibájából adódik.

NAGY ANGELIKA
magyar V.

NAPJAINK LAKODALMI SZOKÁSAI SZÜRTÉN

Témavezető: Balogh Lajos, egyetemi docens
Ungvári Állami Egyetem

A kárpátaljai Szürte község magyar lakossága még eléggé őrzi a néphagyományokat. Ez vonatkozik a lakodalmi szokásokra is, hiszen a párválasztás és az ezzel kapcsolatos rendezvénysorozatok fontos eseményei az emberi élet egyik szakaszának. Egy korábbi dolgozatomban leírtam a régebbi lakodalmi szokásokat a századfordulótól a II. világháborúig, azét a korszakét, amelyre az idősebb generáció tagjai még jól emlékeznek. Mostani munkámban pedig arra keresem a választ, hogy milyen jellegű változások zajlottak le az elmúlt évtizedekben, mi az, ami megmaradt a régiből, és milyen új mozzanatok léptek be a lakodalmi események sorába. Összefoglalóan azt lehetne mondani, hogy Szürte község magyar lakossága alapjaiban megtartotta a régi hagyományokat, az ajándékozást, az ételkészítést, a ruházkodást illetően azonban megjelentek a mai kor igényeinek jobban megfelelő szokások is.

NAGY BALÁZS
néprajz III.

ÚRNAPI SZOKÁSOK ÉS IDENTITÁSTUDAT BUDAJENÓN

Témavezető: Verebélyi Kincső, docens
ELTE

Dolgozatomban egy egyházi ünnep, a budajenői Úrnap részletes bemutatása és elemzése során a következő kérdésekre keresem a választ: 1. Az ünnepet előkészítő munkálatokban miként jut kifejezésre a különböző etnikumhoz való tartozás? 2. Ennek az ünnepnek milyen szerepe van a falu lakosságát alkotó két különböző etnikum – németek és székelyek – közötti megbékélésben?

A budajenői úrnapi eseményeknek 1992-ben voltam résztvevő megfigyelője. Előadásom alapját a helyszíni megfigyeléseim, valamint az ezt követő kiegészítő adatgyűjtések jelentik.

Az ünnepre való előkészületek több olyan mozzanatot tartalmaznak, amelyek a két etnikum közötti kapcsolatra utalnak. E kapcsolatrendszerek megragadására és elemzésére törekszem. Dolgozatom három nagyobb fejezetre tagolódik: 1. Az úrnapi szokások a magyar néprajzi irodalom tükrében. 2. A budajenői ünnep részletes leírása. 3. Észrevételek. Összegzés.

A megfogalmazott kérdésekre példákon keresztül adok választ. Összegzésként azt a megállapítást teszem, hogy a budajenői etnikumok közötti megbékélésnek egyik jelentős tényezője a közös vallás volt, ezen belül pedig a közös ünnepek sorozata.

OLÁH TIBOR
magyar II.

**XVI-XVII. SZÁZADI BECSÜLETSÉRTÉSI PEREK
BORSOD VÁRMEGYÉBEN**

(Adalék a magyarországi boszorkányperekhez)

Témavezető: Kunt Ernő, egyetemi tanár
Szabadfali József, egyetemi tanár
ME

Dolgozat tárgyát nem a mindenkori boszorkányperek adják, hanem azonos néprajzi motívumokkal rendelkező források, amelyek a XVI-XVIII. századi becsületsértési eljárásoknak egyfajta csoportját képezik: olyan pereket, ahol a boszorkánysággal megvádolt személy indít pert a rágalmozó, mocskoló ellen.

Bizonyos tekintetben „fordított” boszorkánypereknek is nevezhetők ezek, hiszen a rágalmozó ellen folyik az eljárás, nem a lehetséges boszorkánnyal szemben. A vádemelés nem úgy zajlott le, mint a perek esetében, hiszen maga a sértett jelentette be a megyének panaszát, s az bizottságot kiküldvén, tanúkat felhasználva vizsgálta meg azt.

A Borsod Megyei Levéltárban a le nem jegyzett törvényszéki iratok között található három ilyen jellegű gyaláztatás.

Fel szeretném hívni a figyelmet arra, miszerint a reneszánsz korában kibontakozó boszorkányüldözésnek, illetve a magyarországi pereknek fontos része lehet a tartalmi szempontból hasonló rágalmozások megismerése.

OZSVÁTH GÁBOR DÁNIEL
néprajz-újságírás II.

**MÚLT ÉS JELEN A CSÁNGÓ ÉPÍTÉSZETBEN
(MOLDVA, MAGYARFALU-ARINI)**

Témavezető: Csegezi Mónika, építésmérnök
(O. Műemlékvédelmi Hivatal)
Dr. Juhász Antal, egyetemi docens
JATE

Dolgozatomban az 1991 és 1992 nyarán a moldvai magyarok között végzett gyűjtőmunkám építészeti adatait dolgozom fel, személyes tapasztalataim és adatközlők alapján irodalmának figyelembevételével. Különös figyelmet fordítok a mára.

Számtalan néprajzi tanulmány jelent meg a moldvai csángókról, mely kiemelten előtérbe helyezi a múlt vizsgálatát, kevesen veszik viszont figyelembe, hogy bármennyire is fáj a múlthoz szokott tekintetünknek, itt is elkerülhetlen a fejlődés és átalakulás. A ma talán jelentéktelenebbnek tartott jelenségek elválaszthatatlan, talán nem is méltatlan folytatásai e nép ősi kultúrájának. Ezért látom szükségesnek, hogy a múlt kutatása mellett a mai, talán jövőre már eltűnő értékeket az eljövendő szociológusok és néprajzkutatók számára is megőrizzük.

Ebből a nézőpontból mutatom be a csángó építészetet számos helyszíni fotóval. Különös hangsúlyt kap munkámban egy Magyarfaluban (Gaiciană község) készülő melléképület.

Méltán állhat példaképként előttünk ez az évszázadok óta rendkívül nehéz megpróbáltatásokat erős hitével átélő nép a maga csodálatra való természetes életeréjével.

ÖKRÖSNÉ BARTHA JÚLIA
néprajz II.

**A FALUSI HÁZASSÁGKÖTÉS ÉS SZOKÁSKÖRE
ANATÓLIÁBAN**

Témavezető: Dr. Bartha Elek, egyetemi docens
KLTE

Az emberélet fordulójának szokásrendjében a lakodalmi szokások együttese a legfontosabb és legösszetettebb eleme a hagyományos szellemi kultúrának. Törökország visszafogottabb társadalmi fejlődése következtében a falusi és a városi kultúra még napjainkban is élesen elválik. A faluközösségek meglehetősen zártasága miatt a hagyományok elevenen élnek, a törvényes jog ellenére a közösség szabta szokásjog adja a mindennapi élet keretét. A párválasztás terén különösképp érvényesek az évszázadok óta élő elvárások. A nagycsalád szervezetében, a termelési-fogyasztási és jogi egységben élő család számára a legfontosabb, hogy egyben tartsa a megélhetés alapját biztosító vagyont, természetesen tehát, hogy ezen érdekek alá rendelik a párválasztást is.

A dolgozat áttekintést ad a párválasztás módjairól, nőrablás, vadházasság, gyermekjegység, özvegyek életközössége és szülői akarattal, de kölcsönös szimpátián alapuló választás útján létrejött házasságról. Lefrja a lakodalmi szokásrend struktúráját. Utal a falusi és városi kultúra között lévő szakadékokra s arra, hogy a gazdasági fejlődés megélénkülésével, az infrastruktúra kiépülésével a faluközösségek lassan felbomlanak, ez hovatovább a hagyományok megváltozását eredményezi.

A dolgozatnak nem célja az etnikus specifikumok érzékeltetése, mert a rendelkezésre álló török források sem térnek ki ezekre alapvető részletességgel.

PIRÓTH ISTVÁN

könyvtár-informatika V., néprajz és kulturális antropológia IV.

**BEVEZETÉS A NÉPRAJZI INFORMATIKA
ALAPJAIBA: 1.1. A NÉPRAJZI ADATRENDEZÉS ÉS
ADATSZERVEZÉS ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEI**

Témavezető: Dr. Borsányi László, egyetemi adjunktus
ELTE

Közreadott dolgozatom az alkalmazott néprajzi informatika elméletének kidolgozásának eddigi eredményeiről szól (a gyakorlati kérdéseket a dolgozat továbbfejlesztett változatában kívánom összefoglalni). Elméleti kutatásommal az a célom, hogy az empirikus néprajzi gyűjtőmunka során rögzített néprajzi tények számítógépes elemzését megelőző adatfeldolgozás informatikai megközelítésű módszertanát kidolgozzam.

Mivel az alkalmazott néprajzi informatika elméleti és gyakorlati eredményeiről Magyarországon eddig még nem jelentek meg publikációk, lényegében az általános és a könyvtári informatika módszertana segítségével közelítettem a kérdéshez.

Miután a hazai társadalomtudományokban, így a magyar néprajzban is terjednek a számítástechnikával segített kutatások, szükség van az informatikával, a számítástechnikával kapcsolatos fogalmak és eljárások néprajzi megközelítésű átgondolására, indokolt esetben azok átvételére is. A néprajzkutató tehát a gyűjtőmunkájának valamilyen formában rögzített „eredményeit” nem viheti be azon nyomban a számítógépbe, hogy az a megfelelő program segítségével aztán elvégezze rajtuk az elemzést. Ahhoz, hogy egy program értelmezni tudja a begépelte adatokat, azoknak rendezettnek, szervezettnek kell lenniük, azaz egyfajta logikus struktúrát kell alkotniuk. Az előkészítésnek ezt a fokát a dolgozat címében megjelölt adatrendezés és adatszerzés munkafolyamata során értjük el.

PUSZTAI BERTALAN
történelem-néprajz III.

EGY KÁRPÁTALJAI SZENTKÉPFESTŐ

Témavezető: Bartha Elek, egyetemi docens
KLTE

Smajda István Csehszlovákiában látta meg a napvilágot 1922-ben. Élete végéig szülőfaluja, Gállocs közelében lakott, mégis két ország állampolgára lett még. Kézügyességét már gyermekkorában ismerte környezete. Szülőfaluja 1945-ben a Szovjetunió határai közé került. Az új hatalom tiltása miatt a vallásos élet központjává a lakóház vált, a falu templomát bezárták, pap többet nem jött oda. Ebben a helyzetben a Smajda István által festett szentképeknek nagyon fontos szerepe volt a vallásosság fenntartásában.

A dolgozatban a festő életének bemutatása mellett elemzem eddig fellelt szakrális témájú alkotásait. A képek eredetének keresése a paraszti vizualitás és az elit egyházművészet kapcsolatához is adalékokat szolgáltat. Smajda István ungvári üzemek propagandista festőjeként dolgozott, szentképfestéssel csak esténként – eleinte rokonai kérésére, majd megrendelésre – foglalkozott. Ennek a politika által előidézett gondolati kettősségnek a bemutatását különösen fontosnak tartom ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk a festő működéséről. A téma jellegénél fogva feldolgozásom kettős: a néprajz és a művészettörténet elemző módszereit egyaránt hasznosítani próbálja. A dolgozat elkészítéséhez a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány nyújtott segítséget.

ROSZIK ALEXANDRA – SCHLEICHER VERONIKA
néprajz V.

„A MÁJUSFA ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEI”

Témavezető: Verebélyi Kincső, egyetemi adjunktus
ELTE

A dolgozat célja a májusfa értelmezési lehetőségeinek számbavétele, az elmúlt 150 év során, nyugat-európai adatai, illetve egyes történeti leírások alapján. A különböző jellegű adatokból kiolvasható „jelentések” sorrendje a „szent”-től a „profán” felé halad, anélkül, hogy a dolgozat a közöttük fennálló összefüggések rendszerét elemezni kívánná. Így elsőként a „szent fa”-ként értelmezhető májusfákat tárgyalja, pontosabban a májusfaállítás olyan körülményeit és történeti párhuzamait, amelyekben a fa valamely kultusz tárgyaként szerepel. A „Vegetáció ereje” címszó alatt Wilhelm Mannhardt és követőinek a májusfára mint a vegetáció szellemét vagy erejét rejtő jelenségre vonatkozó kutatások vázlatos bemutatására kerül sor. A harmadik rész a májusfa és általában a májusfaállításhoz hasonló tavaszi szokásokban szereplő zöldágak mágikus felhasználhatóságát tárgyalja. A „szabadságfa” című fejezet arra a kérdésre keres választ, hogyan nyer egy folklórjelenség politikai jelentést, hogyan válik szimbólummá, végül pusztá kellékké. A következő megközelítési lehetőség szerint a májusfa mint a kommunikáció eszköze szerepel. Az általa közvetített „üzenetek” alapján megkülönböztethetünk szerelmi ajándék és házassági ajánlat jelentésű fákat, továbbá megvetést, családi szeretet vagy tiszteletet kifejezőket, végül közösségszimbólumként funkcionálhat. A hetedik pontban a májusfa díszítő szerepének vizsgálatára, az utolsóban pedig a „szexuális szimbólum” jelentés elemzésére kerül sor.

ROSZIK ALEXANDRA – SCHLEICHER VERONIKA
néprajz V.

„INTÉZMÉNYEK GYÖNK KÖZSÉG ÉLETÉBEN”

Témavezető: Mohay Tamás, egyetemi adjunktus
ELTE

A dolgozat arra tesz kísérletet, hogy bemutassa egy magyarországi település intézményrendszerének működését.

A Tolna megyei Gyönk a XVIII. században hesseni telepések által újraterelített helység, ebből adódóan számos sajátos társadalmi-gazdasági stb. jellegzetességgel bír. A változásvizsgálat (amely az elmúlt 70–80 évet öleli fel) első és legfontosabb kérdése az volt, hogy a község lakóinak különböző igényeit hogyan tudta/tudja kielégíteni az adott intézménystruktúra. A terepmunka során az a probléma körvonalazódott előttünk, hogy milyen lehetett és milyen ma Gyönkön élni, „gyönkinek lenni”. Az intézmények kutatása megfelelő kereteket nyújtott az ott élők identitásának, „kultúrájának”, mindennapjainak bemutatásához. A dolgozat szerkezete az egyes intézménytípusok elemzésének sorrendjére épül. Az első rész az intézmény definícióját és típusait tartalmazza. A következő fejezet azt mutatja be, hogy a falu maga is intézmény, funkciója a „gyönki tudás” közvetítése. Ezután az egyes intézménytípusok részletes vizsgálata következik. Végül a gyönki egyesületek és klubok egykori és mai működésének elemzésére kerül sor, az egyes társadalmi rétegek tükrében. A változásvizsgálat legfőbb tanulsága, hogy a II. világháború előtti intézményrendszer hűen tükrözte a társadalom szerkezetét. Ez az összhang mára megbomlott, ahogyan ez a mottóval választott kijelentésben: „... mostmár össze van keverve az egész ficeráj.”

SÁNDOR JUTKA KATALIN
tanító–közművelődés III.

AZ EMBERI ÉLET NAGY FORDULÓIT KÍSÉRŐ
SZOKÁSOK HÁRMASFALUBAN
(TREI SATE, ROMÁNIA)

Témavezető: Dr. Barsi Ernő nyug. főiskolai tanár
ACSJTIF

Háromsfalu – mint neve is jelzi – az egykori Marosszék határán fekvő három falu: Csokfalva, Szentistván, Atosfalva egyesítéséből állt elő. Fekvésénél fogva távol esett a forgalomtól, így nagy események színhelyévé nem válhatott, viszont néphagyományai megmaradtak, s még napjainkban is színes képet mutatnak. Közülük az emberi élet nagy fordulóihoz kapcsolódókat mutatja be a dolgozat: a) Születés, kisgyermekkor szokásai b) Udvarlás, leánykérés, lakodalom c) Halálesettel kapcsolatos szokások.

Mivel a Háromsfalu lakói kisszámú katolikus vallású réteg kivételével protestánsok, unitáriusok és reformátusok, így nem a jelesnapi szokásokban gazdag a falu, hanem a lakodalom és temetés szokásai a díszesek.

STEKOVICS RITA
néprajz-történelem II.

A GYÚDI RÓMAI KATOLIKUSOK VALLÁSOSSÁGÁNAK VÁLTOZATAI

Témavezető: Nagy Ilona
JPTE

A dolgozat jelenkori gyűjtésen alapul.

A máriagyúdi római katolikusság templom körüli vallásos életét, az itteni katolikus hívek lelki életének mindennapjait mutatja be, kiemelt hangsúllyal az utóbbi évek alakulásával.

Írásomban külön hangsúlyt szeretnék szentelni az egyházi és világi mentalitásbeli változásokra. Vizsgálom a különböző korosztályok eltérő mentalitásából adódó vallásos igényeinek egymáshoz való viszonyulását a liturgikus és paraliturgikus megnyilvánulásokban: próbálom ábrázolni a helybéli nemhívók, reformátusok és katolikusok egymáshoz fűződő kapcsolatát, és a hívek véleményét a kegyhelyre látogatókról.

Így egyben egy újfajta vallásos életről, s annak mozgó szálairól is képet ad a dolgozat.

SZABÓ ZITA
tanító III. (háztartástan szakkollégium)

ÉLELEMTERMELÉS ÉS -FELDOLGOZÁS A KISPARASZTI GAZDASÁGOKBAN FÁBIÁNSEBESTYÉN KÖZSÉGBEN

Témavezető: Dr. Virágné dr. Horváth Erzsébet, főiskolai docens
KCSSF

A dolgozatíró Fábiansebestyén kisparaszti gazdaságainak élelemtermelő- és feldolgozó tevékenységét mutatja be az 1920-as évektől napjainkig. A hagyományok és a szokások megőrkítése a célja, amely a kisparaszti gazdálkodás elsorvasztása, majd remény szerinti újjászületése közepette is őrzi a folytonosságot a paraszti világ táplálkozási kultúrájában.

Adatai a levéltári források és a szakirodalmi anyag mellett elsősorban az élő adatközlőktől és a dolgozatíró által is ismert és megélt faluközösségi hagyományokból származnak. Rendszerbe foglalva taglalja a növényi és az állati eredetű nyersanyagok előállításának és házi feldolgozásának folyamatait, technikáját és technológiáját. Személyes kötődése ellenére, vagy épp azáltal gazdagítva kapunk korrekt áttekintést az élelemtermelés és feldolgozás menetéről, amelynek szak- és tájnyelvi anyagát is közli.

Speciális szakmai ismeretei a néprajzi szemléletű bemutatással ötvöződve tágítják a szaktudomány kereteit, s adnak hiteles képet anyagáról.

Dolgozata élményszerűen idézi meg a ma és a régmúlt alföldi kisparaszti világot.

SZÉNÁSI ZSÓFIA
néprajz–magyar III.

**VIRÁGISMERET, SZIMBOLIKA ÉS ÉRTELMEZÉS EGY
MAGYARORSZÁGI NÉMET FALUBAN,
PILISBOROSJENŐN**

Témavezető: Dr. Verbélyi Kincső
ELTE

Kiindulópontom az a tétel volt, mely szerint a századeleji parasztkertekben található virágok, megegyeztek a középkori kolostorkerti virágokkal. Természetesen az idők folyamán Amerikából és máshonnan is rengeteg növény bekerült a kertekbe, de az alapvető növények mégis ugyanazok.

Dolgozatomat egy rövid bevezető után egy kultúrtörténeti áttekintéssel kezdem, melyben a virágok származási helyéről és a kultuszba kerülésükről van szó. Az egyes növényekhez kapcsolódóan ezt a jegyzetben tettem meg. Néhány szó esik virágoskertről és temetőkertről általában – mert a gyűjtés másik célja az volt, hogy honnan s milyen virágot visznek a sírra –, majd táblázatban közlöm azoknak a virágoknak a névsorát, melyeket a huszas években termesztettek. A táblázat után következik maga a gyűjtés anyagának összegzése, mely három részből áll: templomdíszítés, virágoskert, temetőkert. Megnéztem a virágok térbeli elrendezését, külön kiemelve azt a tényt, hogy itt bizonyos virágokat azért ültettek a kertbe, hogy később a temetőbe vihessék. A legvégén rövid összefoglalást adok.

SZÖVÉNYI KATALIN
néprajz–történelem–kulturális antropológia IV.

HÁZNEVEK A VENDVIDÉKEN

Témavezető: Mohay Tamás, egyetemi adjunktus
ELTE

A vendvidéki szórványtelepüléseken nem mindennapi névadási szokás él.

Minden lakóháznak (talán csak az egészen újak kivételével) önálló vend neve van. E háznevek azonban nemcsak az épületet, hanem a hozzájuk tartozó birtokokat is jelölhetik, sőt a házban lakók öröklődő megkülönböztető nevévé is válhatnak, függetlenül attól, hogy a lakók abban a házban nőttek-e fel vagy felnőttként kerültek oda. A háznevezések eredetét, jelentését, a családnevekhez hasonló homály fedí, történetük szorosan összefügg a vidék szövevényes rokonsági kapcsolataival, szomszédsági viszonyaival.

Dolgozatomban a vend kultúra e egészen kis darabkáját szeretném Önökkel megismertetni, Orfaluban és Kétvölgyben végzett terepmunkám során szerzett tapasztalatok leírásával, értelmezésével.

TAKÁCS ANDRÁS
végzett

EGY VISELET ALTERNATÍVÁI – SZÉK

Témavezető: Jósvainé Dr. Dankó Katalin
KLTE

Az erdélyi Mezőség nyugati peremén fekvő Szék évszázadok óta kiemelkedik a vidék falvainak, településeinek sorából.

E közösség – sok szempontból visszás és felgyorsult fejlődése ellenére is – olyan szinten őrzi még „hagyományos” falusi–paraszti kultúrájának működő rendszerét, amely a magyar nyelvterületen szinte egyedülálló lehetőséget biztosít az élő társadalmak kutatói számára, hogy modern (vagy újra előtérbe kerülő) néprajzi–antropológiai módszerekkel vizsgálhassák egy „ilyen” típusú kultúra működését.

A dolgozatban a falu kultúrájának egyik legkomplexebb, azt leginkább átszövő tárgygyűjtésének, a viseletnek vizsgálatára vállalkozom. Értelmezéseket, válaszokat keresve a felmerülő kérdésekre, annak kultúrában betöltött szerepét tekintve.

TAKÁCS NOÉMI
ének–zene III.

A NÉPDAL HELYE A CEGŐTELKI EMBEREK ÉLETÉBEN

Témavezető: Dr. Barsi Ernő, főiskolai tanár
ACSJTF

Cegőtelke, régi nevén Szászcegó (Tigau, Románia) Erdély észak-keleti részén, a mai Beszterce-Naszód megye déli felén helyezkedik el. Cegőtelkével kezdődik az erdélyi Mezőség.

A falut a pusztító tatárjárás után 1243-ban IV. Béla király két szász úrnak – Lenting ispánnak és Hermannak adományozta. Utódaik felvették a cegői nevet. Lakói régen a falu alján folyó Dipse patakban halásztak és egy halfogó szerszámról, a cegéről nyerte a nevét. Cegő lakói hajdan szászok voltak. Jelenleg románok és magyarok. 1866-ban a falu lakóinak több mint fele nemes volt.

Ma 482 lélek lakja. Ebből 403 magyar, 78 román nemzetiségű, vallási megoszlása: 319 református, 77 ortodox, 49 pünkösdista, 33 baptista, 3 római katolikus, 1 unitárius.

Ezek az adottságok a falu mai dalkincsére is rányomják bélyegüket. Az általam lejegyzett 202 mondókából és dalból mindössze 11 a régi stílusú magyar népdal, 62 újstílusú és meglepően nagy a múdalból vagy idegenből átvett dallamok száma.

Funkciójukat tekintve túlnyomó többségük alkalomhoz nem kötött dal. Ez a falu vallási megoszlásából is következik. Sokkal kevesebb a jelesnapi énekes szokás, mint a katolikus falvakban. Viszont nagyon ünnepélyesek az emberi élet nagy fordulóihoz kapcsolódó szokások, és a gyermekvilág költészete.

VASVÁRI ZOLTÁN
néprajz V.

**A KÁRTYAJÁTÉK A HAGYOMÁNYOS KÖZÖSSÉGEK
ÉLETÉBEN A XX. SZÁZADBAN**

Témavezető: Verebélyi Kincső, adjunktus
ELTE

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy feltárjam és bemutassam azt a folyamatot, amely során a 19. század végétől napjainkig elfogadott, bevett szórakozási formává válik a kártyázás a magyar parasztság körében.

A magyar néprajzi játékkutatás alapvetően csak a kisgyermek, kamaszok, fiatalok játékszokásaival foglalkozott. A paraszti társadalom mentalitása természetesen kevesebb lehetőséget ad és szigorúbb feltételeket szab a felnőttek játékához. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felnőttek egészen öreg korukig nem szórakoztak volna szívesen különféle játékokkal. A magyar néprajztudomány felfigyelt ugyan a népi kártyajátékokra, sajnos azonban a kártyázás átfogó néprajzi vizsgálatára a mai napig nem került sor. A fenti megfontolások alapján láttam hozzá a gyűjtőmunkához, hogy konkrét közösségek kártyázási gyakorlatának leíró néprajzi dokumentálása alapján meghatározhassam a magyar paraszti kártyázás szerepét a népi kultúra egészében.

A gyűjtött anyag elemzése során a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Hogyan változik a kártyázás megítélése a 20. században?
2. Különbözik-e az eltérő kultúrájú közösségek kártyázási gyakorlata?
3. Különbözik-e a kártyázás megítélése ezekben a közösségekben?
4. Milyen funkciók, jelentések, értékek, kulturális attitűdök kapcsolódnak a kártyázáshoz?
5. Hol a helye a kártyajátéknak a különböző szórakozási formák között?

**LEÍRÓ NYELVTAN
SZÖVEGTAN**

BALÁZS ÁGNES
végzett

**J.L.BORGES: VÁZLAT EGY FANTASZTIKUS MESÉHEZ
SZÖVEGTANI ELEMZÉS**

Témavezető: Madarász Imréné főiskolai docens
ELTE TFK

A szövegelemzés alapja a szemiotikai textológia Petőfi S. János nyomán. A dolgozat elméleti bevezetője röviden tárgyalja a szemiotikai textológia alapjait és elemzési módszereit.

A bevezetőt a szöveg, mint jelölő-jelölt szerkezet komponenseinek vizsgálata követi. Majd a szöveget a kommunikációs folyamatba helyezve a kontextus értelmezése és vizsgálata következik.

A dolgozat célja az elemzett szöveg értelmezésének megalkotása, komplex – mind nyelvészeti, szövegtani, mind irodalmi megközelítésű – elemzés által.

KUCSERA ZSUZSANNA
magyar–történelem–latin IV.

**A MAGYAR FELTÉTELES MONDAT ÉS AZ
ELŐFELTEVÉS (KÍSÉRLET FELTÉTELES
MONDATAINK OSZTÁLYOZÁSÁRA –
AZ ELŐFELTEVÉS FOGALMÁNAK SEGÍTSÉGÉVEL)**

Témavezető: Dr. H. Tóth Tibor egyetemi tanársegéd
JATE

Dolgozatom a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok egyik fajtájával, a feltételes mondatokkal foglalkozik.

Célom az volt, hogy a magyar feltételes mondatokat egy – az eddiginél teljesebb, logikusabb rendszer szerint csoportosítsam. Ehhez az előfeltevés fogalmát használtam fel.

Az előfeltevés (preszuppozíció) logikai kategóriájával hazánkban KIEFER Ferenc foglalkozott legbehatóbban. Felkészülésem során elsősorban az ő munkáit használtam fel, illetve a preszuppozícióval kapcsolatos legfontosabb hazai szakirodalmat.

A rendszeralkotásnál nemcsak HADROVICS László osztályozását használtam fel, igen hasznosnak bizonyult a latin feltételes mondatok típusainak felvázolása, és a latin és magyar nyelvszemlélet összehasonlítása.

KUGLER NÓRA
magyar II.

A MÓDOSÍTÓSZÓK VIZSGÁLATA ÉS HELYE A SZÓFAJI RENDSZERBEN

Témavezető: Dr. Keszler Borbála tanszékvezető, egyetemi docens
ELTE

A módosítószók helye és grammatikai jegyek alapján történő meghatározása szófaji rendszerünkben – a korábbi, főleg szemantikai természetű definíciókkal összevetve – több problémát is felvet.

A módosítószók egy része a mondatrészeknél nagyobb, másik része azoknál kisebb összetevőként viselkedik a mondatban; modális szerepük is kiemeli őket pl. a viszonyozók vagy segédzők közül.

A módosítószókat nem sorolhatjuk be a határozószók közé sem, ahogy azt pl. a MMNyR. teszi (I. 151). A két csoport különbségét már H. Molnár Ilona alapjaiban kifejtette (H. Molnár I.: NytudÉrt.60. sz.).

Keszler Borbála szóbeli közlése irányította a figyelmemet arra a gondolatra, hogy talán a módosítószó maga sem egységes kategória. Dolgozatomban ezt a problémát vizsgálom.

Először áttekintem napjaink magyar nyelvészeti szakirodalmában a módosítószókra vonatkozó fontosabb felfogásokat, majd német grammatikák alapján megvizsgálom a partikula fogalmát, főbb meghatározásait, ugyanis ez segítségemre lehet témám elemzésében is (Keszler B.: Rácz-Eml. 138 és Péter Mihály, A nyelvi érzelemkifejezés eszközei és módjai. 173–182 alapján). Ismertetem az elemzési módszert, amely az eddigi munkámból már kikristályosodott, szólok az elemzés nehézségeiről, eredményeiről is.

NOLL KATALIN
magyar–német V.

A TELJES ÉS HIÁNYOS PARADIGMA LEÍRÓ VIZSGÁLATA

Témavezetők: H. Tóth Tibor egyetemi tanársegéd
M. Korchmáros Valéria egyetemi adjunktus
JATE

A paradigmának a nyelvészeti szakirodalomban mindaddig nem született kielégítően összefoglaló áttekintése. A paradigma használati köre ugyanis meglehetősen szűk: szinte kizárólag a ragozási sorokra foglaldott le. A paradigma fogalmát, illetőleg kérdéskörét a nyelvi rendszer SAUSSURE által meghatározott viszonyaiból (szintaktikai és paradigmatiszós sák) kiindulva közelíttem meg. Mivel a saussure-i feltételeknek – az eddig paradigmának tekintett ragozási sorokon kívül – a képzők és az egymással bizonyos szemantikai-logikai relációban lévő tövek is megfeleltek, kiszélesedett a *paradigma* műszó jelentésköre.

A nyelv törvényszerűségeinek megismerésére, valamint az eddigi nyelvészeti magyarázó elvek és fölfogások összehangolására keresek megoldást. A paradigmák leíró szempontú vizsgálata során betekintheünk a nyelvi rendszer belső – sokirányú – kapcsolataiba. Ezen kapcsolatok biztosítják a nyelv zavartalan működését. A paradigma keretét (szemantikai és grammatikai szempontból egyaránt) tetszőlegesen választhatjuk, ha összetartozónak érzünk bizonyos nyelvi elemeket, s összetartozásuk okát keressük. A rendszerfunkció érvényesülése megakadályozza, hogy üres, kitöltetlen helyek maradjanak a nyelvben: az üres helyeket ugyanis más paradigmasorból való elemek pótolják.

A paradigmaviszonyok kutatásával – mint a nyelvi rendszer feltárásának szisztémájával – megtalálhatjuk a nyelv működésének általános magyarázatát.

SCHREINER ORSOLYA
magyar-ált.és alk. nyelvészet

**A MONDATZSUGORÍTÁSNAK, AZAZ A
MELLÉKMONDAT FŐMONDATBA OLVASZTÁSÁNAK
LEHETŐSÉGEI – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ
ALANYI MELLÉKMONDATOKRA**

Témavezető: Keszler Borbála tanszékvezető egyetemi docens
ELTE

E dolgozat megírására azok a – szintaxis tanulmányozása során felmerült – kérdések ösztönöztek, melyeket a nyelvtudományi szakirodalom csak igen szűkszavúan vagy egyáltalán nem válaszolt még meg: az alárendelt mellékmondatok főmondatba építésének feltételei, s az ilyen típusú transzformációk problémamagja köré gyűlő, összesűrösödő, aztán szétáramló, továbbvivő vonatkozások. Vizsgálataimhoz a teljesség igényével fogtam hozzá, ám beláttam, a felhalmozódott anyagot célszerűbb leszűkítenem a leírásnál; természetesen az egészről szerzett tapasztalataim át- meg átszövik és láthatatlanul is irányítják a munkát. Így tehát a végtelen kiterjedésű gömb egyetlen szeletének centrumából, az alanyból indulnak ki gondolataim, melyeket a mondatzsugorításnak, azaz a mellékmondat főmondatba olvasztásának lehetőségei – különös tekintettel az alanyi mellékmondatokra címmel dolgoztam föl. A tisztán grammatikai szándékú áttekintés során egy vázlatos rendszer élei jegecesedtek ki előttem, amely szerkezetet – ahogy dolgozatomban is rámutatok – grammatikán kívüli, további szempontokkal felülvizsgálva, átvilágítva valószínűleg egyre inkább egy nyelvi rendszer modelljévé formálhatunk majd

NÉVTAN

BÓKA SZILVIA
magyar–német IV.

ERK KÜLTERÜLETÉNEK FÖLDRAJZI NEVEI

Témavezető: Dr. Bíró Ferenc főiskolai adjunktus
EKTF

A dolgozat tartalmazza a Heves megyei Erk község külterülete földrajzi neveinek gyűjteményét és nyelvi elemzését. A szerző célja a település élő, népi neveinek minél teljesebb körű megmentése és a történeti forrásokban fellelhető névanyag összegyűjtése volt. Munkája így felhasználható elsősorban a magyar névtani, helyisírási-történeti, másrészt a helytörténeti és néprajzi kutatások számára.

A dolgozat írója a népi nevek gyűjtését Erk külterületének teljes bejárásával végezte. Ezt kiegészítette az Országos Széchényi Könyvtárban, a Heves Megyei Levéltárban és a Heves Megyei Földhivatalban található iratok névanyagával.

A dolgozat jelentős részét az Adattár alkotja, mely névcikkekben épül fel. A szerző megadja a földrajzi név különböző forrásokban megtalálható előfordulásait, valamint a ma élő nevek esetében a népi alak hol? kérdésre felelő határozóragos formáit. Közli az adott névvel kapcsolatos saját, illetve az adatközlőktől hallott megjegyzéseit. Az adattárhoz térképet és Mutatót kapcsolt. A térkép lehetővé teszi a földrajzi nevek lokalizálását, a Mutató az Adattárban való tájékozódást könnyíti meg. A névcikkek számozása a térkép számozását követi.

A nyelvi elemzés két fő részből áll. A szerző megvizsgálja a jelentésbeli névalkotás szerepét Erk külterületének földrajzi neveiben, másik rendszerezésében pedig bemutatja a névadás indítékai (motívumai) alapján összeállított névtípusait.

GUBANYI ÉVA
magyar–oroszl IV.

TISZASZEDERKÉNY (TISZAÚJVÁROS) FÖLDRAJZI NEVEI

Témavezető: Dr. Bíró Ferenc főiskolai adjunktus
EKTF

A szerző összegyűjtötte Tiszaszederkény (ma Tiszaújváros) történeti és élő földrajzi neveit. A célja az, hogy a szójhagyományban élő nevek ne vesszenek el, s hogy egy rendszerező helynévgyűjteménnyel segítséget nyújthasson a helytörténeti kutatás számára. A szócikkekben található adatok forráshű közlése a helyesírás történetének kutatásában is segítséget nyújthat.

A földrajzinév-gyűjtemény alapjául a levéltárakban fellelhető kéziratok, kéziratoss és nyomtatott térképek, valamint nyomtatott gyűjteményes munkák szolgálnak. A felhasznált források jelentős része a Borsod Megyei Levéltárban, az Országos Széchényi Könyvtárban, valamint a Tiszaújvárosi Helytörténeti Gyűjteményben található.

A dolgozat legtekintélyesebb részét az Adattár (vagyis az összegyűjtött kül- és belterületi földrajzi nevek szócikkeinek összessége) teszi ki. Egy szócikkben a szerző megadja a földrajzi név különböző forrásokban megtalálható előfordulásait, időrendi sorrendben, eredeti írásmódban. Utal az adatok származási helyére a forrásjegyzék sorszámával, valamint a kelezési időre. A történeti nevek után a ma élő helynevek beszédben használt formája, és annak határozóragos alakjai következnek, majd a szerző saját megjegyzései, amit az adott névről felderített. Az adatközlők szavait idézőjelben, fonetikus írásmódban közli. Az Adattárban térképek találhatóak, amelyek lehetővé teszik a földrajzi nevek lokalizálását. A földrajzi nevek sorrendje az Adattárban a térképek számozását követi. A dolgozat végén található Mutatóban az elnevezések ábécérendben követik egymást, s a tulajdonnevek mellett földrajzi köznevek is szerepelnek. A Mutató célja az, hogy elősegítse a dolgozatban való könnyebb tájékozódást.

Az Adattár és a Mutató kevés módosítással HAJDÚ MIHÁLY-nak A Csepel-sziget helynevei című munkája alapján készült.

HÁRI GYULA
magyar-történelem-latin IV.

CSÓRI RAGADVÁNYNEVEK

Témavezető: H.Tóth Tibor
JATE

Dolgozatomban lakóhelyem, Csór jelenkori és történeti ragadványneveit dolgoztam fel. Széleskörű – frott forrásokra és szóbeli adatközlésre támaszkodó – anyaggyűjtést követően elsősorban a névtani szakirodalomban szokásos szempontok szerint folytattam vizsgálatokat. Tanulmányoztam a nevekben rejlő nyelvjárási sajátosságokat is.

Különösen fontosnak tartom a névadás, a névanyag és az elnevező közösség mint társadalmi csoport közti kapcsolatok bemutatására tett kísérletet.

KERTES MÓNIKA
végzett

UTÓNEVEK VIZSGÁLATA GYULÁN (AZ 1890-ES ÉS AZ 1990-ES ÉVBEN, VALAMINT A GYULAI 3. SZ. ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN)

Témavezető: Dr. Virágné dr. Horváth Erzsébet főiskolai docens
KCSSTF

A névtani tematikájú dolgozat névgyakorisági elemzése a névadási szokások mikroközösségben kialakult és arra jellemző szokásrendszerének diakronikus és szinkronikus szemléletet ötvöző elemzésével fonódik össze.

adatbázisa szisztematikus csoportosításban, áttekinthető statisztikai rendben követi a válaszolt időszakok utónévhasználatát. A levéltári forrásokat a Gyula Város Anyakönyvi Hivatala, továbbá a gyulai görögkeleti és a római katolikus egyházak, ill. a 3. sz. Általános Iskola kimutatásaival együtt használta fel. A rendelkezésre álló primer dokumentáció adatait kérdőíves módszerrel történő felméréssel egészítette ki.

A névgyakorisági és névadási szokások bemutatásában arra a gyulai közösségekre jellemző sajátosságra is kitér, amely az etnikai és a felekezeti sokszínűségben foglalható össze. A történeti előzmények a jelenkori viszonyok jellemzőiben még ma is fellelhetők; e tény a névtani szempontú vizsgálódás aspektusából is megerősítést nyer a dolgozatban.

A dolgozatíró a névadás és a mindenkori társadalmi szokások kölcsönhatására is utal, ezzel témáját, megállapításait szélesebb összefüggésrendszerbe helyezi. A mikroközösség sajátos világát az utónévvizsgálat szempontjából szemléli, bizonyítva, hogy mindaz, ami lokális sajátosság, az egész gazdagítójává válhat.

KIS SZILVIA
tanító III.

LÓNEVEK SOMOGYSÁRDON

Témavezető: Dr. Kernya Róza főiskolai docens
CSVMTF

Munkámban a somogysárdi ménes névadási szokásaival foglalkozom. Dolgozatom névanyagát 397 egyedi *név* alkotja. Ezek az állatok törzskönyvi nevei, a ménesben hívónevet nem használnak.

A lóneveket több szempont szerint vizsgáltam.

A *névadás indítékait* a ménes dolgozóinak kikérdezésével kerestem. Megállapítottam, hogy bizonyos szabályok érvényesülnek, amelyekben a ló fajtája a döntő tényező a névadáskor. Ennek az a magyarázata, hogy a csikó születésekor kapja a nevét, tehát a névválasztásban sem külső, sem belső tulajdonságai nem kaphatnak szerepet.

Külön fejezetben vizsgáltam a lónevek *jelentéstani típusait*. Ehhez J. Soltész Katalin Lónevek című tanulmányát használtam fel. (Nyr. = 1976.)

Vizsgáltam a lóneveket *hangtani, szótani és alaktani* szempontból is.

Dolgozatomhoz *adattárat* mellékeltem, amely egyben mutató is: tartalmazza az állatokra vonatkozó összes tulajdonságot és a nevek jelentéstani, hangtani, szótani és alaktani típusait.

KISS ILDIKÓ
magyar-angol II.

ANDÓD KÖZSÉG FÖLDRAJZI NEVEI

Témavezető: Cs. Nagy Lajos
NYITRA

„Históriát tisztán szükség szerinti rendben,... világosan,... kétértelműség nélkül kell írni, hogy a történelem az élet mestere, az igazság fénye legyen.” (Zsámboky János II. Miksa császárhoz... Bécs, 1567. június 24.)

Szülőfalum, Andód község ma Szlovákiában van, a Kisalföld szívében, a Nyitra és a Vág folyó között. A régészeti leletek tanúsága szerint a bronzkortól lakott terület. A magyarsághoz kapcsolható leletek a 10. századtól találhatók. A falu legrégebbi története az Amadé – Omadé családhoz fűződik. Innen eredeztetik nevét is (Omode-domb – Amade-domb – Ondod- Ondód – Andód (1948-tól), szlovákul Andovce.

A dolgozat bevezetője a falu történetét foglalja össze, majd az adattár 114 földrajzi pont illetve terület adatait tartalmazza (név, domborzat, művelési ág, eredetleges névmagyarázat). A feldolgozás tartalmaz alaktani, jelentéstani és tipológiai megjegyzéseket, végül térképvázlaton lokalizáltan valamennyi adatot.

RÉTFALVI GYÖRGY
magyar II.

A MAGYARORSZÁGI VERSENYLOVAK NEVEIRŐL...

Témavezető: Dr. Kis Tamás egyetemi tanársegéd
ME

Adataim a Magyar Lovas Szövetség 1992-ben kiadott Sportlőnyilvántartásából származnak. Az adatokat J. Soltész Katalin, Kutyanévek (Magyar Nyelvőr, 1970. III.) című tanulmányának osztályozási módszerét alapul véve dolgoztam fel, három fő csoportra osztva a neveket: szónevekre, átvitt tulajdonnevekre és elsődleges jelnevekre.

Statistikailag a legbővebb csoportnak a szónevek közül a madár, növény és foglalkozás neveké, az átvitt tulajdonnevek közül pedig a személynéveké bizonyult.

Említésre méltóak a többtagú nevek, a poliszémia jelenség és az alakváltozatok is.

RÓZSAVÁRI NÓRA
végzett

A SZÍNNEVEK TÖRTÉNETE AZ IBÉRIAI-FÉLSZIGET ÚJLATIN NYELVEIBEN

Témavezető: Dr. Kiss Sándor egyetemi docens
ELTE

Az Ibériai-félsziget újlatin nyelveinek színnevei hétköznapi jelenségekhez kötődnek. Az etimonok konvencionális tárgyak, élőlények, gyakorta előforduló megnyilvánulások, helységnevek stb. voltak. Pl. emberi tulajdonságok (vöröshajú piros), növények (sáfrány sárga), állatok (bíbortetű bíbor), betegségek (sárgaság sárga) stb. A szemantikai változások már az újlatin nyelvek kialakulásakor megindultak (az etimonok elvesztették elsődleges jelentésüket), és a mai napig tartanak, hiszen a színlátás nagymértékben változott és változik, mivel több tényezőtől is függ, és ha csak egy is ezen tényezők közül megváltozik, változik az egész rendszer is. Ha egy színnévnek nincs elég univerzális és többértékű jelentése, óhatatlanul is kicserélődik egy versenyképesebb melléknévre. VIRIDIS (zöld) és NIGER (fekete) kivételével kevés latin melléknév őrizte meg színjelentését, tehát a latin színnevek rendszere instabil volt, ezért neologizmusokra volt szükség, amelyek a görög, arab és germán nyelvből kerültek az újlatin nyelvekbe (vagy már a latinba). A színskála lexikai egységeinek, etimológiai fejlődésüknek, a latin megfelelőik későbbi fejlődésének vizsgálata alapján megállapítható, hogy ma a színnevek rendszere stabil, a lexikai egységek jól meghatározhatóak és megfelelő jelentéskörrel bírnak. Ez a rendszer csak gazdagodhat, hogy egyre hűbben tükrözze azokat az árnyalatokat, melyekben az ember érzékeli a körülötte levő világot.

SÁNDOR KATALIN
tanító III.

A KÁSZONOK RAGADVÁNYNEVEI NAPJAINKBAN

Témavezető. Dr. Virágné dr. Horváth Erzsébet főiskolai docens
KCSSTF

A dolgozatíró Erdély Kászonok néven ismert terület egységének ragadványnevét állományát dolgozta fel. A terület 5 falujának (Kászon-Újfalu, Impér, Altíz, Feltíz, Jakabfalva) napjainkban is használt és közismert ragadványneveit vizsgálta meg.

A helyszíni gyűjtésen alapuló rendszerezés szempontjait a névtani kutatásokban meghonosodott elemzési eljárások szerint végezte el.

A földrajzi-néprajzi terület tömör bemutatását az egyes szempontok szerinti szerkezeti egységek követik. A ragadványnev-változat mellett az anyakönyvezett nevet is feltüntetve ad korrekt áttekintést gyűjtött anyagáról. A tényadatokat a lényegre szorító elemző megállapítások értékelik.

Az adatgyűjtés egyre nehezedő körülményei ellenére is viszonylag teljesnek mondható, a beszélt nyelvben funkcionáló névanyag feltárására, megmentésére került sor. Az adatok értékét növeli a fennmaradás esélyeinek állandó csökkenése is.

A gyűjtött anyag bővítése, későbbi gyűjtésen alapuló változásainak kontrollálása, további kimunkálása a dolgozatíró szándéka. Ennek szerepét érti és átéli, ám ez a szubjektív a féldolgozás tárgyilagosságát, a szakszerűség szempontjait nem sérti. Témáját az objektivitás kritériumainak megfelelően kezeli.

SILLINGER FERENC
tanító III.

HAZÁNK FANEVEI

Témavezető: Dr. Fülöp László főiskolai tanár
CSVMTF

A dolgozat a Magyarországon élő, tulajdonnévvel megnevezett fákkal foglalkozik. Számuk az egész ország területén 800–1200-ra becsülhető. A dolgozat viszonyt csupán 448 fanevet vizsgál – azonban mivel ezek közt sok az azonos nevű – a végleges számuk 555. Ez talán soknak tűnik, mégis ennyit olvashatunk a már megjelent földrajzi-nyelvtani gyűjteményekben. Ezek a kötetek Baranya, Heves, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Szolnok, Tolna, Vas, Veszprém, Zala megye földrajzi neveit tartalmazzák, de némelyik közülük csak néhány járást érint.

Az országban található öreg fákkal, nevükkel és a hozzájuk kapcsolódó mondákkal már 1890 óta foglalkoznak szakemberek.

Az e témában íródott munkák alkotják a dolgozat forrásanyagát, mely a kiadott művektől annyiban tér el, hogy névtani szempontok szerint is elemzi a faneveket. Feltárja a névadás indítékát, azt, hogy miért kapott egyedi nevet. Vizsgálja a fanevek szerkezeti felépítését, azt, hogy hány tagból áll. Fontos külön foglalkozni a fanevek helyesírásával is, mert az gyakorlatilag forrásonként változik. A nyelvtani elemzés nagyrészt J. Soltész Katalin kézikönyvként forgatható kötetére épül.

A dolgozat végén, az adattár részben található betűrendben a vizsgált fanevek. Végül térkép-vázlatokon tekinthető meg, hogy melyik fa, melyik megyében és milyen településen található.

SZONDY ADRIENN
magyar-ének-zene IV.

**KERESZTNÉV-ÖRÖKLŐDÉS A NAGYKÁLLÓI
REFORMÁTUSOKNÁL 1950-1969**

Témavezető: Dr. Mizsér Lajos főiskolai tanár
BGYTF

A történelmi bevezetés után az anyaggyűjtés bemutatása következik. 249 fiú az apától, 64 a keresztapától; 147 lány az anyától, 40 a keresztanyától örökölte nevét. A keresztnévek három csoportra oszlanak: bibliai (ó- és újszövetségi), martirológiumi és világi nevek. A gyakorisági sorrendek, a grafikonok ennek megfelelően követik egymást. A dolgozat foglalkozik a nevek eredetével is – mutatva a híres névviselőket is.

A vallási nevek ebben a korszakban is döntő hatást gyakorolnak. Az apák jobban ragaszkodnak nevük örökítéséhez, mint az anyák. A férfinevek megterheltsége arányosabb, mint a nőké (vö. Erzsébet 49,23%).

TÓTH MARIANNA
magyar-néprajz III.

**ÁROKTÓ ÉS CSÁNY RAGADVÁNYNÉV
HASZNÁLATÁNAK SZOCIOLINGVISZTIKAI ELEMZÉSE**

Témavezető: Dr. Jakab László tanszékvezető egyetemi docens
KLTE

Munkámban a két település ragadványnév-típusait, ragadványnév-öröklődését vetem össze, majd szociolingvisztikailag elemzem az anyagot felhasználva gyűjtési tapasztalataimat. Mindezt egy bevezető előzi meg: általános áttekintés a ragadványnevek életéről, néhány szó a vizsgált községek múltjáról, jelenéről, jövőjéről.

VÁRADY ESZTER
tanító II.

**AZ UTÓBBI ÉVEK UTCANÉVVÁLTOZTATÁSAI A
II. KERÜLETBEN**

Témavezető: Dr. Adamik Tamásné főiskolai tanár
BTF

A választott téma kidolgozásakor a szerző célja csak a II. kerület utcanévváltoztatásának vizsgálata volt. A kutatások tapasztalata, hogy szigorúan a II. kerület vonatkozásában a témában kevés a forrásanyag, illetve a kutatás nem választható el a kerület szomszédságában lévő kerületek utcanév-vizsgálatától. Ez az oka annak, hogy a vizsgálódást a szerző kibővítette, annak reményében, hogy ily módon teljesebb képet tudjon adni a II. kerület utcanévváltozásai ismertetésében, és érzékeltetni tudja a szélesebb összefüggéseket is.

NYELVTÖRTÉNET, NYELVJÁRÁS

MOLNÁR JUDIT
magyar–finnugor IV.

A PROLATIVUS FUNKCIÓINAK VIZSGÁLATA AZ ERZA–MORDVINBAN

Témavezető: Keresztes László tanszékvezető egyetemi docens
KLTE

Dolgozatomban az erza-mordvin prolativus funkcióit vizsgálom Paasonen Mordwinische Volksdichtung című gyűjteménye V. kötetének szövegeiben, és egybevetem a magyar és az orosz nyelvvel. A mordvin szövegeknek a kötetben pontos német fordításuk van, ezért a német megfelelőkre is tekintettel van az összehasonlítás. Az orosz nyelvet azért vontam be a vizsgálatba, mert D. V. Cigankinnal, aki az anyag feldolgozásában segítségemre volt, az orosz alapján értelmeztük a különböző funkciókat.

A prolativus az erzában legtöbbször mozgást jelentő igével fordul elő, és helyviszonyt fejez ki. A prolativus ragos névszó, határozószó vagy névutós szerkezet: azt a helyet jelöli, ahol valaki vagy valami mozog, ahová a mozgás irányul (mest ton jakat pine kijaz mon ked ga! 'Warum kommst du, kijaz-Hund, zu mir; Miért járkálsz te, kijaz kutya, hozzám: Зачем ты ходиш Кияж собака ко мне!') Elkülöníthető egyszeri és ismétlődők egyirányú és többirányú mozgás. Ezekben az esetekben az oroszban no + részes eset felel meg, illetve egyéb helyjelölő esetek, ilyenkor az ige szemlélete, egy- vagy többirányúsága, igekötője pontosítja a jelentést. A magyarban változatosabb a kép, fontos az ige által kifejezett cselekvés akciómínősége és az igekötők szerepe. A nem mozgást jelentő igét tartalmazó mondatokban is megvan valamilyen módon a pontról pontra haladás képze.

A prolativus kifejezheti a cselekvés idejét, célját; gyakran fordul elő érzékelést, lelkiállapotot jelentő kifejezésekben, és különböző állandósult szókapcsolatokban.

NÉMETH MIKLÓS
magyar–történelem IV.

ORRÁVAL SZÉP AZ EMBER EGY MAGYAR SZÓLÁS ÉLETRAJZ

Témavezető. Dr. H. Tóth Tibor egyetemi tanársegéd
JATE

Dolgozatom tárgya egy kevésbé ismert magyar szólás, amelyet szólásgyűjteményeinknek csak viszonylag kis hányada ismertet, eredetével, történetével ezek a művek sem foglalkoznak. Céloom ezért az idióma eredetének meghatározása, jelentéseinek összegyűjtése és mai elterjedtségének feltérképezése.

Legfontosabb feladatnak a szólás kultúrtörténeti gyökereinek feltárását tartom, ezért munkám legterjedelmesebb részét ennek szentelem. A kérdéssel összefüggésben két fő bizonyítékcsoport érdemel említést: a korábbi századok büntetőjogi gyakorlatára vonatkozó jogtörténeti és ún. elbeszélő források, illetőleg a XIII–XV. századi – feltehetően csonkításra utaló – megkülönböztető nevek, különöse tekintettel a gonosztevők neveire. A fenti bizonyítékok számbavétele indokoltá teszi a következtetést, hogy szólásunk egy testcsonkító büntetésre vezethető vissza. Ez a körülmény pedig megkönnyíti keletkezési idejének – bizonyos tág határok közötti – meghatározását.

Bizonyítom azt is, hogy a tárgyalt idióma illeszkedik kifejezéseinknek, szólásainknak egy jól körvonalazható csoportjába.

A dolgozat második fő részében a szólás mai jelentéseit, alkalmazási körét és mindenekelőtt földrajzi elterjedtségét vizsgálom, nyelvjárási gyűjtésem alapján.

RÁCZ ANITA-TÓTH VALÉRIA
magyar-történelem-finnugor III., magyar-történelem III.

AZ ÁRPÁD-KORI FOLYÓNEVEK NÉVTANI ELEMZÉSE

Témavezető: Hoffmann István egyetemi adjunktus
KLTE

Dolgozatunk célja a korai ómagyar kor folyónévrendszerének átfogó névtani elemzése Györffy György Az Árpád-kor történelmi földrajza című művének helynévanyaga alapján: A vizsgálatot a tudománytörténeti előzmények áttekintése után a következő alapelvek szerint végeztük.

Az analízist két szinten folytattuk: a szerkezeti és a történeti elemzés szintjének külön-külön kitérve az egy- és kétrészes nevekre. A szerkezeti elemzésen belül a funkcionális-szemantikai és a lexikális-morfológiai modelleket különítettük el. Az előbbiben a névrészekben fellelhető funkciókat, az utóbbiban pedig azok lexikális felépítményét vettük szemügyre bemutatva a közöttük levő összefüggéseket.

A történeti elemzésben a folyónevek kialakulási folyamatával foglalkoztunk. Igyekeztünk rávilágítani az ómagyar kori folyónévrendszer sajátosságaira, bár ezt a feladatot megnehezíti az a körülmény, hogy egy viszonylag homogén időbeli rétegzettségében kevésbé ismert névanyaggal állunk szemben, így az egyes nevek történeti alakulásmódja nem minden esetben nyilvánvaló. Megpróbáltunk fényt deríteni arra is, hogy az egyes történeti kategóriák miképpen függhetnek össze a szerkezeti elemzésben megállapított csoportokkal.

Vizsgálatainkat a HOFFMANN ISTVÁN által kialakított helynév-
velemzési modell alapján folytattuk.

VARGA KRISZTINA
magyar-finnugor IV.

H. PAASONEN EZRA NYELVJÁRÁSI HANGJELÖLÉSE A MORDVINISCHE LAUTLEHRE-BEN

Témavezető: Dr. Keresztes László tanszékvezető egyetemi docens
KLTE

Heikki Paasonen 1893-ban jelentette meg a Mordvinische Lautlehre című munkáját, amely másodszer 1903-ban jelent meg nyomtatásban. A mű rendkívül sok fontos nyelvi adatot tartalmaz, amelyet azonban meglehetősen nehéz kezelni, minthogy nem készült hozzá mutató. Ezt a hiányt szeretném pótolni azzal, hogy Paasonen művéhez elkészíttem a szómutatót.

Az ilyen jellegű munka során magától adódik a kérdés, hogy megvizsgáljuk a szerző hangjelölését. Ebben az esetben ez azért is fontos, mert a két kiadás között, 1901-ben jelent meg E.N. Setälä finnugor transzkripciója, így mindenképpen fontos tisztázni, hogy ez az új rendszer hatott-e Paasonen hangjelölésére, s ha igen, milyen mértékben. A gyakorlati vizsgálatban a nyelv hangállományának visszatükrözésére szolgáló betűkészletet és a felhasznált mellékjeleket szeretném bemutatni ebből a szempontból.

A példák áttekintése után láthatóvá válik, hogy a Setälä-féle mellékjeles átírás és Paasonen hangjelölése kölcsönös viszonyban állanak egymással: azaz Setälä az átírás megalkotásakor figyelembe vette a gyűjtők, így pl. Paasonen tapasztalatait és tanácsait, Paasonen pedig bizonyos vonatkozásokban Setälä átírási mormájához igazította saját gyakorlatát.

SZAKSZÓKINCS

BODÓ CSANÁD
magyar II.

**A KENDERMUNKA ÉS SZÖVÉS SZÓKINCSE
LÉSZPEDEN**

Témavezető: Dr. Pesti János főiskolai docens
JPTE

A moldvai székely és csángó nyelvjárások behatóbb kutatása mindaddig nagy adóssága a magyar dialektológiának, különösen a népi szakszókincs számbavétele bizonyul sürgető feladatnak. Két kismesterség (a szövés és a kenderfeldolgozás) szókincsének együttes feldolgozása egyazon nyelvjáráson belül azért igen tanulságos, mert a lexikológiai rendszer párhuzamai és eltérései a szakszókincs általános jellemzőire mutatnak rá, feltárják a fogalmi rendszer és a terminológia összefüggéseit.

A két foglalkozás terminusainak rendszerében a legjelentősebb eltérés a jelentésbeli szakszóknál fedezhető fel; a kendermunkánál 20,8%, a szövésnél 31% az e kategóriába tartozó szavak aránya. Az előbbi mesterség mára már kihalt, terminusai többnyire a passzív szókincs részévé váltak, a szövés fogalmi rendszerében bekövetkező változások azonban a szókészlet (melynek elemei között nagy számban szerepelnek román jövevényszavak is) átstrukturálódását eredményezik. A köznyelvnek és a nyelvjárásnak a szakszókincssel látszólag azonos elemei a szaknyelvi funkcióban használt szavak kategóriájában egyrészt az alárendelt fogalmak meglétével és a nagyobb fogalmi értékkel, másrészt az utóbbi kritérium alapján válnak a népi mesterség terminusaivá. A tájszók és a népi szakszók, bár típusaiknak rendszere hasonló, nem függvényei egymásnak, csak néhány ponton mutathatók ki megfelelések a két belső nyelvtípus szókészletében.

FARKAS TAMÁS
magyar-történelem IV.

**ELŐFELVETT HONVÉD ELVTÁRS!
EGY FOGALOMKÖR EGY CSOPORTNYELVBEN**

Témavezető: Dr. Mátyai Mária egyetemi docens
ELTE

Dolgozatomban a katonai szleng – a laktanyákban használatos csoportnyelv – egy fogalomkörének: az előfelvétellekkel (az egyetem vagy főiskola előtt katonáskodó fiatalokkal) kapcsolatos nyelvi anyag minél teljesebb bemutatására törekszem. Foglalkozom az előfelvétellek laktanyai helyzetével, a velük kapcsolatos szavak és kifejezések feltételezhető eredetével, a jelentés, a használati érték és a gyakoriság kérdéseivel. A szó- és kifejezőkészlet jellege, jelentése, használata és egyáltalán: létének indokoltsága a nyelven kívüli tényezők – a laktanya világának, a katonák gondolkodásmódjának – ismerete nélkül nem lenne érthető. Ez viszont a sovány szakirodalomból nem ismerhető meg eléggé. Ezért saját, Lentiben 1988–89-ben előfelvételleként szerzett tapasztalataim alapján foglalkozom ezekkel a kérdésekkel is. Vizsgálom, hogy a több tucatnyi szó és kifejezés milyen szemléleti háttér alapján születhetett meg; így például azt is, hogy az előfelvételleknek milyen okok, előítéltszerű és öröklődő vélekedések miatt volt részük (hátrányos) megkülönböztetésben. „Volt részük”, from, hiszen az előfelvétellis rendszer néhány éve megszűnt, s így a vele kapcsolatos nyelvi anyag is végleg kihalásra ítéltetett. Dolgozatomban szükségszerűen sok a feltevés, a bizonytalanság – de évek múlva már ennyi sem lesz rögzíthető...

GALAMBOS KRISZTINA
tanító III.

ADALÉKOK A MAGYAR NYELV
POLITIKAI SZÓTÁRÁHOZ
A NÉPSZABADSÁG ÉS A MAGYAR NEMZET 1988-AS
SZÁMAI ALAPJÁN

Témavezető: Vörös Ferenc főiskolai adjunktus
ACSJTF

Az elmúlt évek politikai változásai nyelvünkben is visszatükröződnek. Új szavak, kifejezések kerültek be szókészletünkbe, a már meglévők közül pedig sok új értelmet kapott: pozitív kifejezésből negatív lett, avagy épp fordítva.

Dolgozatomban e változást próbáltam vizsgálni a publicisztika területén. Két napilap, a Magyar Nemzet és a Népszabadság írásából gyűjtöttem nyelvi anyagot. Az említett napilapoknak az 1988-as számait néztem át. A belpolitikai rovatból választottam ki minden egyes számból egy-egy cikket. A kiválasztásnak csak az volt a szempontja, hogy az adott írás a nap aktuális politikai, gazdasági problémájával (problémáival) foglalkozzon. Az ily módon gyűjtött anyagot céduláztam, s próbáltam kimutatni, mik azok a problémák, amik a sajtót foglalkoztatták. Az anyag feldolgozásakor sikerült a két újság összevetését is elvégezni: kitűnt, melyik orgánumban miképp követte a változásokat, hogyan alakult a „politikai szótára”.

Csupán ennek az egy évnél a feldolgozása rengeteg tanulsággal járt. Úgy érzem, az eddig elvégzett munkám is képes rávilágítani a sajtó nyelvhasználatában végbement változásokra annak ellenére, hogy vizsgálataim nem a teljes képet tükrözik, s hogy a feldolgozás is csak néhány szempont alapján történt.

GALUSKA LÁSZLÓ PÁL
magyar II.

VAPNYÁROK ÉS SLOGÁROK
A BÜKKSZENTKERESZTI MÉSZEGETÉS ÉS
FAKITERMELÉS SZAKSZÓKINCSE

Témavezető: Hajdú Mihály egyetemi docens
ME

A dolgozat a bükkzentkereszti mészegetés, szénégetés és fakitermelés szakszókincsenek bemutatását célozza.

Első felében főleg a tevékenységek munkafolyamatának, körülményeinek megjelenítése történik, riportszerű formában, adatközlők segítségével.

Második fele tartalmazza a tulajdonképpeni szakszókincset: a munkafolyamat részeinek, a munkaeszközöknek, szakkifejezések szavainak rögzítését szótáralakban, abc-sorrendben.

Elsősorban nyelvészeti, azon belül is dialektológiai szempontokat tükröz a dolgozat, az adatközlők természetes megnyilatkozási módja könnyen befogadható olvasmánnyá teszi.

KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN
magyar II.

POLITIKAI PLURALITÁS – NYELVI PLURALITÁS?

Témavezető: Dr. Bartha Csilla egyetemi tanársegéd
ELTE

A dolgozat az 1989–90-es vitathatatlan politikai fordulat nyelvhasználati következményeit vizsgálja. Mivel az egész társadalom nyelvhasználati megnyilvánulásait szinte lehetetlen egy szempontból elemezni, és ezeknek az esetleges változásai talán még nem is észlelhetők, a politikai diskurzusra, mint a legfeltűnőbb átszerveződött regiszter nyelvhasználati-világszemléleti vonatkozásaira korlátoztuk a vizsgálatot.

Ehhez röviden megemlíttük nagyhatású nyelvfilozófiák tételeit nyelv és gondolkodás szoros kapcsolatáról, illetve egységéről, hiszen ennek elfogadásával igazolható csak a politikai tagolódás nyelvhasználati következményeinek magyarázata. Nyelv és hagyomány kérdése a nyelv és gondolkodás közti egységet megfogalmazó modern hermeneutika felfogásából rajzolódik ki, s ezzel azért kellett röviden foglalkoznunk, mert a magyarországi politikai diskurzus pluralizálódása, megújulása során a nyelvhasználatban is bizonyos hagyományos szerveződésekre vonatkoztatva határozta meg magát több csoport is.

A politikai diskurzus elemzése Foucault diskurzus-felfogásából indul ki (ez különösen alkalmas a politika területére), majd egy lengyel és demokratikus társadalmi szerveződések nyelvhasználati stratégiáira. A magyarországi politikai diskurzusban a volt totalitáriánus rendszer megnyilatkozásainak jellemzőit és ezek hatását („üres beszéd”, önértelmező, monologikus beszédmód, illetve „nati-nyelvek” kialakulása), majd a változások nyelvhasználati következményeit (nyelvi identitás, egyediség kialakítása, dialogikus beszédmód, a nyelv a politikus legfőbb eszköze stb.) elemeztük, figyelembe véve a magyar nyelvészet ilyen tárgyú vizsgálódásaiban is megmutatózó nagy metodológiai paradigmák sajátosságait, eltéréseit. Elvégzett felméréseink, melyek a politikusok nyelvhasználati jellemzőinek azonosítására vonatkoztak, szintén arra utalnak, hogy egy alapvető dichotómia (konzervatív-liberális, azaz jobb és baloldal formálisabb, illetve

informális jellegű nyelvhasználata között) érzékelhető, ezen túl azonban főként egyes politikusok „retorikai teljesítménye” kerül előtérbe.

MARÓTI ORSOLYA
magyar–kulturális antropológia II.

**TERMINOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEK EGYES
BUDAPESTI VALLÁSI KÖZÖSSÉGEKBEN**

Témavezető: Balázs Géza egyetemi adjunktus
ELTE

A dolgozat egy, a kulturális antropológiai terepmunka és a szociolingvisztikai egyéni interjú módszereinek összehangolásával végzett kutatás kezdeti lépéseit ismerteti. A vizsgálat a magyarországi szubkultúrák közül bizonyos vallási csoportok beszélt nyelvét érinti.

A terminológiai jellegzetességek bemutatása mellett ezek nyelvhasználatra gyakorolt hatását is megkísérli elemezni. A vizsgált öt közösségben léteznek ilyen nyelvhasználati különbségek, amelyek kialakulása nyomon követhető.

**NYELVMŰVELÉS
STÍLUS**

KÁLMÁN ESZTER
magyar-könyvtár III.

„AHOVÁ LÉPEK SZÖRNY TEREM”
ANGOL NYELVBŐL FORDÍTOTT FILMCÍMEK
VIZSGÁLATA

Témavezető: Fercsik Erzsébet főiskolai tanársegéd
ELTE TFK

Dolgozatomban az 1990 és 1992 között Magyarországon bemutatott angol és amerikai filmek címeit vizsgálom.

Célom a címek több szempontú osztályozása és a címadás lehetséges kategóriáinak bemutatása.

A feldolgozott anyag forrásai:

- az 1990. évi filmcímekeket a 90-es Filmévkönyvből;

- az 1991/92. éveket a Budapest Film Információs Szolgálatának Heti Filmográfiáiból gyűjtöttem,

összesen mintegy 352 filmcímet.

Dolgozatom felépítése:

I. A címadás története általában és hagyományos formái, illetve a filmek címadásának története.

II. A. Formai /nyelvtani/ szempont: Az egy, két, három, illetve több szóból álló címek szófajtani, szó szerkezeti és mondattani szempontú elemzése. Vizsgálom még a stilisztikai szempontok érvényesítését is /frazológiai elemek, argónyelvi elemek és az oximoron használata/ a címadásban.

II. B. Tartalmi szempont: hogyan viszonyul a cím a filmhez, milyen elemeket emel ki a filmből.

III. A fordítás:

- hogyan viszonyul a lefordított magyar nyelvű cím az eredetihez,

- hogyan tipizálhatók az általam ismert címfordítások,

- melyek a szerintem helyeselhető és melyek a kritikával illelhető fordítások,

- mikor és milyen megfontolás alapján hagyják meg a forgalmazók az eredeti címet.

LENGYEL GABRIELLA
magyar-történelem III.

A HUMOR NYELVI ESZKÖZEI A HÓCÍPÓ
SZATÍRIKUS KÉTHETILAPBAN

Témavezető: Dr. Koltói Ádám főiskolai docens
ELTE TFK

Hogy miben rejlik a nyelv komikuma, mi tekinthető a humor nyelvi forrásának a közéleti humorban – erre a kérdésre keresem a választ az 1989-ben debütált Hócípó című szatírikus héthetilap alapján.

A rendszerváltással a humor szférájában is jelentős változások történtek. A hivatalos, „kincstári” vicclap mellett megjelenhettek más, humoros folyóiratok. A Hócípó népszerűségét megnövelte a sajtófotók sajátos alkalmazása és értelmezése.

Igyekeztem kideríteni, hogyan válik szerves egységgé a fotó és a szöveg, melyik a meghatározó elem a humor szempontjából, mennyire változtatja meg, tereli a humor irányába a kép elsődleges jelentését az aláírás. A fotó lehet egyszeri vagy sorozat, az egyszeri kép lehet „élő” vagy „félkész”, azaz csak a kísérszöveggel együtt válik a humor forrásává. A szöveget már nem lehet ilyen egyszerűen kategorizálni, hiszen a humor sokféle módon születhet. A legértékesebbek a szerzők egyéni asszociációi.

Ha tömören kellene megfogalmaznom, miről is szól a dolgozatom, így szólna a címe: A humor nyelvi eszközei, a fotókkal kifejezett humor, illetve annak nyelvi aspektusai a Hócípó című kéthetilapban.

VANIK PETRA
végzett

A SAJTÓNYELV DINAMIZMUSA

Témavezető: Antalné Szabó Ágnes főiskolai adjunktus
ELTE

Dolgozatom témájául a szövegelemzés egy kevésbé feltárt területét, a szövegdinamikát választottam. A szöveg hatása és befogadása szempontjából nem elhanyagolható szövegsajátosság a dinamika. Különösen fontos szerepe lehet a különféle publicisztikai műfajokban.

Tíz különböző napilap egy-egy azonos témájú, hasonló műfajú cikket vizsgálom elsősorban a szövegten eredményeire és annak szövegelemző módszereire támaszkodva. A szövegdinamikát befolyásoló tényezőket keresem a szó, a mondat, a szöveg és a téma szintjén. A szöveg egészének elemzésében figyelembe veszem az adott cikkek műfaji, stilisztikai és tipográfiai sajátosságait is.]

A tíz újságcikk részletes elemzéséből kitűnik, hogy mely jelenségek kedveznek a szövegdinamikának, és melyek mérséklék az írások lendületét. A példák alapján bemutatom, hogy a szöveg dinamikaélményét miképpen befolyásolják a különféle mondatszerkesztési eljárások, a mondatok lazább vagy szorosabb összefűzése, a szöveg szerkezete, a téma kibontási módja, valamint az egész szövegmű hangneme és vizuális vezérlése.

VÁRNAI ZSUZSA
végzett

CSILLAGZENE WEÖRES SÁNDOR ÖT ZENEI TÉMÁJÚ VERSÉNEK SZÖVEGKÖZPONTÚ ÉRTELMEZÉSE

Témavezető. Antalné Szabó Ágnes főiskolai adjunktus
ELTE TFK

Dolgozatomban Weöres Sándor néhány zenei fogantatású művének: a Fughetta, a Négy korál, a Dob és tánc, a Néma zene és a Fuga című verseknek egy-egy lehetséges szövegközpontú megközelítését mutatom be.

Weöres Sándor a zenei formák megjelenítésével olyan csak versben közölhető tartalmat közvetít, amely magától a zenei formától elválaszthatatlan. E versekben a szövegösszetartó erő nem a mondanivaló értelmi összefüggésében, hanem a gondolatok egymásra villanásában és hangulati egységében sejlik.

A versértelmezések és a dolgozathoz kapcsolódó színes szemléltető ábrák azt bizonyítják, hogy Weöres Sándor nem csupán a zeneiség külső anyagával, a ritmussal, a melódiával dolgozott; e zenei témájú verseiben megvalósította a különböző zenei struktúráknak a költészetbe való teljes értékű áthelyezését.

Verselemzéseim támaszkodnak a stilisztika, a szövegnyelvészet és a hermeneutikai műértelmezés legújabb eredményeire is, alkalmazom némely versmegközelítő eljárásukat.

VINCZE TERÉZ
magyar-esztétika III.

METAFORA 1992.

Témavezető: Dr. Nagy Gábor egyetemi adjunktus
ELTE

A metafora jelenségét több oldalról közelítem meg. A filozófiai diskurzusban betöltött szerepe és a képzőművészetekkel való kapcsolata alapján támpontokat keresek a nyelvészeti megközelítés könnyítéséhez, pontosításához.

A jelentéstani kutatások metaforával kapcsolatos eredményeit vizsgálva, a felmerülő problémák kapcsán megkísérlem bizonyítani, hogy a legtermékenyebb vizsgálati mód a pragmatikai szempontú, amely kellően tág teret biztosít a metaforák megfigyeléséhez.

Bemutatom, hogy mindenképpen fontos a módszer megválasztásakor a metafora alapvető jellemzőinek figyelembevétele, mert enélkül nem juthatunk közelebb a jelenség lényegéhez, jelentésteremtő erejéhez.

GYERMEKNYELV

BARALOVICS TIMEA
végzett

AZ ISKOLÁBA LÉPŐ GYERMEKEK BESZÉDÉRETTSÉGÉNEK VIZSGÁLATA

Témavezető: Lendvainé dr. Univ. Décsy Kornélia főiskolai docens
ACSJTF

Ahhoz, hogy a 6-7 éves gyermekeket eredményesen megtanítsuk írni, olvasni, tudnunk kell, hogy beszédük milyen szinten áll, mit kell korrigálni, fejleszteni. E célból gyűjtöttem anyagot az első osztályos tanulók beszédérettségéről.

Dolgozatom anyagát két első osztály 9-9 tanulóval végeztem. Mindegyik gyermeknek három feladta volt: ismert és ismeretlen mese reprodukálása, valamint képről mondatok alkotása.

Felméréseimben a beszéd tartalmi oldalának egy részét elemeztem. Vizsgáltam a tanulók szókincsének gazdagságát és rétegeit, a mondatok számát, szerkezetét, a mondatrészek százalékos megoszlását, a különböző mondatfajták előfordulását tartalom szerint. Eredményeimet összehasonlítottam más kutatók munkáival.

Igyekeztem, hogy vizsgálataim minél részletesebbek legyenek. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért az adatokat táblázatba foglaltam.

Úgy érzem, sok új ismerettel gazdagodtam. Felméréseim során tapasztalatokat szerezhettem nemcsak az első osztályos gyermekek beszédéről, hanem a feladatokhoz való hozzáállásukról, érdeklődésükről.

CSEH HENRIETTE
tanító III.

A MONDATSZERKESZTÉS NÉHÁNY JELLEMZŐJE HATÉVES GYEREKEK BESZÉDÉBEN.

Témavezető. Dr. Kernya Róza főiskolai docens
CSVMTF

Dolgozatomban hatéves, iskolakezdés előtt álló óvodások beszédének mondatszerkezeti sajátosságait vizsgálom.

Témaválasztásom indokai: tanítói pályára készülve fontosnak tartottam megismerni leendő tanítványaim beszédének vizsgálatára alkalmas módszereket, s eközben úgy tapasztaltam, hogy a mondatszerkezeti jellemzőkkel kevésbé foglalkozik a gyermeknyelvi kutatás.

Anyaggyűjtésem fő módszere a *képleolvasás*.

Egy képsort és egy statikus képet használtam. Az így nyert szövegeket írásos jegyzőkönyvben rögzítettem, majd az alábbi szempontok szerint elemeztem:

- *a mondategységek szerkezete* (egyszerű és összetett mondatok aránya, a mellé- és alárendelések aránya, ill. típusai);

- *a mondategységek szerkezete* (teljes és hiányos szerkezetű mondategységek, ill. a mondategységeket alkotó szószerkezetek típusai, gyakoriságuk).

Mindezekből 15 sárosdi óvadás beszédére jellemző mondatszerkezeti sajátosságokat mutathattam ki. Eközben kiderült az is, hogy a képsorról és a statikus képről mondatszerkezeti eltérő jellegű szöveget alkotnak a gyerekek.

KOÓS ILDIKÓ
magyar III.

SZÓKINCS- ÉS HANGZÓKÉSZLET VIZSGÁLAT HÁROMÉVES GYERMEKEK NYELVÉBEN

Témavezető: Kassai Ilona kandidátus
JPTE

Dolgozatomban hároméves gyermekek hangképzési- és szókincsbeli sajátosságaival foglalkozom. Elsődlegesen arra a kérdésre keresem a választ, vajon az anyanyelvsajátítás hosszú folyamatában a korcsoportok nyelvi szintje milyen tulajdonságokkal rendelkezik.

A gyermekek hangállománya nem egyezik meg a felnőtt nyelv hangkészletével. Milyen jellemzőkkel rendelkezik egy hároméves kisgyermek hangkészlete?

Hogyan viszonyul ez a készlet egy felnőtt beszélő apparátusához? Részben a fonetikai vizsgálathoz, részben pedig a morfológiai vizsgálatokhoz nyújt adatokat az a kísérletsorozat, amely a többszám jelének és a tárgy ragjának gyermeknyelvi megnyilvánulásaival foglalkozik. Vajon a gyermek csupán utánozza a felnőttektől hallottakat vagy kreatív módon szabályokat sajátít el?

Munkám második részében az általam megfigyelt 37 gyermek szókincsbeli sajátosságait vizsgálom különböző beszédhelyzetekben. Következtetésem a mondatosságra, az egyes szófajok és grammatikai viszonyok megjelenésére vonatkoznak. Befejezésül a szókincsvizsgálat eredményeinek igazolására kiszámítottam hároméveseim „közlésgységeinek fejlődési mutatóját”, minek segítségével objektíven jellemezhető a gyermekek nyelvsajátítási szintje.

NÁFRÁDINÉ CSÁK VERONIKA

AZONOS KORÚ TANULÓK SZÓGAZDAGSÁGI VIZSGÁLATA

Témavezető: Dr. Unti Mária főiskolai docens
ACSJTF

Pályázatomat AZONOS KORÚ TANULÓK SZÓGAZDAGSÁGI VIZSGÁLATA címmel készítettem. A szóbeli és írásbeli kifejező-képesség fontos meghatározója a tanulók előrehaladásának, eredményes tanulásának.

Az iskolába kerülő kisgyermek már rendelkezik egy adott szóállománnyal. A nevelés hatására bővül a tanulók szókincsa. Csak úgy vállalkozhatunk gyermekeink szóállományának gazdagítására, ha rendelkezünk konkrét adatokkal, tapasztalatokkal tényleges nyelvhasználatukról.

Vizsgálatomat a győri Gárdonyi Géza Általános Iskola 4. a osztályában végeztem el. Öt gyermeket választottam, akiknek a nyelvhasználatát több helyzetben elemeztem. A gyermekek kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy eltérő szókinccsel rendelkezzenek. Vizsgáltam a tanulók családi háttérét, a szülők műveltségét, hiszen jelentősen befolyásolja és alakítja a gyermekek szókincsét a szülői minta.

Elemeztem a gyermekek szógazdagságát szóbeli és írásbeli megnyilvánulásaik alapján egyaránt. 3. oszt. végén irattam a gyermekekkel egy elbeszélő fogalmazást az osztálykirándulásról, illetve ugyanerről a témáról meghallgattam őket szóban is. 4. osztályban leíró fogalmazást készítettek a kiválasztott tanulók, valamint egy írásbeli feladatsort is megoldottak, amely konkrét adatokkal szolgált az egyes gyermekek szókincséről.

A gyermekek által alkotott szövegeket elemeztem, a szófajok megoszlása és a szóhasználat gyakorisága alapján. Vizsgáltam a szóismétlések számát is. Összehasonlítottam az egyes szófajok alkalmazásának gyakoriságát szóban és írásban.

Munkám végén az iskolai szószintű beszédfejlesztés néhány lehetőségéről írok.

A téma feldolgozása érdekes adatokkal szolgált számomra, melyek az iskolai beszédfejlesztés során hasznomra lesznek.

PESTI NORBERT
végzett

DIÁKNYELVI VIZSGÁLATOK KISISKOLÁSOK
KÖRÉBEN
KISISKOLÁSOK DIÁKNYELVI SZÓTÁRA

Témavezető: Dr. Univ. Vörös Ferenc főiskolai adjunktus
ACSJTF

A magyar szókészlet egyik nagyon érdekes összetevője a diáknyelv, mely számtalan, csak erre a nyelvhasználatra jellemző vonással rendelkezik. A diáknyelv frazeológiája, szókészlete sok vizsgálódásnak volt célja. Ezek a gyűjtések főképpen a középiskolások, esetleg főiskolások, egyetemisták körében történtek. Munkám során ebből a szempontból elhanyagolt korosztály körében végeztem gyűjtést annak érdekében, hogy legalább valamelyest képet kapjak a kisiskolások speciális, diáknyelvi szókészletéről, a használatos szavak, fordulatok, frazeológiák jelentésárnyalatairól, stílusértékéről stb.

Gyűjtésemet a győri Arany János Általános Iskola 4. osztályos tanulói körében kezdtem, majd a kört hasonló korosztályon belül egyre bővítettem.

A gyűjtött anyag természetesen inkább metszet ebből a hallatlanul gazdag forrásból. Nem folyamatot akartam rögzíteni, inkább állapotot, ebből következően az egyes lexikai elemek mozgását nem követtem nyomon. Csak azokat a szavakat, kifejezéseket gyűjtöttem, amiknek meglétét több adatközlő is megerősítette. Nem foglalkoztam a szociális és társadalmi háttérrel a gyűjtés során, bár tudom, a lexikai elemek meglétét lényegesen befolyásolhatják az említett tények.

Az anyagot elsősorban kötetlen beszélgetések során gyűjtöttem. Igyekeztem kerülni azokat a gyűjtési módokat, melyek feszélyezték volna a gyerekeket a közlésben. Számtalan helyzetben megfigyeltem nyelvi viselkedésüket, hogy minél gazdagabb anyag gyűljön össze.

Munkám gerincét a gyűjtött anyagból összeálló csoportnyelvi szótár alkotja, melyben nemcsak a címszavak jelentésére, szófajára utaltam, hanem próbáltam megjelölni azok stílusértékét, eredetét is: azt, hogy honnan kerülhettek be a diáknyelvbe.

A szótár bepillantást nyújt abba a hallatlanul gazdag nyelvi anyagba, amely a kisiskolások csoportnyelvi beszédét lexikailag jellemzi.

ZAJDÓ KRISZTINA
magyar V.

PRECURSORS TO LANGUAGE

Témavezető: Prof. Dr. Szépe György tanszékvezető
egyetemi tanár
JPTE

A dolgozat célja a csecsemő első életéve során megfigyelhető kommunikatív és nyelvi viselkedés fejlődésének bemutatásán kívül azon elemek kihangsúlyozása, melyek lehetővé teszik a preverbális és nyelvi kommunikáció között folytonos átmenet meglétét feltételező elméletek értelmezhetőségét.

A dolgozat tárgyalja a csecsemő intrauterin élményeinek a prenatális korszak kommunikatív viselkedésére kifejtett hatását, a születési felsírással a környezetből kiváltott válaszreakció létrejöttének okait és módjait, valamint a különböző sírásfajták megjelenését, fejlődését és perceptuális differenciálhatóságának akusztikai alapjait. Felvillantja a csecsemő kialakuló kommunikációs aktusai létrejöttének neurobiológiai és kognitív hátterét, leírja a környezetnek a csecsemőt „potenciálisan kompetens szociális partner”-ként (L. Camaioni) kezelő irányultságát, mely a csecsemő kialakuló intencionális viselkedésének alapját alkotja. Számba veszi a vokális produkció során képzett beszédhangokat, az ezekből kialakuló gagyogásnak a nyelvfejlődésben betöltött szerepét, valamint az első év végén megjelenő egyszavas mondatok (holofrázisok) értelmezésének egyes lehetőségeit.

ANGOL NYELVÉSZET

BARTHA BORBÁLA
tanító–angol IV.

AZ ANGOL IGERENDSZER SZINTAKTIKAI ÉS SZEMANTIKAI ÉRTELMEZÉSE

Témavezető: Berezcki Tiborné dr. főiskolai adjunktus
KFTF

Ahogy a cím is jelöli, dolgozatom az angol igerendszert tanulmányozza. A tárgyat egy viszonylag új nézőpontból közelítem meg.

Mivel a hatékony kommunikáció kulcsfontosságú probléma egy idegen nyelv elsajátításában, ezért elképzelésem az, hogy e terület legproblémásabb pontjaira rávilágítva, eszerint az értelmezés szerint, az igerendszer alaposan elsajátítható.

Elképzelésem az igeidők nem elkülönítve tanítása és tanulása, eltérően a leggyakrabban használt módszerektől. Hipotézisem szerint fontos a nyelvet egészként látni ahhoz, hogy hatékonyan tudjuk azt használni. Ehhez elengedhetetlen érteni a nyelvi struktúrák együttes funkcionálását.

Bár a dolgozat tartalmaz néhány jól bevált módszert, céltom mégis a probléma elméleti oldalának a hangsúlyozása. Így a dolgozat ebben a formában elsősorban angol nyelvtanárokhoz szól, a módszer maga azonban felnőtt tanulók számára készült. Azáltal, hogy az elméleti oldalra kerül a hangsúly, magukra hagyom a tanárokat, hogy gondolkodjanak el és maguk teremtsék meg saját módszereiket az igerendszer tanítására.

Dolgozatom az igeidők közötti kapcsolat vizsgálatán keresztül a logikára mutat rá a nyelvben. Mindez szintaktikai és szemantikai megközelítésen keresztül történik.

FODOR MÓNIKA
angol–oroszl IV.

THE ROLE OF ERROR CORRECTION IN SUCCESS- FUL FOREIGN LANGUAGE LEARNING A HIBAJAVÍTÁS SZEREPE AZ IDEGENNYELV SIKERES TANULÁSÁBAN

Témavezető: Dr. Nikolov Marianne egyetemi adjunktus
JPTE

A dolgozat célja, hogy átfogó képet adjon az idegen nyelv tanulás során előforduló nyelvi hibákról, azok kijavítási módjairól, valamint a nyelvtanulás sikerére gyakorolt hatásokról.

Ennek vizsgálatához egyrészt a rendelkezésre álló szakirodalmat használtam fel, másrészt osztálytermi megfigyeléseim összehasonlító elemzését végeztem el.

A dolgozat első részében található a hiba fogalmának definíciója többféle megközelítésben, a hibatípusok csoportosítása és végül a különböző nyelvtanítási módszerek elméleti hibakezelési technikái.

A második részben a hibajavítás gyakorlatban való megjelenésének kétféle formáját hasonlítottam össze. Két hasonló összetételű, azonos életkorú tanulókból álló csoportot figyeltem, két különböző tanár irányításával. A gyerekek tudásszintje hasonló, míg az órán felhasznált anyagok és a tanítási módszer különböző volt. Ennek tükrében elemeztem a tanárok hibajavításának hatását a gyerekek teljesítményére.

Vizsgálati eredményeim alapján következtetést vonhattam le arra nézve, hogy melyik típusú hiba közelítési mód segíti leghatékonyabban a nyelvtanulást.

NAGY ANDREA
angol V. – spanyol II.

**MEGJEGYZÉSEK A BÉKE SZOLGÁLAT
MAGYARORSZÁGI PROGRAMJÁRÓL**
/1990/

Témavezető: Dr. Nikolov Marianna egyetemi adjunktus
JPTE

Az esszé az amerikai Béke Szolgálattal való személyes együttműködésen alapul. Célja, hogy átfogó, leíró-értékelő elemzést adjon a programról, kiemelve annak kulturális részét.

Magáról a szervezetről szóló rövid bevezető után a felkészítő program egészének bemutatása következik, melynek három alkotóeleme: magyar nyelv, angol mint idegen nyelv elmélete és gyakorlata, valamint magyar kultúra.

A dolgozat fő része azokkal a tevékenységekkel foglalkozik, melyek segítették az önkénteseket abban, hogy megismerjék a magyar értékrendszert, tudatosítsák a sajátjukat, és hasonlítsák össze az amerikai kultúrát a magyarral.

Nemcsak mindennapos témákat vizsgáltunk meg /gazdaság, politika, történelem, vallás, irodalom, földrajz, zene, folklór/, hanem olyan, őket érintő speciális problémákat is, mint pl. a családoknál való elhelyezés, a tanulásra fordított idő, nyelvi fejlődés, magánélet.

A tanulmányt egy értékelés zárja, néhány jövőre vonatkozó javaslattal. Betekintést nyerünk abba is, milyen fokon tudnak az önkéntesek alkalmazkodni a magyarországi élethez.

A felkészítő program minden lépését illusztráció kíséri. A terjedelmes kiegészítő anyag tartalmaz órarendeket, tájékoztatókat, cikkeket, kiselőadásokat éppúgy, mint az önkéntesek kérdőívemre adott válaszeveleit.

PÓDÖR DÓRA
angol-francia V.

AZ IGE A KORAI SKÓT NYELVBEN

Témavezető: Dr. Kniezsa Veronika tanszékvezető egyetemi docens
ELTE

A dolgozat célja, hogy áttekintést adjon a korai skót nyelv igei rendszerének bizonyos sajátosságairól. A kutatás alapjául egy elsősorban a XIV. század második feléből származó szövegekből álló gyűjtemény szolgált.

A korai skót igeigék és ragozási formák különböző változatait hasonlítom össze a megfelelő, a déli középső és északi középanyol dialektusokban megtalálható formákkal. Az összehasonlítással kimutathatók a korai skót bizonyos sajátosságai, amelyek elkülönülnek a többi középanyol dialektustól, továbbá megállapítható a Skót Alföldön beszélt nyelv igei rendszerében néhány érdekes fejlődési sajátosság.

STEFÁN GIZELLA
angol–matematika III.

ARCHAIKUS HETEROGÉNITÁSOK AZ ANGOL NYELV
SKÓT DIALEKTUSAIBAN

Témavezető: Prof.Dr. Rot Sándor egyetemi tanár
KLTE

A mai beszélt angol nyelv minden nyelvjárásában találkozhatunk olyan jelenségekkel, amelyek még az Óangolból, vagy a Középgangolból származnak és ugyanúgy az élő nyelv részei még, mint akármelyik újkeletű, közkedvelt kifejezés. Néhány nyelvjárás azonban több ilyen archaikus heterogénitási jelenséget őrzött meg, mint a többi. Sok nyelvész próbálta már megmagyarázni, hogy például a magyar nyelv Erdélyben beszélt változatai, vagy az angol nyelv skót dialektusai miért archaikusabbak, mint az ugyanezen nyelvek központi nyelvjárásai. Vajon igaza van-e Bartollinak, a híres olasz nyelvésznek, mikor azt állítja, hogy ezen nyelvjárások beszélői tudatosan próbálják megőrizni ezeket? Vagy vajon a kölni egyetem nyelvészei gondolkodnak helyesen, akik azt állítják, hogy ez a jelenség nem is létezik? Érdekes az is, hogy azok a skótok, akik kénytelenek voltak a világ különböző részeire kivándorolni, mert otthon nem beszélhették anyanyelvüket, honuktól távol az angol nyelv harcosaivá váltak. Így – a skót nyelvjárások archaikussága révén – az amerikai-, az ausztrál- és a kanadai angol változataiban is találkozhatunk ugyanezekkel az archaikus jelenségekkel.

A skót nyelvjárásoknak nagy szerepe van a mai beszélt angolban és sok nyelvészeti tanulmány középpontjában állnak.

Mivel a mai beszélt angol makroszisztémájára csak úgy deríthetünk fényt, ha megvizsgáljuk a skót dialektusok archaikus jelenségeit, dolgozatomban ezen heterogénitások megadását tűztem ki célul és az említett nyitott kérdésekre próbáltam választ keresni.

SZABÓ GÁBOR
végzett

LANGUAGE PROFICIENCY LEVELS REFLECTED
IN LISTENING COMPREHENSION

Témavezető: Dr. Nikolov Marianne egyetemi adjunktus
JPTÉ

A dolgozat a hallás utáni beszédértés idegennyelv tanításbeli szerepének rövid elméleti áttekintésével indul, majd egy a szerző által végzett kísérlet leírása következik. A kísérlet azt volt hivatva vizsgálni, vajon megállják-e a helyüket a dolgozatban vázolt, a nyelvi szintek közötti különbségek, illetve a hallás utáni beszédértés viszonyát vizsgáló hipotézisek. Ezután az eredmények elemzése, illetve az ezek alapján levont konklúziók következnek.

Végezetül a témában a jövőben végzendő kutatás bizonyos irányairól kapunk képet.

SZOTÁK ZSUZSA
angol V.

**(UN)GUIDING THE (UN)GUIDE; DE(CON)STRUCTING
THE (OP)POSITIONS IN R.K.NARAXAN S THE GUIDE**

Témavezető: Juhász Tamás egyetemi tanársegéd
JPTE

A *The Guide* olvasásakor a dekonstrukciót alkalmazzuk, mint szövegértelmezési módszert. Célunk nem az olvasó bevezetése a dekonstrukció elméletébe, de érintjük azt azokon a pontokon, ahol szükségesnek vagy relevánsnak érezzük. Szándékunk az, hogy bemutassuk a dekonstrukciós kritikát alkalmazása közben. Először meghatározzuk a szövegben jelenlevő hagyományos bináris oppozíciókat, majd megmutatjuk, hogyan cserélődnek fel a szövegben. A dichotómiák és hierarchiák felcserélődése egy értelmezést eredményez, amit mi, vagyis inkább a szöveg, azonnal elkezd dekonstruálni. Ezzel azt reméljük bizonyítani, hogy interpretációk végtelen lehetősége létezik, és hogy a szöveg egyetlen értelmezésre való korlátozása hiba volna, hiszen az feltartóztatná a szignifikáció szabad játékát. Mi csak ideológiai, stratégiai célokért tartóztatjuk fel a szabad játékot, aztán engedjük tovább, követve azt a „szakadékba” (abime)...

FRANCIA NYELVÉSZET

HORVÁTH MILÉNA
francia-angol III.

VOCABULAIRE DYNAMIQUE D'UNE ÉPOQUE EN
CHANGEMENT
RENDSZERVÁLTÁS A SZAVAK VILÁGÁBAN

Témavezető: Heisenbergerné dr. Oszetzky Éva egyetemi adjunktus
JPTE

Manager, discount, leasing. Illetve „megszelídített” formájukban: menedzser, diszkont, lízing. Ezek a szavak néhány évvel ezelőtt még idegenül hangzottak, ma már szinte ismerősként üdvözljük őket.

A dolgozat alapjául a magyar sajtó reklámyelvében gyakran feltűnő angol szókölcsonzések szolgáltak. Céлом az volt, hogy ezt a jelenséget szocio-kulturális és nyelvészeti szempontból egyaránt vizsgáljam. A megközelítés újszerűsége az összehasonlítás módjából következik: angol-amerikai jövevényszavakat vettem egybe napjaink magyar és francia szókincsében.

A dolgozat francia nyelven készült.

NÉMET NYELVÉSZET

VÁGYI VATA

**A BIRTOKOSJELZŐK LEÍRÁSÁNAK NÉHÁNY
MONDATTANI PROBLÉMÁJÁRÓL**

(Zu einigen syntaktischen Problemen der Beschreibung von
Genitivattributen)

Jelen munka egyrészt a strukturalista ill. generatív lingvisztikának a birtokosjelzők leírása területén elért eredményeit kutatja. Mindenek előtt a névszócsoport-szintaxissal (Nominalphrasensyntax) kapcsolatos kérdésvetésekre és véleményekre történik kitekintés, valamint két (eddig nem publikált) monográfiára reflektál a dolgozat. Ugyanakkor nem csak az elvégzett munka kritikus értékelésére, hanem az elméleti keretek lehetőség szerinti tárgyilagos megvitatására is történik kísérlet. Másrészt az adekvát kérdések és metódusok elhatárolásával megoldási javaslat születik a birtokosjelzők mondattani leírására, amely főképpen szerkezeti és szórendi problémákra vonatkozik, morfológiai, szemantikai és logikai aspektusoknak a vizsgálódásba való bevonása nélkül. Ez utóbbi területek az itt bemutatott eljárás alkalmazásával egy nagyobb terjedelmű, éppen most készülő munkában kerülnek majd elemzésre, amely munkának jelen dolgozat a részét képezi.

GERLEI ÉVA
német-tanító III.

A CSOLNOKI NYELVJÁRÁS

Témavezető: Nábrádiné Jurasek Ibolya, főiskolai adjunktus
VJTF

Hazánkban sok nemzetiség él, akik az óhazában beszélt nyelvtől általában egy kicsit eltérő változatot beszélnek. Így van ez az én szülőfalumban is, ahol német nemzetiségűek laknak és rajna-frank nyelvjárást beszélnek bajor elemekkel. Mivel kutatásaim során nyelvünkben sok archaikus elemet fedeztem fel, úgy gondoltam, célszerű a német nyelv történetével kezdeni dolgozatomat.

Érdekesnek, a nyelv szempontjából fontosnak találtam falum történetének összefoglalását.

Nyelvjárásunk ismeretében a – nyelvtani szempontból – egyszerűtől haladtam az összetett felé, vagyis a hangoktól indulva érkeztem el a szavak, ill. nyelvtani szerkezetek szintjére. Módszerem a következő volt: a német nyelvben fennálló és a Csolnokon tapasztalható nyelvi jelenségek párhuzamba állítása, ezen keresztül a törvényszerű eltérések kimutatása.

Dolgozatomat nem olyan céllal írtam, hogy mások is megtanulják ezt a nyelvjárást, hanem azért, hogy felkeltsem az érdeklődést valamennyi nemzetiség, kisebbség kultúrája iránt.

KISS GABRIELLA
német-fizika IV-V.

AZ UMLAUT JELENSÉGE AZ ALTERNATÍV FONOLÓGIÁKBAN

Témavezető: Dr. Kertész András, egyetemi docens
KLTE

Dolgozatom tárgya a fonológia, azon belül annak sokat vitatott jelensége, az „umlaut”. Céлом az, hogy a természetes és lexikális fonológiákat mint alternatív fonológiákat mutassam be működésük közben, mely során eredmény adódik az „umlaut” nyelvtani jellegét illetően. Az eközben felhasznált módszer, mely egyébként az alternatív fonológiákat egymástól élesen megkülönbözteti, arra alapul, hogy elvek, fogalmak, feltételezések segítségével vonható végkövetkeztetés vonható le bármely nyelvtani jelenség, így az „umlaut” jellegét illetően is.

Ezen következtetés azt a felismerést hozza magával, hogy az ún. kivételek értelmezése az egyes alternatív fonológiákban más és más. Különbözik a saját kivétel-értelmezéstől, melyet egy önálló vizsgálat során szeretnék értelmezni. Ez a vizsgálati módszer a metrikus fonológiára alapszik.

A vizsgálat célja ezen módszer segítségével egy „umlaut”-szabály felállítása, s a kivételek ezen szabállyal való lehetséges magyarázata.

KOVÁCS EDIT
német-történelem IV-III.

A „MEGY” IGE ÁLTAL KIFEJEZETT CSELEKVÉS JELENTÉSE THOMAS BERNHARD ELBESZÉLÉSEIBEN

Témavezető: Dr. Lichtmann Tamás, egyetemi docens
KLTE

Dolgozatom címe nehezen lefordítható: „Die Bedeutung des Gehens in den Erzählungen von Thomas Bernhard”, azaz „Mit jelent (milyen jelentőséggel bír a „megy” ige által kifejezett cselekvés Thomas Bernhard elbeszéléseiben?”

A művek olvasásakor feltűnik, hogy Bernhard milyen gyakran használja a „gehen” igét, nemcsak önmagában, hanem különböző esetenként az alapjelentéstől látszólag eltérő jelentésű alakokban: pl. „zugrundegehen” (tönkremegy), „Selbstmord begehen” (öngyilkosságot követ el), „vergehen” (elmúlik), „entgehen” (elkerül) stb. Arra a kérdésre azonban, hogy mennyire tudatos Bernhard „játéka” ezzel a szóval, csak alaposabb vizsgálódás után lehet választ találni. Dolgozatom célja tehát ennek a motívumnak a körüljárása, annak felderítése, hogy milyen személyes ill. kultúrtörténeti okokra vezethető vissza Bernhardnak a motívumhoz való vonzódása, ki, kivel, hol, hová és miért „menetel” az elbeszélésekben, hol ér véget a hősök útja.

A kérdések megválaszolásával kibontakozik előttünk a „sétáló típusok” (Bernhard szava) jelleme, életformája, a séták helyszíne, célja ill. céltalansága, az örület vagy öngyilkosság mint végállomás. A vizsgálódás fő tárgyát ezen kívül a „gehen” és a „denken” („menni” ill. „gondolkodni”) különös és messzemenő következményekkel járó összekapcsolása, az igéknek gyakran egymás szinonimájaként való használata képezi.

PITI ILONA
német–orosz IV.

**JELZŐS SZÓSZERKEZETEK ÉS ÖSSZETETT
FŐNEVEK SZINONIM VISZONYA A MAI NÉMET
NYELVBEN**

Témavezető: Dr. Szoboszlai Ildikó főiskolai adjunktus
JGYTF

A dolgozat célja a jelzők különböző típusainak vizsgálata a mai német nyelvben, különös tekintettel szinonim használatukra és összetett főnevekkel való felcserélhetőségekre. Először tisztázzuk a lexikai és nyelvtani szinonimák fogalmát. A fentnevezett szerkezeteket a következő relációkban vizsgáljuk:

1. Melléknevekkel kifejezett jelzők és összetett főnevek (das antike Theater – das Antiktheater)
  2. A birtokos esetben álló főnév mint jelző
    - a. Szinonim viszonyuk a „von” + dativus szerkezettel (Englands Königin – die Königin von England)
    - b. Melléknévi jelzőkkel való felcserélhetőségük kérdése (die Dichter des Mittelalters – die mittelalterlichen Dichter)
    - c. Összetett főnevekkel való szinonimitásuk lehetősége (die Krone des Baumes – die Baumkrone)
  3. Az előjárószerű főnév mint jelző (a „von” + dativus szerkezet kivételével)
    - a. Szinonimitásuk összetett főnevekkel (die Rundfahrt im Hafen – die Hafensrundfahrt)
    - b. melléknévi jelzőkkel (eine Stadt aus dem Mittelalter – eine mittelalterliche Stadt)
  4. Szinonim sorok:
    - a. das kupferne Rohr – das Rohr aus Kupfer – das Kupferrohr
    - b. der zeitliche Faktor – der Faktor der Zeit – der Zeitfaktor
- A fenti szerkezeteket szövegkörnyezetben is vizsgáljuk, és igyekszünk rámutatni kölcsönös felcserélhetőségekre, ill. az ezt kizáró jelentésbeli különbségeikre.

SZLAVISZTIKA

SZIRÁKI GYÖRGY
orosz-történelem V.

**NYELVI KÉRDÉS KÁRPÁTALJÁN A
PODKARPATSKÁ RUS' KORÁBAN**

Témavezető: Dr. Medve Zoltán docens
JPTE

A XIX. században a kárpátaljai ruszinok gyakorlatilag frástudatlanok voltak. A szláv lét felismerése, majd a külön nemzettudat kialakulása is megkésve indult meg a monarchia más szláv népeihez képest. A mintegy négyszázezer fős nemzetiség anyanyelvű sajtója is csak a múlt század második felében jelent meg. A századfordulón még mindig a monarchia legkevésbé frástudó nemzetisége a kárpátaljai ruszinság, mintegy 90%-uk analfabéta volt. A Csehszlovák államtestbe történt incorporatio után a ruszint nem mint nemzeti kisebbséget, hanem mint az államalkotó nemzetek egyikét ismerte el a hivatalos prágai politika, s ennek megfelelően igyekezett az önálló ruszin kultúrát, a más keleti szláv nyelvektől különálló nyelv elméletet támogatni, de alapvetően a demokratizmus elve alapján más nyelvi irányzatok is léteztek. A '20-as évek első felében kárpátalja irodalmi nyelvét nagyfokú tarkaság jellemzi, de általában véve megfigyelhető egy tendencia, amely a helyi dialektusokat közelítette az ukrán nyelv galíciai variánsa felé. A '20-as évek második felétől a jaz icsijétől mindinkább az irodalmi ukrán felé közelített a kárpátalji – nem russzofil – kiadványok nyelve. Ugyanekkor a hivatalos politika erős csehesítést folytatott, ami főleg a cseh tannyelvű iskolák terjedésében nyilvánul meg.

Az analfabetizmus századai után szinte rázúdul Podkarpatská Rus' lakóira a folyóiratok és egyéb kiadványok áradata. A probléma azért bír különös jelentőséggel, mert nem mindegy, hogy egy nép milyen nyelven válik frástudóvá, milyen kultúrát, s ezzel együtt milyen nemzettudatot, identitást tesz magáévá.

LANDGRAF IBOLYA
szlovén-francia III.

**PRESERNOV MIT NA SLOVENSKEM
PRESEREN MÍTOSZ SZLOVÉNIÁBAN**

Témavezető: Elizabeta Bernjak főiskolai docens
BDTF

A legkiválóbb szlovén irodalomtörténészek újra és újra feldolgoztak egy jelenséget, melyet Preseren mítosznak nevezhetnénk. E mítost lényege, hogy France Preseren, aki a XIX. század elején tűnt fel a szlovén irodalomban nem csupán az első valódi értelemben vett szlovén költő, hanem máig a szlovén irodalom legnagyobb képviselője maradt. Neve összefonódik a szlovén romantikával. Költészete, mely az európai romantika korába tartozik a legnagyobb romantikusokéval is összemérhető, Preseren a legnagyobbakkal egyenrangú költővé nőtte magát.

Dolgozatomban ezt a mítoszt követem végig Preseren korától napjainkig. Munkámban a költőről készült számos monográfia volt segítségemre. A preseren életét és műveit feldolgozó munkákban – megfigyelhető egy igen erőteljes, majdnem tendenciózus mitizálás, amelytől a szerzők csak nagy ritkán tudtak elszakadni. Boris Paternu, szlovén kortárs irodalomtörténész rámutat arra, hogy a Preserenről készült monográfiák tömegében hiányzik a nemmitizáló dokumentum, mely a költő személyiségét szociálgenetikai szempontból vizsgálja. Dolgozatomban megpróbáltam kívülről, tárgyilagosan vizsgálni ezt a mitizálási folyamatot párhuzamba állítva azzal a költői mítosszal, mely nagyjából a romantika korában alakul ki és szinte minden akkori európai országban megfigyelhető.

Munkám elején megemlítettem néhány aktualitást, melyek azt bizonyítják, hogy Preseren gondolatai, eszméi napjainkban újjászülettek és egyre inkább előtérbe kerültek Szlovénia önállóságának kikiáltásától a polgárháborún át az első szabad választásokig.

GANCÁR MÁRIA
szlovák IV.

VRCHOL HRONSKÉHO NOVELISTICKEJ TVORBY
(SEDEM SRDC 1934)
HRONSKY NOVELLISTIKÁJÁNAK CSÚCSPONTJA
(Hét szív 1934)

Témavezető. Dr. Zsilák Mária
ELTE

Hronsky életműve fontos láncszeme a szlovák irodalom történetének. Magában foglalja a két világháború közötti európai irodalom és filozófia lényeges irányzatait. Megtalálhatók benne úgy az impresszionizmus, expresszionizmus, mint az egzisztencialista filozófia elemei. Poetizálja a prózát, műveit követően alakul ki a szlovák próza sajátos irányzata, az ún. lirizált próza.

A Sedem srdc című impresszionista novellákat tartalmazó kötete nem hagyományos leírása szociális helyzeteknek, politikai viszonyoknak, a szerző figyelme az ember belső világa felé fordul. A külvilágról az emberi lélek filterén keresztül kapunk képet. A novellák főhősöit jellemük egy – általa leginkább lényegesnek tartott – jellemvonása alapján ábrázolja.

Ami a téma nyelvi megformálását illeti, stílusa rendkívül képszerű: a főhősök jelleme valójában metaforásor.

Hronsky munkái nem értelmezhetők a realizmus kánonjának normái szerint. Ezért nem képes megragadni az irodalmi kritika művei lényegét. Munkássága hosszú ideig „félillegálisban” volt, legtalálébban az esszé stílusban írt kritikák interpretálják.

GOLOBICS PÁL
orosz-történelem V.

Один день Укропа Помидоровича

Témavezető: Tiszóczy Csaba adjunktus
JPTE

A dolgozatban Szolzsenyicin A pokol tornáca c. művében előforduló lágerlexikai kifejezéseket próbálom osztályozni, etimológiájukra rámutatni, majd fordításkritikával foglalkozom. Bár a címben csak Szolzsenyicin műve szerepel, az etimológiánál és a fordításkritikánál felhasználom más szerzők műveit is, akik ezzel a témával foglalkoztak (V. Salamov, G. Ozerov, Faludy Gy., G. Vlagyimov). Fordításkritikánál egyes gyengébb megoldásoknál általam jobbnak ítélt, az eredeti jelentéstartalomhoz közelebb álló, a történelmi és kulturális háttérrel pontosabb képet nyújtó változatokat/ekvivalenseket ajánlok.

KASZAB ÉVA
történelem–oroszl III.

**А давать/дать ÉS AZ „AD” IGÉKKEL KÉPZETT OROSZ
ÉS MAGYAR ÁLLANDÓSULT
SZÓKAPCSOLATOK EGYBEVETŐ VIZSGÁLATA**

Témavezető: Dr. Györke Zoltán főiskolai docens
JGYTF

Az állandósult igei–névszói szókapcsolatok a nyelvi univerzálék körébe tartoznak, s nagy számban fordulnak elő mind az orosz, mind pedig a magyar nyelvben.

A dolgozatban a szerző a "давать/дать és az „ad” igékkel képzett orosz és magyar igei–névszói szókapcsolatok állományának összegyűjtésén túl célul tűzte ki a két nyelv állandósult igei–névszói szókapcsolatainak szerkezeti, grammatikai és szemantikai sajátosságainak vizsgálatát, valamint az orosz igei–névszói szókapcsolatok magyar nyelvi megfeleltetése lehetőségeinek elemzését.

A dolgozat befejező részében a szerző a Hadrovics–Gáldi által szerkesztett orosz–magyar szótár alapján egybeveti a "Идём/идем" és az ad igék jelentéstartományát, s kitűzi a további vizsgálatok irányát.

A dolgozatot a "давать/дать orosz igékkel képzett igei–névszói szókapcsolatokat és magyar megfelelőiket tartalmazó melléklet zárja.

KILMÁYER MARIANNA
francia II.

**СОПоставЛЕНИЕ РУССКИХ ВЕНГЕРСКИХ
И ФРАНЦУЗСКИХ ПОСЛОВИЦ
(OROSZ, MAGYAR ÉS FRANCIA KÖZMONDÁSOK
ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE)**

Témavezető: Balga Istvánné, tanársegéd
EКТF

Munka e három nép kulturális hasonlóságát, különbözőségét kutatja többféle szempontból megvilágítva azt.

Az első részben azokat a közmondásokat gyűjtötte össze, amelyek vagy teljesen egybeesnek, vagy rendkívül hasonlóak. Hosszas gyűjtőmunkával próbálja a hasonlóság okát kideríteni, amit gyakran közös származás, eredet magyaráz, ez egyben jó példa a népek közötti fennálló kulturális cserére.

A második részben, amely több fejezetből áll (Természet, Időjárás, Vallás, Történelem) az egymástól eltérő orosz, magyar és francia közmondásokat gyűjtötte össze. Ezek a közmondások és mellettük felbukkanó szólások egy adott nép sajátjai, amelyeket csak az adott kultúrkör alapos, több szempontból való tanulmányozása után lehet igazán megérteni. Ezek a történelmi, társadalmi, földrajzi és kulturális vizsgálódások egy új oldalról világítják meg e három nyelv nyelvi emlékeit: a közmondást, amely hiteles hordozója több száz éves népi tapasztalatnak.

LAKI ANDREA
végzett

НАЗВАНИЯ ВЕТРОВ В РУССКОМ И ВЕНГЕРСКОМ
ЯЗЫКАХ

Témavezető: Dr. Lendvai Endre, docens
JPTE

A dolgozat szélelnevezések szemantikai elemzését tűzte ki céljául az orosz és a magyar nyelvben. A szemantikai elemzés eszköze a komponenciális elemzés, amit számtani képlet felhasználása egészít ki.

Az elemzés – egy nyelven belül és a két nyelv viszonylatában – különböző szótárak adataira épül.

A szemantikai elemzés kiegészül az adott szavak jelentésbeni, szóképzési, etimológiai elemzésével.

A két nyelv viszonylatában az elnevezések (lexémák illetve szókapcsolatok) másik nyelvben történő megfeleltetését is tanulmányozom, azok ekvivalenciáját, illetve lehetséges egyenértékűségét.

SEBESTYÉN ANDREA
végzett

ARCHETIPIKUS SZIMBÓLUMOK AZ
IKONOGRÁFIÁBAN ÉS A GYERMEKRAJZOKBAN C.
MUNKÁJÁHOZ

Témavezető: Komina Tamara
BDTF

Az Archetipikus szimbólumok az ikonográfiában és a gyermekrajzokban című dolgozat szerzője bonyolult és kevésbé tanulmányozott problémát tesz vizsgálat tárgyává. Florenszkij azon gondolatából kiindulva, miszerint a gyermekrajz és az ikon művészi módszere azonos, a szerző azt a célt tűzi ki, hogy kifejezze, megtalálja a véleménye szerint legfontosabb archetipikus szimbólumokat. A szerző a dolgozatban feltárja a szimbólumok jelentését, megadja pszichológiai magyarázatukat és konkrét példákon mutatja be azt, hogyan realizálódnak a védelem, az ima és a teljesség szimbólumai a gyermekrajzokon és az orosz ikonokon. A dolgozathoz szemléletes illusztrációk tartoznak, melyek segítik az olvasót abban, hogy képileg is el tudja képzelni a kiemelt motívumokat.

SERES JUDIT
orosz-francia IV.
AZ ASPEKTUALITÁS KATEGÓRIÁJA AZ OROSZ ÉS A
FRANCIA NYELVBEN
(a múlt idejű igealakok összevetése alapján)

Témavezető: Dr. Krékits József

1. Munkámban megvizsgáltam, milyen mértékben képes visszaadni a gazdag francia időszisztema az orosz igeaspektust.

2. Ju.Sz.Maszlovnak feltétlenül igaza van, amikor azt igazolja, hogy az ige szemléleti kategória megléte a legkevésbé a szláv nyelvekben vitatható. A francia nyelvben is vannak olyan jelenségek, amelyek bizonyos vonatkozásban közel állnak az ige szemléleti kategóriához, és ez a tény lehetővé teszi a francia idő kategória összevetését az orosz aspektusokkal.

3. A két nyelv összevetése során kitűnt, hogy az orosz befejezett szemléletű igealakoknak a francia *passé simple* és a *passé composé* időalakjai, az orosz folyamatos igealakoknak pedig a francia *imparfait* időalakjai felelnek meg.

A francia nyelvben: Az orosz nyelvben:

passé composé

passé simple = befejezett múlt idő

imparfait = folyamatos múlt idő

Az összevetés során kiderült, hogy az időalakok sem mindig egyformán használhatók a két nyelvben. Ez a fajta eltérés elsősorban a két nyelv különböző rendszerével és a beszédalkotás törvényszerűségeivel magyarázható, vizsgálata további intenzív kutatómunkát igényel.

TUS FLÓRA
orosz-angol V.

A LÁGERSZÓKINC S VIZSGÁLATA
VARLAM SALAMOV KOLIMAI ELBESZÉLÉSEIBEN, VA-
LAMINT A JOGÁSZOK ÖSSZEESKÜVÉSE CÍMŰ ELBE-
SZÉLÉS FORDÍTÁSKRITIKAI ELEMZÉSE

Témavezető: Tiszóczy Csaba egyetemi adjunktus
JPTE

A dolgozat két kérdéskört tárgyal. Az orosz nyelv egyik speciális stílusrétegének, a lágernyelvnek a jellegzetes vonásait, illetve a magyar nyelvre való átültetés nehézségeit egy Salamov elbeszélés fordításkritikai vizsgálata során.

Egy lehetséges lexika-szemantikai tematizálás során osztályozza a lágernyelv összetevőit. A példaanyag Salamov Kolimai elbeszéléseiből való. Szemantikai szempontból elemzi a köznyelvtől való eltéréseket, az új lexikai egységeket.

Szóképzési szempontból bemutatja lágernyelvben leggyakoribb formákat és a nyelv szóbeli jellegéből adódóan néhány hangzásbeli variánst is. Kitér a tematikai csoportok között levő átfedésekre is.

Megvizsgálja a magyar nyelvre való fordítás problémáit, különös tekintettel a pontos ekvivalensek megadásának lehetőségeire.

Egy Salamov elbeszélés fordításkritikai elemzése során összevetve a meglévő magyar fordítást az eredeti művel, kiemeli a jó megoldásokat, ahol szükséges újabb variáns megadásával pontosítja a fordítást.

TÖRTÉNELMI SEGÉDTUDOMÁNYOK

HORVÁTH TERÉZIA

végzett

**KORABINSZKY JÁNOS MÁTYÁS
FÖLDRAJZI-TÖRTÉNETI, HONISMERETI MUNKÁI**

Témavezető. Bak Borbála egyetemi adjunktus
ELTE

A 18. század első felének hon- és államismereti irodalma, melynek legjelentősebb képviselője Magyarországon Bél Mátyás volt, a felvilágosodás korában a pozsonyi földrajzi-történeti, honismereti irányzattal folytatódott. Ennek egyik kiemelkedő egyénisége Korabinszky János Mátyás. Sokirányú munkássága mindeddig szinte teljesen feldolgozatlan. A címben jelzett témát nyomtatott művei, kéziratai, valamint egykorú és 19. századi magyar és német nyelvű folyóiratok cikkanyagának felhasználásával vizsgáltam.

Az 1778. évre írt Almanach, majd Pozsony városát bemutató könyve után 1786-ban jelent meg Korabinszky fő műve: a Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn, mely betűrendben ad leírást az ország helységeiről. Adatai – a hiányosságok és pontatlanságok ellenére is – sok szempontból (gazdaság, nemzetiségek, vallás, kultúra stb.) forrásul szolgálhatnak a 18. század második felének magyarországi történetéhez.

Korabinszky honismereti munkásságát vizsgálva ki kell emelnünk térképészeti tevékenységét, különösen 1804-ben kiadott Atlas-át, melynek jelentőségét az adja, hogy együtt jelentette meg nyomtatásban 46 megye térképét.

Korabinszky munkáinak hatása a későbbi leíró statisztikai módszerrel összeállított művekben figyelhető meg.

HAJDÚ TAMÁS
történelem–latin V.

A DÍSZMAGYAR

Témavezető: L. Nagy Zsuzsa egyetemi tanár
KLTE

A „díszmagyar” c. dolgozatában a szerző a múlt század elején, a főnemesség nemzeti díszruhájaként megjelenő, majd a század utolsó negyedében, már kevésbé fényűző formájában, a nemességhez igazodó középosztály tagjai által is ünneplőként viselt ruhaegyüttest mutatja be. A munka első felében a szépirodalom, a memoárok, a korabeli sajtó, valamint a képző- és iparművészeti alkotások viselettörténeti vonatkozásait vizsgálva, néprajzi párhuzamokat vonva, magát a díszöltözetet ismerteti. A megértést elősegítő, bő illusztrációs anyag felvonultatásával annak mind férfi, mind női változatára kitér. Az 1870-es évekre kialakult díszmagyar-típust alapul véve, végigkíséri az egyes ruhadarabok, kiegészítők, néha napjainkig is tartó fejlődését. A díszmagyar viselésének történetét bemutató második részben pedig arra a kérdésre keresi a választ, hogy a nemzetközi divatot is befolyásoló, puritánabb polgári életmód és ízlés magyarországi terjedése ellenére hogyan tudta ez a tőle teljesen elütő, színes díszruha pozícióit egészen a II. világháborúig megőrizni. Azt követően pedig mi vezetett hirtelen bekövetkező eltűnéséhez.

NÓGRÁDY ÁRPÁD
történelem-néprajz V.

APPONYI-CSEKLESZI-FORGÁCH
(HÁROM LOVAGI CSALÁD 14. SZÁZADI
PÁLYÁJÁNAK TANULSÁGAI)

Témavezetők: Dr. Barta Gábor tanszékvezető egyetemi docens
Dr. Engel Pál igazgatóhelyettes
KLTE

A dolgozat három, birtokai révén Nyitra megyéhez erősen kötődő család 14. századi pályájának bemutatására tesz kísérletet. A nem szoros értelemben vett családtörténet a hangsúlyt a királyi udvarhoz való viszonyra és a familiaritásra igyekszik helyezni.

Az Anjou-kor végére mindhárom család a tehetős, vártulajdonos lovagok közé sorolhatta magát. A megvalósítás azonban három különböző utat eredményezett.

A felemelkedést az Apponyiak jelentős mértékben Vörös Tamás diplomata tevékenységének, a Cseklésziek Miklós mester két évtizedes „nádori familiáriságának” míg a Forgáchok Balázs híres-hírhedt merényletének köszönheték.

Pályája utolsó szakaszában mind Vörös Tamás, mind Cseklészi Miklós részesült az előkelő udvari lovagoknak kijáró strenuus miles címben.

A kisbirtokos, királynéi familiáris Forgách Balázs 1382-től 1386-ig, meggyilkolásáig betöltött pohárnokmesteri tisztsége mögött, címei (a báróknak kijáró magnificus címet egyszer sem kapta meg) és a Garai körhöz sorolása kapcsán a dolgozat csupán „kvázi-báróságot” tételez fel.

Forgách János esetében pedig bizonyítottnak látszik, hogy a kisbirtokos nemes udvarhoz tartozásából még nem következett szükségszerűen az, hogy mester presztizscímben is részesüljön.

A három család a tényleges bárók közé előkelő lovagi léte ellenére sem tudott bejutni. Ez a pozíció már nem az ő méretükre volt szabva.

PÁLFFY GÉZA
történelem-levéltár-török IV.

A KIRÁLYI SZIGETVÁR 1547. ÉVI LEJTÁRA
(EGY ÉVSZÁZADON ÁT KALLÓDÓ FORRÁS
JELENTŐSÉGE SZIGETVÁR TÖRTÉNETÉBEN)

Témavezető: Ágoston Gábor egyetemi tanársegéd
ELTE

A Buda eleste után kialakuló magyar végvárrendszer egyik legjelentősebb kulcsa Eger és Gyula mellett Szigetvár volt.

1547-ben az országgyűlés a kialakuló dunántúli főkapitányság egyik székhelyévé jelölte ki, az uralkodó pedig szinte évente ellenőriztette biztosaival, akik általában számba vették a vár hadi felszerelését és élelmiszerkészletét is. A dolgozat a királyi Szigetvár eddig előkerült legkorábbi inventáriumának elemzését és publikálását foglalja magába.

A leltár kivonatát a múlt század végén Szendrei János rossz datálással (1542) már közzétette, de hibájára csak egy évszázad múlva figyelt fel Tímár György 1989-ben megjelent Királyi Sziget című könyvében. Ő azonban a kivonatot helytelenül a vár 1549. évi összeírásával azonosította. Szendrei számolvasati hibájának felismerése (az 1547-es évszám 7-es számjegyét 2-esnek nézte) és a várléltár megtalálása a kivonatkozólag hagyatékának felkutatásával vált lehetővé.

Az inventárium révén tisztázható a végvár eddig alig ismert első komolyabb építkezéseinek időpontja, rekonstruálható az ott található lőpormalom. Az összeírás rejti magában az eddig ismert legkorábbi, a kilőtt golyó súlyával megadott ágyúkaliber-meghatározást is. A magyar tüzérség történetét gazdagító információkon kívül a leltár adatai még sok egyéb szempontból (helytörténeti, topográfiai, metrológiai stb.) járulnak hozzá a XVI. századi magyar végvárrendszer kiépítésének, ellátásának és fenntartásának számtalan kérdéséhez.

PÓCZ ERZSÉBET
végzett

A DEMOGRÁFIAI ÁTMENET SÓSKUTON

Témavezető: Katus László egyetemi tanár
JPTE

A dolgozatban Sósokút népesedési viszonyait vizsgáltuk 1752 és 1968 között a katolikus születési, házassági és halálozási anyakönyv, összeírási és népszámlálási adatok és a Központi Statisztikai Hivatalnak a sósokúti polgári anyakönyvből készített adatgyűjtése alapján.

Nyomonkövethetjük a születések és halálozások, valamint a vándorlási különbözet alapján a lakosság számának alakulását, a természetes szaporodás adatsorát, a házasságok számának alakulását. Finomabb statisztikákat készítettünk a házasságokról és a halálozásokról. A születések és a halálozások adatai alapján az 1876–1960 közötti időszakban összevetettük a sósokúti helyzetet az országos képpel.

Adataink alapján a hagyományos népesedési modell ismérvei Sósokút népességére az 1870-es évekig voltak jellemzőek. Az átmenet a hagyományos népesedési modell és a demográfiai átmenet első szakasza között nem volt éles.

Annál egyértelműbben meghatározható a második szakasz kezdete: a kiegyezés éve.

A harmadik szakasz, az olló becsukódásának időszaka az 1900-as évek elején kezdődött, és 1950-ben fejeződött be.

1950 után a születések száma ismét emelkedni kezdett, de nagyon kis mértékben, és a későbbi népszámlálási adat arra enged következtetni, hogy ez az emelkedés átmeneti volt.

Adataink alapján megállapítottuk, hogy a sósokúti példa kis eltérésekkel megegyezik az országos képpel.

RASZTIK TIBOR
történelem V. – levéltár IV,

MÁTYÁS KIRÁLY ORSZÁGGYŰLÉSI ELŐTERJESZÉSE 1473-BÓL (ADALÉKOK A MÁTYÁS-KOR REFORMTERVEIHEZ)

Témavezető: Dr. Kubinyi András egyetemi tanár
ELTE

1473 végén Hunyadi Mátyás országgyűlést hirdetett Budára, amelynek megtartásáról nincsenek adataink. A kijelölt terminus előtt pár nappal, december elején a király néhány lengyel kézen lévő felvidéki vár visszafoglalására indult.

A hadjárat idején készült el – feltehetően saját fogalmazata alapján – *országgyűlési előterjesztése*, éspedig formailag követneinek szóló *instrukció* alakjában. A kiadatlan dokumentum műfaját tekintve középkori történelmünk unicuma, egyben a korszak legbecsesebb forrásai közé tartozik. Az ország kedvezőtlen kül- és belpolitikai helyzete miatt az előterjesztés nagy gondot fordított a királyi politika mentegetésére és a rendek megnyerésére. Bár a szöveg nem mentes a propagandafogásoktól, néhány új mozzanata alapján a Mátyásról alkotott kép felülvizsgálatra szorul. Dolgozatunk egyik eredményeként kiemeljük, hogy a király nem tehető oly mértékben felelőssé a cseh háborúért, mint ahogy a köztudat véli, mivel eredetileg nem csak a hadbalépés, hanem a cseh trón megszerzése sem állt szándékában.

Az ország katonai ütőképességének növelésére Mátyás az országgyűlésen hadügyi reformot szándékozott előterjeszteni. Zsigmond kísérleteit felelevenítve arra törekedett, hogy főleg támadásra szánt állandó, elit zsoldosserege mellett a nemesi felkelés reformjával egy állandó „nemzeti” (országos) hadsereget is felállítson. A földbirtokos nemesség bonus exercitus-a az országhatár védelmét szolgálta volna. A királyi tervzet, amelynek megvalósulása lényegesen megkönnyítette volna Mátyás dolgát, nem járt sikerrel, mert a honvédelem terheit nem lehetett ily módon és mértékben megosztani a nemességgel. Maradt tehát a zsoldossereg, és az alattvalók katonai erejének alkalmi, ám adójuk rendszeres igénybevétele.

REISZ T. CSABA
történelem-levéltár-muzeológia V.

LIPSZKY JÁNOS. A KATONATISZT ÉS A TÉRKÉPÉSZ

Témavezető: Bak Borbála egyetemi adjunktus
ELTE

Lipszky János (1776–1826) huszártiszt nevét *Mappa Generalis* (1806) című munkája és a hozzá készített *Repertoriuma* (1808) tette ismertté. Élete majdnem ismeretlen, ezért a szórtan fellelt adatok alapján életrajzi bemutatása (a hazai szakirodalom által lappangónak tudott emlékiratai bőséges idézésével), valamint katonai tevékenységének felvázolása vezeti be a tanulmányt.

A *Mappa Generalis* kora legkitűnőbb térképe volt, egyrészt teljességre törekvése, pontossága, másrészt könnyen használhatósága és szép kivitele nyomán. A térképkészítés fázisainak bemutatásával a mű és készítői aprólékos és pontos munkája került feldolgozásra (így pl. a térképi pontossághoz szükséges csillagászati helymeghatározásokat végző Bodanich Dániel országos expedíciója).

A Mappához készült *Repertorium* tette teljessé a munkát, melynek qualitas (minőség) rovata a településhálózatra, közigazgatásra, domborzati és vízrajzi viszonyokra szolgáltat adatokat. A *Repertorium* a „tartományokban használatba vett különböző elnevezések szerint” rendszerezi a helyneveket, kényesen ügyelve a nevek helyesírására, ezért ortográfiai adalékokkal is szolgál.

A Függelékben Lipszky egyik elméleti munkája kerül bemutatásra (tanterv egy ezred-katonai iskolára), valamint a *Repertorium* qualitas rovatának címszavai és fordításuk.

SZABADOS GYÖRGY
történelem-magyar-latin III.

IMRE KIRÁLY MEGÍTÉLÉSE A MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁSBAN

Témavezető: Dr. Makk Ferenc egyetemi tanár
JATE

Imre király (1196–1204) III. Béla elsőszülött fia volt. Gyermeke III. László (1204–5) korai halálával az Árpádház ezen ága kihalt: II. Endre, Imre öccse uralkodott tovább 1205-től 30 éven át. III. Béla és II. Endre sokat szerepel történeti munkákban, ám Imre alakja szinte elvész e két uralkodó között, holott rövid királysága korántsem telt el eseménytelenül. Imre átmeneti kor uralkodója volt: országglása alatt a magyar királyi hatalom eddig nem látott mélységű változáson ment keresztül.

III. Béla és II. Endre uralkodása között csak 9 év telt el, de a két király által képviselt kormányzási forma egymás ellentéte. E két különböző politikai rendszer: az archaikus, erős, központosított hatalom és a feudális széttagoaltság közötti átmenet ideje Imre király uralkodásának 8 éve. A magyar történetírás Imre személyének és korának értékelésében bizonytalan: történetíróink sokszor atyjával, vagy öccsével együtt tárgyalják: e dolgotat Imrére, mint önálló uralkodóra próbált tekinteni.

Történetírásunk egészén végighúzódó jelenség a megítélés bizonytalansága, az egymásnak, sőt önmaguknak ellentmondó történetírói vélemények néhol szélsőséges megfogalmazása. Imre király ellentmondásos történetírói ábrázolásában ugyanakkor van egy többször visszatérő motívum: a Kálmán király alakjával vont párhuzam.

TÖRÖK MÁRTA
végzett

VÁRAINK MINDENNAPI ÉLETE A
XVI-XVIII. SZÁZADBAN
(A VÁRLELTÁRAK ÚJ ARCA ÉS A VÁRRENDTARTÁ-
SOK HASZNOSÍTHATÓSÁGA A VÁRKUTATÁSBAN)

Témavezető: Dr. Barta Gábor egyetemi tanár
KLTE

A XVI. században váraink az egész ország területén kamarai vagy magánföldesúri kézre jutottak, s elsődlegesen uradalmi központokként működtek. Birtokosaik kedvező helyen épített kastélyokba és palotákba költöztek át a kor igényeinek megfelelően. A korábbi idők feladata, a honvédelem ellátása is csaknem teljes mértékben megszűnt, legalább is igen szűkkörűvé vált. A dolgozatomban vizsgált Abauj és Torna megyei 6 vár távol helyezkedett el a törökellenes harcok vonalától, így katonai jelentőségük igen minimálissá redukálódott. Az általam vizsgált várak valamennyien hegytetőn épültek, és a XV. századtól magánföldesúri kézben, birtokközpontként működtek. Az említett várakban zajló élet vizsgálatához a várakról készült inventáriumokat és a várbeli életet szabályozó rendtartásokat használtam fel.

Az inventáriumok önmagukban nem elegendők az életmód kutatására, ez az elemzés megkezdésével azonnal kiderült. A várépitmény és a leltár között kiváló kapcsolatot adnak a rendtartások. Ezen tények alapján világosan kiderült számunkra, hogy külön-külön elégtelenek a kutató munkához, de a két forrástípus együttes elemzése és vizsgálata hatékony és használható a várkutató történetész számára.

A források tanulságai közül az a legfontosabb felismerés, hogy ezek a viszonylag kicsi és kényelmetlennek mondott várak berendezése teljes mértékben megegyezett az erdélyi és nyugat-magyarországi kastélyok és udvarházak belső részeivel, pedig igen gyakran csak a birtokos és a környező nemesség értékeit őrizték bennük.

Végkövetkeztetésünk tehát, hogy a leltárak és a rendtartások mindenképpen megváltoztatják a középkorban épült várak XVI-XVIII. századi állapotáról kialakult ismereteinket.

ULRICH ATTILA
történelem-filozófia IV.

AZ OROSZLÁNOS TALLÉR TÖRTÉNETE A
HÓDOLTSÁGBAN ÉS ERDÉLYBEN A
XVI-XVII. SZÁZADBAN

Témavezető: Alexandru Sasianu vendégtanár
KLTE

A XVI. században a Hódoltságban és Erdélyben gyökeresen megváltoztak a pénzügyi viszonyok. Ez a gazdasági, pénzügyi válság XVII. századra mélyült el. Az oroszlanos tallér meghonosodását, megnövekedett jelentőségét, és főleg erdélyi közkedveltségét a zilált pénzügyi viszonyoknak köszönhetette.

A kutatások során egyértelműen bebizonyosodott, hogy a tallér egyaránt gyakorolt pozitív és negatív hatást a kereskedelemre, és a pénzügyi életre. Az oroszlanosok történetének feltárását nehezítette, hogy a Hódoltságban a török defterek leegyszerűsítve számoltak be az adóba befolyt pénz összegéről, fajtájáról. Az oroszlanos tallérok forgalmának meghatározásához így a korabeli városi számadáskönyvek nyújtanak pontos tájékoztatást. A kutatásokból egyértelműen kiderült, hogy a közép-európai régióban Erdély volt az a terület, ahol az oroszlanos tallérok a legnagyobb jelentőségűvé váltak, amit számítási pénz jellegük is mutat. Bebizonyosodott, hogy a válsággal terhelt Erdélyben és Hódoltságban segített áthidalni a pénzügyi gondokat, melyet viszonylag alacsony ezüsttartalma és attól jóval magasabb árfolyama tett lehetővé. Nagy jelentőségét bizonyítja, hogy az oroszlanosok emléke ma is élő valóság a román (és bulgár) pénzforgalomban.

KORAÚJKÖRI MAGYAR TÖRTÉNELEM

BARTA MÁRIA
történelem-angol V.

FRÁTER GYÖRGY ÉS A PROTESTANTIZMUS

Témavezető: Dr. Bitskey István tanszékvezető egyetemi tanár
KLTE

Fráter Györgyöt a történetírás – néhány katolikus szerzőtől, pl. Horváth Mihálytól – eltekintve meglehetősen merev katolikusnak állítja be. A vallási szigoráról, sőt jogtalan és embertelen üldözéseiről szóló történetek azonban elsősorban 17–18. századi protestáns hittörténeti munkákra vezethetők vissza, azok viszont nagyon sok esetben mindenféle forráshivatkozás nélkül állítják e dolgokat.

A közelebbi forrásvizsgálat során kiderült, hogy ezen állítások egy része minden alapot nélkülöz, más része csak 17. századi krónikákból származik, s csak a harmadik rész tűnik valóban hitelesnek. Amit viszont Fráter György valláspolitikájáról valóban tudunk – országgyűlési végzések, szászokkal való együttműködés, a hitújítás folyamatos előretörése kormányzása idején – éppen ellentmondani látszik állítólagos vallási türelmetlenségének.

Úgy tűnik, György barát szóban igen buzgó és harcra kész katolikus maradt, s nyilván nem riadt vissza a fenyegetőzéstől. Gyakorló politikusként azonban éppen hogy türelmes maradt a protestantizmussal szemben. Ezért azután nem is kortársai, hanem a 17. századi protestáns írók „bűne” magatartásának félremagyarázása, amire viszont az ürügyet saját maga szállította hangzatos kijelentéseivel.

BÁNKI JUDIT
történelem-francia V.

EGY TÖRTÉNELMI PILLANATKÉP: BRANDENBURGI KATALIN AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉGBEN

Témavezető: Dr. Bán Péter egyetemi adjunktus
JPTE

Brandenburgi Katalin, Erdély egyetlen trónra került fejedelemszonya, mérhetetlen indulatot és ellenszenvet váltott ki már a kortársaiból is, akik a Bethlen Gábor halálát követő zűrzavarok okát szinte egyes-egyedül a fejedelemtől negatív jellemével magyarázták. Ezt a szemléletet vitte tovább a későbbi hivatalos történetírói hagyomány is.

Jogosak-e a Katalinnal szemben felhozott érvek? Valóban csak benne keresendő-e a válsághelyzet oka? Mivel magyarázható Kemény Jánosnak a rendek álláspontját tükröző rendkívül elítélő véleménye és Katalin iránti gyűlölete? A dolgozat a források újraértelmezésével, az eddig figyelmen kívül hagyott vélemények bevonásával, Katalin magánlevelezésének a vizsgálatával megkísérli feltárni e negatív szemlélet összetevőit és lehetséges okait és igyekszik az eddigiektől eltérő módon árnyaltabb képet festeni Brandenburgi Katalinról.

ERDŐSI PÉTER
történelem-olasz V.

**AZ URALKODÓI REPREZENTÁCIÓ ELEMEL
BÁTHORI ZSIGMOND UDVARÁBAN**

Témavezető: Klaniczay Gábor egyetemi docens
ELTE

Dolgozatom elsősorban azt kutatja, hogyan lépett fel Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem a nyilvánosság különböző színterein. A Báthori-udvarban tartott ünnepek áttekintése és csoportosítása után két ünneptípusra térek ki egy-egy fejezetben: a követségi fogadásokra és a jezsuiták által rendezett ünnepélyekre. Erősen különbözik e kettő a helyszín, a résztvevők stb. tekintetében. Épp ezért érdemes együtt vizsgálni őket: vajon mit jelent fejedelem és udvar számára a világi és az egyházi ünnep? A gyulafehérvári követségi fogadások esetében nem annyira egy-egy ceremónia folyamata, mint a ceremóniákban többször visszatérő mozzanatok megragadása a cél. Ezek a diplomáciai etikett állandó elemeiként jelennek meg. A jezsuiták kapcsán azt vizsgálom, hogyan ünnepelte meg a fejedelem a karácsonyt és a húsvétot. Külön egységet képeznek azok a rendezvények, amelyeken a kolozsvári kollégium jezsuitái fogadták Zsigmondot.

A követségi fogadások a fejedelem nagyságát, az udvar fényét tükrözték, és a résztvevők az udvari emberek voltak. Az egyházi ünnepek közönsége összetettebb volt, mert az udvar mellett a városi lakosság is jelen volt. Zsigmond a jezsuiták demonstratív látogatásával nemcsak a katolicizmus terjesztésére, hanem saját világi hatalma növelésére is törekedett a protestáns többségű Erdélyben. A két ünneptípus együttesében világi és vallási szféra kölcsönhatása figyelhető meg.

FILARSZKYNÉ TOLNAI ÁGNES
végzett

**A BATTHYÁNYI URADALMAK MINDENNAPI ÉLETE
AZ 1640-ES ÉVEKBEN**

Témavezető: Zimányi Vera egyetemi tanár
JPTE

Dolgozatom témájául egy 17-ik századi magyar nagybirtok-komplexum mindennapi életének tanulmányozását választottam.

A mindennapok életének megismerésére eredeti forrásanyag állt rendelkezésemre, mely a Batthyányi-család nagy nyugat-dunántúli uradalmaiból származnak. Páratlan értéket képvisel, hiszen e korszakból ilyen sok jobbágykérvény tömény kivonata egyetlen más levéltárban, más uradalomban nem maradt meg. Ez az anyag a 17-ik századi nagybirtok megismerésének leggazdagabb forrása.

A dolgozat arra keres választ, hogy milyen problémákkal, kérvényekkel fordultak a nagybirtokon élő jobbágyok, katonák, tisztviselők a földesúrhoz (egyben a nyugat-dunántúli főkapitányi címet is viselte), illetve, hogy igazolják-e a kérvények az utóbbi évtizedekben az elnyomó földesúrról, elnyomott jobbágyról formált képet?

G. ETÉNYI NÓRA
magyar-történelem V.

A XVII. SZÁZADI KÖZVÉLEMÉNY ÉS PROPAGANDA

Témavezető: R. Várkonyi Ágnes egyetemi tanár
ELTE

Az 1663-as őszi frankfurti vásáron megjelent egy röplap, mely szalagcímében így hirdeti magát: „Igaz és részletes beszámoló a messze földön híres Neuheusel török ostromáról, s egy művészeti rézmetszet, hogy a keresztények lássák és szívükbe véssék ennek a fontos erődnek sorsát.”

E címet olvasva sok izgalmas kérdés vetődik fel. Mit tudhattak a XVII. századi német birodalomban Érsekújvár 1663-as körülzárásáról és feladásáról? Miként „találták” az akkori „újságok” e szenzációs eseményt? Tájékoztatót, búzdított, esetleg manipulált a „sajtó”? Milyen hírek jelentek meg Újvár ostroma kapcsán? Mennyire voltak naprakészek, frissek az akkori „újság-ösök”? Hol és hogyan juthattak hozzá a korabeliek a sajtótermékekhez? Kinek állt érdekében a propagandagépezet működtetése? S legfőképp, kikhez szóltak e kiadványok: Létezett-e már közvélemény a XVII. században?

Megannyi megfejtendő probléma, melyekre 15 különböző német nyelvű metszetes röplap, 22 hírlevél /köztük egy napló/, valamint korabeli angol hetilapok segítségével keresem a választ Érsekújvár 40 napos ostromának és feladásának apropóján, levéltári forrásokkal ellenőrizve e források hitelességét.

LUKÁCS ZS. TIBOR
történelem-filozófia V.

PROPAGANDA ÉS KÖZVÉLEMÉNY A 17. SZÁZADI ERDÉLYBEN MENTALITÁSTÖRTÉNETI KUTATÁSOK II. RÁKÓCZI GYÖRGY URALKODÁSÁNAK MEGÍTÉLÉSÉRŐL

Témavezető: R. Várkonyi Ágnes egyetemi tanár ELTE

A dolgozat arra keres választ, mi áll annak háttérében, hogy az ismert korabeli források és a történeti feldolgozások többsége II. Rákóczi Györgyöt a mai napig felelőtlen, szüklátókörű, önző és meggondolatlan uralkodónak ábrázolja. A már ismert források, régi nyomtatványok, kiadott krónikák, röpiratok, levelek új szempontú megközelítésével, a korabeli mentalitást vizsgálva a dolgozat azt mutatja ki, hogy a 17. századi Erdélyben nemcsak a közvélemény formálása követhető nyomon, hanem maga a közvélemény is.

A hazai történetírás erre eddig nem fordított figyelmet, vagy a magát a propagandát, közvélemény formálását tekintette közvéleménynek. A dolgozat első része a közvéleményt történeti kategóriaként is meghatározza, s a forrásanyag mentalitástörténeti szempontú feldolgozásának elméleti és módszertani problémáira is javasol megoldást.

A dolgozat második része a propagandát vizsgálja. Konkrét elemzések során kirajzolódik, hogy az egykorú források közül a legismertebbek, a legtöbbet idézettek a fejedelemmel nyíltan vagy rejtetten szembenálló érdek- és hatalmi csoportosulásoktól származnak. Látszólag önálló értékeléseikben megfigyelhető néhány korabeli klisé, toposz alkalmazása, ezek „vándorlása” egyik műből a másikba. II. Rákóczi Györggyel éppen a politikailag leképzettebb riválisok fordultak szembe, akik aztán a leghatásosabb propagandával léptek fel ellene.

A harmadik rész a korabeli általános véleményt dolgozza fel. Mivel írott emlékeket szinte kizárólag ez a réteg hagyott az utókorra, kiegyensúlyozatlan a mérleg a fejedelem rovására, holott a politikai életben részt nem vevő jobbágság, polgárság, katonaság oly mértékben Rákóczit is támogatta, mint riválisait, sőt esetenként határozottan kiállt mellette.

SUNKÓ ATTILA
történelem V. – levéltár IV.

AZ ERDÉLYI FEJEDELMEK TESTŐRSÉGE A XVI. SZÁZADBAN

Témavezető: Dr. Kalmár János egyetemi adjunktus
Oborni Teréz tud.ö.d.
ELTE

A dolgozat az erdélyi fejedelmek testőrségének történetét, annak néhány problematikus elemét vizsgálja János Zsigmond, Báthory István, Báthory Zsigmond, Báthory András uralkodása alatt. Elfogadván azt, hogy az udvari főkapitány a fejedelem állandó seregének vezetője, de néha csak az udvari lovasságé (mely a testőrség lovas egysége volt) az udvari gyalogság – saját kapitánya vezetésével – a fejedelmi testőrség másik fegyvernemét alkotta, a következő kérdések merülnek fel.

- állandó alakulat volt-e a testőrség?
- milyen egységek számítottak testőrségnek?
- milyen funkciói voltak a testőrségnek?

Az első kérdésre a fejedelmváltások után is ugyanazon személyeket találva a testőrség élén – igennel válaszolhatunk.

A fejedelmek elődjük testőrségét örökölték. A testőrség egységei; a gyalogtestőrség, – kinek különböző elnevezései (kékek, praetoriánusok, udvari gyalogság) ugyanazt az alakulatot jelentik – és a lovastestőrség. A testőrség főbb funkcióiként a fejedelem személyének őrizetét (békében, és háborúban) a harcokban elit alakulatként való részvételt, (pl. Kerelőszentpálnál 1757) a fejedelmi hatalom ellenfeleinek félreállítását kell megemlíteni. A fizetett lovas és gyalogos egységekből álló, állandó, folyamatos működésű fejedelmi testőrség igen fejlett szervezettséget mutat.

TÓTH ÁRPÁD
történelem–szociológia V.

A VIDÉKI IPAROSOK TÁRSADALMI HELYZETE A KANIZSAI JÁRÁSBAN 1770 KÖRÜL

Témavezető: Benda Gyula tud. fmts.
ELTE

A dolgozat a vidéki iparostársadalomról igyekszik minél árnyaltabb képet rajzolni egy példa: az egyik zala vármegyei járás erre vonatkozó adatainak feldolgozásán keresztül.

A statisztikai módszereket követő forrásfeldolgozás elsőként a vizsgált társadalmi csoport által űzött mesterségek relatív gyakoriságát elemzi, majd jellegzetes vagyon-szerkezetüket tárja fel forrásként adóösszeírást használva (és a kizárólag agrár jövedelemből élő vidéki lakossággal szembe állítva). Ezután azt kísérli meg kideríteni, hogy vajon milyen tulajdonságokat mutató falvak és mezővárosok látszanak leginkább kedvezni az iparosok megtelepülésének – itt a népességnagyság, a rendi jogállás, a birtok típusa (a földbirtokos státusza) és a földrajzi elhelyezkedés (a járás a hódoltság egykori határa által kettévágva) szerepeltek „független változóként”. Végül pedig háztartás-szerkezetüket határozza meg a dolgozat az egykorú canonica visitatio alapján a Laslett-féle tipológiát követve.

Az adatelemzést a probléma elméleti kérdéseinek, a használt fogalmak történeti jelentésének diszkussziója előzi meg. Ennek során a vidéki iparűzés „helyiértékét” próbáltuk meg kijelölni, valamint a „vidékiiséget”, a céhes szerveződést, az alkalmazott technológia szintjét stb. értelmeztük a kor contextusában.

VEKETY LÁSZLÓ
történelem-földrajzi V.

**AZ 1784-ES ERDÉLYI, ROMÁN PARASZTFELKELÉS A
MAGYAR TÖRTÉNETI IRODALOMBAN**

Témavezető: Bárdi Nándor egyetemi tanársegéd
JATE

A dolgozat négy újdonságot tartalmaz a magyar történeti irodalom számára. Elsőként próbálkozik meg az európai folyamatokba ágyazni a felkelést, úgy, hogy összehasonlítást végez a korszak legjelentősebb felkeléseivel Nyugat-, Közép- és Kelet-Európában.

A felkelés társadalompszichológiai elemzésére tesz kísérletet, megfigyelési pontok bevonásával. A kérdéssel foglalkozó magyar nyelvű irodalom elemzését és Bibliográfiáját hozza, több szempontú elemzéssel vizsgálva azt:

- a./ Milyen történeti és forrásanyagot tartalmaz?
- b./ Milyen összefüggéseket keres?
- c./ A kor, amelyben íródott!

A magyar mellett a román történeti irodalomról is rövid összefoglalást tartalmaz, mindamelllett, hogy a szerző nem tud románul.

A felkelés történetét viszonylag részletesen elemzi a dolgozat. A felkelés területén nem Zalatna volt a kitörés „forró pontja”, hanem Zaránd területe. A felkelés innen indult és ez a tűz terjedt Zalatnára. Zaránd nem tartozott a zalatnai kincstári uradalom fennhatósága alá, hanem magánföldesúri birotok voltak itt. A nemesség aránya viszonylag alacsony (1,92%) és a felkelés területén itt a legnagyobb a földesúri nagybirtok aránya. Zarándban 4 nap kézirobotot alkalmaztak, többet mint a szomszédos Arad vármegyében, ahol csak heti 2 nap robot volt az 1767-es Urbárium alapján kiróható. Brandenburgi Katalin, Erdély egyetlen trónra került fejedelemasszonya, mérhetetlen indulatot és ellenszenvet váltott ki már a kortársaiból is, akik a Bethlen Gábor halálát követő zűrzavarok okát szinte egyes-egyedül a fejedelemnő negatív jellemével magyarázták. Ezt a szemléletet vitte tovább a későbbi hivataos történetírói hagyomány is. Jogosak-e a Katalinnal szemben felhozott érvek? Valóban csak benne keresendő-e a válsághelyzet oka? Mivel

ÚJKORI MAGYAR TÖRTÉNELEM

BAKAI NIKOLETT
végzett

A SZEGEDI ÁRPÁD-PÁHOLY HELYE ÉS SZEREPE A MAGYAR SZABADKŐMŰVES MOZGALOMBAN

Témavezető: Dr. Bezdán Sándor, főiskolai docens
JGYTF

Helytörténeti kutatásaim során kezdtem foglalkozni a szabadkőműves mozgalommal, mivel a hagyományos szemléletű munkák nem hozták felszínre a helyi társadalom szerveződésének e rejtett dimenzióját.

A történelmi előzményekről is kevés átfogó tanulmány jelent meg. (Arató Frigyes, Gelléri Mór, L. Nagy Zsuzsa.) Az utóbbi években Nagy Tőhötöm és Mónus Áron foglalkozott e mozgalommal.

Mivel a szegedi páholyok (Árpád-páholy, Szeged-páholy) történetéről nem jelent meg feldolgozás, a források felkutatása, értékelése és a helytörténet megállapításaival való összevetése elsőrendű feladat. Az Országos Levéltár az Árpád-páholy történetéről 9 iratcsomót és 4 kötetet őriz.

Módszerem a primér levéltári anyag feldolgozása, összehasonlítva a korabeli sajtó- és brossúra anyaggal. A forráselemzésen túl statisztikákat is készítettem a több mint 400 személyi adatlap alapján (foglalkozás, lakhely belépés időpontja).

Szakál Gyula győri tanulmánya lehetővé tette a távolabbi összehasonlítást.

Dolgozatom célja hármas. Egyrészt a páholy történetének rekonstruálása. Másodszor szeretném a városi politikában és a mindennapi életben valós súlyukat, a település történetét alakító szerepüket meghatározni. (Küzdelem az oktatás modernizálásáért, harc a szegénység, az alkoholizmus, a népbetegségekkel szemben, hadikórház megjavítása az első világháború idején.) Harmadszor a téma integratív jellegéből következően szeretnék "fogódzót" adni a város társadalmi és politikai történetéhez.

A kutatás első fázisában fontos még a további feladatok meghatározása is.

CSICSÓ ANTAL
magyar-történelem III.

A MOLDAI MAGYAROK VÁZLATOS TÖRTÉNETE ÉS IDENTITÁSTUDATUK

Témavezető: Dr. Kovács Zoltán főiskolai docens JGYTF

Három fő forrástípusra támaszkodik: történeti irodalomban közölt forrásokra, moldvai falvakban gyűjtött személyes visszaemlékezésekre és a román statisztikák adataira.

Az I. fejezet a történeti áttekintésben megállapítja, hogy a moldvai magyarok első csoportjai a tatárjárást követő évtizedekben telepedhettek meg, amikor IV. Béla a Szeret folyó partján 24, a Prut folyó partján 12 települést hozott létre, valamint a Dnyeszter mellett Csöbörccsöket és Órhelyt. A XIV. és XV. században újabb székely kiáramlás történik erre a területre. Itt találnak menedéket a huszita tanok miatt üldözöttek is. Van visszahúzóds is a Kárpátok völgyeibe, s itt keverednek a székelyekkel (hétfalusi csángók, gyimesi csángók). Utolsó nagy kitelepülés a „mádéfalvi veszedelem” (1764) után történik. Ezeknek a székelyeknek jó részét Hadik András tábornak 1772 után Bukovinába telepíti.

A II. fejezet az 1992 nyarán Klézsén és a hozzá kapcsolódó kis településeken (Buda, Forrófalva, Somoska, Újfalu, Tyúkszer) gyűjtött mélyinterjúkra támaszkodik. Abban nagy a határozottság, hogy szinte mindenki vallja, hogy ők nem ortodoxok, ők nem oláhok, ők római katolikusok. Azt, hogy ők magyarok, csak az idősebbek zöme vallja. E korosztályok még az 1950-es évek elejéig járhattak magyar elemi (I–IV. osztály) iskolába.

A III. fejezet az identitástudat egyéb formáival, a népszokások továbbélésével foglalkozik. Ezek egyre jobban feledésbe merülnek. A temetési imákban marad meg legtovább a magyar nyelv.

A IV. fejezet a román statisztikákra támaszkodik. Mind az 1899-es, az 1912-es és az 1930-as statisztikákból a moldvai római katolikus népesség növekedése állapítható meg. Számuk 1930-ban 92 ezer fölött van. Aki magyar anyanyelvűnek vallja magát, azok száma ennél kevesebb, a magyar nemzetiségűeké még kisebb. – Az 1990-es statisztika szerint már csak 6 ezren vallották magukat magyar nemzetiségűnek.

KISS ATTILA
történelem–magyar IV. JATE

A SITKEI ÚRBÉRES PER 1834–1848

A dolgozat három részből épül fel.

Első rész rövid áttekintés Európa mezőgazdaságának kapitalizálódásáról. Ez adja azt a tágabb kontextust, amibe illesztve könnyebben értelmezhetjük a magyarországi és a sitkei eseményeket, azt a viszonyítási pontot, amelyhez hasonlíthatjuk magunkat.

A második rész a magyarországi mezőgazdaság száz évéről szól. A kezdőpontban az úrbérrendezés áll, mivel az úrbéres perek alapvető dokumentumai az urbáriumok. A végpontban a gabonaválság van, ami után nyilvánvalóvá vált, hogy a történelmi parasztság felbomlása elkerülhetetlen.

A korszak rövid áttekintésekor próbáltam egyrészt a kérdéses, vitatott vagy vitatható pontokat kiemelni, másrészt arra koncentrálni, ami a források elemzéséhez a legszükségesebbnek látszott.

A továbbiakban a sitkei úrbéres perek iratait próbálom elemezni. Az anyag a Vas megyei levéltárban található. (VII. l.b. 52) (A dolgozatban a csillaggal jelzett számok az ebben a csomóban levő iratok számát jelzik.)

A per érdekességét az adja, hogy viszonylag korainak számít: 1834-ben kezdődött, és 1848-ra már be is fejeződött. Így a jobbágyfelszabadítás és a földosztás teljes mértékben letisztázott viszonyokra talált a faluban.

Az elemzés során a falu gazdálkodásának módszerei, az átalakuló jobbágy-földesúr viszony, gazdasági emelkedés és visszaesés, a polarizáció útjai, a földesúri gazdaság körvonalazódó elképzelései elevenednek meg. Az utolsó esemény, amiről az iratok tudósítanak, az 1866-os jobbágyok közötti tagosítás. Ez, ha valóban összefügg az akkor gabonakonjunktúrával, akkor úgy értékelhetjük, mint a biztató jövő felé tett magabiztos lépést, egy felfutási szakasz nyitányát vagy már egy markáns pontját.

KISS CSILLA
történelem–angol IV.

A SZABADSÁGESZME SORSA A XIX. SZÁZAD KÖZEPÉN MAGYARORSZÁGON

Témavezető: Dr. Veliky János egyetemi adjunktus
KLTE

A dolgozat a szabadságfogalom magyarországi alakulását veszi szemügyre 1850 és 1875 között megjelent politikaelméleti és államtani írások alapján. Alapvetően kétféle szabadságfogalom különíthető el egymástól: az *egyéni* (személyes) és a *politikai* szabadság (jog az államügyekben való részvételhez). A vizsgált gondolkodók elsősorban a kétféle szabadság kapcsolatát, illetve ezek megvalósításának feltételeit tanulmányozzák. A kérdésre adott válaszokban kétféle felfogás különböztethető meg. A szerzők egyik csoportja az abszolút értéknek tekintett egyéni szabadságot kívánja megvédeni a korlátlan népszuverenitás veszélyeitől, felvetve ezzel liberalizmus és demokratizmus klasszikus dilemmáját. A másik csoport egyéni és politikai szabadság szorosabb összefüggésére mutat rá, megfogalmazva egyúttal a politikai jogok gyakorlásának feltételeit is. A szerzők egy része ugyanakkor – olykor az egyéni szabadság rovására is – nagy fontosságot tulajdonít az *állam* szerepének és védelmének. A dolgozat kitér a külföldi előzményekre és párhuzamokra is.

MAYER JÁNOS
történelem–magyar–Kelet–Európa III.

HALÁL, SZENVEDÉS, KENYÉR CSÁTALJA NÉMET BETELEPÍTÉSE

Témavezető: Dr. Tóth Sándor adjunktus
JATE

A török kiűzése után Magyarország népességdöntőit elsősorban a birodalomból jövő katolikus németekkel oldották meg. A kolonizáció III. Károly, Mária Terézia és II. József uralkodása alatt folyt. Eleinte a földesurak magánbirtokaikra hoztak német telepeket. Az 1748-as évtől kezdve Grassalkovich Antal és Cothmann Antal irányításával a kamarai birtokok betelepítése is megkezdődött. Ők a populacionisztika helyett a fokozatosság hívei voltak.

Csátalja a XVI. századtól létező település Bács-Bodrog megyében. A törökdúlás és a Rákóczi-szabadságharc alatt lakosságát elvesztette. 1729-ben Gombos Gábor kamarai tisztartó kezdte el újratelepíttetni magyar és szlovák lakossággal.

Német telepítését három szakaszban képzelem el. Az első német lakók a törzsöröklés miatt földhöz nem jutó, és más német falvakból átköltöző sváb fiúk és családjai voltak. Közülük kevesen bírták a nehéz körülményeket. 1752-től a kamara felügyelete alatt hozták be az új lakosokat, elsősorban Pfalzból, Svábföldről és Elzász-Lotharingiából. Ezen tartományokba toborzókat küldtek ki. A kolonisták földesuruk engedélye és a MANUMISSIO lefizetése után vízi úton érkeztek meg Apatinba, ahonnan gyalog vagy szekereken mentek tovább Csátaljára. A körülbelül egy hónapos út terheit csak a jobb módúak vállalhatták. Az újonnan érkezők több kedvezményt kaptak, helyzetük a magyar parasztokénál jobb volt. 1752–63. között kb. 300 személy telepedett Csátaljára. Ekkor a lakosság nagy része már német volt. Ezek alakították ki a jellegzetes helyi nyelvjárást. A források alapján e szakasz végére kb. 700 fő élt Csátalján (főleg földművesek). A telepítés menete itt megakadt, utána csak szórányosan érkeztek kolonisták.

II. József még újabb telepítéssel kísérletezett, de akkor inkább a kalandvágyók keltek útra. Az ekkor (1783–84.) érkezettek általában csak ideiglenesen maradtak Csátalján, a lakosság száma jelentősen nem változott.

A letelepedés után indult meg a falu élete, amelyben a most már szinte kizárólagos német lakosság homogenitását 1945-ig megőrizte.

SZÍVÓS ERIKA
történelem V. – angol IV.

VÁROSVEZETŐ ELIT PESTEN A 18–19. SZÁZAD FORDULÓJÁN

Témavezető: Dr. Bácskai Vera, egyetemi tanár
ELTE

A bemutatott dolgozat egy kétéves kutatás eddigi eredményeinek összefoglalása. A kutatás a 18. sz. végi – 19. sz. eleji Pest városvezető elitjével, azaz a pesti városigazgatással foglalkozik; Pest nagyvárossá fejlődésének kezdeteit, egy átmeneti korszak jellegzetességeit igyekszik megragadni a város e prominens rétegének átalakulásán, sajátosságain keresztül.

A dolgozat első részében körülhatárolom az elitként definiált csoportot, és megindoklom, ill. pontosítom az elit fogalom használatát. Megkísérlem leírni e réteg tagjainak társadalmi háttérét, származását és mobilitását. E részben kirajzolódik az a folyamat, melynek során a város vezető tisztségeit, igazgatási funkcióit betöltő tisztviselőréteg fokozatosan kiválik a hagyományos városi kézműves- és kereskedőtársadalomból. E folyamat bemutatása fényt vet a városigazgatás szakszerűsödésére, valamint a pesti városvezető elit nagymérvű nyitottságára is.

A második részben a városvezető elit vagyoni viszonyairól, a rá jellemző anyagi kultúráról esik szó. A vagyonszerkezet, a jellemző gazdasági tevékenységek vizsgálata alapján indokolható az a tény, hogy miért nem elsősorban a régi városi polgárság volt az a réteg, amely a kapitalizálódás gazdasági folyamatait Magyarországon elindította.

A harmadik rész e réteg műveltségéről, gondolkodásmódjáról szolgál adalékokkal, egy gazdag polgári könyv hagyaték elemzése alapján. Következtetésként adódik, hogy a pesti városvezető elit nemcsak hatalmi helyzeténél fogva, de mentalitása, műveltsége által is fontos alakító tényezője lehetett a születőben lévő főváros arculatának.

VARGA BALÁZS–STEFAN ILDIKÓ–MÁTAY MÓNIKA–
TERNÓCZKY KRISZTINA

Történelem V.–Történelem IV.–Történelem V. Történelem V.

TEMETÉSEK ANTROPOLÓGIÁJA

Témavezető: Rév István
ELTE

Az elmúlt két évszázad magyar története temetési menetek hosszú soraként is értelmezhető. A kiemelkedő jelentőségű halálok és temetések a rituálison kívül másodlagos jelentéssel bírnak. Úgy tűnik, hogy a közép-kelet-európai régió különös jellemzője a politikával átítatott nemzeti gyász, mely a társadalom számára újra és újra az autentikus politikai cselekvés mezőjeként reprezentálódik. A gyász politikai demonstráció akkor, ha nincsenek valós – pozitív – politikai választások. A nemzet sorsa válságok sorozata, ami kényszeressé teszi a kollektív önigazolást.

A krízishelyzetek folytonossága olyan bizonytalansággal és feszültséggel tölti el a közösség tagjait, melynek egyik lehetséges feloldási módja a nemzeti hősök által szimbolizált értékek felsorakoztatása. A hősök maguk is szereplői s talán áldozatai a torz politikai kultúrának. A hős halála fizikai elmúlás, de az örökkévalóság ígérete is egyben. Szelleme, sorsa örökség, melynek segítségével elnyerheti méltó helyét a nemzeti Pantheonban.

Jelen dolgozatok egy történeti antropológiai kutatás eddig elkészült fejezetei, amelyek a fent megfogalmazott hipotézist hivatottak igazolni. A négy esettanulmány (gróf Batthyány Lajos, gróf Széchenyi István, gróf Teleki László és gróf Károlyi Mihály története) a halál és a gyász túldimenzionálásának különböző típusait mutatja be.

VARGA ILDIKÓ
végzett

„A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁS TÉNYŐN”

Témavezető: Dr. Varsányi Péter főiskolai tanár
BDTF

Tényő Győr közelében lévő falu, amely a pannonhalmi apátság birtokában volt. Az itt lebonyolított jobbágyfelszabadítás folyamatát kívánjuk a dolgozatban vizsgálni, kitérve a gyakorlati megvalósulás során jelentkező problémákra is. Munkánk és vizsgálódásunk során igyekszünk figyelembe venni az országos adatokat is. Azt szeretnénk bizonyítani, hogy a jobbágyfelszabadítás – a köztudatban élő felfogással ellentétben – nem köthető egyetlen dátumhoz, nevezetesen 1848-hoz, mivel már néhány részletében korábban elkezdődött, s a végrehajtása 1896-ig elhúzódott. A téma részletes tárgyalásához szükségesnek tartottuk a jobbágyok és a földek jogi helyzetének, állásának áttekintését.

A probléma bonyolultságát a törvények sora jelzi, azoké, amelyek a gyakorlatban felmerülő nehézségeket igyekeznek kiküszöbölni. Jellemző módon a konfliktus-helyzet előbb tisztázódott, legalábbis bizonyos esetekben, minthogy az arra vonatkozó törvények megszülettek. Ezekre bizonyítékok az évekig elhúzó perek anyagai.

A szakirodalom jelentős része kevésbé foglalkozik a jobbágyfelszabadítás helyi gondjaival, megvalósulásával. Dolgozatunk ehhez kíván járulni – helytörténeti adalékokkal.

LEGÚJABBKORI MAGYAR TÖRTÉNELEM

BUS JÁNOS – KOVÁCS VILMOS
végzettek

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDTÜZÉRSÉG A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

Témavezető: Dr. Szauter Lajos alezredes
Dr. Nagy István ny. alezredes
ZMKA

A címben leírt téma feldolgozása videofilmen és az ahhoz csatolt forgatókönyvben történt. Célja, hogy a hadtörténelem egy speciális területén, egy szakfegyvernem, a Magyar Királyi Honvédtűzérség haditechnikáját, szervezését, harcait eredeti felvételek segítségével az érdeklődő elé tárja. A tűzérség a vizsgált időszakban, tehát a második világháború idején is a hadseregek meghatározó erejét képezte, ezért a róla formált kép nagy valószínűséggel jól jellemzi az adott fegyveres erő egészét.

Ennek megfelelően a magyar tűzérség is a maga előnyeivel, pozitív tulajdonságaival és a meglevő – nem kevés – hiányossággal együtt hű képet ad a kor honvédségéről.

A film eredeti dokumentumok alapján, eredeti filmek (haditudósítás, oktatófilmek, harctéri felvételek) segítségével készült. Nagyon sok olyan archív filmanyagot tartalmaz, ami eddig – technikai okok miatt – videokazettán egyáltalán nem volt hozzáférhető. Hasonlóképpen tetemes azon felhasznált filmek száma, amit ez ideig igen kevesen láthattak. Mindezek remélhetőleg emelik az anyag értékét.

Úgy gondoltuk, hogy ez a film első lépése lehet a Magyar Királyi Honvédség fegyvernemeit bemutató, archív filmanyagot feldolgozó hosszabb lélegzetű munkának.

DUNAI RITA
történelem–könyvtár–olasz IV.

A SZÉKESFEHÉRVÁRI CISZTERCI RENDI GIMNÁZIUM UM A TÖRTÉNETI VÁLTOZÁSOK TÜKRÉBEN

Témavezető: Dr. Varsányi Péter főiskolai tanár
BDTF

A reformkorban, az 1840-es években az egész országban szétterült a középiskolák hálózata. A legkiemelkedőbb katolikus vezetésű gimnáziumok sorában már ott találjuk a székesfehérvári ciszterci tanodát is. A jezsuita, pálos előzmények rövid bemutatása után, innentől kezdve kívánatos részletesen vizsgálni a jelentős intézmény történetét. Az Entwurf hatását; az 1883-as középiskolai törvény rendelkezéseinek végrehajtását; az 1924. XI. tc. új tanterveinek bevezetését; az egységes gimnáziummá szervezést (1935). Így érkezünk el az 1948. XXXIII. törvényhez, amely létrehozta – az államosítással – az egységes állami iskolarendszert.

Dolgozatomban figyelemmel kísérem az intézmény fejlődésének társadalmi vonatkozásait, az oktatás nyelvének alakulását, a tanárok és tanulók számának statisztikáját, az iskola belső életét, s a híres tanárok, híressé lett diákok kapcsolódását az intézményhez. A fejlődést, a történeti változásokat reprezentálандó, nem érdemtelen szólni az elnevezés- és profilváltozásokról, az iskola épületéről sem.

Mindenkor szem előtt tartottam azt a tényt, hogy nem elsősorban neveléstörténeti – neveléstudományi – didaktikai szempontból vizsgálom az intézmény történetét, hanem a történelem szaktudományát, a rendszeres történeti vizsgálatot előtérbe helyezve.

Munkámban arra törekedtem, hogy az intézmény történetét a legszélesebb fellelhető forrásanyagra támaszkodva építsem fel, a szakirodalom tanulmányozása segédletet jelentett. Kutatásaim során a Fejér Megyei Levéltár, a gimnázium könyv- és levéltára, s talán mint legfontosabbra: a Székesfehérvári Püspökség Levél és Kézirattára forrásanyagára támaszkodtam.

A gimnázium történetének feldolgozása néhány hónapja különleges jelentőséget kapott, mivel a patinás intézmény visszakerült régi birtokosa, a ciszterci rend tulajdonába.

FEHÉR ÁGNES
végzett

**AZ OROSHÁZA-MONORI GAZDAKÖR TEVÉKENYSÉ-
GE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT**

Témavezető: Dr. Bezdán Sándor főiskolai docens
JGYTF

Szüülőhelyem, Orosháza, a volt „legnagyobb magyar falu”, a tipikus, alföldi mezőváros képét idézi fel. A pályamű az 1920–45 közötti időszakban mutatja be az egyesület működési feltételeit és tevékenységét.

A dualizmust követő időszak a tanyásgazdálkodás rohamos fejlődésével felvillantja a jövő kibontakozásának útját. Az ide települő parasztcsaládok kihasználva a kedvező kereskedelmi, szállítási lehetőségeket, még a válságos években (1929–33) is fejleszteni tudták gazdaságaikat. Orosháza így a 30-as évek végére a „tanyás agrárváros” rangjára emelkedett. Orosházától keletre hat országút kereszteződésében kialakult monori tanyaközpont.

A gazdaköri mozgalomnak a szakirodalomban is jó előzményei vannak (Hajdú Géza, Nagy Gyula, Elek László, Beck Zoltán), melyek jól kiegészítik az élő adatközlők visszaemlékezéseit. A dolgozat bázisául a Gazdakör egykori jegyzőjének naplója szolgált, mely a legnagyobb hitelességre törekedve, szubjektív élményekkel örökítette meg a legfontosabb eseményeket, eredményeket: tanfolyamok, tanulmányi kirándulások, műkedvelő előadások, 400 kötetes saját könyvtár igazolja az ezüstkalászos gazdák új iránti fogékonyságát. Monoron iskola, csárda, bolt, szülésznő, malom, tanyai bizottság, postaügynökség, marhalevel kezelés, tejgyűjtő telep állomásozott. Az 1934 májusától működő Gazdakör jószágdíjazást, tanyaudvarversenyt, segélyakciókat szervezett, 1943-ban traktort vásárolt, 1939-ben az Orosházi Tanyák vasútállomáshoz bekötőutat kőveztek, 1940-ben pedig szénporos téglát égettek, mely az 1942-es árvízkárosultaknak jelentett óriási segítséget. Sajnos a lendületes fejlődés 1945-öt követően a Gazdakör felosztásával megtört.

FÜLÖP TAMÁS
művelődésszervező-tanító II.

**JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYE IPARILAG
LEGFEJLETTEBB TELEPÜLÉSEINEK KAPITALISTA
JELLEGŰ GYÁRIPARTÖRTÉNETE A KEZDETTŐL
1945-IG**

Témavezető: Dr. Wirth István főiskolai docens
JTF

Ezen TDK-dolgozat egy nagyobb lélegzetű monográfia részlete. A teljes mű Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kapitalista jellegű gyáripára a kezdetektől 1945-ig.

Az összeállítás során az motivált, hogy a megye kapitalista iparáról ezideig nem született összefoglaló munka, másrészt a kutathatóság szempontja, vagyis az, hogy a Szolnok Megyei Levéltár iratgyűjteményében milyen adatok állnak rendelkezésre. A dolgozat megírása során vonzott az a látszólagos ellentmondás is, ami egy adottságainál fogva tradicionálisan agrár jellegű megye iparosodása mögött húzódnak.

A dolgozat témájának időbehatárolásáról meg kell jegyezni, hogy az tulajdonképpen a kiegyezéstől a II. világháború végéig tart, azonban az iparfejlődés – mint minden történeti fejlődés – nehezen szorítható két évszám által meghatározott időintervallum közé, ezért dolgozatom is mindenféle kapitalista jellegű iparforma kialakulása kezdetétől 1945-ig, illetve ahol adat található, az államosításig tart.

Az összeállítás egyszerűsítésére a megye 1876-ban létrejött formáját vettem területi alapnak, és ezt a formát velettem vissza a legkorábbi időkig.

A dolgozat szerkesztése során – a korabeli összeíráshoz hasonlóan – a települési elvet követtem.

Ezen összeírási formát az tette indokolttá, hogy egy-egy iparág igen elszórtan és csekély számban van jelen a vármegyében, ezért az időrendiséget területhez kötött vállalkozások története során érvényesíttem.

HÁMORI PÉTER
történelem IV.

**A MAGYAR KIRÁLYI MINISZTERELNÖKSÉG
TÁRSADALOMPOLITIKAI OSZTÁLYÁNAK
MEGSZERVEZÉSE ÉS MŰKÖDÉSE 1938–1941**

Témavezető: Salamon Konrád főiskolai tanár
ELTE TFK

Magyarország az 1938-as évre a háború közvetlen közelébe ért. Az ország vezetői szinte kivétel nélkül látták, hogy a fegyveres konfliktusba való belesodródásunk elkerülhetetlen. Látták azonban azt is, hogy a harcot csak egységes nemzet, egy társadalmi feszültségektől legalább nagyjából mentes ország vállalhatja sikerrel. Erre az „egységesítésre” hozták létre központi szervként a Miniszterelnökség V. osztályát.

A dolgozat bemutatja azt a szellemi környezetet, melyből ez az intézmény sarjadt; vázolja, hogy a kor politikai célkitűzéseit, az egymást követő két kormányfőt hogyan szolgálta a „magyar propagandaminisztérium”. Igyekszik tevékenységét külföldi mintákkal összevetni, bemutatva a lényegi különbséget, a magyarországi titkos szervezést.

A Teleki-kormány alatti tevékenység leírásakor külön foglalkozik a magyar korporatív tervek megvalósításánál betöltött szerepére, illetve a „Nemzetpolitikai Szolgálat” megszervezésével.

A tanulmányt egy értékelési kísérlet zárja, mely a rendelkezésre álló töredékes információk alapján próbálja a két és fél éves működés mérlegét megvonni.

KOLTAI ANDRÁS
levéltár-történelem IV.

**A SZÉKESFEHÉRVÁRI GIMNÁZIUM A PÁLOSOK
ALATT (1776–1786)**

Témavezető: ELTE

*„Lőnek tudós és jámbor oktatók, serény
Vezérek a kis nyáj előtt; (...)
Méltók ezek mind, kire visszanézzenek
Áldással a később üdők.” **

1773-ban XIV. Kelemen pápa fölöszlatta a jezsuita rendet, amelynek körülbelül harminc magyarországi iskolájából 1776-ban néhányat a pálos rend vett át és működtetett egészen 1786-ig, amikor II. József a pálosokat is felöszlatta.

Az átvett iskolák közül legjelentősebb a székesfehérvári gimnázium volt, mivel itt minden osztály (évfolyamot) külön tanár tanított, szemben a más pálos (és egyéb) iskolákban szokásos összevont osztályokkal. Amikor pedig 1777-ben a Ratio Educationis megtiltotta az összevont osztályokat, akkor Székesfehérvár maradt az egyetlen pálosok vezette teljes gimnázium, ahol – az iskola fontosságát bizonyítva – a rend legjelesebbjei tanítottak. Köztük voltak teológiai doktorok, mint az igazgató Cserey Ambrus, kiváló szónokok, mint Alexovits Vazul, Polinger Lipót, Simon Máté és nem utolsósorban a két költő: Virág Benedek és Ányos Pál. Jelentékeny személyiség volt mellettük a polihisztor nyelvújító Benyák Bernát piarista is, akit 1784-ben a Helytartótanács nevezett ki az iskola igazgatójának.

Az iskola tanterve kezdetben – a piaristákéval sok hasonlóságot mutató – pálos hagyományokat képviselte, majd a Ratio Educationis szellemét és előírásait tükrözte.

A pálos rend fölöszlata után a székesfehérvári jezsuitáktól örökölt – rendházból kaszárnya lett, azonban az iskolába még csaknem tíz évig túlnyomórészt az akkor már expálosok tanítottak, az exhortator (hittanár) tisztét pedig egészen 1913-ig – amikor a gimnáziumot a ciszterci rend vette át – végig pálosok töltötték be.

* Virág Benedek: Simonyi Pál nagyprépostnak Székesfehérvárra. in: Virág Benedek Poetai munkái. Harmadik, teljes kiadás Toldy Ferencz által. Pest, 1863. 167–168.

LÁNGI ANIKÓ
tanító

EGY APÁCA VISSZAEMLEKEZÉSEI

Témavezető: Palla Lászlóné főiskolai adjunktus
JTF

Munkám céljaul azt tűztem ki, hogy feltárom, miképp befolyásolta egy ember életét egy olyan politikai döntés, melynek meghozatalát nem befolyásolhatta, de következményeit el kellett viselnie.

E probléma felkutatásához több kérdésre kerestem a választ. A fő – a dolgozat gerincét adó – ezek közül: Hogyan illeszkedett be az 1950-ben zajló szétszórattatás a szerzetesnő életében? Ahhoz, hogy ezt a kérdést megválaszolhassam, több alkérdéssel kellett foglalkoznom. Ezek a következők voltak:

– Milyen légkör adott indíttatást egy leánygyermeknek, hogy apácává akarjon válni?

– Milyen volt a rend élete?

– Hogyan dolgozott, élt együtt a szerzetesnők kis csoportja?

– Milyen szokásrend alakult ki az apácák között?

– Milyen okok miatt voltak a rendek útjában a hivatalos politikának?

– Milyen változást okozott az elszakadás a társaktól, a rendtől?

Munkám módszerei a következők voltak:

– Tájékozódás történelem könyvekben a hazánkban 1948 és 1950 között zajló eseményekről

– Ripotkészítés Lévai Klára szalvator rendi apácával

– Az állam és az egyház között 1950. június 28-tól 1950. augusztus 22-ig zajló tárgyalások jegyzőkönyvének tanulmányozása.

Kutatásom megkezdésekor abban bíztam, hogy a Magyarország történetéről szóló könyvekben bővebben írnak arról, hogy miért volt szükség Magyarországon 1950-ben a szerzetesrendek szétszórattatására. Tapasztalatom szerint azonban megállapodást kötött, de sem a körülményei, sem a következményei nincsenek a könyvekben.

Feltételezésem szerint a megkötött egyezmény a politikában egy folyamat végén a pontot jelentette, de az érintettek számára egy folyamat kezdete volt.

OLÁH KÁLMÁN
magyar-történelem IV.

A KIS-DUNÁTÓL A VIHARSAROKIG

Témavezető: Dr. Kováts Zoltán főiskolai docens
Tóth István muzeológus
JGYTF

A pályamunka az 1946. február 27-i csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény létrejöttével, az akkori események megírt és megélt történetével foglalkozik.

Az első fejezet a II. világháború alatti csehszlovák diplomáciai tevékenységet mutatja be. Mérlegre teszi az eseményekre vonatkozó koncepciókat mind a magyar, mind a csehszlovák történetírásban.

A lakosságcsere megítélésére nyújt adalékot a második fejezet. A szlovákiai magyarság és a magyarországi szlovákság akkori helyzetét igyekszik bemutatni, nemcsak a megírt történelem, hanem az „oral history” segítségével is. – A visszaemlékezések gyűjtésére Pitvaroson került sor, ez szülőfalum. A cél annak bemutatása, hogy a közösség élete hogyan változott meg: a többségében Gutáról áttelepülteké és a Pitvaroson maradt szlovák lakóké.

Ehhez a kérdéshez kapcsolódik a harmadik rész, amely a falu népességfejlődéséről szól. A statisztikai adatokkal alátámasztható kép már túl is mutat a lakosságcseren, fényt derít a kollektivizálás, majd a „családtervezés” árnyoldalaira.

A negyedik fejezet a visszaemlékezések egy részének szövegét tartalmazza.

A vizsgálódás eredménye jól mutatja azt a tényt, hogy a lakosságcsere *mindkét nép* számára mily megpróbáltatást jelentett, mennyi fájdalmat okozott. – A pályamunka adalékot szolgáltat a II. világháború után megalázott magyar nép történetéhez, amit sokan még nem ismernek, mert igyekeztek elhallgatni.

UNGVÁRY KRISZTIÁN
történelem-német IV.

**AZ 1956. ÉVI FORRADALMAT KÖVETŐ
KONSZOLIDÁCIÓ ÉS MEGTORLÁS AZ
ELTE BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KARÁN**

Témavezető: Hegedűs B. András egyetemi docens
ELTE

Tanulmányunk célja a forradalmat követő konszolidáció sajátos légkörének érzékeltetése, elsősorban levéltári források alapján. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán történtek több szempontból is példaértékűek: bemutatják azt a mechanizmust, ahogy a megtorlás különböző intézkedései keletkeztek, és kiemelkednek az országos helyzetből annyiban, hogy a Bölcsészettudományi Karon – elsősorban tagoltságának köszönhetően – viszonylag sokáig nagyobb szabadság uralkodott, erről tanúskodnak a KISZ és a pártszervek 1958/59-ig folytatott harca az egyetemi élet teljes ellenőrzéséért.

Munkánk elsősorban tényfeltáró jellegű, hiszen e kérdéssel publikáció még érintőlegesen is alig foglalkozott. A bölcsészkarai forradalmi bizottság, illetve a Kari Tanács működése, a megtorlások koncepciójának bemutatása, a Karon uralkodó légkör, az MSZMP „szerveinek” tevékenysége alkotja tanulmányunk tartalmát.

Az eseményeket megőrkítő levéltári források torzított és tendenciózusak voltak, e torzítások mértéke önmagában sokat elárul arról a rendszerről, mely készítette őket. A rendszer mechanizmusának működését ezért úgy véljük, e rendszer produktumain keresztül lehet a legjobban megérteni, mert ezek önmagukért beszélnek.

VARGA ZSUZSANNA
történelem-orosz V.

**A MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZETEK
ÉRDEKELTSÉGI RENDSZERÉNEK ÉS
PÁRTIRÁNYÍTÁSÁNAK ÁTALAKULÁSA 1968 UTÁN**

Témavezető: Timár Lajos egyetemi docens
KLTE

Az 1968. évi reform csupán a gazdaság egy meghatározott szférájára korlátozódott, a társadalom, a politika és az intézményrendszer pedig teljesen érintetlen maradt.

Az új gazdaságirányítási rendszer által kialakított új feltételekhez legrugalmasabban a termelőszövetkezeti szektor alkalmazkodott. A háztáji gazdálkodás és a melléküzemági tevékenység dinamikus fejlődése nagymértékben elősegítette a mezőgazdasági nagyüzemi rendszer stabilizálódását. A mezőgazdaság a magyar gazdaság egyértelműen sikeres ágazatává vált. Mindezt figyelmen kívül hagyva, a hetvenes évek elején, ahelyett, hogy a mezőgazdaságot fejlesztették volna tovább, ideológiai mezbe burkolt támadások indultak a háztáji gazdaságok és a melléküzemágak ellen.

Mindez alapján joggal vetődnek fel a következő kérdések:

- mennyire voltak mélyrehatóak az 1968-ban meghirdetett reformok?
- módosult-e a pártirányítás mindenre kiterjedő szerepe 1968 után?

A probléma vizsgálatához szükséges MSZMP dokumentumok csak a legutóbbi időben váltak hozzáférhetővé. Lakóhelyemen, Nógrád megyében, a megyei párt és tanácsi szervek iratainak korabeli folyóirat és újságcikkeknek a tanulmányozása itt megerősítette, hogy a gazdasági reform után sem szűnt meg a mezőgazdasági vállalatoknak a helyi párt és tanácsi szervektől való függése. Sőt, 1972 után számos intézkedés történt a központi irányítás erősítésére.

A reform tehát nem szüntette meg a politikai és gazdasági szféra egybeolvadását, hiszen a döntéshozás gazdasági kritériumai még mindig politikaiakkal cserélődtek fel. A hetvenes évek elején felerősödő „teljes fékkel előre” szemlélet biztosította, hogy ne érvényesüljön a tiszta piaci racionalitás.

**KÖZÉPKORI ÉS KORAÚJKORI
EGYETEMES TÖRTÉNELEM**

BAGI DÁNIEL
történelem V.

**A BIZÁNCI ÁLLAMIDEOLÓGIA ELEMELI A
KÖZÉPKORI OROSZORSZÁGBAN III. IVÁN KORÁIG**

Témavezető: Dr. Font Márta, egyetemi docens
JPTE

A dolgozat azt próbálja meg bemutatni, hogy hogyan került be és terjedt el orosz területen a bizánci államideológia egy része.

Három nagyobb egységre lehet bontani az időszakot, melyet a dolgozat tárgyal (10–15. sz.).

Egyszer külön szakaszt jelent a kijevi állam első százada, ahol az első kapcsolatok felvétele megtörtént a birodalommal, s ahol először avattattak be az orosz egyháziak a keresztény államelmélet rejtelseibe.

Második szakaszként Moszkva felemelkedésének időszakát kell megvizsgálni, mikor a szabályos egyház–állam kapcsolat már új talajon helyreáll. Ugyancsak itt kell szemügyre venni a bizánci ihletésű, de közvetlenül a bolgár államból importált szellemi termékeket.

Harmadszor pedig III. Iván korával kell foglalkozni, hiszen itt már igen világosan kiütközött a birodalmi tézisek átvételének igénye.

A dolgozat célja tulajdonképpen az, hogy bemutassa, hogy az orosz egyeduralmi, Istentől eredő hatalom gyökerei nem keresendők, hanem egy igen hosszú és alapos folyamatnak vagyunk tanúi, tehát az állameszme már korán megjelent az orosz területeken, csak később robbant.

Ugyancsak fontos dolog, hogy miért éppen III. Iván esetében találkozunk már ilyen jellegű igényekkel.

BÁRÁNY ATTILA
történelem–angol IV.

**AZ UTOLSÓ PLANTAGENETEK ÉS AZ
ANGOL ARISZTOKRÁCIA**

Témavezető: Dr. Barta János, egyetemi docens
KLTE

Tudományos Diákköri dolgozatom témája a későközépkori Anglia társadalomtörténete. A XIV. századi angol arisztokrácia szerkezetét, összetételét és jellegét vizsgálom, illetve az ezekben a tényezőkben bekövetkezett változásokat III. Edward (1327–77) és II. Richard (1377–99) uralkodásának idején. Ezen időszakon belül is Edward társadalompolitikájára, az arisztokráciával szembeni magatartására, illetve dolgozatomban bemutatott hipotézisem alapját képező újarisztokrácia-teremtő tevékenységére koncentrálok.

Munkámhoz két forrást, két egykorú krónikát hívtam segítségül: John Capgrave: Anglia krónikája és Jean de Froissart: Angliá, Franciaország és Spanyolország krónikája. Megállapításaim túlnyomórésze forráselemző munkából származik, e forrásokra támaszkodva szeretném bebizonyítani elképzeléseimet.

Azt az óriási változást a későközépkori angol arisztokrácia jellegében, amit a Rózsák Háborújának tulajdonít a hagyományos történetírás által kialakított több évszázados kép, én vitatni próbálom és azt akarom igazolni, hogy a Rózsák Háborúja nem hozott nagy horderejű változást. A változás már III. Edward uralkodásának idején bekövetkezett. Az angol arisztokrata családok kihalási aránya nem a XV. század végén, hanem a XIV. század első felében volt a legmagasabb. A Rózsák Háborújába már nem a régi anglo-normann nemesség, hanem a III. Edward által felemelt újarisztokrata családok léptek be. Az edwardiánus újnemesség tagjainak társadalmi portréját, illetve az arisztokrácia jellegének változását a krónikákból vett példák alapján bizonyítottam. Részletesen vizsgálom meg két család (a Percy és a Neville) felemelkedésének történetét.

BÍRÓ ZSUZSANNA
történelem-francia IV.

DRAKULA VAJDA REJTÉLYES SZEMÉLYE

Témavezető: Ujj Anna főiskolai tanársegéd
BGYTF

Az embereket mindig is érdekelték a természetfölötti dolgok, a misztikum, és nagy többségüknek megvan az a tulajdonsága, hogy szeret félni. E kettőnek köszönhető többek között, hogy Bram Stoker Drakuláról szóló műve világhírűvé vált. Lassacskán Drakula lett a vámpírirodalom tiszteletreméltó őse. Sokan hisznek benne, sokan fikciónak tartják. Viszont a mai napig is kevesen tudják, hogy Drakula létező történelmi személyiség volt, XV. századi havasalföldi vajda, aki 1448-ban, 1456-62 között és 1776-ban ült a fejedelmi székben.

Már kortásai is megjegyezték róla, hogy kegyetlen, keménykezű uralkodó volt.

Áldozatok ezrei, brutalitás, vér és félelem fűződik a nevéhez. Ennek hátterében egyrészt személyisége, másrészt a kor társadalmi, politikai viszonyai húzódnak meg.

Dolgozatom célja Drakula személyiségjegyei mellett a kialakult történelmi körülményeket is felvázolni, nyomon követni a rettegett vajda politikai pályafutását, európai hírnevét és a róla kialakult vámpírhit alapjait.

KINCSES ÁGNES
végzett

A „FEKETE HALÁL” HATÁSAI ANGLIÁBAN (XIV-XV. SZÁZAD)

(The effects of the black death in England)

Témavezető: Zimányi Vera, egyetemi tanár
JPTE

Dolgozatomban a „Fekete Halál” messzemenő demográfiai, társadalmi és gazdasági hatásait vizsgálom a kései középkori Angliában.

A tizenegyedikétől a tizenharmadik századig tartó felemelkedési periódus után, a tizennegyedik század közepi pestisjárvány csupán felerősített korábbi, a demográfiailag telített világ beálltából adódó folyamatokat.

A tizenharmadik századot tekintem a középkor kiteljesedésének, a népesedési csúcsra pedig Nyugat-Európa 1300 tájára ért el, ha országokénti eltérésekkel is. A kor technikai színvonalán megművelhető földterület is ezidőtájt érte el legnagyobb kiterjedését. A városi fejlődés is dinamikus volt.

A tizennegyedik század éhínségei, a százéves háború, végül pedig a „nagy ítéletvégrehajtó”, a pestis megtörte a fejlődést. A népességszám drasztikusan csökkent, zsugorodott a művelés alá fogott földterület, visszaesett a kézműipari termelés is.

A túlélők azonban, bármilyen szörnyen hangzik, „fellelegezettek”. Ők a korábbinál magasabb életszínvonalon élhettek, több pénzük maradt akár luxus – vagy félluxus – cikkek vásárlására is. Csupán a földbirtokosokat érintette hátrányosan a termelőnépesség lecsökkenése. Utóbbiak jogi helyzete is látványosan megváltozott a lezajlott népesedési folyamatok hatására.

NAGY JÓZSEF
olasz IV.

**A VICO-ÉRTELMEZÉS EGYES KÉRDÉSEI
A FILOZÓFIA ÉS A FILOLÓGIA EGYÜTTMŰKÖDÉSI
LEHETŐSÉGÉNEK ÉS SZÜKSÉGSZERŰSÉGÉNEK
PERSPEKTIVÁJÁBAN**

Témavezető: Nagy József egyetemi hallgató
ELTE

A dolgozat célja a Vico féle életmű néhány sarkallatos problémájának fókuszba állítása.

A dolgozat a következő részekre osztható: bevezetés, életmű ismertetése, a „De Antiquissima Italarum sapientia” elemzése, az „Új Tudomány” elemzése, ikonográfiai elemzés a mű („Új Tudomány”) és az előzéklapon található kép összefüggéséről.

A bevezetés a Vico féle életmű aktualitásának miéért veti föl. Az életmű ismertetése egyrészt azoknak a szerzőknek és azoknak az irányzatoknak a taglalását viszi véghez, amelyek nélkülözhetetlenek a vicoi életmű létrejöttének és lényegének megértéséhez, másrészt ismerteti Vico műveinek címét és lényegét, a főmű, vagyis az „Új Tudomány”-hoz vezető út különböző állomásaiként való bemutatással.

A „De Antiquissima Italarum Sapientia”-val foglalkozó fejezetek Vico filológiai munkásságának újdonságát és sajátosságát hivatottak ábrázolni elsősorban, és azt a módszert, ahogy a filológiai kategóriákat lényegében átvezeti történetfilozófiai kategóriákká. Az „Új Tudomány” fejezetei e filozófiai mű ma már elsősorban csak történeti szempontból figyelemreméltó aspektusainak boncolgatását tartalmazzák. A Vico féle történelmi folyamat – szemléleten túlmenően ki van emelve azon okoknak és azon lehetőségeknek a skálája, amely szükségszerűvé teszi a filozófia és a filológia együttműködését.

Az ikonográfiai elemzés az „Új Tudomány” jelentősebb, második kiadásának, és ennek az előzéklapján található kép összefüggését foglalja magába, kiemelve szintén a főmű filológiai vonatkozásait.

OBRUSÁNSZKY BORBÁLA

A KAZÁROK TÖRTÉNELMI SZEREPE

A kazárok a török népek családjába tartoztak. Még vitatott, hogy közelebből annak melyik ágába. Négy fontos elmélet van eredetükről és nyelvükről: – nyugati türk, –ujgur, –bolgár török és –szabír.

Történelmük megismeréséhez fel kell használnunk az idegen források (bizánci, arab) tudósításait államszervezetükről, anyagi kultúrájukról. Nehezíti a helyzetet, hogy a nomád államalakulatok többsége több népet foglalt magában, így más török népeket is.

A kazárokhöz három fontos történelmi esemény kapcsolódik:

– Legjelentősebb tettük, hogy kétszer is megállították az arabok kelet-európai betörését: 642–652 és 726–737 között.

– A másik, hogy megállították a keleti lovasnomád népek nyugatra vándorlását, amit a későbbi orosz fejedelemségek nem tudtak megtenni.

– A harmadik – és számunkra a legfontosabb –, hogy őseink a kazár kaganátusban éltek kb. 200 éven át, így a fejlett kazár anyagi kultúrából igen sokat átvettek ... mint az államszervezetet, megismerkedtek a földműveléssel és a három nagy világvallással (iszlám, keresztény, zsidó).

A kazárok a magyarok kiválása után meggyengültek. Harcolniuk kellett a varég előrenyomulással, s Bizánccal is konfliktusba keveredtek.

A X. század közepén – orosz támadások következtében – meggyengült államuk, a kaganátus igen szűk területre szorult vissza. A XIII. századi utazók azonban még találtak kazárokkal, csak mint állam szűnt meg létezni.

REGÉNYI KUND
történelem-német IV.

A KARMELOITA REND TÖRTÉNETE A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

Témavezető: Dr. Koszta László adjunktus
JATE

Dolgozatom témájául a magyarországi carmelita rend középkori történetét választottam.

Az első részben megkísérlem felvázolni a rend általános történetét, mindenekelőtt századeleji német feldolgozásokra (Martinire és Weningerre) támaszkodva, ezen belül is kidomborítva a felnémet rendtartomány felépítését és működését – hiszen a magyar rendházak ehhez a provinciához tartoztak. (E rész elkészítésekor vettem először hasznát P. Adalbert Deckert tartománytörténetének, amelyet a tartományi gyűlések jegyzőkönyvei alapján írt meg.)

A második részben bemutatom – egyesével – a magyarországi rendházakat, a dominikánusokhoz és a ferencesekhez képest kis jelentőségüket és számukat, német etnikumukat, polgársághoz való tartozásukat (Mályusz Elemérre, Fügedi Erikre és Kubinyi Andrássra támaszkodva). Ezek után sorra veszem az egyes rendházakat – Budát, Pécsset, Eperjest és Privigyét – felsorolván patrocíniumukat, megkísérlem felvázolni egyedi jellegzetességeiket (Pécs etnikai különállását, Privigye rendház-jellegű meglétét, a carmelita rend kolozsvári jelenlétének cáfolatát).

A harmadik részt a magyar vicariátus jellemzésének szentelem – a felnémet rendtartományon belül. Az adatok, mindenekelőtt a tisztségviselők felsorolása alapján arra a következtetésre juthattam, hogy a magyar vicariátus szerves részét alkotta a rendtartománynak – a konventek számarányának megfelelt a káptalani feljegyzésekben felbukkanó nevek arányának – alátámasztást nyert a magyar vicariátus külön léte – ezen belül megfigyelhető bizonyos önállóság a tisztségviselők mozgásában is, sőt, mintha egyfajta "tankolostori" jelleg is tapintható lenne, Buda ill. Privigye esetében –, a rendi tisztségviselők német etnikumhoz és a városi polgársághoz való tartozása a nevek elemzése során is megerősítést nyert.

A befejezésben teret szentelek a további kutatás irányának – nekrológok, végrendeleti könyvek, egyéb, hazai primer források felhasználásával.

SCHMIDT ANDREA
történelem–oroszl V.

**DIÁKÉLET A KRAKKÓI EGYETEMEN
A XV–XVI. SZÁZADBAN**

Témavezető: Petneki Áron egyetemi adjunktus
JPTE

Európa első egyetemei a XI–XII. században jöttek létre. Két alaptípusuk alakult ki, a bolognai minta, amely viszonylag nagyobb szabadságot engedélyezett a diákság részére, valamint a párizsi modell, amely az egyház részére szigorúbb befolyást engedélyezett. A Nagy Kázmér alapította krakkói egyetem eredetileg a bolognai mintát követte (1364–től), majd az újjáalapítástól, tehát 1400–tól a párizsi modell szerint működött.

A rektori jegyzőkönyvekben leírt ünnepek és a mindennapi élet Európa egyetemlein többnyire hasonló volt. Krakóba ezek a szokások és szertartások minden bizonnyal cseh és német közvetítéssel kerültek, ami a középkori egyetemek nemzetközi jellegét bizonyítja.

Sok, máig létező szokás eredeztethető a középkorra. Ilyen például a diplomaosztó ünnepség, a doktori avatás szertartása, de a kollégiumi rendszer kialakulása is ebbe a korba nyúlik vissza, mint ahogy a tanévkezdés és -zárás időpontja is.

Az egyetem és a város közötti kapcsolat a középkorban legalább olyan fontos volt, mint manapság.

SZABÓ JÁNOS
művészettörténet–történelem V.

TATÁROK EMLÉKEZETE ERDÉLYBEN

Témavezető: R. Várkonyi Ágnes, tanszékvezető egyetemi tanár
ELTE

A tatárokról kialakult ellenségkép korai formáját a XIII. századi tatárjárások és az Arany Horda államával való ellenségeskedés nyomán nyerte el. Ennek egyes töredékeit – a mai köztudatban csak kunok ellen vitézkedő – Szent László király mondanaköre őrizte meg.

XV. században, az Arany Horda Összeomlásával megszűnt a korábbi szoros érintkezés. A következő évszázadban már a török birodalom segédcsapataiként jelentek meg tatárok Magyarországon. Az Arany Horda örökébe lépő Krími Kánság harcosainak véres tettei a kor verses és prózai műveinek gyakori témájává lettek. E művek alapján vázolhatók fel a tatárok félelmetes szokásairól kialakult kép fő vonásai: gyorsaság, kegyetlenség, határtalan pusztítókedv, sőt még az emberevés is.

Erdélyben a XVII. század elején, az akkor dúló háborúskodásokban résztvevő tatár „szövetségesek” elevenítették fel ezt a képet. A Bethlen- és Rákóczi-kor békés évtizedei talán átmenetileg csillapították a tatároktól való félelmet, de az 1657. esztendővel kezdődő viszontagságos időszakban az erdélyi hadsereg tatár fogságba esése, a tatárok egymást követő betörései Erdélybe, gyorsan újjáélesztették azt.

ÚJ ÉS LEGÚJABBKORI EGYETEMES
TÖRTÉNELEM

ÁCS RÓZA
végzett

A TRIANONI BÉKEKÖTÉS

Témavezető: Dr. Kurunczi Jenő főiskolai docens
KCSSTF

A dolgozat hét fejezetből áll. Az I. a békekonferencia előkészületeiről szól. Ebben a dolgozatíró elemzi a békekonferencia helyének kijelölésével, a bizottságokkal és a magyar kormány békeelőkészítő tevékenységével kapcsolatos kérdéseket. A II. fejezetben szomszédaink igényeit tárgyalja. Megállapítja, hogy elsősorban gazdasági, politikai és nem etnikai szempontok érvényesültek. A III. fejezet a végleges határok kijelöléséről szól. Elemzi a viták menetét, a nagyhatalmak álláspontját, levéltári anyag alapján a Békés megyei határszakasz vasútvonalának alakulását. A IV. fejezet a kisebbségvédelem alapelveit, az állami szuverenitással való kapcsolatát, és szomszédaink ezzel összefüggő eltérő álláspontját tagolja. Az V. fejezet a békekötésről szól. A szerző külön kiemeli az ún. előzetes jegyzékek hatástalanságának okait, a békefeltételek átvételekor Apponyi és Teleki eltérő érvelését (történeti-jogi, etnikai-földrajzi). A VI. fejezet a békekötés utáni területi, demográfiai és a gazdasági élet struktúráját érintő változásokról szól. Békés megyei levéltári anyag alapján elemzi a délkeleti határszakasz, a gyulavári uradalom helyzetének alakulását, a Határmegállapító Bizottság munkáját. A VII. fejezetben a szerző a béke fogadtatásáról ír. A dolgozatot történeti kronológia, bibliográfia, levéltári kutatásból származó statisztikai és térképmel-lékletek zárják.

BERTUS ILDIKÓ
magyar-olasz II.

BEVÁNDORLÁS, RASSZIZMUS ÉS JÖVŐ (IMMIGRAZIONE, RAZZISMO E FUTURO)

Témavezető: Sztanó László egyetemi tanársegéd
JATE

Nem ismerjük a külföldieket, akikkel egy városban élünk együtt. Gyakran látjuk őket az utcán, a kereszteződésekben – zsebkendőt, cigarettát árulnak, az autók szélvédőjét mossák – gyakran megállítanak és pénzt koldulnak tőlünk. Zavar minket a külföldiek jelenléte és megkérdezzük: miért pont itt élnek, miért nem mennek haza? ... És nincs válasz. Nem tudjuk, honnan jönnek, miért hagyják ott hazájukat. És nem érdekel minket, hogyan élnek a városunkban. Van-e házuk, munkájuk, van-e barátjuk, aki segít nekik, ha gondjaik vannak?

Egész Európában aktuális a bevándorlási probléma.

Az olasz helyzet nem olyan súlyos, mint sokan gondolják. Az Olaszországba bevándorlók nagy része Európából jön – a volt Szovjetunióból, Romániából, Albániából – de sokan érkeznek a Harmadik Világ országaiból is. Afrikában mindennapos probléma az éhség, a szomjúság, a háború, a szegénység, az igazságtalanság. És ezért sokan úgy döntenek, hogy elhagyják hazájukat, máshol keresnek otthont. Azzal a reménnyel indulnak útnak, hogy jobb életkörülményeket találnak majd. Van, akinek beteljesül a reménye, de sokaknak nem. A városok ellenségesen fogadják őket és a külföldiek ott is nehézségek között élnek.

A fajgyűlölet az emberek válasza a bevándorlásra. Amikor bizonytalanok vagyunk, vagy problémákkal küszködünk, gyakran a külföldieket okoljuk a nehézségeinkért. Könnyen megtehetjük ezt, mert senki nem védi meg őket, akik mások, mint mi, sokszor színesbőrűek. És ezeket a külső különbségeket valós érveknek tekintjük és feljogosítva érezzük magunkat arra, hogy igazságtalanok legyünk velük.

De nem maradhatunk ilyenek! Együtt kell élnünk velük, békében. És hogy ezt megtehessek: meg kell változnunk!

ENGI IMRE
történelem-földrajz IV.

A TÉLI HÁBORÚ ELŐZMÉNYEI. FINNORSZÁG, 1939 ŐSZE

Témavezető: Dr. Pándi Lajos egyetemi docens
JATE

Dolgozatomban a szovjet–finn kapcsolatoknak azt a szakaszát vizsgálom, amely időszak eseményei 1939. november 30-ához, a Téli Háborúhoz vezettek. Ez itt tulajdonképpen két kérdéskör feldolgozását jelenti: egyrészt a Finnországgal szemben támasztott szovjet igények megjelenésétől (1938. 04. 14.) a moszkvai tárgyalásokig folyó alkudozások tárgya és menete; másrészt a történéseket befolyásoló európai politikai események felvázolása, ill. az ennek nyomán kialakuló külföldi hozzáállás kérdése. Ezzel az európai háború menetébe próbálom illeszteni egy kisállam – számunkra is tanulságos – sorsát, egyben szemléletes példát adva arra is, hogy egy csaknem négy milliós ország manőverezési lehetőségeit mennyire behatárolhatja a 'nagyok' által folytatott világhatalmi játszma.

A két kérdéskör nézetem szerint nagyjából fedi azt a kialakult és máig élő sémát, mely szerint a Téli Háborút közvetlenül kiváltó ok a moszkvai tárgyalásokon tanúsított finn hajthatatlanság volt, amit pedig az idézett elő, hogy Helsinki más hatalmak támogatását érezhette magamögött. Úgy gondolom, hogy ez a fajta leegyszerűsítés feltétlenül újragondolásra szorul, aminek viszont alapvető feltétele, hogy féligazságok és csúsztatások helyett kissé talán pozitívista módon –, minden olyan lényeges fellelhető tényezőt összegyűjtsék, amely befolyásolhatta az események végkifejletét. Így persze gyakran lehet az az érzése az olvasónak, hogy egy-egy lényegesnek tűnő szál elvarratlan maradt, vagy hogy egyes dolgokat túl-, ill. nem eléggé hangsúlyozok. Erre csupán azt tudom válaszolni, hogy szerintem a kérdéssel kapcsolatos alapállásom – mely olvasmányaim nyomán alakult ki – bátran felvállalható.

KÁPOSZTA LAJOS
történelem-német V.

A BÉCSI KONZULI AKADÉMIA VÁLSÁGOS ÉVEI ÉS ÁTALAKÍTÁSA 1918 ÓSZÉTÓL 1923-IG

Témavezető: Diószegi István egyetemi tanár
ELTE

Dolgozatomban egy olyan intézmény utolsó éveibe adok bepillantást, melyről nagyon sokan megemlékeznek emlékirataikban, de magyar részről még nem született feldolgozása.

Osztrák történelmi munkákra, visszaemlékezésekre és levéltári anyagra támaszkodva vállaltam a válságos évek eseményeinek feldolgozását. Igyekeztem a mindennapi történések mellett a magyar vonatkozásokat kiemelni.

A dolgozat első része a Konzuli Akadémiának a Habsburg Monarchiában betöltött szerepét és az intézmény belső rendszerét mutatja be. Itt néhány számadat, leírás és kép mellett rövid betekintést nyújtok a korabeli hallgatóság életébe is.

A második rész a propagandatevékenységet és a politikainak is nevezhető harcot mutatja be, ami az Akadémia fenntartásáért folyt. Itt kitérek a tanárookra és a diákokra is.

A záró fejezet az újjáalakulás, az újraindulás nehézségeit tárgyalja. Néhány név és számadat, utalás a későbbi évekre, valamint a gazdag melléklet teszi még élvezetesebbé a bemutatást.

Szó esik a további kutatási célról is, hisz ez a téma sok kiaknázható lehetőséget rejt magában.

KÖKÉNY ANDREA
történelem–angol V.

A HOLLAND–AMERIKAI KAPCSOLATOK KEZDETEI

Témavezető: Dr. Kukovecz György egyetemi adjunktus
JATE

A Holland Egyesült Tartományok 1782-ben ismerte el az Amerikai Egyesült Államok függetlenségét, ekkor került sor a két állam között a hivatalos kapcsolatfelvételre. Együttműködésük azonban jóval korábban kezdődött. Már a gyarmati időkben is kereskedtek egymással, de ennek jelentősége a függetlenségi háború alatt nőtt meg igazán. Az amerikai hadseregnek ugyanis nagy szüksége volt különböző hajózási és hadifelszerelésekre, s ezeket főleg a hollandok szállították számára. A holland segítség alapja nem annyira a forradalom iránti lelkesedés, mint inkább az üzleti körök jól felfogott érdeke volt. A háborúban deklarált semlegességük nyomán óriási hasznot húztak a szállításokból. Ezért a hajósok és a kereskedelmi vállalkozók még akkor is folytatták tevékenységüket, amikor Anglia nyomására a holland Rendekek embargót hirdettek a hadianyagok szállítására.

A kereskedelemben különleges szerep jutott egy kis karib-tengeri szigetnek, St. Eustatiusnak. A háború idején ez volt az áruk legfontosabb átrakási helye és raktára. Nevéhez szimbolikus esemény is fűződik: kormányzójának parancsára ezen a szigeten fogadták először üdvözlő sortűzzel az amerikai zászlót. A holland–amerikai közeledés súlyos következménnyel járt a hosszú hagyományokra visszatekintő holland–angol barátságra nézve, St. Eustatius végül casus belli lett.

Dolgozatom célja az angolokkal történő szakításnak és a holland–amerikai kapcsolatok kezdeteinek bemutatása.

KRÁSZ LILLA
történelem–német–történeti antropológia IV.

BÁBÁK A MONARCHIÁBAN A XVIII. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN (EGY TÖRTÉNETI ANTROPOLÓGIAI PROBLÉMA VÁZLATA)

Témavezető: H. Balázs Éva ny. egyetemi tanár
ELTE

A magyar szakirodalomban teljességgel elhanyagolt terület a „gyógyító társadalom” jelentős részét képező bábák tevékenységének, hatékonyságának vizsgálata, valamint az intézményes keretek között folyó képzésük megszervezésének feltérképezése.

A bábák mesterség hosszú időn át boszorkányos tudománynak számított. A Monarchia területén a XVIII. század második felében indul meg a boszorkányság, a babonáság elleni nagyszabású küzdelem. Ezt tükrözik Mária Terézia, majd II. József egészségügyi törvényei. A bábák modelljén keresztül jól nyomon követhető a korszakban minden szinten megmutatózó „felvilágosító törekvések” eszmerendszere. A háttérben, mint meghatározó kulcsfigurák olyan személyiségek állnak, mint a leideni orvosprofesszor, Gerard van Swieten, aki holland példára 1748-ban megszervezi a bábaoktatást, Joseph von Sonnenfels, akinek állami egészségügyi irányítási programjában fontos szerepet kap az ún. népesedési tan, miszerint a népesség gyarapítása az állam végcélja, a közjó elérésének eszköze. II. József törvényei már e sonnenfelsi humanista program jegyében születnek.

A dolgozat egy komparatív munka bevezetője, mely Bécs centrummal tárja fel a bábák mesterség problémakörét. A következő években a magyar levéltári anyag („Acta Sanitatis”, „Departamentum Sanitatis”) sok fontos részlettel fog szolgálni.

KULCSÁR KRISZTINA
történelem-német III.

II. JÓZSEF CSÁSZÁR UTAZÁSAI MAGYARORSZÁGON (1768–1773)

Témavezető: H. Balázs Éva ny. egyetemi tanár
ELTE

Mária Terézia fiát, Józsefet 1765-ban koronázták császárrá, aki tizenöt éven keresztül társuralkodóként szerepelt.

Anyja csak egyetlen területet bízott teljesen rá, a katonai ügyek intézését. Józsefnek ez nem volt elegendő, ő a saját elképzelései szerint akart kormányozni.

Önmaga urának egyedül utazásai alatt érezte magát, amíg a birodalom javát szem előtt tartva beutazta országát és megismerkedett a helyi viszonyokkal, problémákkal, vagy éppen Európa más országaiban tanulmányozta az állapotokat, amelyeket később példaként tekinthetett.

Magyarországon többször is járt, leginkább katonai gyakorlatokon vett részt. Három legelső, nagyszabású utazásának célja azonban a terület megismerése volt. Útjai alatt precíz és szinte az élet minden területét felölelő naplót vezetett, amelyek adatai alapján nemcsak a korabeli viszonyok rekonstruálhatók, hanem szubjektív jellegük miatt II. József gondolkodásmódjáról is fontos információkat tartalmaznak. A dolgozat célkitűzése ezen utazások jellegzetességeinek, előkészítésüknek, lebonyolításuknak és a császári érdeklődés főbb vonásainak bemutatása volt, bécsi levéltári források alapján.

A további kutatás feladata a naplókban és József beszámolóiból nyerhető információk összehasonlítása kormányzási tevékenységével, mind társ-, mind egyeduralgóként; mennyiben tekinthetőek az utazások a kormányzásra való felkészülésnek, tapasztalatgyűjtésnek.

MESTERHÁZY JÓZSEF
végzett

A POROSZ LIBERALIZMUS TÖRTÉNETE 1858–62

Témavezető: Dr. Vigh Kálmán főiskolai adjunktus
BDTF

Dolgozatom 1858-tól tekinti át a porosz liberalizmus történetét 1862-ig, Bismarck kormányba hívásáig. IV. Frigyes Vilmos öccsének régenssé történő kinevezése megcsillantotta a gazdaságilag megerősödött porosz polgárság előtt a politikai hatalom megszerzésének lehetőségét. Vilmos herceg menesztette a konzervatív kormányt és helyét egy liberál-konzervatív kabinet foglalta el. E kormány és az 1858-ban megválasztott parlament harcát mutatja be a mű második fejezete.

A reformok megakadályozásában központi helyet foglalt el a hadsereg átalakításának kérdése, Roon hadügyminiszter tervezte és az ahhoz kapcsolódó vita a porosz alkotmányosság megteremtéséért folyt. A militarista szellemmel egyet nem értő képviselők fokozatosan határolódtak el a hadsereg reformját megakadályozni nem akaró liberális képviselőktől.

A dolgozat gerincét alkotja a Deutsche Fortschrittspartei létrejöttét feldolgozó fejezet. Ebben a párt létrejöttéhez vezető utat, megalakítását, programját és szervezetét vizsgáltam. Szorosan a párt történetéhez tartozik az 1861. évi választás, ahol a liberalizmus ereje mutatkozott meg.

Bismarck hatalomra kerülése mind európai mind porosz-német szempontból jelentős esemény. A hatalomra kerülés mikéntjére és a liberális reagálásra világít rá az utolsó gondolatkör, amely a munka jövőbeni továbbfejlesztésének irányát is mutatja.

PUROSZ ALEXANDROSZ
történelem-újjörög IV.

GÖRÖGORSZÁG A KELETI KÉRDÉS TÜKRÉBEN (1870-1913)

Témavezető:
JATE

Arról, hogy mit jelentett a nagyhatalmak számára a Keleti kérdés, talán több fogalmunk lehet, mint arról, hogyan élték azt meg a Balkán fiatal „nemzetállamai”, esetünkben konkrétan Görögország.

Dolgozatomban igyekeztem végigkísérni Görögország történetét azon az úton, mely mindvégig két pólus között vezetett. Az egyik a nagyhatalmak /elsősorban Nagy-Britannia/ status quo politikájával való azonosulás, mely bár konzerválta a török fennhatóságot a Balkán nagy részén, ugyanakkor nem hagyta elveszni azokat az előnyöket, amelyeket a görögök élveztek a Török Birodalom többi keresztény népével szemben /vallási téren, kereskedelem, állami tisztségek stb./: A másik póluson az a félhivatalos nemzeti ideológia /a „Nagy Eszme”/ állt, mely igyekezett minél terjedelmesebb részt leszakítani a haldokló Törökországból, s visszaállítani Görögország ókori-bizánci hagyományain alapuló nagyságát.

Ezek függvényében vizsgálom a hivatalos görög politika viszonyát a balkáni népek nemzeti mozgalmával, a hol ellenségként, hol barátként fellépő Törökországgal, s a hazai nacionalista szervezetekkel. Mondanivalómat megpróbáltam bizonyos, a Balkán történelmét alakító, fordulópontok köré csoportosítani, mint például a bolgár exarchátus megalapítását, az 1875-1878-as balkáni válság és azt lezáró San Stefánói béke, illetve Berliini kongresszus, Thesszália Görögországhoz /1881/, Kelet-Rumélia Bulgáriához való csatolása /1885/, az 1896-os krétai fölkelés és az 1897-es török-görög háború, az 1908-as ifjútörök katonai fölkelés, és a balkáni háborúk. Részletesebben kitérek még a keleti probléma legkényesebb részére, az ún. makedón kérdésre is.

Dolgozatomban a Keleti kérdés egy szakaszát érintem, ahol a kiindulópontot az önálló bolgár egyház /exarchátus/ 1870. évi

megalapítása, a végpontot pedig 1913, Törökország visszahúzódása a Balkánról, jelenti.

A témát 11 fejezetre osztottam, melyek a következők:

I. A konstantinápolyi patriarchátus és a bolgár exarchátus kapcsolata

II. Az 1875-1878-as balkáni válság hatása a görög külpolitikára

III. A San Stefánói béke és a Berliini kongresszus görög vonatkozásai

IV. A kelet-ruméliai ügy és Görögország kereskedelmi blokádja

V. A krétai fölkelés és a török-görög háború /1897/

VI. A makedón kérdés, Makedónia etnikai összetétele

VII. A szomszédos nemzetek küzdelme Makedóniáért

VIII. Az ifjú török forradalom hatása a balkáni népekre

IX. Kréta. A pántürk homogenizációs törekvések

X. Út a balkáni szövetséghez

XI. A balkáni háborúk és az azokat lezáró békék

SOÓS GÁBOR
történelem–Kelet–Európa V.

PÁRIZS, ALGÍR, COLOMBEY. AZ 1958-AS POLITIKAI VÁLSÁG FRANCIAORSZÁGBAN

Témavezető: Dr. Nagy László egyetemi tanár
JATE

A dolgozat – egy nagyobb munka részeként – esettanulmány, amely a francia politikai válságok történetének egy epizódját járja körül, be kívánja mutatni azokat a sűrű napokat 1958. májusában, amikor a krízis lezajlott, lépésről-lépésre követve az eseményeket. A dolgozat csak e május történéseit interpretálja, a szélesebb összefüggésekbe helyezés, az okok és következmények feltárása későbbi feladat.

A cím három földrajzi helyet jelöl, ahol '58 májusában három hatalmi centrum helyezkedett el, amelyek mindegyike más önlegitimációs elvre hivatkozott. Párizs, az államhatalom központja törvényességére támaszkodott, arra a demokratikus úton létrehozott alkotmányos keretre, aminek alapján ezeket az államhatalmi intézményeket létrehozták. Algír, ahol a feketelábúak és a katonák közös hatalmi ellenszerveket állítottak fel Közjóléti Bizottság néven, a Franciaországban nagy tradícióval bíró forradalmi legitimitást tűzte zászlajára; azt az elvet, hogy a nép, akiből a hatalom származik, felkelhet a rossz kormányzat ellen elzavarhatja azt. Colombey, ahol sem intézmények, sem tömegek nem voltak, csak egy ember: De Gaulle, egy másik francia hagyomány alapján lehettől hatalmi központ. Eszerint a kivételes képességű és/vagy történelmi múltú emberek (mint például Louis Bonaparte, Gaston Doumergue, Philippe Pétain) képesek megoldani a kielezett helyzeteket, Franciaország megmentői (homme providentiel) lehetnek.

Mind Párizs, mind Algír körül légüres tér keletkezett. Párizs ugyan birtokolta a legalitást, azonban ez, az alkotmányos intézményrendszer gyenge működése miatt, nem hatott mindent kizáró legitimitációs elvként a francia társadalom tudatában: az államapparátus a franciák teljes közönye közepette olvadt ki a végrehajtó hatalom alól. Algír tömegtámogatása óriási volt (bár természetesen elsősorban Algériában), azonban az általa felállított forradalmi-diktatórikus

szervek mindennemű legalitást nélkülöztek és Párizs ellenállása miatt ezt nem is szerezhették meg. Eben a légüres térben óriási szerepet kapott De Gaulle politikai tekintélye, karizmatikus fellépése. Egyedül a tábornok volt képes egyszerre megszerezni a tömegtámogatást (és nemcsak az algériaiakét) és a legalitást, miniszterelnökké választása útján. Ennek históriája ez a dolgozat.

A tanulmánynak nem elhanyagolható része a függelék, amelynek első része eddig magyarul nem kiadott dokumentumok fordításait tartalmazza: De Gaulle május 15-i deklarációja, május 19-i sajtótájékoztatója, május 27-i nyilatkozata (a három lépése az államhatalom megszerzése felé), a beiktatási beszéd, a június 3-i törvény és De Gaulle algíri beszéde. A függelék része még egy részletes kronológia és az irodalomjegyzék is.

VÁGI ZOLTÁN
történelem II.

**A GESTAPO KIALAKULÁSA, FEJLŐDÉSE ÉS
TÉRNYERÉSE A HARMADIK BIRODALOM
ELNYOMÓ ÉS VÉGREHAJTÓ APPARÁTUSÁBAN
1933-1939**

Témavezető:
ELTE

Személyes érdeklődésem és annak felismerése, hogy az utóbbi évtizedekben Magyarországon nem született olyan mű, amely az általános ismereteken felül, behatóan tanulmányozta volna a német állami titkosrendőrség, a Gestapo szerepét a Harmadik Birodalom történetében, vezetett a téma átfogóbb vizsgálatára.

Az általam ismert szakirodalom alapján próbáltam meg vázolni a Gestapo létrejöttének körülményeit és annak fokozatos előretörését, valamint szervezeti változásait, a kezdetektől – tehát 1933-tól – egészen 1939 őszéig, amikor is e terrorapparátus elnyerte végső szervezeti formáját, amely Himmler, Heydrich és Müller vezetésével képessé tette gyakorlatilag egész Európa elnyomására és körülbelül 15 millió ember meggyilkolására. Vizsgálódásaim folyamán világossá vált számomra, hogy a Hitleri új rend nemhogy Európában, de Németországban sem funkcionálhatott volna olyan hosszú ideig a Gestapo vagy egy hozzá hasonlóan hatékony elnyomó apparátus nélkül.

Igyekeztem bemutatni Göring, Himmler és Heydrich szerepét a szervezet fokozatos tökéletesítésében, valamint fellelni azon személyiségjegyeik hatását, amelyek láthatóan nyomot hagytak a Gestapo felépítésében, illetve működésében.

Megpróbáltam a Gestapo társszervezeteinek tekinthető SS és SD történetének azon dokumentumait is áttekinteni, amelyek hatással voltak a titkosrendőrség szervezeti formájára és működési elveinek alakulására. Sok nehézségembe került, hogy az SD, az SS és a Gestapo által alkotott RSHA – Birodalmi Biztonsági Főhivatal – egyes tagszervezeteinek hatáskörét és működési területét egymástól világosan elválasszam és megpróbáljam ezek közül főleg a Gestapo tevékenységét analizálni.

Törekedtem az államrendőrség működését biztosító jogi keretek tisztázására, valamint az állandóan változó politikai ellenfelek ellen folytatott harc eseményeinek és mibenlétének áttekintésére.

Mindazonáltal tisztában vagyok azzal, hogy ennek a szándékosan összetett és bonyolult struktúrájú szervezetnek a teljes történetét és mindenre kiterjedő körképét ilyen szűkre szabott keretek között lehetetlen a teljesség igényével bemutatni.

FORSTER GABRIELLA
tanító III.

ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK

Témavezető: Dr. Virágné dr. Horváth Erzsébet főiskolai docens
KCSSTF

A névtani témájú dolgozat Endrőd község ragadványneveinek a feldolgozását tartalmazza.

A dolgozatíró széles körű szakirodalmi ismeretek birtokában végzett anyaggyűjtése során tárja fel a még ismert és részben a beszélt nyelvben is funkcionáló ragadványnév állományt. Munkája hiánypótló szerepű, hisz e témakörben ez az első ilyen helyszíni gyűjtés.

A feldolgozás B. Gergely Piroska által alkalmazott rendszerezési szempontok szerint taglalja a gúny- és bókneveket és az azonosító szerepű ragadványneveket, amely csoportokon belül tovább kategorizálja: a családtagra, testi és lelki tulajdonságra, szavajárásra – szokásra, életkörülményre, eseményre, ill. a lakóhelyre, foglalkozásra és családi állapotra utaló ragadványneveket.

Az 1992-ben végzett gyűjtés felöleli a község ismert teljes ragadványnév állományát. Áttekinthető rendben mutatja be azt a még élő – funkcionáló nyelvi hagyományt, amely a népi névadás gazdagságát, nyelvteremtő erejét bizonyítja napjainkban is.

FAZEKAS IMOLA
angol–oroszl III.

TRANSCENDENTALISM AND THE ORIENT

Témavezetők: Sarbu Aladár, egyetemi tanár
James E. Miller, Jr.
Dr. Otto Salgo, Professor American Studies
Géher István, docens
ELTE

„Keleti filozófiák hatása az amerikai Transzcendentalizmusra” című angol nyelvű dolgozatom a Transzcendentalista mozgalom sokrétűségének és keleti filozófiákkal való kapcsolatának bemutatását tűzi ki célul. Az első rész feltárja a mozgalom filozófiai, politikai, vallási és irodalmi hátterét és körvonalzza az irányzat főbb jellemzőit.

Ismertetem azokat a forrásokat is, amelyekből a mozgalom képviselői merítettek, s választ keresek arra a kérdésre, hogy hogyan kerültek kapcsolatba a Transzcendentalisták a keleti filozófiákkal.

Egy fejezet Platonról és a Neoplatonizmusról megvilágítja nyugati és keleti filozófiák összekapcsolódásának történeti hátterét. Ez után kerül sor a keleti és nyugati gondolkodásmód összegző egybevetésére, valamint az ind és kínai filozófiai rendszerek ismertetésére. A dolgozat harmadik része a keleti hatások pontos kimutatásával foglalkozik Emerson esszéiben, Thoreau *Walden* és Whitman *Fűszálak* című műveiben, s megkísérli megfogalmazni a ma embere számára a „Transzcendentalista üzenet” lényegét.

NAGY M. KINGA
magyar–könyvtár IV.

A HATALMI STRUKTÚRÁK MŰKÖDÉSI MECHANIZMUSA A XX. SZÁZADBAN – A HATALOM ÁRNYÉKÁBAN ÉLŐ EMBER

Témavezető: Dr. G. Komoróczy Emőke főiskolai tanár
ELTE

Tanulmányomban Franz Kafka *A kastély* című regényét elemzem, melyben a Kastély, azaz, a Hatalom struktúráját és diktatórikus rendjét vizsgálom. Bemutatom, hogyan vált a falu minden egyes lakója a rendszer személytelen alkatrészévé, s egyúttal megpróbáltam rávilágítani a Hatalom akaratát érvényesítő bürokratikus kiszolgáló rendszer, a hivatalnok-apparátus pontos szerkezeti felépítésére és működési elvére. A Kastély és a falu viszonyából megtudhatjuk, hogy a hatalomnak kiszolgáltató emberek, a falu lakói érdekeik ellenére is kénytelenek a zsarnok rendszert fenntartani és működtetni, hiszen életük is kockán forog, ha nem engedelmessé válnak. A Hatalmat kiszolgáló hivatalnokok és a Hatalom árnyékában élők egymást feltételező és kiegészítő, bár ambivalens kapcsolatban felismerhetjük Európa közelmúltját is. A XX. századi hatalmi struktúrák ugyanis éppen így működtek, a közösségek felmorzsolására és a személyiség tudatos felőrlésére törekedtek. Lehetetlenné tették az egyén maradék önvédelmét is, a személyiség autonómiájának megőrzését. A gyökerét veszített társadalomban, a falu világában felismerhetjük kelet-európai sorsunkat. Kafka művének modern „mitológikus” világképében a XX. századi hatalmi struktúrák működésének előképét láthatjuk.

RÁFI DÉNES
magyar–német–filozófia III.

AZ „EGYÜGYŰ” JAKOB BÖHME SZÓALKÍMIÁJA

Témavezető: Dr. Kocziszky Éva docens
Dr. Keserű Bálint egyetemi tanár
JATE

A divat nagyon el tud torzítani tényeket, tanokat, fogalmakat. Ez most nagy mértékben nehezíti, hogy egy misztikusként ismert jelentős filozófusról dolgozat születessen.

Böhme úgy tüntette fel magát, mint műveletlen csizmadiából látomásai révén megvilágosult filozófust, s általában ma is így ismert.

Dolgozatom egyik célja, hogy Böhme művelt barátait, a segítségükkel szerzett könyveket, életműveket (Eckhardt, Tauler, Schwenkfeld, Paracelsus, Franck), ismereteket (pl. alkímia) legalább vázlatosan ismertessem, ilyen szempontból bemutatva Böhme életrajzát. Ezzel könnyen belátható, mennyire nem csak víziókra, hanem elsősorban korábbi hagyományokra épülnek saját, önálló alkotásai. Vele kapcsolatban nem a műveletlenség, hanem az „együgyűség” (Einfältigkeit) a helyes fogalom, ami abban a korban egy eszményt fejezett ki: az igaz ügy szolgálatát. Ellentétként állították a vallásháborúkat szító, tanult teológusokkal szemben.

A második fejezet az alkímiai előzmények tárgyalásával indul. Ennek alapján mutatom ki Böhménél, hogy ő a nyelvvel hasonló módon „vegyéskedve” jelképes értelemben aranyat, az isteni világot, az emberekben az egymást öldöklés helyett az igazra, jóra való vágyat próbálja létrehozni. Véleményem szerint ennek elérése céljából hangsúlyozza az ember Istentől kapott képességeit (főleg a beszédet), s hogy a legnemesebbnek teremtett.

Dolgozatom végén írok keveset ennek veszélyes aspektusáról, mely főleg később célt tévesztve szinte az ember önistenfítéséig fajulhatott.

SZABÓ ERZSÉBET
német–magyar V.

PETER HANDKE: VERSUCH ÜBER DIE MÜDIGKEIT C. MŰVÉNEK ELEMZÉSE

Témavezető: Dr. Bernáth Árpád docens
JATE

A 'tudományos' egy tevékenység racionális és igazolást adó aspektusára vonatkozik. Az irodalmi szövegmagyarázó elméleteknek, ha meg akarnak felelni a tudományosság követelményének, eleget kell tenniük a pontosság, egyértelműség, ellentmondásmentesség, koherencia és a mások általi felülvizsgálhatóság követelményeinek: az egymással konkuráló elméletek versenyében, mint a viszonylag leghasználhatóbb és leginkább effektív modell kell kitűnniük.

Dolgozatomban Peter Handke Versuch über die Müdigkeit c. művét elemzem a lehetséges világok Bernáth–Csúri-féle szemantikai modellje alapján. Először arra próbálok válaszolni, miért tartom azt, hogy a lehetséges világok modellje segítségével elő tudjuk állítani az irodalmi szövegek érvényes magyarázatát. A dolgozat második részében a körvonalazott irodalomszemlélet gyakorlati demonstrálására teszek kísérletet a Handke mű modellálásával.

TÖRÖK JÚLIA
végzett

BOLONDOK ÉS BOHÓCOK A TEATRUM MUNDI
SZÍNPADÁN

Témavezető: Gilbert Edit egyetemi adjunktus
JPTE

Dolgozatomban a bahtyini karnevál-elméletből kiindulva vizsgálom a bolond és bohóc művészetekben történő ábrázolását, valamint a fő témához szorosan kapcsolódó maszk és világszínház motívumok megjelenését. Munkám első része rövid áttekintést nyújt a bolond, a bohóc, az udvari bolond társadalmi és művészeti szerepével: olyan figuráról van szó, aki már az egyiptomi fáraók udvarában megjelent, fontos szerepet töltött be a görög színházban, a fabula Atellanában és a commedia dell' arteban. Itt elsősorban olyan motívumok megjelenését, fejlődését vizsgálom, melyek a dolgozatomban részletesebben kifejtett shakespeari bolond-bohóc-maszk-világszínház motívum-komplexum előzményeinek tekinthetők. Szorosan kapcsolódva a hagyományokhoz a bahtyini terminológia szerint karneváli groteszk szellemét testesíti meg számos shakespeari bohóc: amint a karnevál ideiglenesen alkalmat ad az intézményesen-társadalmilag nem szentesített komikus formák megjelenésére, felcserélheti a "fent" és "lent" fogalmait, úgy élhet a bohóc a komédia privilégiumával és mutathat rá a dolgok objektivitásának megkérdőjelezhetőségére. Dolgozatomban külön rész vizsgálja e bohóc különleges nyelvhasználatát, mely élesen elválasztja alakját a megfelelni akarás és az uralkodói ízlés kiszolgálásának motívumaitól. A dolgozat befejező része – a bohóc utótörténete – a romantikus groteszk szellemiségét megtestesítő 20. századi bohóc bemutatására tesz kísérletet: itt a bohóc gyakran a hatalom kiszolgálójává válik, s a maszk mögött csak a nihil sejlik fel.

SÁNTHA ATTILA
magyar-angol IV.

KARNEVALI ELEMEEK REJTŐ JENŐ MŰVEIBEN

Témavezető:
Babes-Bolyai Tudományegyetem

Rejtő Jenő ponyvaparódiáinak kritikai megközelítése általában a hagyományos irodalomkritika eszközeivel történik, kevés eredménnyel. Ehelyett most a műveket a karneválmélet szempontjai szerint próbáljuk szemügyre venni, mely (mint a „nemhivatalos irodalom” értelmezésére kínálkozó kevés lehetőségek egyike) alkalmas lehet arra, hogy Rejtő műveinek alapvető jegyei felmutassa.

Rejtő műveiben egy tipikus karneváli tudat objektíválódik, annak alapvető jegyeivel együtt.

a.) Rejtő humora voltaképp karneváli nevetés, mely átható erejét a köznapi logika felrúgásából, az irracionális ösztönök akadálytalan kiáramlásából meríti. Ugyanakkor e nevetésben semmiféle destruktív szándék nincsen. Rejtő paródiái, ellentétben a gyilkos szatírával, csupán a világ alapvető szépségére mutatnak rá azáltal, hogy felmutatják annak vidám oldalát.

b.) A legjobb műveket (Pizskos Fred a kapitány, A tizennégy karátos autó, stb.) gyermeki látásmód jellemzi (újabb karneváli jellemvonás). Elég, ha csak az óriásbébi Fülig Jimmy vagy Gorcev Iván alakjára gondolunk, vagy akár az alvilág vidám és emberszerető bűnözőire. A happy end ugyancsak a gyermeki szemlélet egyik alapvető követelménye (gondoljunk csak a mesékre).

c.) A szereplők között állandó dialogikus viszony létezik (alapvető karneváli vonás). A hősök állandóan figyelnek egymásra, egymás tetteire, voltaképp tetteik dialogizálnak egymással, amely a cselekmény hallatlan felgyorsítását eredményezi, pergővé és érdekessé téve azt. E dialogikus viszonyban a szerző tudata eltűnik, hisz teljesen azonosul hőseivel, akik autonóm személyiségek, és akik nagyon figyelnek egymásra. Rejtő újszerűsége éppen ebben rejlik: míg Dosztojevszkij, noha autonóm lényekként fogja fel hőseit, nem mond

le a szerzői tudatról (lásd Bahtyin elemzését), addig Rejtő teljesen azonosul világával, megszüntetve bármilyen távolságtartást. Belehelyezi magát az élet nagyszerű karneváljába, belülről éli meg azt, ami a karnevál kiteljesedésének alapfeltétele.

VÁRVIZI HENRIETT
magyar-orsz IV.

A CSEND MOTIVIKUS MEGJELENÉSE HERVAY GIZELLA KÖLTÉSZETÉBEN

Témavezető: Orbán Jolán egyetemi tanársegéd
JATE

A dolgozat megírásának célja kettős. Közülük az egyik érzelmi motivációjú. Szeretném bemutatni az egyik legkiválóbb magyar költőnőt, Hervay Gizellát -, aki a hazai irodalom margóján szerepel méltánytalanul -, költészetének egyik szeletére, egyik dimenziójára irányítva a figyelmet.

Úgy hiszem azonban, hogy a csend motívum körbejárásával mégsem kapunk töredékes képet költészetének Egészéről.

Harvainál megfigyelhető egy-egy konkrét tárgyi kép szimbólumként való újra- és újrafelbukkanása, ismétlődése, motívummá rendeződése (ház, falak, ablak, kapualj, kereszt, kút, kendő stb.). A csend előfordulása a legizgalmasabb Harvainál. A csend egy a sok motívum közt, de mindent lefed. E legfőbb motívumkör nyomán követésével jutunk el legtovább költészetének értelmezésében, személységének megértésében. Hervay költészete kihagyásos lírai életregény, melynek fejezetei, részei beszédes csendéletek.

Itt szólunk a dolgozat másik céljáról, problémaköréről: miként lehet a némaság a megszólalás szerves része, alkotóeleme?

Az atextuális irodalomelmélet keretei között, néhány jellemző Hervay „csendvers” segítségével szeretném megmutatni, hogy a csend nem ellentéte a szónak. A „némaságban megfürösztött, a némaságtól megtermékenyített szavakból” születik itt a vers, mely lázítás a hallgatás, a csend ellen.

RADÓ BÁLINT
történelem V.

**AZ ELKÜLÖNÜLÉS PROBLÉMÁJA AZ ÚJ-ANGLIAI
KONGREGACIONALISTÁK KÖZÖTT A
XVII. SZÁZADBAN**

(The problem of separation among New England
congregationalist in the 17th Century)

Témavezető: Zimányi Vera, egyetemi tanár
JPTE

Dolgozatomban a XVII. század Új-Angliájának az általános európai reformációban gyökerező, mégis azt számos tekintetben megtagadó, attól elforduló vallási életével foglalkozom.

Közvetlen céloom nevezett régió két vezető gyarmata, a kongregacionalista (independens) – Massachusetts Bay Colony és a szeparatista kongregacionalis New Plymouth Colony teológiai, egyházszervezeti különbségeinek bemutatása. Választ keresek arra a kérdésre, vajon mi gyorsította fel a vallási szétaprózódás folyamatát az amerikai kontinensen a tárgyalt időszakban, miben rejlik a brownistának ismert szeparatizmus lényege, mi lehetett e szekta vonzereje, s végül miért sorvadt el az Egyesült Államok két, az eredeti kálvini irányzat követésében mai napig kizárólagosnak tekinthető, lényegében a Helvét Hítvallással rokonítható rész- és testvéregyház, a korábban megjelenő kongregacionalista és a későbbi presbiteriánus mellett.

Egyháztörténeti témáról van szó, mely azonban, egykorú források tanúsága alapján, egyben vitatkozni kíván azzal a még gyakran visszaköszönő nézettel, miszerint a reformáció, sőt lényegében az egész egyház – és vallás – történet nem más, mint "vallási köntösbe bújtatott társadalmi harc". Messze járunk az igazságtól, ha a presbiteriánusokban és az independensekben csupán az angol forradalom idejének politikai frakcióit látunk.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ACSJTF	Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr
BTF	Bajai Tanítóképző Főiskola
BDTF	Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely
BGYTF	Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyiregyháza
CTF	Comenius Tanítóképző Főiskola, Sárospatak
CSVMTF	Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest
ELTE TFK	Ötvös Loránd Tudományegyetem, Tanárképző Főiskolai Kar, Budapest
EKTF	Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger
JATE	József Attila Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szeged
JGYTF	Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged
JPTE	Janus Pannonius Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pécs
JTF	Jászberényi Tanítóképző Főiskola, Jászberény
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Debrecen
KFTF	Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola, Debrecen
ME	Miskolci Egyetem
PPKE	Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest
VJTF	Vitéz János Tanítóképző Főiskola, Esztergom
ZMKA	Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest